

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SELİM İLERİ'NİN BODRUM DÖRTLEMESİNDE BAŞKİŞİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERT ÖKSÜZ

ANABİLİM DALI : TÜRK DİLİ EDEBİYATI
PROGRAMI : YENİ TÜRK EDEBİYATI

KOCAELİ – 2009

T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SELİM İLERİ'NİN BODRUM DÖRTLEMESİNDE BAŞKIŞILAR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MERT ÖKSÜZ

ANABİLİM DALI : TÜRK DİLİ EDEBİYATI
PROGRAMI : YENİ TÜRK EDEBİYATI

DANIŞMAN: DOÇ. DR. HAKAN SAZYEK

KOCAELİ – 2009

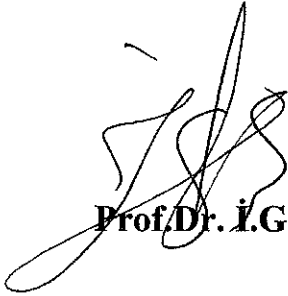
T.C.
KOCAELİ ÜNİVERSİTESİ* SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

SELİM İLERİ'NİN BODRUM DÖRTLEMESİNDE BAŞ KİŞİLER

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Tezi Hazırlayan : Mert ÖKSÜZ

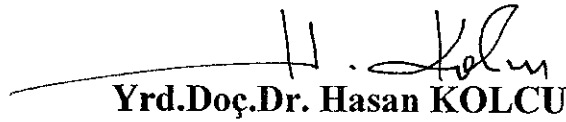
Tezin Kabul Edildiği Enstitü Yönetim Kurulu Tarih ve No: 24.06.2009-2009/15

Prof.Dr. İ.Güven KAYA

Doç.Dr. Hakan SAZYEK

Yrd.Doç.Dr. Hasan KOLCU

KOCAELİ 2009

ÖNSÖZ

Bir yüksek lisans tezi olarak hazırladığım bu çalışmada, modern Türk edebiyatında önemli bir yeri olan Selim İleri'nin Bodrum dörtlemesi olarak da bilinen *Her Gece Bodrum*, *Ölüm İlişkileri*, *Cehennem Kraliçesi* ve *Bir Akşam Alacası* adlı romanlarındaki başkişileri bütün yönleriyle incelemeyi amaçladım.

Selim İleri, ilk romanı *Destan Gönüller*'den sonra yazdığı bu nehir roman dizisinde Türkiye'nin 68 kuşağı olarak da adlandırılabilir kesimini oluşturan insanların yaşamlarına o güne kadar pek görülmemiş bir bireysellik ve içsellik açısından yaklaşmış, okurun genellikle şiirsel metinlerde hissedebileceği bir lirik biçemi romanlarına yansıtmıştır. Zamansallık bağının kırıldığı bu biçimde roman kişilerinin içsel dünyaları ve zamanları nesnel gerçeklikten daha farklı bir süreçte hissedilmekte, roman kişileri adeta Bergson'un bütüncül zaman kuramı içinde yaşamaktadır.

Yukarıda bahsedilen bütüncül zaman, nesnelerin, kişilerin, doğanın simgeselliği; İleri'nin ilk okumalarda okurunu biraz yoran, uğraştıran ya da korkutan daha sonraları ise okurla arasında bağ kuran ve onun karakteristiği başka bir deyişle imzası durumuna gelen özellikler olarak göze çarpmaktadır.

Çalışmada her romanın başkişileri dış ve iç gerçeklikleri, psikolojik durumları, sosyal konumları, fiziksel özellikleri bakımından incelenmiştir. Kişilerin kimlikleri ve işlevlerinin daha kolay anlaşılması için çalışmanın başına, dört romandaki kişileri ve bu kişilerin ilişkilerini belirten bir "kişiler tablosu" konmuştur. Her ne kadar İleri'nin romanlarında aksiyonel öğeler ikincil durumda bulunsa da olay örgüsü bilinmeden başkişilerin işlevleri anlaşılamayacağından bölüm başlarında her romanın özeti verilmiştir.

Bu çalışmanın her aşamasında destek ve yardımlarını benden esirgemeyen, hem lisans hem yüksek lisans eğitimimde bir öğretmenden öte geçerek benim için bir yol gösterici olan çok değerli hocam Doç. Dr. Hakan Sazyek'e minnet ve şükranlarımı sunarım.

Mert Öksüz
İstanbul, Mayıs'09

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ	i
ÖZET	vii
ABSTRACT	viii
TABLO 1: Kişiler Tablosu	ix
GİRİŞ	1
A. HAYATI	2
B. 'BAŞKİŞİ' HAKKINDA	4
C. 'BODRUM DÖRTLEMESİ' HAKKINDA	6
I.BÖLÜM: HER GECE BODRUM	11
A. ROMAN HAKKINDA	13
B. ROMAN BAŞKİŞİSİ: CEM	16
1. Dış Görünüm	16
2. Dış Dünya İçindeki Konum	18
a. eşya ile ilişki	18
b. doğaya bakış	22
c. sosyal çevre	25
3. İnsan İlişkileri	26
a. insanlara olumsuz bakış	26
a.1. intikamcı tavır	27
a.2. kıskançlık	29
a.3. hayatı suçlamak	29
b. 'arkadaşlık' ve arkadaş kavramına bakış	29
c. insanlardan kaçış	31
ç. 'çevre'nin gözüyle başkişi	33
4. İç Dünya	37
a. yalnızlık	37
b. sevgi(sizlik)	40
c. iletişimsizlik	41
ç. eylemsizlik	42
d. acı	42
e. umutsuzluk	43

f. suçluluk (mazohist tutum)	44
g. 'değer'sizlik	44
ğ. kendiyile ve kendi geçmişiyle hesaplaşma	45
h. intihara eğilim	47
5. Kişilik Yapısı	48
a. ezik kişilik	48
b. korku	49
c. boğucu/sıkıcı kişilik	51
ç. gerçekten kaçış	51
d. duygusal kişilik	52
e. değişkenlik	52
f. bağımlılık	53
g. beceriksizlik	54
ğ. bencillik	55
h. inanç yapısı	56
6. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik konum	57
7. Cinsellik	61
 II. BÖLÜM: ÖLÜM İLİŞKİLERİ	65
A. ROMAN HAKKINDA	67
B. ROMANIN BAŞKİŞİSİ: BELKİS	70
1. Dış Görünüm	70
2. Dış Dünya İçindeki Konum	71
a. eşya ile ilişki	71
b. doğaya bakış	72
c. sosyal çevre	73
3. İnsan İlişkileri	75
a. insanlara olumsuz bakış	75
b. 'arkadaşlık' ve arkadaş kavramına bakış	76
c. insanlardan kaçış	79
ç. 'çevre'nin gözüyle başkişi	79
d. evlilik kurumuna bakış	81
4. İç Dünya	83
a. yalnızlık	83
b. sevgi(sizlik)	83
c. iletişimsizlik	84

ç. 'değer'sizlik	85
d. kendiyle ve kendi geçmişiyle hesaplaşma	85
e. intihara eğilim	87
5. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik Konum.....	88
6. Cinsellik.....	90
C. ROMANIN BAŞKİŞİSİ: CEMAL	95
1. Dış Dünya İçindeki Konum	95
a. eşya ile ilişki.....	95
b. sosyal çevre.....	96
2. İnsan ilişkileri	96
a. insanlara olumsuz bakış	96
b. 'arkadaşlık' ve arkadaş kavramına bakış	97
c. 'çevre'nin gözüyle başkişi	100
3. İç Dünya.....	102
a. yalnızlık.....	102
b. sevgi(sizlik).....	104
c. kendiyle ve kendi geçmişiyle hesaplaşma	105
ç. intihara eğilim	108
d. ezik kişilik.....	108
e. korku	110
f. değişkenlik.....	111
g. bağımlılık.....	112
4. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik Konum.....	113
5. Cinsellik.....	115
Ç. ROMANIN BAŞKİŞİSİ: EMRE	119
1. Dış Dünya İçindeki Konum	119
a. doğaya bakış.....	119
b. sosyal çevre.....	120
2. İnsan İlişkileri	121
a. insanlara olumsuz bakış	121
a.1. kıskançlık	123
b. 'arkadaşlık' ve arkadaş kavramına bakış	124
c. insanlardan kaçış	125
ç. 'çevre'nin gözüyle başkişi	125
3. İç Dünya.....	126
a. yalnızlık.....	126

b. sevgi(sizlik).....	127
c. iletişimsizlik.....	129
ç. kendiyle ve kendi geçmişiyle hesaplaşma	129
d. değişkenlik.....	131
e. inanç yapısı	132
4. Sosyal, Kültürel, Entellektüel ve Politik Konum.....	132
5. Cinsellik.....	137
6. Edebî Söylem.....	140
 III.BÖLÜM: CEHENNEM KRALİÇESİ	145
A. ROMAN HAKKINDA	147
B. ROMANIN BAŞKİŞİSİ: BELKİS	150
1. Dış Görünüm.....	150
2. Dış Dünya İçindeki Konum	151
a. eşya ile ilişki.....	151
b. doğaya bakış	152
c. sosyal çevre	153
3. İnsan İlişkileri	154
a. insanlara olumsuz bakış	154
b. ‘arkadaşlık’ ve arkadaş kavramına bakış	156
c. insanlardan kaçış	158
ç. ‘çevre’nin gözüyle başkışı	159
4. İç Dünya.....	161
a. yalnızlık.....	161
b. sevgi(sizlik).....	162
c. kendiyle ve kendi geçmişiyle hesaplaşma	163
5. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik Konum.....	166
6. Cinsellik	169
7. Resim ve Ressamlık Üzerine	171
 IV.BÖLÜM: BİR AKŞAM ALACASI.....	173
A. ROMAN HAKKINDA	175
B. ROMANIN BAŞKİŞİSİ: EMRE TARAN	178
1. Dış Dünya İçindeki Konum	178
a. eşya ile ilişki.....	178
b. doğaya bakış	179

c. sosyal çevre	181
ç. iç mekan	182
2. İnsan İlişkileri	184
a. insanlara olumsuz bakış	184
b. 'arkadaşlık' ve arkadaş kavramına bakış	186
c. insanlardan kaçış	188
ç. 'çevre'nin gözüyle başkişi	189
3. İç Dünya.....	190
a. yalnızlık.....	190
b. sevgi(sizlik).....	191
c. iletişimsizlik	192
ç. umutsuzluk	192
d. 'değer'sizlik	193
e. kendiyile ve kendi geçmişiyle hesaplaşma	193
f. intihara eğilim.....	194
4. Kişilik Yapısı	194
a. suçluluk (mazohist tutum).....	194
b. ezik kişilik.....	195
c. korku	195
ç. gerçekten kaçış.....	196
d. duygusal kişilik.....	196
e. değişkenlik	197
f. bağımlılık.....	198
5. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik Konum.....	198
6. Cinsellik.....	201
7. Edebi Söylem.....	202
SONUÇ.....	206
KAYNAKÇA.....	208
ÖZGEÇMİŞ	210

ÖZET

Bu çalışmada, Selim İleri'nin ilk dönem romancılığının yapı taşları olan *Her Gece Bodrum*, *Ölüm İlişkileri*, *Cehenem Kraliçesi* ve *Bir Akşam Alacası* romanlarındaki başkişilerin farklı yönlerden incelenmesi amaçlanmıştır.

İleri bu romanlarında şehirli, halktan kopuk sanatçı ya da sanat çevrelerine yakın insanların iç dünyalarını ve nesnel dünyadaki ilişkilerini gözler önüne sermiştir. İleri'nin bu çalışmaya konu edilen romanlarının aksiyonel yönlerinin zayıf olması roman kişilerinin bu romanların temel yapı unsuru durumuna gelmelerini sağlamıştır.

Gerek *Her Gece Bodrum* gerekse *Bodrum Dörtlemesi*'nin diğer romanları klasik romanın olayı önceleyen kurgu düzenini ve zaman dizgisini kıran bir yapıya sahiptir. Bilinçakışının imkanlarından faydalanan yazar romanlarının kronolojik devamlılık göstermeyen zaman çizelgesinde olayın, aksiyonun boşluğunu nesne ve bilinçaltı çağrışımlarıyla doldurmuştur.

Kişi incelemesi yapılırken siyasal söylemden, fiziksel özelliklere, kişilerin sosyal çevreleri içindeki konumlarından cinsel dünyalarına kadar genişleyebilen bir yelpaze oluşturulmaya çalışılmış. İncelemeye esas olan başlıklar esnek tutulup incelenen her kişiye göre değiştirilmiştir.

Çalışmaya esas olan kaynaklar öncelikle incelemesi yapılan romanlardır. Bu kaynakların ardından ikincil olarak kişi, kişinin olay anlatıları ve romandaki yeri, başkişi kavramlarıyla ilgili kuramsal bilgi edinilebilecek kaynaklara başvurulmuş ardından kişilik incelemesi amacıyla bilgi alınabilecek sosyoloji ve psikoloji kaynaklarına yönelinmiştir. Çalışmanın nesnellik kazanması, bazı çıkarımların nedenselliğe bağlanması, yazar, eserler ve dönem hakkında bilgi almak amacıyla yazarın anı kitapları, yazar hakkında yapılmış armağan kitaplar, yazarın romancılığını inceleyen kuramsal kitaplar, yazarın kendi yazdığı veya onun hakkında yazılmış makaleler, inceleme yazıları, söyleşilerden yararlanılmış son olarak da daha önce yapılmış benzer çalışmalar metod incelemesi ve karşılaştırma amacıyla incelenmiştir.

ABSTRACT

The aim of this thesis is to present a rigorous analysis of the protagonists of four novels of Selim İleri, one of the major novelists of modern Turkish literature: *Her Gece Bodrum*, *Ölüm İlişkileri*, *Cehennem Kraliçesi* and *Bir Akşam Alacası*, also known as the Bodrum Quartet.

This series of books, regarded by critics as a bildungsroman in genre, is Selim İleri's next writing attempt after his first novel *Destan Gönüller*. He canvasses the lives of individuals belonging to what could be called Generation '68 in Turkey and he does so with an unprecedented style of individual point of view and interior monologues and thus manages to express with his novels the lyricism one so often feels in reading poetry. This style of writing defies chronological order in narration as the realities of the characters in the novel differ from that of the actual world they live in, presenting a Bergsonian concept of duration.

The concept of duration mentioned above; the symbolic nature of the characters, objects and the nature itself in the novel initially makes it a difficult read for the reader. However, it later turns into a bond between the novelist and the reader, becoming his idiosyncratic style and signature.

In this thesis, each protagonist is analyzed with respect to his or her internal and external realities, psychological and social statuses as well as their physical characteristics. For ease of understanding, the names of all the characters and their relations to each other are presented in a tableau in the beginning of the thesis. Although the progression of events is of secondary importance in İleri's novels, it is nonetheless included as a summary in the beginning of each chapter, as without such documentation of the series of events in a novel, the functions of the protagonists will remain unclear.

TABLO 1: Kişiler Tablosu

Ahmet'in ablası	EMİNE	
Cem'in arkadaşı	MURAT	
Cem'in arkadaşı	TARIK	
Tarik, Murat ve Cem'in arkadaşı	AHMET	
Ahmet'in sevgilisi	KATHERINE	
Betigül'ün sevgilisi	HAYDAR	
Başkışı	CEM	
Tarik, Murat ve Cem'in satılda tanıştığı bir kadın	BETİGÜL	
Betigül'ün arkadaşı	KEREM	
Ruşen'in eşi	NEBAHAT	
Mehmet'in arkadaşı	RUŞEN	
Mehmet'in eşi	SEMRA	
Belkis'in arkadaşı	ŞADIYE	
Şadiye'nin sınıf arkadaşı	BÜLBÜLÜN (HÜSEYİN)	
Şadiye'nin kocası (önce Bülbül'ün sevgilisi)	BAY ÖLÜM (RIFAT)	
Belkis'in arkadaşı	MEHMET	
Sanat galerisi sahibi	MÜŞERREF HANIM	
Belkis'in sevgilisi	KORKUT	
Belkis'in eski eşi	DOĞAN	
Zeynep'in eşi	BÜLENT	
Cemal'in annesi	FİRDEVS HANIM	
Belkis'a aşık bir şair	ŞAİR BERK	
Emre ile cinsel ilişkisi içinde bir kadın	ZEYNEP	
Oya'nın Cemal'le tanıştığı eşcinsel bir genç	KAMİL	
Belkis'in arkadaşı	GÖKMEN	
Başkışı	BELKİS	
Emre'nin arkadaşı	EKREM	
Emre'nin arkadaşı	ERGİN	
Ergin'in sevgilisi	CANAN	
Emre'nin arkadaşı	GÖKSEL	
Emre'nin arkadaşı	OSMAN	
Emre'nin büyükbabası	FERİT BEY	
Uğur'un sevgilisi	OYA	
Başkışı	CEMAL	
Başkışı	EMRE	
Emre'nin arkadaşı	UĞUR	
Ekren'in sevgilisi	TÜLİN	
Emre'nin arkadaşı	ATTILA	
Anika'nın eşi	GÜNSELİ	
Emre'nin opera üzerine söylediği opera sanatçısı	CELAL TAN	
Celal Tan'ın ablası	RABİA HANIM	
Ferit Bey'in babası	SÜREYYA BEYEFENDİ	
Emre'nin arkadaşı	TAYFUN BENGÜ	

HER GECE BODRUM

CEHENNEM KRALİÇESİ

ÖLÜM İLİŞKİLERİ

BİR AKŞAM ALACASI

GİRİŞ

A. HAYATI

Selim İleri 30 Nisan 1949 tarihinde İstanbul Kadıköy’de doğar. İlköğretimini Cihangir İlköğretim Okulu’nda tamamlayan İleri 1960 yılında ortaöğrenimine başlamak üzere Galatasaray Lisesi’ne kaydolur. Eğitimine beş yıl bu okulda devam ettikten sonra 1965 yılında çok kısa bir süre için Bakırköy Lisesi’ne ardından da Atatürk Erkek Lisesi’ne devam eder. 1968 yılında İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi’ne başlar ve 1972 yılında eğitimini yarıda bırakarak bu üniversiteden ayrılır.

Galatasaray Lisesi’ndeki öğrencilik yıllarında roman yazmaya başlayan İleri, ilk eseri “*Cumartesi Yalnızlığı*” adlı öykü kitabını 1968 yılında yayımlar. Yazar “*Cumartesi Yalnızlığı*”yla 2007 yılında yayımlanan son eseri “*Hepsi Alev*” arasındaki yaklaşık 40 yılda öykü, roman, anı, deneme, eleştiri, söyleşi, derleme ve senaryo gibi pek çok alanda ürünler verir.

İleri *Dostlukların Son Günü* adlı öykü kitabıyla 1976 yılında Sait Faik Hikâye Armağanı’na, 1977’de *Her Gece Bodrum*’la Türk Dil Kurumu Roman Ödülü’ne, 1981 yılında *Yaşarken ve Ölürken* adlı romanıyla Milliyet Sanat tarafından yılın romanı ödülüne, 1982 yılında *Kırık Bir Aşk Hikayesi* adlı senaryosuyla Sinema Yazarları Derneği tarafından En İyi Senaryo Ödülü’ne, 1991 yılında *Mavi Kanatlarıyla Yalnız Benim Olsaydın* romanıyla Türkiye Yazarlar Birliği Roman Ödülü’ne, 1997 yılında *Allahsızmarladık Cumhuriyet* oyunuyla hem Avni Dilligil hem de Afife Jale Ödülü’ne, 1999 yılında televizyonculuk çalışmalarıyla Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Kültür Sanat Ödülüne radyoculuk çalışmalarıyla Dialog Medya Ödülü’ne, 2001 yılında *Bu Yaz Ayrılığın İlk Yazı Olacak* romanıyla Orhan Kemal Roman Ödülü’ne, 2003 yılında *Uzak, Hep Uzak* romanıyla Sedat Simavi Edebiyat Ödülü’ne ve 2004 yılında da *İstanbul’un Sandık Odası* adlı anısıyla Türkiye Yazarlar Birliği Hatıra Ödülü’ne layık görülür.

1998 yılında Devlet Sanatçısı ünvanını alan İleri yazarlık faaliyetlerinin yanında; radyo ve televizyon programcılığı, dizi oyunculuğu gibi uğraşlarla da tanınan bir yazardır. Yapı Radyo, Radyo Cumhuriyet ve BRT Radyo’da çeşitli radyo programlar yapan İleri; HBB’de “*Kitap Kurdu*”, Kanal D’de “*Bir Hatıra Fotoğrafı*”

ve “*Selim İleri’yle Nostalji*”, TRT 2’de “*Ondan Sonra*”, BRT’de “*Selim İleri’nin Not Defteri*” adlı televizyon programlarını hazırlar, İleri halen TRT 2’de *Selim İleri’nin “Not Defteri Programı”*nı devam ettirmektedir.

Çeşitli dergi ve gazetelerde eleştiri ve köşe yazıları yayımlanan İleri Dünya gazetesinin sanat sayfasını ve Argos dergisinin yayın yönetmenliğini yapmıştır. Uzun yıllar Cumhuriyet gazetesinde yazılarını yayımlayan İleri, şu an yazılarını Zaman gazetesinde yayımlamaktadır.

B. 'BAŞKİŞİ' HAKKINDA

Bir romanın ya da olay çevresinde gelişen bir metnin temel yapı unsurları yer, zaman, olay ve kişidir. Bu yapı unsurları içinde yer ve zaman unsuru hiç kullanılmamış ya da çok silikleştirilmiş olabilecekken olay ve kişi diğer iki unsurdan farklı olarak olay çevresinde gelişen anlatının temelini oluşturacaktır. Olay, bu yapı örgüsünde önemli bir faktör olsa da unutulmamalıdır ki kişi ve kişi kadrosu da en az olay örgüsü kadar önemlidir çünkü "*İnsan için var olan edebiyat, doğru yanlış, haklı haksız, elle tutulur, tutulmaz "insan" olduğunu sandığı şeyi anlat*"acaktır¹.

Bir yapıtta bulunma gerekliliğinin yanında kişi, okura yazar ve dönem hakkında en detaylı bilgiyi verecek unsurdur. Çünkü "*Sanatçı insanı nasıl biliyor, tanıyor, insan doğasına ilişkin nasıl fikirler taşıyorsa, tip ve karakterlerini de, elbette gününün kültürel ve ekonomik ortamında yaşatarak, ona göre çizer.*"²

Bir anlatıda oluşumları ve işlevleri birbirinden farklı kişilere yer verilebilir. "*Hayatta insanlar nasıl eşit ve benzer değillerse, romanda da aynı şekilde olacaklardır. Kişilerin bazıları başkışı, bazıları karakter, bazıları figüran, bazıları da tip olarak hayattan romana taşınır.*"³ Yazar, anlatının amacına ve ihtiyacına cevap verecek kişileri esere yerleştirecektir.

Bu farklı kişilerden biri ve belki de en önemlisi başkışidir. Başkışı hakkında farklı tanımlar bulunmakla birlikte temelde başkışı, romanda "*yaptıyı oluşturan bütün unsurların merkezi*"⁴ konumunda bulunan kişidir. "*Roman başkışileri, romancının esas ürünleridir, romanın varoluş sebebidirler; roman, onlara hayat vermek için yazılır.*"⁵ Başkışı "*anafigür, asıl kahraman veya birinci derecedeki kahraman, baş figür, kahraman, merkezî kişi, protagonist*"⁶ olarak da anılır. Bu tanımlardan kahraman sözcüğü aktif, edimleriyle çevresini değiştiren, sorunları çözebilen bir niteliği çağrıştırmakta, dolayısıyla "*olumsuz çizgileri ağır basan kişilere pek*

¹ Jale Parla, **Edebiyatta Karakter ve Tip**, Kitap-lık, sayı 83, 2005, s.80

² Jale Parla, a.g.e. s.80

³ Mehmet Tekin, **Roman Sanatı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2001, s.98

⁴ Mehmet Tekin, a.g.e. s.114

⁵ Mehmet Tekin, a.g.e. s.182

⁶ Murat Belge, **Edebiyat Üzerine Yazılar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994, s.94

yakışma”maktadır⁷. Protagonist ise modernist romanın yabancılaşmış başkişisini karşılayan bir nitelik gösterir*. Bu çalışma için kullanılması daha uygun görülen tanıma göreyse başkişi: “romanın genelinde ya da çoğu bölümlerinde yer alır. Genellikle özne durumunda olup, diğer kişiler de ona göre nesne konumundadırlar. Bazen de edilgen bir konumu olmakla birlikte yine romanda merkezî bir yere sahiptir. Diğer kişiler, merkezî kişiye göre tavır alırlar, onun etrafında dönerler, bir şekilde ona bağımlıdırlar ya da onunla mutlaka bir ilişkileri vardır. İster etken ister edilgen konumda olsun merkezî kişi, sürükleyicidir, olayların kendi etrafında yoğunlaşmasında ve organik bir bütünlük oluşturmada yani romanın başı ve sonunun belli bir kompozisyon oluşturmada kaynaştırıcı, çekici, toplayıcı bir rolü vardır.”⁸

⁷ Gennadiy Pospelov, **Edebiyat Bilimi**, Çev: Yılmaz Onay, Evrensel Basım Yayın, İstanbul 2005, s.221

* “İlk olarak belirtmeliyim ki edebiyat terminolojisinde protagonist yaygın olarak ‘başkişi’ ya da ‘kahraman’ karşılığında kullanılmaktadır. Ancak, bu kapsam içinde bile onu bir kahramandan çok silik kişi olarak tanımlamak mümkündür. Ülkemizde de özellikle İngiliz ve Amerikan edebiyatları üzerine uzmanlaşmış kimi akademisyenlerin de bu anlamda kullanageldiği terimi daha sınırlayıcı ve ayrıştırıcı bir tutumla salt modernist romanın başkişisi olarak kabul etmek gerekir. Çünkü, yansıtmacı roman sisteminin genellikle olumsuz bir durumdayken çevresindeki kişilerle ve olaylarla çatışa çatışa olumlu bir sona ulaşp aksiyonel ve somut bağlamda güçlenen ‘kahraman’ından oldukça farklı özellikleri barındıran bu yeni kişiyi başka bir sözcükle, onun yabancılaşmaya ve anomik sürece girmeye bağlı olarak toplum ve/ya hayat karşısındaki dolaylı yenikliğine dayanarak ‘protagonist’ terimiyle karşılama gereksinimi vardır.” Hakan Sazyek, **Abdülhak Şinasi Hisar’ın Romanlarında ÖZEL YABANCILAŞMA**, Ankara, 2008, s.38, 39

⁸ Nurullah Çetin, **Roman Çözümleme Yöntemi**, 2.b.,kendi yayımı, Ankara, 2004.s.149

C. 'BODRUM DÖRTLEMESİ' HAKKINDA

Bodrum dörtlemesi, Selim İleri'nin *Her Gece Bodrum*, *Ölüm İlişkileri*, *Cehennem Kraliçesi* ve *Bir Akşam Alacası* romanlarından oluşmuş bir nehir roman dizisidir. Selim İleri, henüz *Bir Akşam Alacası*'nı yayımlamadan "*Her Gece Bodrum'u tek bir bütün olarak kurmaya çalışıyordum. Ama o roman çevresinde gelişen genel yazınsal tartışmalar, bir yandan da kişisel yaşam beni bir yinelemeyle boğuşmaya yöneltti. Ölüm ilişkileri de bir bütün olarak düşünülmüştü ve öyle yazıldı. Ancak bu iki roman, bende, bütünlük duygusu yaratmadı. Tersine bileşim gereksinimi uyandı. Bu kez Cehennem Kraliçesi'ni yazdım. Proust'un ırmakromanı çok etkiledi beni, hem de bunun bir tepkisini yaşamak durumundayım(...)*Şimdi üzerinde çalıştığım "*Bir Akşam Alacası*"nda kimi kişilerim varlıklarını sürdürüyor."⁹ diyerek bu romanların birbirleriyle bağlantısını ortaya koyar.

Bodrum dörtlemesi aksiyonu ikinci planda tutan kurgusuyla romandaki başkişileri önceleyen, vurgulayan bir yapıya sahiptir. Aynı döneme ve sosyal sınıfa mensup olan bu kişilerin yaşam ve çevrelerine bakışı, siyaset hakkındaki görüşleri ya birbirine yakın ya da birbirinin aynıdır.

Bodrum dörtlemesinin tümü kentsoylu olan aydınları, söylemleri, duyuları ve sosyal konumlarıyla birbirlerini çağrıştıran, birbirlerine çok yakın kişilerdir. Mimar Cem, Ressam Belkıs, Çevirmen ve Akademisyen Cemal, Yazar Emre hassas, çevrelerine yabancı, kendilerinin de içinde bulunduğu aydın sınıfa şiddetli eleştirilerde bulunan, çoklukla pasif, içsel dünyalarını nesnel dünyanın önünde tutan, siyasi söylem alanında mualif, yalnız kişilerdir.

André Malraux'un "*Her roman aslında bir otobiyografidir.*" sözünü "*Bu yaz Ayrılığın İlk Yazı Olacak*"a epigraf olarak seçen İleri'nin bu romanlardaki başkişileri zaman zaman kurmaca/gerçeklik sınırının çizgisini saydamlaştırmış ya da yok saymıştır. İleri'nin kişileri gerçeklikle bu çok yakın ilişkileri nedeniyle E.M. Forster'ın, *Roman Sanatı*'nda belirttiği çok gerçek roman kişilerinin anı kişileri

⁹ Doğan Hızlan, *Selim İleri İle Bir Konuşma*, Türk Dili Dergisi, s.340, İstanbul 1980

durumuna gelme tehlikesini* taşısa da Selim İleri, “yazdığı romanlarla kendini özdeşleştiren, dolayısıyla çok yakından tanıdığı hayatları anlatma kaygısı sağlam bir yazınsal tutumla tamamlanınca, roman sanatımızın önemli romancıları arasına girmiştir.”¹⁰

İleri, kendisiyle yapılan bir söyleşide Bodrum dörtlemesindeki kişilerin kurgulanışını şöyle açıklar: “İnsanlar, roman kişileri yaratmaya çalışıyordum. Somut hayattan yola çıkıyordum. İçimdeki yazma arzusu sonsuzdu bu arzuyu sereserpe ve içtenlikle kağıda dökmek istiyordum.(...)roman kişileri başkalarınca aykırı sayılabilir, ne var ki bu aykırılık, ahmakça bir burjuva ahlakının bize dayatmasından ibarettir. Ben, insana ait, insanın yaşadığı, duyumsadığı şeyleri dile getirmek istemiştım.”¹¹

İleri, kendisine o günlerden bugüne, bu romanların figüratif kadrosu ve yarattığı başkışiler hakkındaki fikirleri sorulduğunda “(...)onca yıl sonra o günkü görüşlerimi bire bir koruyor muyum? Gerçek bir aydının küçükburjuvalıktan kendini arındıracağını düşünmem gerekiyordu herhalde.” diyerek bazı fikirlerinin değiştiğinin sinyalini vermiştir.

Bodrum dörtlemesinin ilk romanı *Her Gece Bodrum* söylem, biçem ve içerik olarak dönemindeki diğer romanlardan farklı bir kurguya sahiptir.

İleri, *Her Gece Bodrum*’un yazılma süreciyle ilgili “hiç hesapta olmayan bir romandı o. Bodrum’a gidip ruh gurbetleri yaşamasaydım, belki de hiç yazılmayacaktı. Attilâ İlhan roman yazmamı öneriyordu, tam o sıralar. Attilâ İlhan’ın her sözü benim için kıymetliydi. Bodrum’daki küskün tatili yaşar yaşamaz, bundan bir roman çıkarabileceğimi sezdım ve yazmaya başladım.”¹² der ve romanın yazılış sürecinden bahseder: “Karamsar bir ruh hali içinde yazıyordum. Roman, gerçekten yaşanmış o tatilin kişileriyle birtakım düşsel kişileri iç içe dile getirecekti. Çok geçmeden kaptırdım, yazdıklarımın mutlu edişine kapıldım. Bir dil ve anlatım

*“Acaba roman kişileriyle bizim gibi ya da romancının kendisi ya da Kraliçe Victoria gibi gerçek insanlar arasında ne ayrım var? Bir ayrım olması gerekir. Eğer bir roman kişisi tıpa tıp Kraliçe Victoria’ya benziyorsa (çok benziyorsa değil, tıpatıp benziyorsa), o roman ya da romancının o kişiyle ilgili bütün bölümleri de anı kitabıdır.” E.M.Forster, **Roman Sanatı**, İstanbul, 1982, s.84

¹⁰ Semih Gümüş, **Selim İleri’nin Kırk Yılı**, Radikal Kitap, sayı 316, 06 nisan 2007. s.26

¹¹ Selim İleri, **Anılar; ıssız ve yağmurlu**, Doğan Kitap, İstanbul, 2002, s.142

¹² Selim İleri a.g.e., s.142

arayışı içindeydim. Bilinç akışı romancıları beni her zaman etkiledi.(...)Her Gece Bodrum içtenlikle yazılmış bir romandır, okur üstündeki etkisini de buna borçludur.”¹³ diyen İleri böylelikle hem romanın neden beğenildiğini hem de kendisinin bu romanda kullandığı üslûbu açıklamış olur.

Her Gece Bodrum başkışisi Cem’in arkadaşlarıyla tatile gittiği Bodrum’daki yalnızlığını, dışlanmasını, iç dünyasını okura aktarırken okuru kenter, aydın bireyin iç dünyasına, acılarına, korkularına konuk eder. Roman bu içerik özelliğinin yanında siyasal söylemiyle de dönemin politik tablosunu aydınlatır.

Himmet Uç 2002 Hece Türk Romanı Özel Sayısı’nda *Her Gece Bodrum* için “Selim İleri başka bir tipi sergiler *Her Gece Bodrum*’da tabiat ve ten sevgisi ile ideolojik perspektifleri arasında sıkışmış, birkaç arkadaşın Bodrum gezisi, neredeyse bilinçaltı anlatımı gibi kuralsız, iç içe girmiş, Türk edebiyatında örneği olmayan bir anlatı ile sunulur. Kitabı bir haftada zor okudum, eleştirmek için kitabın yeniden inşası gerekir. Enteresan bir biçim denemesi, romancıya hayret etmemek imkânsız, o bulanık anlatımla kişileri takip etmesi harika. Tanpınar sanatı ve toplumsal ahengi bozan değişimden rahatsız olur. Selim İleri işi sanatsal ağlaşmaya kadar götürür, hep kaybettiklerimize üzülür, yeniden inşa konusunda teklif getirmez.”¹⁴ diyerek hem romanın edebî yeniliğe hem de Ahmet Oktay’ın “*Her Gece Bodrum*’da siyasal olayların kendileri betimlenmez ama göndermeler yapılır, çoğu kültürel.”¹⁵ diyerek belirttiği romandaki silik siyasal söyleme gönderme yapar.

Bodrum dörtlemesinin ikinci romanı *Ölüm İlişkileri*, *Her Gece Bodrum*’daki silik siyasal söylemin keskinleştirildiği, figüratif kadronun genişletildiği bir romandır. Roman, İstanbul’da sanatçı ve aydınlardan oluşan bir çevrenin kendi aralarındaki yozlaşmış, ikiyezli ilişkileri üzerine kuruludur. Roman kişilerinin gerçek kişilerle çağrışımdan öte bağlantısı nedeniyle eleştirilen İleri, roman kişisi Emre Taran aracılığıyla *Bir Akşam Alacası*’nda bu eleştirilerden bahseder ve eleştiri çevrelerinin kendini dedikodu romanı yazmakla suçladığını belirtir. Kurmaca metninde eleştirileri bu sözlerle özetleyen İleri nesnel dünyada da bu eleştirilerden

¹³ Selim İleri a.g.e.,s.194

¹⁴ Selim İleri a.g.e.,s.128

¹⁵ Ahmet Oktay, *Selim İleri’nin Romancılığı Şeytan, Melek, Soyтары*, Doğan Kitap, İstanbul 2004, s.68

bahseder. Yazar, "Ölüm İlişkileri yazınsal amacından çok, roman kişilerinin gerçek yaşamdaki karşılıklarının aranmasıyla ilgi topladı ve neredeyse bir olay oldu."¹⁶ diyerek kendisinin yazınsal endişelerle yarattığı anlatısının nesnellikle bütünleştirilerek algılanmasının altını çizmektedir.

İleri'nin 1979'da *Türk Dili Dergisi*'nde romanda "(...) bütünüyle faşizmin 'uzun bir üstyapı savaşı biçiminde nasıl karşımıza çıktığını sergilemek istedim'"¹⁷ dediği *Ölüm İlişkileri* yalnızca roman kişilerinin gerçeklikle bağlantısı anlamında değil politik söylem anlamında da eleştirilmiştir.

Bu eleştirilerin en önemlisi İleri ve Ahmet Oktay'ın bugün de devam eden yakın arkadaşlığının başlangıcı olan Ahmet Oktay'ın "*Bir Romanın İlk Okuması ya da Sağa Kayan Estetik*" başlıklı makalesinde ortaya konan eleştirisidir. Oktay, *Ölüm İlişkileri*'nin fiktif yapıya sahip olduğunu fakat romanın tümünde hissedilen bir gerçeklik bağının bulunduğunu ve bu gerçeklik bağının yalnızca siyasal söylem alanında göz ardı edilemeyeceğini, dolayısıyla yazarla metnin bağlantılı olduğunu belirterek devamında İleri'nin yerdiği marksist çevrenin karşısında yer aldığı ve faşist bir estetiğe kaydığını belirtir.¹⁸

İleri'nin ortaya çıkışını "*Kitapların yazara kader biçtiğine inanıyorum. Ölüm İlişkileri'ni yazdıktan sonra, Her Gece Bodrum'la ikisinin bir birleşkesini aranıp durdum. Cehennem Kraliçesi öyle oluştu.*"¹⁹ diyerek açıkladığı *Cehennem Kraliçesi* Bodrum dörtlemesinin üçüncü kitabıdır.

İleri, *Cehennem Kraliçesi*'nde *Ölüm İlişkileri*'nin Belkıs'ını tekrar okurun karşısına çıkarır. *Cehennem Kraliçesi*'nin temel izleği cinselliktir. İleri'nin cinsellikten de öte geçerek cinsel faşizme yöneldiği roman. Roman başkişisinin takı satan bir çocukla, halktan, aydın olmayan biriyle birlikte olma isteği ve kendini cinsel olarak pasifleştirme, aşağılama çabasıyla keskin biçimde ortaya çıkmaktadır.

Bodrum dörtlemesinin son romanı *Bir Akşam Alacastı Her Gece Bodrum*'dan başlayarak yazarın önemli izleklerinden olan cinselliğin silikleştirdiği hatta yok

¹⁶ Selim İleri a.g.e. s.132

¹⁷ Selim İleri, *Niçin Küçük Kentsoyluyu Yazıyorum*, Türk Dili, s. 334, 1979

¹⁸ Ahmet Oktay, *Bir Romanın İlk Okuması ya da Sağa Kayan Estetik*, Birikim, s.50-51, 1979, İstanbul

¹⁹ Selim İleri, *Anılar; ıssız ve yağmurlu*, s.133

edildiği bir romandır. İleri *Bir Akşam Alacası* için "yazarlığım, romacılığım yalnızca cinsellikle örülü değildi. *Bir Akşam Alacası* bir anlamda noktalaşmış oldu."²⁰ diyerek bu durumu ortaya koyar. *Bir Akşam Alacası* politik ve edebî söylemiyle kendinden önce yazılan *Her Gece Bodrum*'u, *Ölüm İlişkileri*'ni kısmen de *Cehennem Kraliçesi*'ni anlamlandıran bir özellik gösterir. İleri, hem yazarlığını hem *Her Gece Bodrum* ve *Ölüm İlişkileri*'nin yazılış sürecini, edebî görüşlerini, tartışmalarını bu romanda ortaya koyar. Yazar, bu çabayı ve daha önceki romanlarının edebî eleştirilerini kasteredek "*Bir Akşam Alacası*'nda olup biteni romana dökmeye çalıştım."²¹ der. Romanın başkışı Emre Taran, daha önce *Ölüm İlişkileri*'nde okurun karşısına çıkmış bir yazardır. Roman, Emre Taran aracılığıyla dönemin siyasî ve edebî tablosunu açıklama amacı güder.

²⁰ Selim İleri, *Anılar; ıssız ve yağmurlu*, s.136

²¹ Selim İleri, *Anılar; ıssız ve yağmurlu*, s.133

I.BÖLÜM
HER GECE BODRUM

'Bu korkunç on üç gün, bir boşinan gibi on üç, hatırlıyorum, şu duvarın ardı yalnız bırakıldığım ilk yer, teknelere bakmak için uzaklaştılar ve beni etkilemez şimdi, kuyruklular tirandil, belki de gulet, işte böyle, sonra tatsızlık, acılar demiyorum, cayış, barışsızlık, hepsini biz yaşadık. Çabucak derledik on günü, aştık, aştık korkularımızı da, ardımızda bıraktık. Paramız bitinceye kadar burdayız. Çünkü Tarık'ın otomobili, çünkü ikisi bunu istediler, çünkü Salmakis, paramız bitene kadar. Yol bilmeyen, iz bilmeyen ben, Emine gibi dönemeyen, dönemeyecek olan Cem, ben, işte burdayım, midye kabuğundan bir armaya bakarak, biliyorum, öğrendim adlarının zakkum olduğunu, doğada çok sık rastlanıldığını çingenepembesi çiçeklerine, öteki armaların altında, yalnızca zakkummuşlar, kuntlaşarak, korkunç on günün acılarıyla alay ederek, kimsenin dostu değilim, kahkahalarla alay etmeliyim, kendimle ve onlarla. Onlar sevişiyorlar. Betigül, Haydar'ı, beni ve Murat'ı seçti, işte alay, Tarık açıkta kaldı, biz bir Şarlo filmi gibi çarçabuk seviştik. Katharine'le Ahmet sevişiyorlar kırık dökük cümlelerle yazılmış mektuplardan doğan aşklarıyla. Ama hepsi mutsuz. Bu öylesine belli ki, bu kadar olabilir. Keremin üstüne yağıyor Emine 'nin kargışları. Artık ilençli yalnızlıklarla donandık. Artık midye kabuğundan bir ormanın altına, buraya İncil diliyle bizim adlarımızı da yazabilirler, Tanrı uyanıklarken ve uyurlarken onları korumadı diye. Artık başarısız, güçsüz, bitkin, tiksintilerden ve öğlerden var olduğumuzu hissederek, tatille, yazla, güneşle irkilerek, bilinsemek zorundayız yenildiğimizi. Haykırıyoruz bunu içimizden kilometrelerce yol aldığını sanmış bir sümüklüböcek gibi. Tek tek, birbirimize açılmayarak, günlerimizi ve gecelerimizi derleyip toparlamadan, dağınık, bölünmüş, çok uzak-çok uzak, bir kum saati gibi zaman, bu, onun insan yanı demiştin, çok uzak!

A. ROMAN HAKKINDA

Selim İleri'nin ikinci romanı *Her Gece Bodrum* aynı zamanda Bodrum dörtlemesinin de başlangıç kitabıdır. İleri, bu romanıyla 1977 Türk Dil Kurumu Roman Ödülü almış ve gerek edebiyat çevreleri gerekse roman okurları arasında ünlenmiştir.*

İleri'nin dörtlemenin tamamında işlediği kentsoyluların iç dünyaları, aşkları, yalnızlıkları, içinde yaşadıkları topluma bakışları ve özellikle dönemin siyasi gelişmeleri karşısındaki tutumları bu romanda da başat konular olarak göze çarpmaktadır.

Her Gece Bodrum'un temelindeki olay Cem'in on üç günlük Bodrum tatilidir. *Bir Akşam Alacası*'nda okurun karşısına kısa bir öyküyle gelecek olan başkişi, Murat ve Tarık adlı arkadaşlarıyla birlikte Bodrum'a tatile gelmiştir. Başkişi ve dostları Bodrum'a gelir gelmez aralarında bir iletişim kopukluğu olur ve Cem diğer kişilerden ayrılarak -Cem bazen bedenen onların yanında olsa dahi başkişinin bilinci Bodrum tatilinin başından beri diğer insanlardan çok uzaktadır- kendi iç dünyasına çekilir. Okur, romanın büyük çoğunluğundaki bu içsel bilinç çözümlemesinde Cem'in yanında yer alarak onun duyumsadıklarına tanık olur.

Cem, Murat ve Tarık İstanbul'dan Bodrum'a tatile gelmiş üç arkadaşdır. Bu üç arkadaş içerisinde Tarık ve Murat birbirlerine görece daha yakın kişiliklere sahiptir. Bu iki kişi de Cem'e karşı soğuk bir duruş sergilemekte ve onu yalnız bırakmaktadır. Bu yalnız bırakışın temel nedeni Murat'ın Cem'e bakışı ve iki kişi arasındaki ilişkinin İstanbul'da daha yakınken Bodrum'a geldiklerinde açılmasıdır. Bu açılmanın da temel nedeni Cem'in Murat'a bağımlılığı, bencilce sevgi isteği, tatilde insanların çoğu tarafından yapılan yeni yerler görme, dinlenme, güneşlenme,

* "Nice yıllar bana *Her Gece Bodrum* romancısı dendi. Usandım mı? Sanmam. Yakınmıyorum... *Her Gece Bodrum*'dan önceki kitaplarım sessiz, sönük kalmıştı. Şimdiyse, şurda burda beni tanıyanlar çıkıyordu: "Selim İleri, *Her Gece Bodrum*'un yazarı... Ne şişinirdim" Selim İleri, **Her Gece Bodrum**, Önsöz, Doğan Kitap, İstanbul, 2006

denize girme gibi aktivitelerin Cem tarafından yapıl(a)maması ve böylelikle Murat'ın Cem'e bakışının değişmesidir. Tatilinin daha başlangıcında Cem sorularıyla, konuşmasıyla Murat'ı bunaltır. Cem'in bu soruları sormasının ve arkadaşlarına sürekli rahatsızlık vermesinin nedeniyse Murat'ın onunla ilgilenmesini sağlamaktır. Bu noktada Tarık bu iki kişinin biraz daha gerisinde yer alır. Murat ve Tarık, Cem'i yalnız bırakarak tatillerine devam eder. Okur da işte bu noktadan başlayarak yalnız bırakılmış Cem'in iç dünyasına tanık olur.

Murat ve Tarık Cem'den ayrılarak geçirdikleri tatil sırasında Betigöl, Kerem -Kerem ile Betigöl serinin *Cehennem Kraliçesi* adlı üçüncü kitabında da okurun karşısına çıkacak kişilerdir- ve Haydar'la tanışır. Bu üç kişi Bodrum'a Kirke adlı ihtişamlı bir tekneyle gelmiş entelektüel, kentsoylu insanlardır. Cem, Murat ve Tarık akşam yemeği davetlisi olarak bu tekneye konuk olur ve böylelikle altı kişi arasındaki ilişkiler ve bu kişilerin durumları olay örgüsünü devam ettiren nokta olur. Bu kişiler arasındaki iletişim devam ederken olay örgüsüne üç yeni kişi daha katılır. Bunlar Emine, Ahmet ve Katherine'dir. Bu kişilerin katılımı okurun olaylara bakışını Cem'in tekeline ilk kez kurtarır ve romanın iki bölümü, okuru Emine'nin iç dünyasına konuk eder. Emine, Kerem'e ilgi duyar fakat bu ilgisine bir karşılık bulamaz. Bu arada Cem arkadaşları tarafından iyice dışlanmışır. Hatta Murat ona, açık şekilde artık onunla paylaşacak bir şeyi kalmadığını onu ezilecek bir böcek gibi gördüğünü söylemiştir. Bu noktadan sonra Cem duygusal hezeyanlar geçirir ve kendi iç dünyasında gelgitler yaşar. Hayatı, yaşamını, kişilik yapısını, arkadaşlarını sorgulamaya başlar. Cem'e göre her şeyden çok değer verdiği, onun için çok önemli olan Murat'ın tavırları Bodrum'daki diğer tüm insanlar gibi kırıcı, yıkıcı, bencilce ve duyarsızdır.

Cem'in devamlı Murat'ın peşinde koşması, onu hayatının merkezine yerleştirmesi okurda başkişinin eşcinsel eğilimleri olduğu izlenimini uyandırır. Fakat Cem ile Betigöl'ün cinsel birlikteliği bu görüşü bir anlamda gölgelemekte ve Cem'i biseksüel bir konuma getirmektedir. Betigöl ile cinsel birlikteliğinin ardından Cem, hayata karşı duyarlılıklarını ikinci plana atarak kendisinin yozlaşmış, duyarsız olarak tanımladığı insanların tatilde yaptıklarını yapmaya başlar.

Cem soğanlı köfteler yer, dalgakırandan rahat rahat denize girer ve belki de

en önemlisi artık Murat'a ulaşma amacıyla değildir; artık Murat'ın kendisiyle barışma ihtimalini düşünmez. Arkadaşlarına kızgındır. Başkişideki bu değişimin kendisinin yozlaşma olarak nitelediği salt cinselliği yaşadktan sonra oluşması romandaki cinsellik eleştirisi olarak algılanabilir.

Okur Cem'in benliğindeki olaylara tanıklık ederken Emine Bodrum'dan ayrılır. Geçkin kız, Kerem'e beslediği duygulara karşılık bulamamıştır. Romandaki her figür bir anlamda birbirinde kopmuştur ve bu noktadan sonra bu kopuşun, yalnızlığın öyküsü okura sunulur. Haydar Betigül'den kopar Kerem de Emine'den. Tarık'la Murat'ın arası açılır, başkişi zaten baştan beri bu topluluktan kopuktur.

Romanın sonundaysa üç arkadaş Tarık'ın arabasına binerek Bodrum'u terk eder.

Aksiyonel olarak bakıldığında cılız bir yapıya sahipmiş gibi duran *Her Gece Bodrum* eksen kişilerinin -Cem Emine ve Murat- bilinçlerine tanık ettirdiği okurla ön plana çıkmakta ve asıl kimliğini yakalamaktadır.

Romanın üstünde durulması gereken başka bir noktası da kentsoylu bireyin çevresindeki insanlardan kopuşunu, insanları anlamamasını konu edinmesinin yanında dönemin siyasi rejimine bakışı da içeriyor olmasıdır. Romanda Cem'in şahsından kapitalizm ve Türkiye'de yükselmekte olan sermayenin gücü eleştirilir. Marksist, sol söyleme sahip çevrenin de sermaye sahibi olması ve bu çevrenin edimlerini bir bilinçle değil en basit (cinsellik, şehvet) iç güdülerinin etkisiyle yapmaları sosyalist olarak adlandırılan sermaye karşıtı kesimin de muhakkak bir boyuttan eleştirisi olmaktadır.

B. ROMAN BAŞKİŞİSİ: CEM*

1. Dış Görünüm

Dış görünüm, roman türünde farklı işlevlere sahip bir unsurdur. Fiziki tasvir roman kişilerinin okurun zihninde canlanmalarını, başka bir deyişle ete kemiğe bürünmelerini sağlayarak yazıya dayalı bir sanat olan romanın görsel nitelik kazanmasını sağlar. Böylelikle roman; tiyatro, opera vb. sanatların sahip olduğu izleyenin görsel, işitsel uyaranlar tarafından etkilenecek olay akışının içine dahil edilmesi yeteneğini kazanır. Bir romanın içinde çoklukla diğer unsurlara oranla hacmen az yer tutan fiziksel tasvirlerin romana kattığı değer bu açıdan bakıldığında yadsınamaz. Dış görünüm tasvirlerinin diğer bir yararı da romanın iç gerçekliğinin mantıksallık bağlamında bir anlam kazanmasını sağlamaktır. Yazarlar çoklukla kişilerini edimlerine, aksiyonel işlevlerine göre betimlerler. Bu durum da okura kişilerin olay akışı içindeki davranışlarını anlamlandırma ya da kişilerin akış içerisinde yapacakları hareketler hakkında ipucu verme şeklinde yardım eder.

Selim İleri de romanlarında kişilerinin ve özellikle başkışilerinin betimine yer vermiştir. İleri'nin kendi roman kişilerine uygun olarak yaptığı betimlemeleri Bodrum dörtlemesinde hacmen çok yer tutmamaktadır. Bu durum muhtemelen İleri'nin başkışilerinin aksiyonel yanlarının ya da başka bir deyişle nesnel dünyayla olan ilişkilerinin zayıf olmasından kaynaklanmaktadır. Onun kişileri daha çok romanda okurun karşısına -bilinçakışı yönteminin yardımıyla- iç gerçeklikleri ve geçmişleriyle hesaplaşmalarıyla çıkmaktadır.

Dörtlemenin ilk kitabı olan *Her Gece Bodrum*'un başkışisi Cem de bu tanıma uyar şekilde tasvir edilmiştir. Başkışi yalnızca romanın bazı bölümlerinde okurun karşısına dış görünümüyle çıkmaktadır.

Romanda başkışi hakkındaki tasvirler anlatıcı, Murat ve başkışinin kendisi tarafından yapılmaktadır. Başkışi Cem 27 yaşında ve kendini çirkin bulan bir gençtir. (s.100), gövdesi hantal ve çirkindir. (s.47) Gözleri koyun gözünü

* Bu çalışmada kullanılan metinler *Her Gece Bodrum*'un 2006 tarihli 16.baskısına aittir

çağrıştırmaktadır. (s.47) saçları dökülmüş, Murat'ın tabiriyle kafasında “*üç tel saçı*” (s.49) kalmıştır.

Kitaptan alınan şu bölüm anlatıcının ve Cem'in ağzından, okura başkişinin fiziği hakkında bilgi verici niteliktedir:

“Koşamıyordu, yorulmuştu. Hantaldı, denize dalgakırandan girememişti; çirkindi gövdesi, biçimsizdi: kolları sıska, sırtı kamburlaşmış, bacakları kalın. Dalgakıranın dik eğiminde bacakları titreyerek, ayak parmakları taşlarda pençeleşmiş, kayalara çarparak göğsünü, sırtını; tırmanamayarak. Düşünerek, 'Çirkininim', acıyla düşünerek.” (s.100)

Görüldüğü gibi Cem fiziksel olarak olumsuz biçimde betimlenmiştir. Bu olumsuz betim Cem'in karakter özelliklerinin dışa yansımaları olarak görülebilir. Yalnız, en yakın çevresiyle dahi anlaşılamayan, arkadaşım dediği insanlar tarafından yalnız bırakılan, kendisine değer verilmeyen, insanlardan kaçan, sevgi açlığı çeken, beceriksiz, insanlara bağımlı başkişinin hantal bir vücuda sahip olması, güzel gözlere sahip olmaması, saçının seyrek olması okurda oluşturulmak istenen Cem figürünü tamamlayan unsurlardır. Cem nesnel, kendinin dışındaki dünya tarafından önem verilmeyen biridir, siliktir, insanlar zaman zaman onun varlığını ve yokluğunu dahi ayımsamazlar, sorduğu bazı sorulara cevap bile vermezler. Betigül'ün Cem'in görünüşü hakkındaki “*güzel mi, çirkin mi, güçlü mü, güçsüz mü, silik, yalnızca silik.*” (s.68) sözleri okuru Cem'e daha aşına kılan, onun fiziksel özelliklerinin bütünde nasıl bir bileşim oluşturduğunu ortaya koyan bir ifadedir. Görüldüğü gibi edilgen Cem, karakterine uygun olarak dikkat çekmeyecek ve diğer insanlardan ayırt edilemeyecek -kahverengi gözler, hantal bir vücut, seyrek saçlar, sıska kollar- bir dış görünüme sahiptir.

2. Dış Dünya İçindeki Konum

Roman kişilerinin kendi dışındaki kişilere, nesnelere ve dünyaya bakışları onların karakterleri hakkında; kendileri, diğer kişiler veya anlatıcı tarafından okura aktarılmayan, aktarılsa dahi aynı etkiye sahip olamayacak bilgileri veren bir unsurdur. Roman kişisi ya da başkışı kendi gözlem ve fikirlerini ortaya koyarken bir yandan da anlatıcı tarafından aktarılsa çok yapay durabilecek karakter özelliklerini üstün bir doğallıkla ortaya koymaktadır. Böylelikle okurla yakınlık kuran kişi, romanın ona yüklediği görevi doğallıkla yerine getirmektedir.

Selim İleri'nin Bodrum dörtlemesinde roman kişilerinin dış dünyaya ve nesnelere yaklaşımları, onlarla etkileşimleri yukarıda tanımlanan işlevselliğe hizmet eder biçimde kullanılmıştır. İleri'nin başkışileri nesneleri veya doğayı çoklukla göründekleri şekliyle yorumlamazlar, onların asıl yorumladıkları çoğu zaman o nesnenin dışında yer alan, nesnenin başkışide uyandırdığı duygusal etkidir. Başkışiler nesnelerin özelliklerini değil, nesnelerin yaptığı çağrışımla kendi duygularını anlatır.

a. eşya ile ilişki

Romanda başkışinin eşyayla ilişkisi çoklukla eşyaların başkışı üzerindeki etkilerinin okura aktarılması, eşyaların kendilerinden çok temsil ettikleri değerlerin vurgulanması şeklinde gelişmektedir. Cem, eşyaların üzerinden, onların kendi zihninde yarattığı izlenimleri, ve yaşanmışlıklarını anlatmaktadır. Cem'in gözünde eşya bir simgeden ibarettir ve nesnel dünyadaki işlevselliğinden oldukça uzaktaki bir konumda bulunmaktadır. Bu konum ağırlıklı olarak romanın başkışinin ve diğer kişilerin iç dünyalarında şekillenen, bilinçakışı tekniğinin hakim olduğu olay örgüsüne de çok uygun düşmektedir.

Romanda başkışinin ilişkili olduğu ve hakkındaki görüşlerini belirttiği en önemli nesne Bodrum'un simgesi gulet tipi tekneler ve Betigül'ün guleti Kirke'dir. Cem gulet hakkındaki görüşlerini belirtirken aslında bu teknede yaşananları söylemekte ya da sezdirmektedir. Başkışı gulet tipi teknelerin "*kötü tekneler*" -kötü

sözcüğü bu cümlede nitelik olarak kalitesiz, kullanışsız anlamlarında değil kötü kalpli anlamında kullanılmıştır- ve “*bütün acımasızlıkların simgesi*” (s.20) olduğu görüşüne sahiptir. Somut bir nesne hakkındaki bu öznel yargının nedeni guletin Murat, Tarık ve Cem arasındaki ilişkilerin kopma anıyla bağlantısıdır. Gulet Murat'ı ve Tarık'ı dolayısıyla Cem'in kaba, duygusuz, yüzeysel, yaralayıcı, vahşi vb. sıfatlarla nitelediği dış dünyayı ve burada yaşayan insanları simgelemektedir. Gulet, Cem'in yalnızlığıdır. Her bir metin parçasında gulet; yalnızlığa, yabancılığa, dış dünya tarafından anlaşılmamaya, dış dünyaya anlam verememeye, dışlanmaya işaret etmiş, hiçbir zaman sadece “gulet” olarak kullanılmamıştır. Romandan alınan şu bölüm başkişinin gulete bakışını, bu nesnenin ondaki etkisini belirtmek açısından açıklayıcı olacaktır:

“Tekneleri tanı mıyordu Cem, “Kıçı yuvarlak olanlar gulet” demişti Murat. Ama Cem'e söylememişti. Tarık'a anlatmıştı; kıyıda yürürlerken. Yol kenarına doğru biraz uzaklaşmışlardı Cem'den. Artlarına takılmamıştı tabii. iki direkliydi yan yelkenli gulet, yelkenleri yepyenydi. 'Bu gelen de bir gulet.' Belki de Tarık'la Murat görmemişlerdir. 'Şimdi gülüyorlar, şimdi konuşuyorlar kendi aralarında, şimdi gülüyorlar.’” (s.15)

Tatillerinin ilk günlerinde Murat ve Tarık Cem'le ilk olarak guletleri izleyip incelerken kavga etmiş, onu ilk kez bu anda dışlamış ve yalnızlaştırmışlardır. Cem bu dışlanma, yalnızlaştırma anının tüm etkilerini gulet üzerine yansıtmış ve bu andan sonra bu tip tekneleri kendinin dışında, Murat, Tarık ve tatil için Bodrum'a gelmiş diğer insanların hayatlatlarının simgesi olarak görmüştür. Cem kendisinin aşırı duyarlılık kimlik yapısını diğerlerinden ayırt etmek için de guleti kullanır:

“İnsanı engelleyen, örseleyip hırpalayan sevgiydi. Sevmese, artlarına takılabilir, guletlerle ilgilenir, niye çağırmadıklarını umursamazdı (...) Tarık'la Murat yanından uzaklaşıyorlar, guletlere, öbür teknelere, tirandillere, yelkenlere (...) tutkuyla bakıyorlardı.” (s.16)

Pasajda da ifade edildiği gibi gulet, diğer insanların ilgi alanını kapsamaktadır. Bir anlamda nesnel dünyadır. Herkesin tatilidir gulet. Cem, yalnızlaştırıldığı anı düşünür ve Bodrum'daki tüm insanları gulet aracılığıyla kendinden uzaklaştırır, ötekileştirir.

“Gidiyorlar teknelere bakmak için. Bellek unutmali bunu. Gittiler. Demir atmış tekneler. Kıyı boyunca duruyorlar, bunlar gulet (...) Gulet dedi Murat, gulet. Bir tekne yani, alt tarafı bir tekne, bir tekneydi benden çok sevdikleri. Direkleri var, yelkensizdi. Kendi aralarında konuştular. Aramızda cadde, çıplak insanlar, görgüsüz bir otomobil geçti, gürültüyle Halikarnas'a döndü, çıplak insanlar ikiye bölündüler (...) Karşıya geçtiler. Guletlere bakıyorlardı, sonra ben de gelip yanlarına, bunlar mı gulet dedim, yalnız olmaya katlanamayarak, kimse yanıtlamadı, hangisiydi bu teknelerin, görüyorum, engin denizlerden geliyorlar, fenerlerin çağrısına uyarak, yine de yok sayarak fenerleri, çingenepembesi sıcak çiçeklerini.” (s.24)

Alıntının vurguladığı diğer bir nokta da guletin Cem'den daha değerli olmasıdır. Cem arkadaşlarının gözünde, yolda gördükleri bir tekneden daha önemsizdir:

“Guletleri var onların, gemileri/yelkenli gemiler, düşlerimde görürdüm kalyonları diyor Murat, benim hiçbir şeyim yok, yalnızlıktan başka hiçbir şeyim.” (s.34)

Tarik ve Murat'ın guletleri yani ortak noktaları, dostlukları, tatilleri, eğlenceleri vardır. Onlar kimse tarafından dışlanmamış, yalnızlaştırılmamıştır. Cem'se yalnızdır. Onun sadece yalnızlığı vardır. Başkisi bu yalnızlığı kırmak ister. O da guletlerle ilgilenen biri olmak, kabul görmek ister:

“(bir saniye rahat bırakmıyordu insanı, uyuz bir sokak köpeği gibiydi) -Murat, Cem’i kastederek- ve “Bunlar mı gulet?” diye sormuştu. Cem ilgilenmezdi böyle şeylerle. Ama Murat kıvrılarak uzaklaşmıştı ondan. Rüzgar esmeye başlamıştı, Cem’in üç tel saçı (tepesi açılmıştı iyice) uçuşmuştu esintide, şaşkındı Cem, şaşkındı; guletten başka her tür, her biçim tekneyi gösteriyor, “Gulet mi?” diye soruyordu. Söze karışabilmek için.” (s.49)

Murat için Cem’in bağımlılığı, boğucu ilgisi dayanılmazdır. Başkişi sevmek, sevdikleriyle birlikte olmak ister. Ama arkadaşları guletler hakkındaki konuşmalarına Cem’i katmaz ve Cem’in tüm tatil boyunca devam eden yalnızlığı böylelikle başlar:

“Bu korkunç on üç gün, bir boşınan gibi on üç, hatırlıyorum, şu duvarın ardı yalnız bırakıldığım ilk yer, teknelere bakmak için uzaklaştılar ve beni etkilemez şimdi, kuyruklular tirandil, belki de gulet, işte böyle, sonra tatsızlık, acılar demiyorum, cayış, barışsızlık, hepsini biz yaşadık.” (s.246)

Cem’in acılarla, yalnızlıklarla geçen ön üç günlük Bodrum tatilinin başlangıcıdır gulet. Zaten bu tekne tüm kötülüklerin ve acımasılıkların simgesidir.

Gulet tipi tekneler hakkında bunları söyleyen Cem, Kirke hakkında da aynı görüşlere sahiptir. Kirke “yalnızlıkla geçen bir günün en çirkin simgesi”dir. (s.75) Cem’in gulet hakkındaki görüşlerinden pek de farklı olmayan bu çıkarımın yanında başkişi, Kirke’ye siyasi, politik bir bakış açısıyla da yaklaşır. Başkişi Kirke’yi sömürünün bir simgesi, zengin, kenter yaşamın bir parçası, bir göstergesi olarak görmektedir ve onu “kaç milyonluk bir tekneydi Kirke ? İşte ardında yüzlerce fabrikalar, uçsuz bucaksız ekili topraklar, eğitilmiş kurt köpekleri, banka kasaları, çalıştırılan işçiler, ojeli tırnaklar, iş ortakları, sahibi belirsiz şirketler vardı. Yere çalınarak kırılıyordu kristal kadehler.” (s.21) sözleriyle tanımlar. Cem’in zihninde sermayenin, zenginliğin tüm detaylarını çağrıştıran bu teknenin yapımı sadece doğanın tahribatıdır. Kirke’nin yapımı için harcanan ağaçlara yazıktır. Cem’in, bu düşüncesi “ama önemli olan Kirke’nin yapımıydı. Çam ağaçlarına, dağselvilerine

bıçkievevlerine taşınan sedirlere acıdı Cem. Bodrum'a girerken ağaçların, o ördekbaşı çamların denizi görmek istercesine boy attıklarını düşünmüştü." (s.72) sözleriyle de belirtilir. Başkişiye göre "*acıdan, nefretten başka bir şey*" hissedemez "*insan Kirke'de.*" (s.75) Tabii ki bu sözler aslında Cem'in kapitalist, insanların yüzeysel, duygusuz yaşadığı bir dünyaya eleştirileridir. Görüldüğü gibi Kirke, guleti sadece bireysel duygularının simgesi olarak görüp yorumlayan Cem'in gözünde siyasî bir duruşa sahiptir, Kirke sermayeyi, sömürüyü, tüketimi temsil eder.

Cem'in gulet ve Kirke'nin dışındaki nesnelere bakışı da daha önce bahsedilen simgeselliğin dışına çıkmaz. Başkişi bir haritaya baktığında haritanın gösterdiği yolları görmez, onun yerine "*açılıp bakıldı mıydı bir harita nedir, (...)Bodrum'a giden bütün yollar, ama yollardaki insanlar neler düşünmüştür, neler duymuştur, hiçbirini bulamazsınız bir haritada.*" (s.60) diyerek haritanın gösterdiği yollardaki insanların yaşantılarına yönelir ve belki de bir harita vasıtasıyla diğer insanları yüzeysellikte suçlar. Başka bir bölümdeyse başkişi bir odanın içindeki eşyalara bakarken anlatıcı onun için "*(...)kumaşı iyice eprimiş koltukları, yayları gevşemiş kanepeli, arkılığı ya da bacağı kırık iskemleleri gördükçe, bu çöküş, bu yıkılmışlık; farkındaydı.*" (s.34) diyerek kitabın tamamındaki anlatış özelliğini devam ettirir ve tekrar, eşyalar üzerinden iç dünyaya yönelerek eşyayı, Cem'in diğer insanlardan farklılığını, kaybetmişliğini vurgulayan bir araç olarak kullanır.

Her Gece Bodrum'daki başkişi nesne ilişkileri yukarıda aktarılan bölümlerdeki ifadelerden oluşmuş, Cem nesneleri düşüncelerini yansıtan bir ayna gibi kullanmıştır.

b. doğaya bakış

Başkişinin doğaya bakışı eşyayla ilişkisinden pek farklı olmayarak doğanın onun gözünde temsil ettiği değerlere bakışı şeklinde gelişmektedir. Cem'in roman boyunca etkileşim içinde olduğu doğa unsurları Bodrum ve çevresiyle, yolculuk boyunca durakladığı ve gözlemlediği yerlerdir.

Cem'in romanda en fazla içinde bulunduğu ve ilk olarak anılması gereken doğal ortam kitaba da adını veren Bodrum'dur. Cem'in Bodrum'a bakışı diğer

insanlardan biraz farklı olarak karamsar bir tutum çevresinde gelişmektedir. Cem Bodrum'un hepsi birbirine benzeyen, özensiz, çarpık yapılanmasından nefret eder. Bodrum hakkında pek çok olumsuz görüş sarfeden Cem, romanın sonlarına doğru bu açıdan kendini de eleştirir. Cem nefretinin nedenini Bodrum'u sevmiyorum "*çünkü hiçbir şeyi sevmiyorum*" ifadesiyle açıklar. (s.227) Görüldüğü gibi Cem'in sorunu Bodrum'la değil aklından atamadığı ve kendine Bodrum'un anımsattığı yaşanmışlıkları, dışlanmışlıkları kaybedişleri, yalnızlıklarıdır. Cem, bu kavramların her birini doğayla özdeşleştirir. Doğa da başkişiye doğaya nasıl bakıyorsa öyle bir cevap verir. Yıpratıcı, yaralayıcı yaşanmışlıklarını ona hatırlatan Bodrum doğal olarak Cem'in gözünde olumsuz çağrışımlara sahiptir.

Ona göre "*Bodrum bir korkudur.*" (s.13) Başkişi Bodrum'u anlayamaz, onu anlamlandıramaz ve anlamlandıramadığı Bodrum'dan korkar. Dışlanmış ve yalnız başkişi korkusunu kimseyle paylaşamaz. Bodrum'un insanlar tarafından tanınan ve sevilen beyaz evleri Cem'in gözünde korkutucudur, anlatıcı bu durumu "*Cem, beyaz evlere baktı. Kıyayı çepeçevre sarmışlar. Oturduğu kahve de beyazdı. Her şey beyazdı; tozlu, cılız palmyeler silinip gidiyordu bu beyazlıkta. Asıl ürkütücü olan da buydu. Kavrayamadığı, çözümleyemediği bir şeyden korktuğunu kimseye anlatamıyordu. Alışmamıştı güneşe, yarımadalara, denizin durmadan renk değiştirmesine; önce açık yeşil, bir atkestanesi ağacının tirşe yaprakları, mavileşen bir ebemkuşağı, giderek, koyulaşan dalgalarla çevrili, korkunç, kötü bir mavilik, sonsuz, sınırsız.*" (s.11) sözleriyle ifade eder. İnsanların tatil ve eğlence için geldiği Bodrum için Cem "*Burada bir ıssız adadayım. Herkes düşman bana. Bir ıssız adadayım.*" (s.19) der. Bu tatil kasabasında arkadaşları onu dışlamış, yalnız bırakmıştır. Cem yalnızdır, onu kimse anlamaz, herkes Cem'e düşmandır. Bu yalnızlaşmanın nedeni Cem'in diğer insanlardan farklı duyuşu, hassasiyetleri, kırılganlığıdır. O, doğayı insanların varlığıyla yokluğundan haberdar bile olmadıkları ayrıntılarla algılar ve diğer insanların da bu hassasiyetlerle doğaya yaklaşmasını ister. "*Kapıdaki azgın sardunyalar, geceleri uğultularla kıyıya çarpan deniz, ceviz kabuğu gibi sallanan küçük kayıklar, bu kahvenin akşam saatleri (rüzgara aldırmayan kalabalık) onları da tedirgin et*"melidir.(s.13) Ama insanlar dünyayı Cem gibi algılamazlar. Ve onu dışlarlar. Cem yalnızdır, acı çeker. Murat ve Tarık onu dışlar. Doğa, Bodrum hep bu acıyı ona hatırlatır. "*Bundan sonrasına*

dayanılmaz. Bodrum, güneş, evlerin beyazlığı, sardunyalı acıyı bile”r, “ustura gibi keskin bir acıyı.” (s.88) Guletler, dalgakıran, evler, ve deniz Cem’e bu yalnızlığı, acıları hatırlatır.

Bodrum ve çevresine bu gözle bakan başkişi için diğer önemli bir kavram da kaledir. Gerek Bodrum’a gelirken yolda gördüğü ıssız bir kale gerekse Bodrum Kalesi Cem için büyük önem taşır. Kalelerin başkişinin gözündeki simgesel değeri Tarık ve Murat’ın kendisini dışladıkları arkadaşlıklarıdır. Arkadaşları tarafından dışlanmış, yalnız Cem, kaleyi içine giremediği kalın ve yüksek duvarlarla kaplı bir koranak olarak görür.

Başlangıçta, başkişi için “*kale tam anlamıyla kavrayamadığı, ne olduğunu çözemediği, ad takamadığı bu yürek çarpıntısının tek nedeni gibi*”dir. (s.26) Murat’ın ve Tarık’ın kaleye benzeyen dostlukları ve kalenin Cem’deki yeri şu pasajda detaylarıyla ortaya çıkmaktadır:

“Hep birlikte Kale’yi gezmeye gittiler; görkemli, korunaklı, ‘Onların -Tarık ve Murat- arkadaşlıkları gibi (...) işte ilk avlu, işte bir bilinmeyen gibi on gündür, bin yıldır gözlenen ve nefret edilen Kale: arkadaşlıkları (...) o da bozguna uğradı, o da bir yıkıntı kendine, Tarık’la Murat’ın korunaklı dostlukları da çözüldü, yapaylığı mı algıladılar, bilinmez ki (...) Haydar’a anlatabilirdi. Kale’nin simgelediklerini açıklayabilirdi: ‘Tıpkı onların arkadaşlıkları...’”
(s.231)

Alıntıda ortaya konduğu gibi Cem, bir düşmandır ve dışındadır. Kale görkemlidir, korunaklıdır ama Cem’i içeri almamıştır. Cem’i kabul etmemiştir.

Bütün bunların dışında Cem, arkadaşlarıyla Bodrum ve çevresini de gezer:

“Mars tapınağına, Ermiş Yorgu Manastırı’na gitmişlerdi. Açık-hava tiyatrosunun pek az sırası kalmıştı, taş yığınları. Kaya mezarları da görülmüştü. Dört güne sığdırılmıştı bunlar. Tarihî kalıntılarda güzellikten iz kalmamıştı. Yaşamalı Bodrum’du büyüleyici olan. ‘Belki de ilişkilerimiz, belki de yaz, belki de acılar’ diye düşünerek ”
(s.219)

Cem burada tekrar önemli olanın doğa değil doğada yaşananlar olduğunu vurgulamakta ve yaşananları içselleştirdiğini ortaya koymaktadır. Başkişi bu içselleştirmeyi insanlar tarafından, kıyılardan zararlı olduğu gerekçesiyle toplanan bir denizkestanesi gördüğünde dahi *“İşte bir denizkestanesi, benden başka kimse değil.”* (s.14) diyerek yapmaktadır.

Doğa'nın Cem'in gözündeki konumu, romanın sonunda da anlatıcı tarafından *“Doğadan tiksiniyorum' dedi Cem, doğa bir altın çağ değil kuşkusuz, bir kural, bir sınır, bir yetke, bütün bunlardan öylesine uzağım ki, artık ürküyorum doğadan.”* (s.247) ifadeleriyle de özetlenmektedir.

c. sosyal çevre

Başkişi Cem'in sosyal çevresini oluşturan insanlar temelde tatile birlikte geldiği Tarık ve Murat'tır. Bunların dışında Emine, Katherine, Ahmet, Betigül, Haydar, Kerem Cem'in Bodrum'daki sosyal çevresini oluşturan diğer kişiler olarak göze çarpmaktadır. İsimleri anılan bu roman kişilerinin dışında tatil yapmak için Bodrum'a gelmiş diğer insanlar, Cem'le aynı pansiyonda kalan insanlar da başkişinin sosyal çevresini oluşturmaktadır. Cem bu dış sosyal çevreyi duyarsız, yapay, ikiyüzlü bulmaktadır:

“İşte o sonsuz yapaylığın ortasına düşmüştü yine. Pansiyona döndüğünden beri. Yaşadıkları yapaydı, bu odada oturanların davranışları, konuşmaları, kendi iç sesi(...)Bazen hayat bir ikiyüzlülük dokusuyla örtülürdü.” (s.31)

Alıntıda da görüldüğü gibi Cem, bu insanların içindeyken kendini de yapay ve ikiyüzlü hissetmektedir. Tatil insanlarını içten ve samimi bulmayan Cem daha detaylı olmakla birlikte aynı görüşü yakınındaki sosyal çevresi için de paylaşmaktadır. Cem'in yakınındaki bu kişilerle ilişkisi arkadaşlık ve insan ilişkileri başlığı altında detaylı olarak incelenmiştir.

3. İnsan İlişkileri

İnsan ilişkileri roman kişilerinin toplumla, çevresiyle olan iletişimlerinin tamamı olup bir roman kişinin yabancılığı, arkadaşlık ilişkileri gibi kişinin iletişimi ya da iletişimsizliğiyle ilgili ayrıntıları okura sunar.

a. insanlara olumsuz bakış

Olaylar karşısında hassas, kırılgan ve duygusal davranan başkışı çevresindeki pek çok insanı ikiye bölür, yapmacık, yozlaşmış ve yüzeysel bulur. Cem insanları anlayamaz ve onların niçin kendi gibi davranmadıklarını sorgular. Bir tatil yöreni olan Bodrum'a tatil için gelen insanlar doğal olarak derin duygulardan, detaylı iç çözümlemelerden uzaktadırlar. Bu topluluk Cem'e göre yozlaşmıştır.

İnsanlar Bodrum'daki herşeye kayıtsızdır. Onlar Cem in aksine ne doğadan ne de diğer insanlardan rahatsız olmaktadır. Ona göre insanlar “*gülmekten başka bir şey düşünmeyen, kolayca uyan, kolayca sevişen, kolayca yaşayan, alaycı, tasasız, kaba gücün bilinçsiz savunucuları*”dır. (s.24) Başkışı kendi gibi birini arar ama bulamaz ve pansiyonda diğer insanları izlerken “*tedirgin insanlar bulmalıydı*”m “*üzgün, ağırbaşlı, yaslarla dolup taşan.*” (s.31) diye düşünür. Cem'in insanlara bu olumsuz bakış açısının altında özelde arkadaşları Murat ve Tarık geneldeyse yaşadığı, içine girmeye çabaladığı toplum tarafından dışlanması belki de yalnızlaştırılması yatar. Bunu da “*herkes geçmişi olmayan, anılardan kopuk bir yaşam sürüyordu yaz kasabasında; geçmişi anımsadıklarından acımasızlığın, hainliğin tadını çıkarıyorlardı. Kimsenin tasası, derdi yoktu. Kimse mutsuz değildi. Başkaları için yalnızlık bitmişti.*” (s.43) sözleriyle ortaya koyar. Ama Cem geçmişten kopamaz. Bundaki temel neden ise yalnızlığı ve dışlanmasıdır. Cem geçmişe muhtaçtır. Bu insanlar, Cem gibi değildir; bu çevredeki kişiler yapaydır. “*Her şey yapay*”dır. “*İnsanlar, ilişkiler ve periler ülkesini andıran Bodrum yapay*”dır. “*Sahici olan hiçbir şey kalmamış*”tır. (s.62) Bu durum değişmeyecek, yapaylık sürecektir. Cem'in “*başına dikenden bir çelenk oturtulmuş*”tur. (s.31) Buradaki dikenden çelenk ifadesi okurun zihninde “İsa” çağrışımı uyandırmakta ve Cem'in bu yozlaşmış sosyal çevrede bir saflık, erdenlik anıtı gibi durduğunu da

sezdirmektedir. Bu yapay insanlar Cem'e göre soğuktur. Başkişi kendi kendine *"Neden onlar böylesine soğuk, böylesine ilgisiz, bu denli uzak ve cansızdılar; ölü gibiydiler."* (s.232) diye sorar.

Cem, bu tatil kasabası için romanın sonunda *"Burası nasıl insanlık dışı bir kasabaydı böyle."* (s.233) diyerek çevresini özetler. İnsanlara karşı bütün bu olumsuz yaklaşımına karşın Cem bu insanlara uyum sağlayabilmek için çaba da göstermiştir. Başkişi *"Sakin olmalıyım"* der, *"kendi kendine, o konuşulmayan dünyada da yaşayabilmeliyim."* Ama *"çok güç"*tür bu. Cem, *"İçten olmak istemiş"*tir. Aşklarının bittiğine, sevgisizliğine dair söylediği her şey *"yalan"*dır, *"aşkları bitmemiş"*tir, *"sevgileri bitmemiş"*tir; *"onlar bitmemeli"*dir! (s.323) Görüldüğü gibi başkişi duyarsız ve yüzeysel olamaz, sevgiden uzak, yozlaşmış bir hayatı yaşayamaz. Cem, vazgeçmez, bu insanlara benzemek için çabalar tekrar tekrar dener ama bu insanların *"hepsi çok kötü"*dür, *"bu insan değilim ben, alay etmek istemiyorum, alayla nereye varabilirim ki "* diye düşünür. *"(...) kendi acılarımı ve yaşanmış her şeyi alaylarla saklamaya çalışmak, böyle bir şeyi köpeksiler; nefret edilmesi gerekenler, kapalı sözlüler yapmıştır; çirkinleşmek, iyice yalana dönüşmek, bu işte, hepsi bu!"* (s.232) der kendi kendine. Görüldüğü gibi Cem, Bodrum ve çevresindeki insanlara olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşmakta ve onları adeta bir sürü olarak görmektedir.

a.1. intikamcı tavır

İnsanlar tarafından kabul görmemiş, dışlanmış başkişi doğal olarak içinde bir intikam duygusu beslemektedir. Cem'in en fazla intikam almak istediği topluluğun başında zengin, kentsoylu insanlar gelmektedir. Başkişi bu insanların hayata bakışından, insanlara yaklaşımlarından ve yaşantılarından nefret etmektedir. Kendisi de böyle bir ortamda büyümüştür fakat başkişi çevresindeki insanlarla aynı maddi olanaklara sahip değildir. Dolayısıyla önce kıskançlıkla başlayan karşıt duygu servet düşmanlığına dönüşmüştür. Cem, *"karşı çıkmalıyım (...) eğlencelerine, şenliklerine, her şeylerine (...) gemilerine falan açık denizler, yelkenlilerine hani hep süzülüyor söylenen deniz üzerinde, balık çorbaları anlata anlata bitiremedikleri balıklı çorba, karşı çıkmalıyım ben. Mutluluklarına da, doğadaki uyuma da."* (s.21) diyerek bu

insanlarla bir mücadeleye girer ve Cem'in aydın, kentsoylu insanlara karşıt duruşu evrilerek bu tip insanlardan öç alma duygusu şekline dönüşür. Bu durum "Çocukluğundan beri zengin insanları sevmediğini düşündü. "Onların parası var, bizim yok" diye. İlk önceleri böyleydi (...) Sonra gencelmişti, yıllar geçmişti aradan (...) O bayağı servet düşmanlığı asla hiçbir zaman sona ermemişti. Gelgelelim evlerine girip çıkmış büyük pikaplarda hızlı, hareketli parçalar dinlemiş, onlar gibi olmaya özenmişti içindeki öç duygusuyla, tiksінçle. Onlardan gönendiğı bile söylenebilirdi" (s.75-76) sözleriyle yeterince özetlenmektedir. Fakat Cem, bu insanlardan tabii ki herhangi bir öç almaz. Cem aksiyonel bir çaba içinde olmak bir yana duygusal, fikirsel bağlamda bile ne yapacağını, nasıl davranacağını bilmez, kararsızdır. "Üstelik özgür"dür, "istediğini yapabilir." Ama Cem "duyumsadıklarını niteleyemez; kuşkusuz bir temele oturmayan ürküntülerle çevrili, gelip geçici, uçucu, yararsız öçlerdir ona göre tümü. Ne ki, dünyaya meydan okuyup insanlara (bu zevk düşkünü, bayağı yaratıklara, yaz tatilcilerine) boyun eğmez, yerleşik inançlarla, törelerle falan alay edebilir. Sözelimi ikiyüzlü inceliklerini haykırabilir istese. Kimse engelleyemez artık. Gelgelelim ikiyüzlülüklerini haykıracağı insanlar, şu bu, birileri (nicelemiyordu özellikle) dinlemeyeceklerdir kendisini." (s.21) Bu sözlerle başkişi etkisizliğini de kabullenmektedir.

Burada görülen toplumsal karşıtlık ve kapitalist dünya görüşüne karşı şekillenen intikam isteğinin dışında Cem, arkadaşı Murat'tan da öç alma isteğı duyar. Bu isteğın sebebi önceki siyasi nedenlerin dışında bireyseldir. Murat'tan nefret eder; çünkü kendisi için değerli olan, el üstünde tuttuğı arkadaşı onu dışlar, hatta ondan nefret eder. Bu durum da büyük bir acı yaratır. "(...) kör bir acı vardır" Cem'in içinde "işleyemez, çoğullayamaz, kördür, öce dönüşmez ve alınması gereklidir öcün." (s.61) yoksa bu acı zamanla başkişiyi zehirleyecektir.

Murat'tan mutlaka öç alması gerektiğini düşünen Cem romanın sonlarına doğru artık ona pek de değer vermez ve bu öç duygusunun gereksiz olduğunu düşünür. "Murat iyi bir insan değil"dir. "İnsanları iyi, kötü diye ayırmak saçma"dır "ama, Murat için yanılmış"tır: "öç duygusu anlamsız"dır ve Cem genelde olduğu gibi "ne yapmak istediğini bilme"z (s.166)

a.2. kıskançlık

Cem'in kıskançlığı onun yalnızlığından, sevgi açlığından kaynaklanmaktadır. Cem arkadaşlarının yakınlık gösterdiği kişileri kıskanır. Bunun nedeni de sürekli kendisine ilgi gösterilmesini istemesidir. O, etrafındakilere değer vermektedir ve onlardan da sevgi beklemektedir. Bu duyarlılığından pek de hoşlanmaz aslında. Kendisi de bilir *“yalnızca sevgiyi düşünmek saçma”*dır aslında. *“Yalnızca kıskançlıları, sıyrılmalı”*dır *“bunlardan, eyleme geçmeli”*dir. (s.30) Ama kendini durduramaz çünkü Cem'in kıskançlığı yalnız kalma korkusundan kaynaklanır, başkışı yalnız kalkmaktan korkmaktadır ve çok yalnızdır Cem.

O, sürekli dışlanmış ve asla istenmemiştir, dolayısıyla başkaları tarafından kabul gören insanları kıskanır. Murat'la Kerem'in yakınlaştığını görünce kendi kendine *“işte onunla arkadaş oluyor”* diye düşünür. *“Dönüşte yalnız onunla arkadaşlık edecek ve beni unutacaklar, yaprakların hıştısını işitiyorum, unutulacak olan benim.”* (s.158) sözlerindeyse sonbahar yapraklarına yapılan simgesel göndermeyle unutulmak edilgen fiili Cem'in kendini bu arkadaşlığın içinde nerede gördüğünün de habercisi gibidir.

a.3. hayatı suçlamak

Her Gece Bodrum'un başkışisi Cem kendi karakterinin oluşumunu ve insanlarla yaşadığı iletişim sorununu kendi dışındaki nedenlere de bağlayan bir kişidir. Anlatıcının Cem hakkındaki *“Demek suç kendisinde değildi. Hayatı suçlayabilirdi. Başka bir ortamda, başka koşullarda yetişmediyse hayat suçluydu.”* (s.78) sözleri de başkışinin bu durumunu özetleyen sözler olarak düşünülmelidir.

b. ‘arkadaşlık’ ve arkadaş kavramına bakış

Arkadaşlık kavramı *Her Gece Bodrum*'un iskeletini oluşturan unsurdur. *Her Gece Bodrum*, temelinde üç arkadaşın on üç gün içinde yaşadıklarını ve düşündüklerini anlatır okura. Romanın büyük kısmı başkışı Cem'in insanlara ve en

fazla da onu dışlayan, ondan uzaklaşmak isteyen arkadaşlarına bakışından ve onlarla yaşadıklarından oluşur.

Cem için arkadaşlık aslında “arkadaşlık değil” dir “karşılıksız sevgiler”dir “hepsi yürek çarpıntısı”dır: “istemek, istemek, delicesine istemek ve bir türlü elde edememek”tir. (s.10) Cem’in arkadaşlık tanımının en özlu biçimi budur. Arkadaşları onu hep yalnız bırakmış ve dışlamışlardır. Cem için arkadaşlık kimsesizlik demektir, yalnızlıkla eş anlamlıdır.

Bodrum’da arkadaşları tarafından yalnız bırakılan Cem, Bodrum’un da etkisiyle arkadaşlarının ve kendinin durumunu belirtmek için ada eğretilmesine başvurur, bu eğretilme hem yalnızlığı temsil etmesi hem de Bodrum’u simgelemesi nedeniyle anlamlıdır. “Kocaman bir haritaya dağılmışlardı, geçmiş yüzyılların ressamaları gibi birer ada armağan etmişti hepsine”, tüm arkadaşlarına “bu harita, yalnız sizlerin olsun.” (s.10) diyerek “aşılmaz dağlarla çevrilmiş, geçitsiz bir yarımada daydılar, Bodrum’da. “Sanki bir daha geri dönmeyecekti.” (s.11) buradan.

Sevgi ihtiyacı içindeki, aşırı duygusal, yalnız Cem’in bu arkadaşlık hezeyanlarının içinde olması doğaldır. Kendisi çevresinden değer görmemiş, dışlanmış; ama o insanları çok sevmiştir. Tıpkı Murat’a yaklaştığı gibi. Sevgi, paylaşım gibi arkadaşlığın temelini oluşturan kavramlar hakkında Cem’in öncelikleri ve tutumu insanların geri kalanından çok farklıdır. Cem’in kurguladığı bir arkadaşlığı Cem gibi olmayan bir kişinin kaldırması, paylaşması olanaksız gibi görünür.

Murat’ı ve tüm arkadaşlarını düşünür ardından kendi arkadaşlık tanımını yapar Cem. Bu tanım onun arkadaşlarına yaklaşımını ortaya koymaktadır:

“(…)saçma biliyorum ama, ben yıllarca her saniye onları düşündüm diye şu kadarcık bir karşılığı hakkım santıyordum. Dayandığı tutamaklardan uzaklaşarak ve onlardan yana yürüyerek “Aşığım” dedi sessizce, duyurmayarak onlara, doğaya söyledi.” (s.80)

Yukarıdaki alıntı Cem'in içsel dünyasında arkadaşlarına gösterdiği özverinin nesnel dünyada alamadığı karşılığını ifade eder. Bu durumun çelişkisi Cem'in tüm arkadaşlık sorunlarının karşılığıdır. Dünyaya, tüm insan duygularına yaklaşımı farklıdır Cem'in. Ama onun kendi içselliğini bilmeyen ve bu duyarlılıkla hayata bakmayan insanların bu durumu anlaması olanaksızdır. Cem duygusal olarak gösterdiği özverinin karşılığını istemektedir. Ama insanlar ne bu özverinin gösterildiğinin bilincindedir ne de dünyaya aynı çerçeveden bakmaktadırlar. İşte bu noktadan sonra Murat'ın Cem'e böcek demesi ve Cem'in böcekleri sevmeye başlaması durumu anlam kazanmaktadır.

Arkadaşlarına zaafiyet derecesinde bağlı olan Cem, *Her Gece Bodrum*'un başından sonuna başka bir deyişle on üç günlük tatilinde geçirdiği içsel değişimle nesnel dünyaya daha sağlıklı bir bakış açısı getirir ve kendi içinde bir bilinçlenme yaşar. Artık Murat'ın onu dışlayan, küçük gören davranışları Cem için önemli değildir. Cem "(...) bana ne, benim arkadaşım değil o, kötülüklerin insanı, yalnız bırakıcı biri, öyle ve ben etkilenmiyorum yaptıklarından." (s.244) diyerek de Murat'a karşı bakış açısının değiştiğini belli eder.

c. insanlardan kaçış

Cem'in insanlara yönelmesi, onlarla arkadaş olmaya çabalaması çoğunlukla acı ve yalnızlıkla sonuçlanır. Başkisi insanlara yönelemez; çünkü kendi gibi insanlar yoktur çevresinde. "*Tedirgin insanlar bulma*"k ister çevresinde: "*üzgün, ağırbaşlı, yaslarla dolup taşan.*" (s.31) Ama bu çok da kolay değildir. Cem oldukça hassas bir bireydir ve kendi hassasiyet düzeyinde insanlar bulmak oldukça zordur. Cem kurduğu arkadaşlıklar sonunda arkadaşlarını yıpratır, bunun temel nedeni Cem'in arkadaşlarına aşırı bağlılığı onları boğmasıdır. Bu noktadan sonra arkadaşları Cem'i terk etmeye başlar ve yalnızlığının içine girdikten sonra Cem kendi kaçmaya başlar insanlardan; çünkü Cem eğer onlara yönelirse yaralanacağını bilir.

Cem'in insanlardan kaçışı onlar tarafından kabul edilmemesinden kaynaklanır. Bu yüzden onların içinde bulunmak istemez, başkisi diğer insanların içinde bulunduğu her dakika dışlanmış ve aşağılanmış. O, diğerlerinden farklıdır

ve diğler insanlar Cem'i bu farklılığıyla hassasiyetleriyle, korkuları ve kaygılarıyla kabullenmek istemez. Başkışının tek çaresi kaçıştır.

Cem diğlerleri gibi değildir. Örneğın herkesin denize girdiğı "(...) dalgakıranın dik eğiminden kork"ar, "düşerim kayalara çarpar yaralanırım san"ır. "Gölünç"tür, "bil"ir "gölünç olduğunu. Bunun için kaç"ar "onlardan, herkesten." Diğler insanlar için onun korkuları, hassasiyetleri önemli değildir; herkes tatildedir. "Bütün Bodrum'dan çıkıp buraya gelen kalabalığa" bakar; "çıplak, utanmasız, kayalardan atlayabilen. Taş yolun yüksekliğı, o yüksek duvar (yüksek değildi tabii "diğler insanlar için") başını döndürür. Gelmeyecektim hiç." der kendi kendine, burada hiç olmamak ister. "Yelkenleri sarıyor"dur alışık elleriyle genç çocuklar... Hayat normal seyriyle devam etmektedir diğlerleri için. İşte bu yüzden hayalinde "Bir başka adada, bir başka denizde, bir ada armağan etmiş"tir Cem bütün sevdiklerine, çünkü bu yarımadada, Bodrum'da artık arkadaşları, tanışları onunla konuşmaz, onu anlamaz. "Orada, 'o hayal adada' kanyak iç"er Murat sevdiği arkadaşlarıyla. (s.29)

Cem "çevresinden kaçmak iste"r. "Bir yığın arkadaşlık, bir yığın kimsesizlik" demektir sadece. Hem "insan kimsesizliğini besleyebilir/ondan yeni bir sözlük, yeni bir dil yaratabilir. Böylece herkesin birbiriyle olan ilişkisi (biner biner sayılan para desteleri) biter, tek başına kalmak, bu ortamda bir onura dönüşür." (s.32) Cem kaçışını da temellendirir ve olumlu bir duruma getirir bu sözleriyle, onun kaçışı sermayeye karşı onurlu bir duruştur. Yıpranmış, yozlaşmış insan ilişkilerinden bir kaçıştır.

Cem, insanlara seslenir, "kısacık duyarlıkları bile yaşayamazsınız siz." der onlara, Ona göre insanlardan kaçmalıdır. Nedenini de kendi söyler: "çünkü onlar benden kaçıyor, çünkü sevmesini biliyorum." Ve devam eder "Gidiyorum işte... Ben gidiyorum, çekip başımı gidiyorum hoşça kalın demeden, ikiyüzlüler!" (s.135) Herkesin ikiyüzlü olduğu bu çevrede yalnızlığı, kaçışı tercih eder Cem. Nereye gideceğini de bilir; "İnsanlardan öte!" diye haykır"ır.. yine duyulmamıştır sesi. (s.100)

ç. ‘çevre’nin gözüyle başkişi

Nesnel dünyada kimse kimsenin iç dünyasını bilemez, dolayısıyla hepimiz diğer insanların bize gösterdiği davranışlar ve söyledikleri doğrultusunda onlar hakkında bilgi edinir ve izlenim sahibi oluruz. Roman bize bu anlamda hiçbir güzel sanatın veremeyeceği imkanı verir ve bir insanın iç dünyasını okura açar. Roman kişilerine içeriden ve dışarıdan bakmak okura o kişiler hakkında daha doğru bilgi sahibi olma imkanını verir.

Bu çalışmada çoklukla kendi iç dünyasının bize verdiği bilgiler ölçüsünde incelediğimiz ve tanıdığımız Cem’e etrafındaki kişilerin gözüyle yaklaşmak, onun kişiliğini tanımada, tanımlamada bütünüleyici bir nitelik taşıyacaktır.

Cem’in kendine en yakın gördüğü ve Cem için en önemli kişi Murat’tır. Onun Cem’i sevmesi için başkişi her şeyi yapar, denebilir ki bu Cem’in tek amacıdır. Murat’ın gözünde ise Cem “gülünç” bir “yaratık”tır, “sarsak, hasta bir insandan farkı yok”tur. (s.30) “Özgürlüğünü kısıtlayan sarsak bir çizgi”dir (s.46) ve “büşbütün karalamak gerek”ir “bu çizgiyi.” (s.50) Murat, Cem’e “Bana kalsaydı çağırmazdım seni. Tarık’ın yanlışı.” der. Bu sözler Cem için çok yıkıcıdır; kendisi için bu kadar önemli olan Murat’ın gözünde böyle bir konumda olmak çok kötüdür. Tarık, Cem’in yalnız kaldığını ve kendini kötü hissettiğini Murat’a söylediğindeyse Murat ona “Bırak şu ruh hastasını de”r. (s.53)

Murat için “can sıkıcı”dır “hâlâ Cem’e bağımlı kalmak.” (s.51) Murat düşünür: “Nereidler geceleri mağaraya çekiliyorlarmış. Tabii Cem’in onları görmesine imkan yok, çünkü dalmak şöyle dursun, denize atlayamıyor giriyor ve sonra hızla açılıyor başkalarından korkarak.” Bunları söylerken kendi kendine güler Murat. Ama “o an acımasızlığından irkil”ir, alaycılığından. Ne de olsa Cem’le arkadaşlardır. Ama “aşırı duyarlıklı bir insan”dır Cem. Tabii bu aşırı duyarlılığı yüzünden de iticidir. “Otuzuna yaklaşmış birinin böyle ürkek, böyle hayata yenilmiş olması çirkin”dir. “(...) Murat kurtulmak iste”r ondan. Kısa süre için gelinmiş bu yaz tatilinde “Cem gibilerinin sarsıntısına harcanacak zaman yok”tur. (s.51) Murat, “Cem’in İstanbul’daki canlılığına, taşkınlığına kanmış”tır. Deniz karşısında, “sepetle dolaştırılan uyuz bir ev kedisi gibi ürküye kapılacağını kestireme”miştir. (s.91)

“Cem’le birlikteyken arkadaşlığın bitmeyeceği sanısı uyanır” (s.49) Murat’ta. O, “insanı bunaltmayan boğmayan, bir gölge gibi ardı sıra yürümeyen, gereksiz yere gözlerini dikip bakmayan kişilerle” arkadaş olmak ister ve “böyle kişilerin yaşama biçimi, hayata karşı koymaları, doğayı ele geçirmeleri sar”ar Murat’ı.” (s.49) “Murat’a göre Cem bu insanlar gibi değildir. O, yalnızca insanlara tutkundur. Murat bu tutkunluğun çok budalaca bir tutku olduğunu düşünmektedir.

Cem “bir saniye rahat bırak”maz “insanı, uyuz bir sokak köpeği gibi”dir. (s.7) Murat ve Cem Bodrum tatili sırasında şehri gezerken Cem, Murat’a bir şey sormak için onun omzuna dokunur. O anda Murat omzuna soğuk bir yılanın dokunduğunu hisseder, irkilir. Murat Cem’den, onun boğuculuğundan sıkıcılığından bu derece rahatsız olmaktadır. Çünkü Cem arkadaşlarının onunla ilgilenmesi için onlara sürekli sorular sormakta, devamlı söze karışmaktadır. Bodrum’a diğer insanlar gibi eğlenmek, dinlenmek için gelen Murat da Cem’e tahammül edemez.

Murat’a göre Cem “Kimsenin kitap şöyle dursun, gazete bile okumadığı bu yaz kasabasında, deniz kıyısında, kahvelerde, pansiyonun zevksiz salonunda, elinde romanlar, “ayaklı kütüphane” olma özentisinde”dir. “Bütün bir kış aylarca onun anlattıklarını dinlemiş”tir, “kırılmamasına çabalamış”tır “Murat. Ama burada dayanama”z Cem’e. (s.49-50)

Murat, Cem’in sıkıcı ve boğucu hareketleri karşısında ona “bazı zamanlar bir böcek gibi görüyorum seni. Ezmek geçiyor içimden. Şuraya dinlenmek için geldik. Vızıldamaktan başka bir şey bilmez misin sen!” (s.56) der. Cem’in bu hakaret karşısında “hamamböceklerini Murat’ın yüzünden sevdim, öldüremedim her gece odamda” demesi, “her gece yanımdan, sağımdan solumdan, baş ucumdan, ayak ucumdan geçtiler, çoğaldılar, başka odalara dağıldılar, ölümlerine dağıldılar, bir böcekmişim, artık bir böceğim, işte hayat bir simge,... Böcekleri seviniz diyorum. Böcekleri koruyorum.” (s.241) sözleri iki arkadaşın birbirine bakışlarını yansıtmaktadır. Cem, Murat kendisini böceğe benzetti diye böceklere saygı gösterir. Bu durum Cem’in hastalıklı sevgisini göstermekte ve Murat ile diğerlerinin ona ruh hastası demelerinin bir noktada gerçeklik payının da bulunduğunu ortaya koymaktadır. Cem, Bodrum’daki tatilleri sırasında kendisinden kaçan, kendisiyle konuşmayan Murat’a yönelir, sürekli onunla tekrar konuşmayı İstanbul’daki görece

yakın arkadaşlıklarına geri dönmeyi ister. Fakat onun bu çabaları karşısında Murat onun kan emici kanatsız bir yarasa olduğunu söyler. Murat bu tatil yöresinde hasta duyguları ve boğuculuğuyla Cem'i çekmek zorunda değildir.

Murat'a göre Cem'in sevgisi "(...) hasta bir sevgi"dir. "Niye bu kadar sev"er Cem? İlgisi, dostluğu hoşuna gitmiştir önceleri; "nicedir sevgilerden uzak"tır Murat. Ama "İnsan ancak çocukken duyabilir böyle bir sevgiyi; annesine, babasına ya da en yakınlarına. Ama ne kadar sürebilir bu! Böyle gözü kapalı, coşkularda çılgınlığa vararak! Tabii bu sevgiyi büyümsemişti "başlangıçta;" saygı duymuştu ona...Sonra da Cem'in kırgınlıklarını, hiç yoktan alınmalarını şaşkınlıkla karşılamıştı. Hasta bir sevgiydi işte. Bu yüzden çok acı çekeceğe benziyordu Cem." (s.95)

Ve Murat Cem'i düşünür, onun sevgisini, arkadaşlıklarını: "Yadırgıyorum sevgisini" der, "delice, yönsüzlükle çevrili çünkü. İçimizde kanayan ve bizi sarı benizli yapan bir yara gibi, boyuna oyan, kemiren, işte bu karanlıkta yüzü, zıpkınlanmış bir balığın denize akıttığı kanla boyalı. Sevmedim seni diyorum, sevmedim seni, hiç sevmedim, bunu boyuna söylüyorum. Hasta bir şey diyorum, kurtulmak istiyorum. Çünkü ben de hastalanabilirim, çünkü bulaşıcı bir hastalık. Git diyorum nereye gidersen git, bir coşkuyla bir hastalığı karıştırmamalıyım, git işte, dön geri, hiç yaşamamış olalım, hiç karşılaşmamış. Bir yıkıntıya çevirdi yaşadığım her şeyi, bir şehir kalıntısında geziyoruz sanki. Dünü ve geçmişi anlamakla ne elde edebilir ki insan ? Hiçbir şey (...) Bu kırmızı yüzüyle, döküldü dökülecek saçlarıyla karşında oturuyor, Tanrım daha budalaca bir insan olabilir mi, anlamıyor mu, daha ne söylenebilir, bitti işte." (s.91) diyerek Cem'in rahatsız, edici, olumsuz tavırlarını vurgular.

Yalnızca Murat değil romandaki diğer kişiler de Cem hakkında farklı görüşlere sahiptirler. Yalnız diğer roman kişilerinin Cem'e bakışı Murat'tan daha farklı ve görece olumludur. Bunun nedeniyse Cem'in onları Murat'ı sıktığı gibi sıkılaması, onların Cem'e daha uzak olmasıdır.

Diğer bir roman kişisi Tarık, kararsız hareketleri karşısında acır Cem'e, onun sürekli değiştiğini düşünür. Cem, bir an saldırganken başka bir an içine dönük, suskun bir görüntü verebilir, huzursuz ve sinirli bir insandır. Onunla geçinmek bazen çok zordur.

“Çocuk gibi”dir, “biri omzunu tutsa ağlamaya başlayacak”tır sanki.” (s.147) Murat tarafından dışlanmış, yalnız, çöküntü içindeki başkişiyi görünce Tarık, “Cem’e iyi davranmalı” der içinden, “iyi değil Cem, çok kötü, elleri titriyor görüyorum kadehi tutarken.” (s.150)

Tarık dışında Betigül, Haydar, Katherine ve Emine de Cem hakkında farklı görüşlere sahiptir. “Dalgın bir çocuk, diye düşün”ür Betigül, Cem’e bakarken, güzel mi, çirkin mi, güçlü mü, güçsüz mü, silik, yalnızca silik’tir Cem (s.68) ve ardından belki de çevresindeki biri ilk defa Cem’e olumlu bir bakış açısıyla yaklaşır: “Ama bu çocuk” der Betigül içinden, “Haydar’ın yanındaki dalgın, ürkek yaratık gecenin zavallı konuğu, iyi bil”ir “Betigül, bütün çılgınlıklara açık”tır Cem; “ikiyüzlülükten uzak bir insan yaratılabilir ondan.” (s.70) Ve bu düşüncesi doğrultusunda herkesin dışladığı hatta Murat’ın böcek, kan emici bir yarasa olarak gördüğü Cem’le sevişir. Sonra ona bakışını, bu sevişmenin sonunda Cem’e açar.

Betigül, Cem’e “bu geceye kadar gelmezsin sanmıştım bir fısıltı gibiydin sen bir gölgenin solukluğu gibiydin gelemezsin demiştim içimden” (s.187) der. “Gelemeyeceksin dedim (...)” Betigül güler Cem’e “Kızoglankız kaygıların yüzünden gelemeyeceksin (...)” (s.221) der. Görüldüğü gibi Cem’in edilgen, korkak kimliği onu çok yakından tanımayan Betigül tarafından bile anlaşılmaktadır.

Haydar da Cem’i Betigül’e göstererek, “İş var bunda” der. “İş var ama, ne çare (...) korkak.” (“Gülmekten boğulacak gibi”dir.) (s.66)

Bir konuşma sırasında Emine Cem’i Katharine’e sorduğunda “Bilmiyorum de”r “kız; alıp başını gitmiş”tir “Cem: sonra bu sıcakta Cem’in hırka giydiğini söyle”r Katharine gülerek.” (s.123) Görüldüğü gibi Türkçe bilmeyen Katharine bile Cem’i gülünç bulmaktadır. Roman kişilerinin Cem’e bakışları genelde bu şekilde gerçekleşmektedir. Ve romanın sonunda Murat tatillerini özetleyerek Cem’in tatil boyunca gösterdiği tutumu aktarır okura:

“Cem’le konuşmuyoruz, çünkü onun istediği tek şey, şimdilik geriye kalanları öfkeyle yadsımak. Beni suçlamak bir bakıma. Günlerce düşmanlık güttü hepimize.”(s.279)

Cem'in bakış açısıyla yaklaşıldığında yalnızlık, sınırsız acılar olarak tanımlanabilecek Bodrum tatili Cem dışındaki bir bakış açısından tam tersi bir şekilde yorumlanmaktadır.

4. İç Dünya

Kişilerin iç dünyaları ve psikolojik durumları Selim İleri'nin olaydan çok kişileri ve kişilerin iç dünyalarını yansıtan romanlarında ve Bodrum dörtlmesi'nde önemli bir yer tutmaktadır. İleri'nin başkişilerinin psikolojik durumları geniş bir yelpazede değerlendirilmiştir.

a. yalnızlık

Yalnızlık *Her Gece Bodrum*'da en vurgulanan, en çok üzerinde durulan durumdur. Cem'in hissettiği duygular içindeki en kuvvetlisi, en ağır basanı yalnızlıktır.

Cem tek başınadadır. Dışlanmış, başkişi diğer insanlarla iç içe olduğunda bile insanları anlayamaz, insanlar da onu. Bu sebepten onların yanında bulunsa dahi kendini yalnız hisseder. Cem'in yalnızlığının ilk boyutu onun somut yalnızlığıdır. Bu durum tatil arkadaşları Murat ve Tarık'ın onu dışlayarak kendi başlarına bir tatil geçirmeleri şeklinde gerçekleşir. Yalnızlığın ikinci boyutu ise az önce bahsedilen içsel yalnızlıktır ki bu duyguyu Cem her daim hissetmektedir.

Başkişinin yalnızlığı Bodrum'a geldiği anda başlar aslında, tatil arkadaşları onu dışlar. Bu dışlamanın en güzel örneklerinden biri tatillerinin ilk gününde üç arkadaş Bodrum sokaklarında gezip teknelerden konuşurken ortaya çıkar: Murat, arkadaşlarına Bodrum'daki teknelerden bahsederken Cem sanki orda değilmiş gibi davranır. Hep Tarık'la konuşur, Cem'in sorularına cevap bile vermez. “*Tarık'la Murat yanından uzaklaş*”ır, “*guletlere, öbür teknelere, tirandillere, yelkenlere, Bodrum yapısı seren direklerine, her şeye-her şeye, insanlara, yelken çekenlere, yelken indirenlere, halat bağlayanlara, bağırıp çağıran çocuklara, hatta*

dalgalanmayan, köpürmeyen, sakın denize bile tutkuyla bak”arlar.” (s.16)

Gerek İstanbul’da gerekse yolculuk sırasında Murat ve Tarık Cem’e karşı daha samimi ve sıcak davranmışlardır; ama Bodrum’a gelince arkadaşları Cem’i dışlamıştır. “*Murat için deniz*”dir, *doğa*”dır göz kamaştırıcı olan, *Tarık’ta öğrenme tutkusu var*”dır ve kendisi, onların yanında güçsüz, giderek büsbütün kaygılı, eli ayağı birbirine dolanmış sürüklen”ir. (s.16) Cem ne yapacağını bilemez, arkadaşlarının çeşitli ilgi alanları ve tatilde yapmak istediği farklı etkinlikler vardır, bu yüzden Tarık’la Murat ortak bir arkadaşlık kurabilmişlerdir. Cem ise yalnızca arkadaşlığa, sevgiye tutkudur. Bir tatil yöresinde Murat, Tarık ve diğer insanlar gibi eğlenemez, karakteri, duygusallığı buna aykırıdır. “*Guletleri var*”dır onların, *gemileri/yelkenli gemiler (...)* Cem’in ise hiçbir şeyi yok”tur, yalnızlıktan başka hiçbir şeyi.” (s.34) Bu ifadedeki gemi hem somut olarak gemiyi hem de Tarık’la Murat’ın Cem’le paylaşmadıkları dostluklarını simgeler. Farklı ilgi alanlarına sahip Tarık ve Murat doğal olarak Cem’den uzaklaşır ve kendi ilgili alanlarıyla ilgilenmeye başlar. Artık “*korunmuş bir*” kaledir Tarık’la Murat’ın “*dostlukları*. Cem bir düşmandır ve kalenin kapıları ona kapalıdır. Cem kendini denize girenlerin, plajda yürüyenlerin ayaklarına batarak onları rahatsız eden denizkestaneleriyle özdeşleştirerek -*Denizkestaneleri hep kıyıda, sığda hep, kayalara yapışmış. Ben burdayım*” der . (s.17) Cem “*Dalgakırandan denize gireme*”z: “*gülen, eğlenen, şakalaşan, akşamları esintiyle birlikte kıyı boyu kahvelerinde dostça söyleşen insanlara uyama*”z. Dolayısıyla Bodrum’a “*çağrılmaması gereken Cem*”dir. (s.19)

Cem Bodrum’da “*köksüz bir ağaç gibi*”dir “*(...) köksüz bir ağaç gibi sökülüp at*”arlar Cem’i. Cem “*görüyorum*” der. Arkadaşları Murat ve Tarık’ı düşünür “*(...) köftecide öğle yemeği yiyorlar neşeyle. Görüyorum, öğleden sonra denize gitmeyip kahvede oturuyorlar, konuşuyorlar, boyuna. Açlık duymuyorum, acıkmıyorum. Orada olabilirdim. (...) orda olmamdan hoşlanmamış ikisi de. Bir kez daha denize girecekler; yeni tanışlar edinerek, başka dostluklar kurarak.*” (s.36) “*Hiç kimse yardım etme*”z Cem’e. “*(...) yardıma ihtiyacı var*”dır. (s.19) Çünkü “*Burada bir ıssız adadadır. Herkes düşman*”dır ona. “*Bir ıssız adada*”dır. Murat bir düşman”dır.”(s.19) Cem hariç “*Herkes arkadaş*”tır, *herkes tanı*”r birbirini. (s.20) Cem, “*Tekil bir dünyada*”dır. “*Ve kendi dışındaki dünyada yaşayan insanlar kokuşmuş, iğrenç ilişkiler içindedir.*” Ama Cem, bu “*çürüyen, kokuşan olgulardan*

bağımsız”dır. (s.33)

Cem’in insanların içine karışamaması, her ne kadar dışarıdan anlamsız, komik, hasta da görülse “*Karşıtlarda yaşayan*” Cem’in “*bağıra çağıra şarkı söylemeye, kol kola girmeye, masallara, türkülere alışmamışsa*” (s.61) yapacağı bir şey de yoktur. *çevresinden kaçmak iste*”r. “Çünkü bu çevrede “*Bir yığın arkadaşlık, bir yığın kimsesizlik*” vardır.

Ayrıca Cem’e göre “*insan kimsesizliğini besleyebilir; ondan yeni bir sözlük, yeni bir dil yaratabilir (...)* Böylece herkesin birbiriyle olan ilişkisi biter, tek başına kalmak, bu ortamda bir onura dönüşür.” (s.32)

Arkadaşlarının onu dışlaması yalnızlığı başlangıçta Cem’i ne kadar yıpratırsa da, Cem yalnızlığını da yüceltir, bu alçak, yozlaşmış topluma karşı bir duruştur onun yalnızlığı. Başkişi onu yalnız bırakan insanlara seslenir:

“*Çocuklar getireceksiniz bu dünyaya, kendi soyunuzdan soyadlarınızı sürdürsünler diye, nüfus kâğıtları çıkarttırarak, ikiyüzlüler, sahte aile mutluluklarının savunucuları! Ben yapayalnızım, bireyciyim bireycilik buyusa, bireyciyim, bireyciyim işte bilinçsiz yaratıklar!..*”(s.136)

Yalnızlığı yücelten kendi yalnızlığının dışındaki toplumu olumsuzlayan bu tutum devam eder ve Cem insanlardan hesap sormaya başlar:

“*Ben yalnızsam, yalnızım, bundan onlara ne, ben korkaksam, ben kendimi yenememişsem, onlara ne, soruyorum şimdi, onlar neden mutluymuşçasına, gülerek, soruyorum, gülümseyerek, gülümseyen birbirlerine...*”(s.179)

Ve tatilinin başında Murat ve Tarık tarafından dışlanan, yalnız kalan Cem romanın sonlarında özgüvenini de bularak “*nihayet sev*”er yalnızlığı bir aşk gibi.”(s.216) “*Tek başına, kıyı kahvelerine in*”er, “*on bire doğru dalgakırandan (bir zamanlar ne çok ürkmüştü düşerim diye) denize gir*”er “*öğleyin köfteciye gidip sovanı esirgenmemiş baharatlı köftelerden ye*”r; “*artık kimse onun varlığını ayımsama*”z.(s.218) Cem “*telefon numaraları gibi unutulur. Unutulduğu için sevinçli*”dir. (s.238)

Her şeyin sonunda, Bodrum'dan İstanbul'a dönerken onu yalnız bırakan, onu dışlayan arkadaşlarının yanında susar ve düşünür: *"Çay içerken güneşin batıdan doğduğunu görerek, umutsuz da olsa yaşayacağımız bir tansığı. Kale ve iskele meydanı arkamızda artık. Orada kendi kendime çok oturdum..., yılmayarak. Onlar Salmakis'teyken. Sen de gel demeleri gerekmez miydi hiç olmazsa çan çalmışken ben. Suskunluk, tek erdem bizim için."*(s.240) Bu tatilin her saniyes yalnızlığıyla birlikte olmuştur Cem, etrafındaki kimse bu konuda ona yardım etmemiştir.

b. sevgi(sizlik)

Sevgi ihtiyacı, belki de herkesten fazla sevgiye muhtaç olma ama sevgiye herhangi biri kadar bile ulaşamama Cem'in duygusal kişiliği üzerinde yıkıcı bir etki yapar.

Cem için *"önce ve sonra yalnız sevmek var"*dır. (s.235) Sevgi ihtiyacı Cem için her şeyden önemlidir. Cem bu kadar sevgi açlığı içinde olmasa Murat'ın peşinden koşmayacak ve bu durumlara düşüp günler, gecelerce kendini yıpratmayacaktır. Denebilir ki Cem için *"sevgi bir kötülük olup çıkmış"*tır. *"Her şeyi engellemiş"*tir tatili, dostluğu, denizi, yaz sıcaklığını; olduğu gibi yaşamı." (s.16)

Normal insanlardan daha farklı şekilde; bencilce, aşırılıkla sevgi ihtiyacı çeker Cem. Arkadaşları, etrafındakiler yalnızca onunla ilgilenmelidir. Sevgilerini yalnız ona vermelidirler. Bu sevgi açlığı sevgiyi normal boyutlarında yaşayan kişiler için anlaşılır bir durum olmaz. Cem sevdiklerini *"kıskan"*ır, *"bildiği hiçbir sözcük yet"*mez *"sevgisini adlandırmak için, hiçbir sözcük. Ama başkaları böyle düşün"*mez. *"Başkaları doğal olanı seç"*er, *"Murat da."* (s.55) Bu durumda Cem de kan emici bir yarasa, insanların ayaklarının altındaki bir böcek olarak görülür.

İnsanların bu tutumu karşısında Cem *"Bir daha sevmeyeceğim insanları"* der. (s.238) Artık onlardan nefret etmiştir. Cem bu zaafının, sevgiye bu denli önem vermesinin onu yaraladığını bilir. Bu duruma bir son vermek zorundadır *"yoksa (aşkın) ardına takılıp koşuştur"*acak, *"o, gerçeklikten kopuk, çok uzak bir dünyanın insanı ol"*acaktır. Tüm hayatını sevgisi, sevdikleri üzerine kuracak, *"Deniz sevdikleri için dalgalan"*acak, *"rüzgâr onlar için es"*ecektir. Ama Cem sevgilerinin sonunda

tekrar aşağılanmayı kaldıramayacaktır. Bu yüzden “Kimseyi sevmeye gerek yok!, diye haykır”ır. (s.97)

c. iletişimsizlik

Cem’in insanlarla iletişime geçememesi ya da iletişimi istediği gibi kuramaması kendi iç dünyasından kaynaklanır. Cem, hayatı çevresindeki insanlar gibi algılamaz ve hissetmez. İç dünyadaki bu farklı duyuş dış dünyaya iletişimsizlik olarak yansır; farklı şeyler hisseden Cem, doğal olarak farklı şeyler iletir çevresindekilere. İletişimin ötesinde başkişi insanların denize girmek için toplandıkları “*dalgakırandan denize gir*”emez: “*gülen, eğlenen, şakalaşan, akşamları esintiyle birlikte kıyı boyu kahvelerinde dostça söyleşen insanlara uya*”maz. (s.19) Çünkü Cem çevresindeki bu tip insanlardan oldukça farklıdır. Bu iletişimsizlik Cem’i pasifleştirir “*sustukça bağlan*”ır ne yapacağını bilemez başkişi, edilgenleşir, köle gibi (...) o bembeyaz, göz yaşartan, baş döndüren sokaklarda sürüklen”ır. “*Karşı koy*”amaz. (s19)

Murat Cem’e “Bana kalsaydı çağırmazdım seni” demiştir “*Ardından da, konuşmamacasına susmuş*”tur, hiçbir şey söylememiştir Cem’e. “*Bu suskunluk, denize hızla gömülen, ağır bir nesne gibi sapla*”nır Cem’in yüreğine. “*Üstelik konuşa*”maz, “*başka bir şeyler de söyleye*”mez. (s.19) Arkadaşı, Cem’i dışlamış ve onunla olan iletişimini kesmiştir. Cem de Murat’la bir şey konuşamaz, başkişi içine kapanık, hayatı kendi iç dünyasında yaşamayı tercih eden bir kişiliğe sahiptir. Yalnız başına yaptığı bir gezinti sırasında Bodrum’da tatilini yapan biri, Cem’e “*Bodrum’a ilk mi geliyorsunuz?*” diye sorar “*Başını salla*”r Cem. “*ilk gelişi*”dir ve “*çoktan pişman olmuş*”tur geldiğine çünkü arkadaşları onu yalnız bırakmış ve onunla iletişimlerini kesmişlerdir. “*Yanıtlayama*”z adamı, *ağzından tek sözcük çıkma*”z. “*Adamın hareketlerini izle*”r. “*Konuşmaktan kaçın*”ır ama. (s.20) Çünkü acı çeker, insanlar onu yaralar Murat’ın yaptığı gibi ve Cem de bu durumda iletişimsizliği kendine çözüm olarak belirler.

ç. eylemsizlik

Cem kolay kolay eyleme geçemeyen, çoğunlukla pasif kalan bir yapıya sahiptir. O, eylem merkezli yaşayan bir insan değildir ve bu özelliği onu daha da yalnız yapan unsurlardan biridir. Başkişi Cem diğer insanlar gibi tatilde eğlenip çeşitli uğraşların içine giremez, onlar gibi davranamaz. Anlatıcı başkişiyi “*Dalgakırandan denize giremiyordu: gülen, eğlenen, şakalaşan, akşamları esintiyle birlikte kıyı boyu kahvelerinde dostça söyleşen insanlara uyamıyordu.*” (s.19) sözleriyle tanımlayarak onun bu özelliğine daha romanın başında değinir.

Cem’in bu pasifliği onun sürüklenmesine, kendi kararlarını almadan akıntıya kapılmasına neden olur, bu anlamda başkişi adeta bir köledir. Cem “*Sustukça bağlanır, köle gibi o bembeyaz, göz yaşartan, baş döndüren sokaklarda sürüklenir. Karşı koyamaz.*” (s.19) Başkişi kendi karakter özelliğinin farkındadır ve aslında bu durumdan rahatsız olmaktadır. Anlatıcı “*Yalnızca sevgiyi düşünmek saçmaydı, yalnızca kıskançlıkları. Sıyrılmalıydı bunlardan, eyleme geçmeliydi.*” (s.30) sözleriyle başkişinin bu farkındalığına değinmiştir. Fakat Cem, bu farkındalığa rağmen duruşunu değiştirmez ve pasif, eylemsiz tavrını romanın başlangıcından sonuna değin devam ettirir.

d. acı

Cem acı çekmekten hoşlanır, acı çekmek başkişi için sevgi kavramıyla özdeşleşmiş gibidir. Acı onun için bir sevgidir. Başkişi bu birbirinden zıt duran kavramları birbirleriyle özdeşleştirmiştir; çünkü tüm sevgiler Cem’e acı vermiştir. Onun bütün sevgileri acı üzerine kuruludur. Cem en çok Murat ‘ı sevmektedir ve canını da en çok Murat yakar, başkişi sevgi bulmak istediği her yerde acı bulmuştur ve acıyla yaşamaya alışmıştır. Cem yalnızdır, dışlanmıştır ve bu durumların nedenlerinden biri de Bodrum’dur. Cem’in gözünde Bodrum “*Bir kötülük*”tür (...) *yalnızlığın ötesinde bir yer değil*”dir (...) *Buraya, Murat’ın arkadaşlarıyla daha önceden geldiği Kale kıyısına, görmediği, bilmediği Denizkızı adasına, mimoza bahçelerine, portakalların kar gibi ağardığı yokuşlara bir acıyı tüketmek için koşmalı*”dır. “*Acı çekip dur*”ur Cem. “*Sevdiklerinden uzakta, Dalgakıranda*”dır.

(s.39) Cem dışındaki roman kişileri için acı fiziksel bir durumdur ve yaralanma sonucu ortaya çıkar, başkişi ise böyle düşünmez ona göre acı tanımı daha farklıdır. Diğer roman kişilerine göre “(...) tuzlu su dindirebilir bütün acıları.” Ama Cem’e göre “Bütün acıları hiçbir şey, ama hiçbir şey dindiremez. İnsan acı çeker, yalnızca acı çeker. Acının da görüntüleri vardır” ve bu görüntü “büklerinkine benzemez. Bir sevgiye benzer acı. Önümüzde gizleriyle yaşam vardır. Kimi zaman güler eğlenerek, sevindirir insanı, yalancı bir sevinçle donatır, sonra yerle bir eder.” (s.59) Görüldüğü gibi başkişi acıya da kendi temsil ettiği değerlerin dışında anlamlar yüklemiştir. Bu durum başkişinin önemli bir karakter özelliğidir. Cem bir teknede kapitalist düzeni, bir denizkestanesinde kendi yalnızlığını, bir kalede kendi dışındaki arkadaşlarının ilişkilerini görür. Cem’e göre doğa ona karşıdır ve ona acı çektirir. “Doğa alay eder” Cem’le, “sevinç değil bu demez, bu acı demez, acı öylece gelir, sessizce, usul usul, mesina gibi kanatır insanı, çünkü acı bir sevgidir yalnızca, ölüm döşegine uzanılmışçasına çekilir.” Diğerleri “(...) tuzlu suyun bütün acıları dindirebileceğini söyle”mişlerdir; ama hiçbir şey yaşanmamıştır Cem için, sordukça cevapsız kalmanın ötesinde.” (s.60) O, yalnız bırakılmıştır, onun acılarına kimse eğilmemiştir. Diğerlerinin söyledikleri “Doğru”dur “yara kapanır; mesinanınki.” (s.61) Ama “(...) kör bir acı vardır” Cem için, “işle”nemez, “çoğulla”namaz, “şimdi, kördür” bu acı. (s.61) “Bodrum, güneş, evlerin beyazlığı, sardunyalardan bundan sonra acıyı bil”er, “ustura gibi keskin bir acıyı.” (s.88)

e. umutsuzluk

Cem gelecek hakkında olumlu bir beklenti içerisinde değildir. Edilgen, yalnız, beceriksiz başkişi aynı zamanda da umutsuzdur. “Yeni bir günden hiçbir şey beklemediğini aynımsa”r. Yaşamaktan vazgeçmişçesine durgunlaşmış”tır, “ölgün”dür bedeni.”(s.100) Cem kendi kendine sorar “Ya ben? Ben ne olacağım?” diye, Cem “gelecekle ilgili hiçbir şey düşüneme”mektedir. (s.12) “Tasarıları yoktur. Orta malı duyarlılıklarla yetinecek”tir “sonunda.” (s.12) Hatta başkişi kendisi için çok önemli olan arkadaşlık kavramına, yeni dostluklar kurmaya bile umutsuz bakar. Anlatıcı da bu durumu “Kerem ve bu sevişen kadınla erkek de arkadaşı olacaktı. Ama umutlanmıyordu. Yirmi yedi yaş, umarsızlığı öğretmişti nihayet” (s.72) sözleriyle

okura aktarır.

f. suçluluk (mazohist tutum)

Acı çekmekten çoğu zaman hoşlanan Cem'e göre sevgi ve acı arasında çok ince bir çizgi vardır hatta *"acı bir sevgidir yalnızca, ölüm döşeğine uzanılmışçasına çekilir..."* (s.60) diyen Cem'de acı çekmekten hoşlanan, acı durumunu devam ettirmek isteyen bir tutum göze çarpmaktadır.

Önce Murat sonra diğer roman kişileri tarafından garipsenen ve dışlanan Cem'in hala bu kişilere yaklaşmaya çalışması, acı çekeceğini bile bile yapması ve bu yıpranmayı kabullenmesi başkişinin mazohist olarak nitelendirilebilecek bir karakter özelliğine de sahip olduğunu bize göstermektedir. Cem kendine acı veren, onu yıpratın bunca etmene *"yıpranabilmek için direnmeliyim"* der. (s.99)

g. 'değer'sizlik

Boşluk, herhangi bir değer yargısına bağlanamama Cem'de görülen karakter özelliklerinden biridir. Cem *"Ya ben? Ben ne olacağım?"* diye kendisine sorar. *"Gelecekle ilgili hiçbir şey düşüneme"*z. *"Tasarıları yok"*tur. *"Orta malı duyarlıklarla yetinecek"*tir *"sonunda."* (s.12)

Başkişi umarsızdır herhangi bir beklentisi yoktur hayattan *"Yirmi yedi yaş, umarsızlığı öğretmiş"*tir nihayet... (s.72) Cem'e. Cem *"dışta kalmayı yeğlemiş"*tir. *Böyle inançsız ereksiz yaşaması bağışlanamaz."* (s.76) Ama *"Değer yargılarını kavramaktan, irdelemekten bıkmış"*tır. *Yapabileceği tek bir iş yok"*tur. *Serseri, aylak yaşamalı"*dır. *Bütün bu tartışmalar, bilgi birikimleri, güzelduyusal değerlendirişler, siyasal inançların çatışması korkunç"*tur. (s.101)

Cem siyasal bir görüşe de bağlanamaz. *"Sınırsız bir boşluk içinde"*dir. Çünkü *"ötekilere, kol kola girerek alanlarda, caddelerde yürüyene katılamamış"*tır. (s.76) Başkişi bu düşüncelerle *"(...) donuk, kaygısız, artık hiçbir şey duyumsamayarak,"* (s.219) *"Hayat de"*r, *"boğazı düğümlen"*ir, *"bilmiyorum ben*

hayatın ne olduğunu.” (s.182)

ğ. kendiyle ve kendi geçmişiyile hesaplaşma

Bilinç akışı tekniği kullanılarak oluşturulan ve aksiyonel yönü zayıf olan *Her Gece Bodrum*’da başkişi Cem sık sık kendiyle ve geçmişiyile hesaplaşır, geçmişe döner. Başkişi *”Yirmi yedi yaşında bir ergen çocuk gibiyim ergenlik bunalımları sanki hepsi.”* (s.33)diyerek kendi hassasiyetini, duygusallığını ortaya koyar ve kendine bir eleştiride bulunur.

Cem kendi davranışları, tutarsızlıkları için *“işte saçmalıyorum, bu karmaşıklık üretmek sanki tek amacım.”* (s.32) der. Kendisiyle iç hesaplaşması burada bitmez ve Cem kendini *”ben bir serseriyim, bir zavallıyım ben, bir hiçim, Cem'den başka kimse değilim”* (s.53) diyerek aşağılamaya başlar

Cem, insanları anlamamasını, onlardan farklı olmasını onlara, onların yaşam tarzlarına, hayat görüşlerine karşı çıkmasını *“(…) bir mücadele benimkisi, kendimle, yaşamla, öyle durakalmış (...)”* (s.59) sözleriyle ifade eder. Bu iç hesaplaşma sırasında kendi karakterine ve isteklerine bir nedensellik zemini hazırlar ve hesaplaşmayla birlikte bu durum bir iç çözümleme boyutuna da ulaşır. *“Uzakta kaldı kiliselerin en eskisi ve rahip olmak istediğim, çünkü yalnızlığımı böyle bağışlayabilirdim kendimin tanrısı olarak, gülündü, bayağı ve çirkin, zavallı karşılandı. Öyleydi belki, ama böyle olması da bir şey değiştirmez. Karşıtlarda yaşayan ben, bağıra çağıra şarkı söylemeye, kol kola girmeye, masallara, türkülere alışmamışsam.”* (s.61) diyen Cem *“Sonsuz uyumu bulamayacak”*tır, *“iç içe”*dir *“her şey (...) Kendisinin kim olduğunu, neler duyumsadığını, neden herkes gibi yaşayamadığını çözümleyememiş”*tir Cem. *“Bilinçaltını eşelemekten, bilinçliliğe varamamış iç tepkileri, örtük duyguları belirtişe geçirmekten kork”*ar. *“Yitirmekten kork”*ar başkişi çünkü geçen zamana içinde çok yitirmiştir. (s.77)

Cem dış dünyanın çelişkileriyle bireysel çelişkilerini birbirine karıştırır, özdeşleştirir, içinden çıkılmaz bir karmaşıklık, bir bilinçsizlik süreci yaratır. (s.77) Cem biraz da varoluşçu bir bakış açısıyla yaptığı bu iç çözümlemeyle ve iç hesaplaşmayla kendi durumunu, edilgen ve çelişik karakter özelliklerini nedenselliğe

bağlar. Sonra bu durumu ileri götürür ve geçmişini, annesini ve babasını düşünür. “(...) *öbür çocuklar gibi koşamaz, top oynaması yasaklanmış*”tır. “*Terlersin*” der annesi. (s.78) Sonra, belki de bütün çocukların denize gidip denizde öğrendiği yüzmeyi babasının kendine evde öğretmesini hatırlar. Babası “...*merdivenin başında durmuş, Bir-iki, bir-iki...*” diyerek *yüzme öğret*”ir Cem’e. “*Almanca bir kitapta okumuş*”tur *bu yöntemi, utancından kıpkırmızı ol*”ur Cem, “*herkesin kendisine baktığını san*”ır. *Bir-iki, bir-iki...*”çırpın”ır.” Yüzmeyi bile evde öğretmiştir ebeveynleri Cem’e, onu dış dünyadan kopartmışlar, Cem’i sunileştirmiş, pasif ve beceriksiz bir insan haline getirmişlerdir. Bu hesaplaşmayı zihninde yaparken başkişi (“*Gülümse*”r, “*içi burkulmuş*”tur.) “*nasıl yaşadım ben? diye sor*”ar “*kendi kendine, nasıl yaşadım?*” (s.79) Pasif başkişi bunun ardından “*İsyan etmeliyim*” der (s.86) Ve ilk defa “*Korkma*” der kendine. (s.98) Çünkü bu korkular yersizdir. Hayatı, insanları, geçmişi her şeyi farklı bir boyutta yaşar Cem, gereksiz yere kendini çok suçlamıştır, insanların dönüp bir daha düşünmeyecekleri pek çok olayı kendine önemli sorunlar haline getirmiştir. Başkişi bu kadar suçluluk, kaygı, utançtan sonra “*Kendini bağışlamayı çok ist*”er. (s.140) Cem, iç hesaplaşmasına devam eder ve bir bilinçlenme yaşar “*Şu bu değil*”dir. “*Kuşkusuz yalnız kendisine acıması, salt kendisine yerinmesi, sayısız gerekçeyle kendini bağışlatmak istemesi yanlış*”tır. “*Artık bil*”ır. Çünkü “*bir değişimi yaşamış*”tır Cem “*Bodrum'da. Evleri ve kuşbakışı görünümü, bunu algıladığı için, değiştiğinden sevmiş*”tır. (s.229)

“*Benlik duygusundan sıyrılmalı*”dır. (s.229) Bireysel olarak kendiyi hesaplaşmasını yapmıştır Cem, başkişi ardından kendinin ve kendi gibi olan kentsoylu çevrenin eleştirisine geçer. “*Ama ardımıza taktık bir kez onları, eşitsizliği yani,*” diyerek bu kitleyi ve kendini politik olarak da sorguya çeker Cem; “*(...) hep bizimle şimdi. Daha bir süre kaba güce, vahşete, çıgıklara başvuracağız. Yüzümüz kötülüğe tutsak, soluk soluğa, hırsla tutkuyla, kötülükle, bencillikle yaşıyoruz. Çözümlerimiz, değerlendirmelerimiz hep yanlış.*” (s.238) sözleriyle de bu eleştirisini devam ettirir.

Romanın sonunda ise başkişi kendi zayıflığına karşı çıkar ve doğaya, insanlara nasıl baktığını açıklar. Bu kavramların onun gözünde toplumun geri kalanının bakışından farklı olarak görsel, işlevsel yönlerinden çok temsil ettikleriyle anıldığını vurgular. Tatili bitmiştir, Bodrum’dan ayrılmak üzeredir ve bu noktada

düşünmeye başlar:

“Hiçbir şeye boyun eğmeyeceğim' dedi Cem, sevdiği, benden üstün tuttuğu insanları -Murat'ın değer verdiği insanlar kastediliyor- tanıdım işte. Kirke'yi tanıdım, dünyanın en çirkin simgesi, Kirke! Bütün simgeler bizimle başladı burda, biz simgeymişçesine algıladık onları... Kale bir simge oldu ilk adımımı attığımda, benim için bir simge. Korunaklı, güçlü. Kale'nin içini gezdik, simgeyi bozmaya çalıştım. Ama bir simge Kale. insanlar bir simge. Onları ve Bodrum'u bir başlangıca, bir sona oturtamadan bırakıyoruz. Simgeler dizisi. Bakışları bir simge gibi değerlendirdim. Sevgileri de, aşkları da, yalnızlıkları da. Biriktirdim, ezberledim simgeleri, lisede yazdığım gibi kimya defterime, yeni madenler buldum, yeni simgeler yani, birleştirdim, ayırtırdım, renk değişimiyle, garip kokularıyla bileşiklerin, eriyiklerin, ergimelerin, patlamalarla, öyle işte. Çay içmek zorundayız şimdi. Çaylardan, kahvelerden gündüzleri ve geceleri rakı içmekten çok yoruldum, sigara içmekten. Çantayı yokluyorum, dün akşam pansiyona dönerken almıştım yol için, yolculukta daha çok sigara içiliyor.”(s.239-240)

Cem bu iç hesaplaşmasında tatil başlangıcındaki uysal, hastalıklı, kaybetmekten korkan, kırılgan, duygusal duruşundan roman sonunda bilinçli, yaralı ama daha kuvvetli duruşa nasıl geldiğini ve Bodrum'un, buradaki ayrıntıların temsil ettiği değerleri başarıyla anlatmaktadır.

h. intihara eğilim

İntihar, yani kendi hayatını yine kendi isteğiyle sonlandırma istemi insanların insanlarla ya da doğayla ilgili çeşitli sorunları olduğunda başvurdukları bir yoldur. Cem'in aklından da zaman zaman intihar fikri geçmektedir. Toplum tarafından kabul görmeyen, kendinin farklı olduğunu düşünen, başarısız, ezik bir kişinin bu

işleyişe karşı koyamaması ve bu işleyişi durdurmak istemesi hiç şaşırtıcı değildir. Cem, zaman zaman *“kendini öldürmeyi düşünmüş”*tür *“Ama ölümün görüntülerinden kork”*ar. Cem için *“intihar daha da korkunç”*tur. *“Usturanın damarı keşişi, kanın akması; yükseklikten aşağı atlamak, taşlara çarparak parçalanış: dayanılmaz”*dır. Cem intihar etmek istemekte ama bundan bile korkmaktadır. Bu nedenle Cem için *“yaşamak, bir içgüdü gibi önüne çık”*ar. (s.96) İntihar için fazla korkak olan Cem, bazen *“yeni bir günden hiçbir şey beklemediğini ayırırsa”*r. *“Yaşamaktan vazgeçmişçesine durgunlaş”*ır, *“ölgün”*dür *“bedeni.”* (s.100) Böyle anlarda Cem için ölüm çekici olabilir ama o bunu gerçekleştirecek karakterde ve belki de cesaretle bir kişi değildir.

5. Kişilik Yapısı

Kişilik yapısını oluşturan özellikler başkişilerin daha iyi anlaşılmasını, daha iyi tanınmasını sağlayacaktır.

a. ezik kişilik

Başkişi Cem'in en karakteristik özelliklerinden biri de ezik, pasif kişilik yapısıdır. Cem kendini arkadaşlarının yanında *“güçsüz, giderek büsbütün kaygılı, eli ayağı birbirine dolanmış sürüklen”*ir. (s.16) durumda bulur. *“Yirmi yedi yaşında bir küçük oğlan çocuğu gibi”*dir Cem, *“beceriksiz, hayatı yeni tanıyan, düş kırıklığıyla baş edemeyen...”* (s.17) bir oğlan çocuğu gibidir. Ne yapacağını, nasıl davranacağını kestiremeden *“(...) köle gibi o bembeyaz, göz yaşartan, baş döndüren sokaklarda sürüklen”*ir. *karşı koyama”z.* (s.19) Murat, ona ne kadar kötü davranırsa davranсын Cem Murat'tan kopamaz; çünkü Cem *“güçsüz, korkak, yapayalnız”*dır, Murat, Tarık ve diğerleri gibi *“kalelerle korunmamış”*tır. (s.22)

Zaman zaman o derece pasif ve eylemsiz bir tutum içinde yer alır ki Cem *“karadan açılmak istemeyen bir gemicinin var olup olamayacağını düşün”*ür. (s.65) *“(...)insanlara bağımlı”*dır. *Alabildiğine başkaldırırsız”*dır.(s.228) Onu bu duruma getiren *“edilgenliğinden utan”*ır. (s.77) O, bu edilgenlik, pasiflik nedeniyle *“telefon*

numaraları gibi unutul”maktadır ama buna da müdahale etmez çünkü Cem “unutulduğu için sevinçli”dir. (s.238)

b. korku

Cem kaygı ve korkularıyla boğuşan bir kişidir. O hayatı nesnel, aksiyonel düzlemde yaşamayıp kendi içine çekilen ve iç dünyasında kavramları simgeleştiren bir karaktere sahiptir. Cem’in zihnindeki bu kurmaca dünya içinde, normal olarak algılanabilecek pek çok olay farklı bir biçimde algılanır ve böylelikle başkişi kendine diğer insanlar için var olmayan korkular yaratır.

Korkuları bazen Cem’in önündeki en büyük engeldir. Cem, bu kadar kaygılı olmasa kaygılarından, korkularından kurtulup olaylara daha rahat bakabilse ortaya insanların anormal gördükleri bu tablo çıkmayacaktır. Çünkü Cem “*Kaygılarından sıyrıldığında yaşamı abartma*”z, “*olaylar karşısında yılma*”z. “*Yürekli olduğu bile söylenebilir böyle zamanlarda.*”(s.22) “*Haydar*” bile, “*İş var bunda de*”r. Cem için “*iş var ama, ne çare, ne çare, korkak*”tır Cem. (s.66)

Cem kendi korku ve kaygılarının anormal olduğunun farkındadır. Kendi dışındaki insanlar bu korkuları hissetmemektedir. Herkes doğal bir şekilde denize girerken Cem, “*(...) dalgakıranın dik eğiminden kork*”ar, “*düşerim kayalara çarpar yaralanırım san*”ır. “*Gülünç*”tür, “*bil*”ir “*gülünç olduğunu. Bunun için kaçıyorum onlardan, herkesten.*” (s.13) der kendi kendine ve insanlardan kaçışının, yalnızlığının nedenlerinden birini daha açıklar.

Farklıdır, zayıftır burada tatil yapmaya gelen sürüye göre, korkaktır. “*Sardunyalı pansiyonlardan, bütün Bodrum’dan çıkıp buraya gelen kalabalığa; çıplak, utanmasız, kayalardan atlayabilen.*” Kalabalığa uyamaz, “*taş yolun yüksekliği, o yüksek duvar (yüksek değildi tabii) başını döndür*”ür. “*Gelmeyecektim hiç.*”(s.18) der kendi kendine. “*Hiç kimse yardım etme*”yecektir. Cem’e, “*gülünç*”tür “*ama, yardıma ihtiyacı var*”dır. (s.19)

Diğer insanların “*Doğayla bir alıp veremedikleri olmayacak*”tır. “*Otobüslerin durduğu alanda tozla kucaklaşacaklar, mayolarını giyip dalgakırana*

koşacaklar, yabancı denizi tanıyacıklar”dır. “*Korkan kendisi*”dir. (s.47)

Cem, korkusunun nedenini de tam olarak anlamlandıramaz. Bodrum’daki herkesin ilgisine çeken ünlü ve, “*beyaz evlere bak*”ar. “*Kıyıyı çepeçevre sarmışlar*”dır. “*Oturduğu kahve de beyaz*”dır. “*Her şey beyaz*”dır Bodrum’da. “*Tozlu, cılız palmyeler silinip gider bu beyazlıkta. Asıl ürkütücü olan da bu*”dur.(s.11)

Cem, “*kavrayamadığı, çözümleyemediği bir şeyden korktuğunu kimseye anlatama*”z. (s.11) Aslında her şey çok basittir. “*Gece yalın*”dır. “*Gündüz yalın*”dır. “*Konuşmalar, sevişmeler, bir serüveni yaşarken (hayat bir serüvendir) ya da yaşadktan sonra üleşmeler yalın*”dır. (s.35) “*Sevişilir, ayrılık başlar, anılar silinip gider bellekten, unutabilir bellek. Korkuları, kişisel kaygıları karmaşık*”tır bir tek. (s.35) Onları bir türlü çözümleyemez başkişi, anlamlandıramaz.

Herkesin tatilin keyfini çıkardığı Bodrum’da “*Gökyüzü, parlak güneş, üzerine çullan*”ır Cem’in bir tabut kapağı gibi; *hayatının sona erdiğini gör*”ür. *Dalgakıranın dik eğiminden, kayalardan, yeşilden maviye, tirşeye, gece laciverdine açılıp koyulaşan, sığlaşıp derinleşen denizden, Murat’ın gülerek, alay ederek, küçümseyerek sözünü ettiği denizkestanelerinden korkmuş*”tur. “*Bodrum, burası bir korku*”dur Cem için. (s.13) “*Yarımadalar korkutucu*”dur.(s.115) Başkişi bu düşüncelerle bunaldığında ölümü, intiharı düşünür ama “*ölümün görüntülerinden kork*”ar, “*intihar daha da korkunç*”tur. (s.96)

Anlatıcının “*Herhangi bir Akdeniz şehri (böyle de düşünülebilir): sıcak, yalın, hatta görkemli. Belki yalnız gelseydi, elinde bir kitap (sevdiği romanlardan birini tekrar okumak istiyor), yerli halkın oturduğu kahvelere (koyun öbür yanındaı oraları) çıksaydı, akşamları sevebilecekti rüzgârı; denizkestanelerinin toplanmasından acı duymayacaktı.*”(s.22) sözleriyle okura Cem’in korku ve kaygılarının nedenini gösterir. Bu neden, Bodrum veya çevresindeki insanlardan ziyade Murat’la arkadaşlığı ve bu arkadaşlığı kaybetme korkusudur.

Cem’in en büyük korkusu yalnızlık ve kaybetmektir. Cem “*yitirmekten kork*”ar “*Çok şey yitirmiş*”tir. (s.77). Bu nedenle çevresindekileri olduklarından daha önemli sanır. “*Onlardan ayrı, tek başıma yapamam san*”ır. (s.22) Zaman zaman

“küçük bir çocuk gibi”dir “ve bütün çocuklar gibi hayatı büyümser.” (s.22) Bu nedenle arkadaşı Murat’a sarılır, onun kendisini yalnız bırakmasını istemez.

c. boğucu/sıkıcı kişilik

Cem, “Aşırı sevgisiyle insanları boğduğunu, sıkıldığını, tiksінçle donattığını bilir” ama bunu kendine itiraf etmekten korkar. (s.37) Cem, insanları kendine benzemeye zorlar. Özgürce davranmalarını engeller. Bencil bir tutumla onların sevgilerini sömürür. Sonunda “sevgileri (aşkla arkadaşlıkları) herkesin kaçındığı, dayanılmaz bir şey olur”. (s.37)

Cem arkadaşları tarafından dışlanır, bunun nedeni onları boğması, onlardan sürekli küçük bir çocuk gibi sevgi istemesidir ve Murat’a göre bu konuda Cem’e “(...) yardım edilemez. Sevgileri sömür”ür “çünkü Cem; insanı bunalt”ır, “tedirgin” eder “yakınlığıyla” (s.86) Cem’in en değer verdiği arkadaşı Murat, Cem’in her şeyi sorgulamasını, aşırı hassasiyetini kastederek “Bir yıkıntıya çevirdi yaşadığım her şeyi, bir şehir kalıntısında geziyoruz sanki. Dünü ve geçmişi anlamakla ne elde edebilir ki insan” der (s.91) ve başkişinin kendini ve çevresini boğduğunu dile getirir.

ç. gerçekten kaçış

Gerçekler karşısında kaybeden, yalnızlık çeken, toplumdan dışlanan, istenilmeyen Cem’in başarısız olduğu nesnel gerçekliği çok da benimsemesini beklemek anlamsız olacaktır. Başkişi gerçeği sevmez; çünkü “gerçeğin kendine özgü bir kavgası vardır. Vurur, çarpar, sendeletir, ölümcül yaralar.”

Tatile geldiği Bodrum’daki en yakın arkadaşlarının bile ona acımaları hatta ondan nefret etmelerini Cem görmezlikten gelir. “Şimdi karşıındaydı gerçeklik ve görmemekte diretecekti Cem.(s.34)” sözleriyle de anlatıcı bu durumu belirtir. Görüldüğü gibi hassas, kırılgan, içe dönük başkişimiz gerçeklikten kaçış içindedir.

d. duygusal kişilik

Cem duygusallıktan öte, rahatsızlık boyutunda hassas bir insandır. Kimsenin ilgilenmeyeceği bir ayrıntı, bir doğa manzarası “*Kapıdaki azgın sardunyalara, geceleri uğultularla kıyıya çarpan deniz, ceviz kabuğu gibi sallanan küçük kayıklar, bu kahvenin akşam saatleri (rüzgara aldırmayan kalabalık) onları da tedirgin edebilir.*” (s.13) cümlesinde de görüldüğü gibi Cem çoğu kişinin fark edemeyeceği ayrıntılara takılır. O, “*yirmi yedi yaşında bir küçük oğlan çocuğu gibi*”dir. “*Beceriksiz, hayatı yeni tanıyan, düş kırıklığıyla baş edemeyen*” bir oğlan çocuğu. Aslında “*gereksiz duyarlılıklarla boğuluyorum diye düşünerek*” (s.50) kendi kendini sorgular sık sık Cem. Ama bu duygusal, aşırı hassas hâl onun üzerinden bir türlü kalkmaz “*Kırıcı işte şimdi her şey her şey, Murat kırıcı, Bodrum kırıcı, hayat kırıcı.*” (s.33) diyerek her şeye küser; fakat bu noktada Cem’in dışındaki dünyada aslında kırıcı olan bir şey yoktur. Başkişi çok hassastır. Deniz kenarından deniz kestanelerinin toplanması gerektiğini düşünen bir adamın sözlerinden sonra Cem “*Gereği yoktu ki bunun. Su aydınlıktı, bütün tirşeler saydamdı, ışık geçirgeniydi, tıpkı akvaryum, tıpkı suyla dolu bir cam kavanoz; dikkat ederse insan, hiçbirine basmadan denize girebilir. Denizkestanelerinin, denizyıldızlarının kıyıya anlam kattığını nasıl yadsıyabilirlerdi ki...*” (s.14) diye düşünerek kendi bakışını bir daha ortaya koyar. Başkişinin bu duygusal, aşırı hassas ruh hali tabî ki arkadaşlığına da yansır ve arkadaşları onun bu halinden nefret eder. Çünkü onlar Bodrum’a tatli yapmak için gelmişlerdir ve bazen kan emici bir yarasa olarak gördükleri Cem’le birlikte olmak istemezler “*Murat kurtulmak iste*”r “*ondan.*” (s.51) Murat ve diğerleri için “*Cem gibilerinin sarsıntısına harcanacak zaman yoktur.*” (s.51)

e. değişkenlik

Karakterinde şiddetli gelgitler gösteren başkişi Cem oldukça değişken bir yapıya sahiptir. Bu durum zaman zaman başkişinin davranışlarında zaman zaman da onun almış olduğu kararlarda ve bu kararları uygulayışında görülmektedir. Cem’in değişkenlik özelliği kitapta hem başka kişiler hem de kendi tarafından vurgulanmaktadır. Tarık, Cem’in sürekli değiştiğini düşünür. Ona göre Cem “*içine*

dönük"ken birden "saldırgan, alaycı bir tutum" takınabilir. "Yerinde dur"amaz "sanki" (s.138). Tark'ın bu gözleminin yanında Cem'in de belki en büyük çelişkisi, her şeyin önünde tuttuğu sevgi, nefret ve arkadaşlık kavramları üzerindedir. Cem bu duygular arasında devamlı gelgitler yaşar, başkişi "sevgiyle nefretin birbirinden kılpayı ayrıldığını düşünür." (s.55)

Arkadaşlarına yaklaşımı da bu şekilde gerçekleşir başkişinin, Cem onlardan nefret ederken bir anda önemsiz, başkaları tarafından ayrımsanmayacak bir hareket karşısında" *Belki üçü Kerem ve Murat ve kendisi, neden olmasın, yeni bir arkadaşlık kurabilecekler, bir sevgi yeniden ışıyacaktı, hem neden olmasın! Çok sevindi Cem.*" (s.165) anlatıcı ifadesinde de görüldüğü gibi derin bir sevinç ve umut beslemektedir. Ancak başkişimiz sonra "Cem gidip onlara söylemek istedi. Ama insan, ancak söyleyeceklerini toparlarsa, bunu başarabilirse başkalarıyla konuşur. Sevgi konusunda söyleyeceklerini toparlayamamıştı, bilmiyordu, kesinlik taşıyan hiçbir düşüncesi yoktu." (s.228) ifadesinde görüldüğü gibi duygularındaki değişkenlik karşısında kararsızlık içinde kalır. Başkişimiz kitabın sonlarına doğru da "Ama kabuk bağlamış gibi yaşıyordu kaç gündür. Eski Cem değildi. Etkilenmek ya da tepki göstermek dışında kalmıştı onun."(s.231) sözlerinden de anlaşılacağı üzere tekrar değişkenlik gösterir.

Hayatı ve insan ilişkilerini insanların genelinden farklı yorumlayan Cem'in bu değişkenliği başkişinin hareketlerine yansır ve onu aksiyonel dış gerçeklik dünyasında pasif bir konumda belirler, her daim kararsızlıklar ve değişken ruh halleriyle yaşayan başkişi hiçbir şey hakkında karar veremez ve onun bağımlılıkları, diğer insanlar tarafından zayıf görülmesi ağırlıklı olarak değişkenliğinden ve bu değişkenliklerin doğurduğu tutarsızlıklardan kaynaklanır.

f. bağımlılık

Cem insanlara bağımlı olarak yaşayan bir bireydir. Başkişinin pasif, beceriksiz ve ezik bir figür olarak oluşturulduğu hatırlanırsa bu kişinin dışa bağımlı bir yapıda olması oldukça normal bir durum olacaktır. Cem arkadaşlarına ve özellikle o arkadaşlıklarından elde ettiği sevgilere muhtaçtır. "(...) sevgilerini,

bağlandıklarını, bağımlılıklarını söküp atamaz içinden. İnsan gücünü denemek için yapabilir bunu, sınamak için kendini. Ama Cem, onların etkisi altında, tepkilerinden bile yılmayarak, horlamalarına neredeyse saygı duyarak yaşayacak”tır, “sevgilerinin istenciyle kıpırdayacak, sevgilerinin sınırsızlığıyla belirlenecektir.” (s.35) Başkişi kendisini bir böcek olarak gören arkadaşı Murat'a “*Karanlıkta ışığı yakarsın...gündüz okuduğun kitap masanın üstündedir. Ben de böyleyim...bulduğum ve bırakacağın gibi.*” (s.96) diyerek kendisinden nefret eden arkadaşına ne kadar bağımlı olduğunu ortaya koyar. Başkişi “*insanlara bağımlı tutumuyla, alabildiğine başkaldırısız.*” (s.228) bir karakterdir ve onun bu durumu romanın tamamında devam eder.

g. beceriksizlik

Her Gece Bodrum'un başkişisi Cem beceriksiz ve fiziksel olarak yetersiz bir figürdür. Fiziksel güç gerektiren eylemlerde başarısızdır. Bu beceriksizlik Cem'in fizyolojik ve psikolojik durumundan kaynaklanmaktadır. Durum fizyolojiktir, çünkü ; Cem “Hantaldır, dalgakırandan denize bile giremez; gövdesi çirkindir, kolları sıskadır, bacakları kaim”dir.(s.100)

Psikolojiktir, çünkü; “*yirmi yedi yaşında bir küçük oğlan çocuğu gibi*”dir Cem. “*Beceriksiz, hayatı yeni tanıyan, düş kırıklığıyla baş edemeyen*” (s.17) Cem “*(...) dalgakıranın dik eğiminden korkar, düşerim kayalara çarpar yaralanırım sanır. Gülünç*”tür, “*bil*”ir gülünç olduğunu. Bunun için kaçır onlardan, herkesten. (s.18) Cem'in bu beceriksizliği, çevresi tarafından da kendisine onunla dalga geçilerek hatırlatılır. Murat bir gölün kenarında Tarık'la suya girerken gülerek Cem'e sen gelme senin ayağın takılır, düşersin, der. Bu açıdan bakıldığında beceriksizlik Cem'i yalnızlığa iten bir durum olmaktadır. Beceriksizlik Cem'i yalnızlığa iten bir durum olmaktadır. Gerçi bu noktada yalnızlığın, dışlanmışlığın mı başkişiyi korkak, güvensiz dolayısıyla beceriksiz kıldığı yoksa beceriksiz başkişinin diğer insanlara ayak uyduramayışı sonunda mı yalnızlaştığı tartışmalıdır. Paradoksal bir yanı da olan bu durum başkişi korkularından sıyrıldıkça, arkadaşları tarafından dışlanmasının çok etkisini üstünden attıkça ve cinsel olarak kendini gerçekleştirince ortadan kalkan beceriksizlik nedeniyle doğrulanmaktadır. Bu duruma örnek olarak.

“Cem, tek başına, kıyı kahvelerine iniyor, on bire doğru dalgakırandan (bir zamanlar ne çok ürkmüştü düşerim diye) denize giriyor öğleyin köfteciye gidip sovanı esirgenmemiş baharatlı köftelerden yiyordu.” (s.218) cümlesi gösterilebilir. Görüldüğü gibi başlangıçta beceriksiz ve korkak olan Cem, dış etkenler değiştiğinde bu durumlardan sıyrılarak normal bir psikolojiye kavuşur.

ğ. bencillik

Başkişi Cem oldukça bencil bir insandır. Onun bencilliği çoklukla sevdiklerine ve arkadaşlarına karşıdır. Cem, arkadaşlarının ve dolayısıyla onların sevgilerinin her daim kendisiyle olmasını istemektedir. Arkadaşlarının her zaman onunla sadece onunla ilgilenmesini ister. Aksi takdirde mutlu olamayacaktır. Görüldüğü gibi Cem’in bencilliği ruhundaki sevgi boşluğunun geniş olmasından ve kendisinin bu boşluğu kapatmakta yetersiz kalmasından doğmaktadır. Başka bir deyişle bu durum dışarıdan bencillik gibi görülmekle birlikte aslında su içmek, yemek yemek gibi doğal, bir insan ihtiyacının ruhsal olarak uzun süre karşılanmaması sonucunda oluşmuş açlığı doyurma ihtiyacından çok da farklı bir şey değildir.

Tabii ki Cem dünyada yalnız yaşamaz ve içsel olarak açıkladığımız ve nedenselleştirdiğimiz bu durum dış dünyada bencil bir tutum olarak algılanır. *“Hep benimle ilgileninler istedim. Çünkü onların sevgisi olmazsa yaşayamam. Hayatı böyle düşünüyorum, hayat, yalnızca onların ilgi göstermesi. Hepsi benden başka bir şey düşünmesinler ve sardunyalara ben yokken onlar için de bir yangın olsun.”* (s.37) diyen başkişinin bu sözlerinde ne kadar sevgi ihtiyacı çektiği ve bencilliğinin nereden kaynaklandığı açıkça görülmektedir. *“Yaz sıcaklığı yüzüne çarptıyordu Cem’in. Alışılmış biri değilim ben, onlar gibi değilim. (...) Ölümle savaşıyorum ben. Ölüm bir düşman. Herkes öldü. Kimse yok. Ölüm herkesi öldürdü. Gülünçtü kendine acıması, sabahdan beri yalnız kendine acıyor, yalnız kendini düşünüyordu, bencildi. 'Köksüz bir ağaç gibiyim, bencil değilim. Şimdi köksüz bir ağaç gibi sökülüp atıyorlar beni, sökülüp atıyorlar. Görüyorum, köftecide öğle yemeği yiyorlar neşeyle. Görüyorum, öğleden sonra denize gitmeyip kahvede oturuyorlar, konuşuyorlar, boyuna. Açlık duymuyorum, acıkmıyorum. Orada olabilirdim. Görüyorum, orda*

olmamdan hoşlanmamış ikisi de. Bir kez daha denize girecekler; yeni tanışlar edinerek, başka dostluklar kurarak.” (s.36) bölümünde da görüldüğü gibi Cem bencil değil sökülüp atılan köksüz bir ağaçtır ve bu nedenle sevilmek ister, arkadaşlarının her daim onun yanında olmasını ister. Açıkça görüldüğü gibi Cem’in bencilliği hayatta her şeyi elde etmeyi amaçlayan bir insanın karakterinden farklı olarak yalnız, köksüz bir ağaç eğretilmesinde gösterilen şekliyle sevgi açlığından kaynaklanmaktadır.

h. inanç yapısı

İleri'nin Bodrum dörtlemesindeki başkişilerin toplumdaki yerlerine bakıldığında bu kişilerin burjuva ya da kenter olarak adlandırılan şehirli, eğitilmiş, belirli bir kültürel birikime sahip ve inanç dünyalarında çelişkili kişiler oldukları görülmektedir.

Dörtlemenin ilk kitabı *Her Gece Bodrum*'un başkişisi de bu genel özellikleri taşıyan bir kişidir. Başkişinin inanç dünyası hakkında kitapta yalnızca bir bölümde okura bilgi verilmektedir. Cem'in inanç dünyası hakkında romanda detaylı bir açıklama bulunmamaktadır. Kitapta anlatıcının “*Dünyayı Tanrı yaratmamıştı tabii. Bu Tanrı düşüncesinin nereden doğduğunu çözümlemişti, inançsızdı Tann'ya. Sonra insan sıcaklığı dedikleri de bir yalandı; Hümanizmadan iğreniyordu.*” (s.101) sözleri de okura Cem'in tanrı inancından yoksun olduğunu, yaratıcı bir tanrının varlığını kabul etmediğini göstermektedir. Olağan kabul edilebilecek bu durumun yanında Cem'in çoğunlukla tek tanrılı dinlerin, özellikle orta çağda Hristiyanlığın öğretilerine karşı gelen, onları kabul etmeyip inancın öznesini ve nesnesini de insan durumuna getiren “Hümanizma”dan da kendini uzak tutması, genelin dışında gibi gözükmekte ve başkişinin genel olarak içinde bulunduğu boşluk, yalnızlık, bir değere bağlanamama, kendini bir yerde tanımlayamama durumlarını özetleyen bir ifade olmuştur.

6. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik konum

Selim İleri'nin Bodrum dörtleminde toplumda burjuva olarak adlandırılan kentli, eğitilmiş, aydın kesimdeki insanların hayatları, içdünyaları, birbirleri ve toplumla olan ilişkileri okura aktarılmaktadır. Bu insanların pek çoğu söylem alanında kapitalizmi ve sermayeyi eleştirirken pratikte burjuva alışkanlıklarına uygun olarak sermaye, kapitalizm ve sınıf farklılığının yanında yer alan bir tutum içindedir. Bu durum aynı zamanda dörtleminin tamamında baş ve yardımcı kişilerin çelişkilerinden biri olur.

Dörtleminin ilk romanı olan *Her Gece Bodrum*'un başkışısı Cem de yukarıda sayılan özelliklere sahip bir bireydir. Cem şehirli bir bireydir. Başkışi kendini burjuva olarak tanımlamakta ve burjuva duruşuyla "halk"tan biraz ayrılmaktadır.

Cem, belirli bir seviyede kültürel birikime sahiptir. Onun birçok çıkarımı, hayata bakışı entelektüel düzeyini vurgular niteliktedir. Cem "(...) insanın doğadakinden farklı bir doğallığa erişme"si gerektiğini savunur. "Önce toplumun genel yasalarını kavramalıyız de"r arkadaşlarına bir sohbet sırasında. Bu ifadeler başkışinin entelektüel seviyesi hakkında okurda bir izlenim uyandırmaktadır. Cem sonra ekler: "(...)bunları nihilist bir tutumla değil, bilinçle değiştirmeliyiz." Ve sözlerine devam eder: "Nihilizmle kargaşa birbirinden kıl payı ayrılır. Anarşistler, komünizme düşmandırlar."(s.95)

Nihilizm ve Nietzsche hakkında bilgi sahibi olduğu anlaşılan Cem bir burjuva olarak okuma alışkanlığı olan bir kişidir. Bodrum tatili için "İstanbul'da çantasını yerleştirirken" yanına "bir iki roman almayı" da "unutma"z. "Denizi, sömürgeleri, yerli halkla sömürgecilerin ilişkilerini anlatan usta işi romanlar"dır bunlar. "Conrad'a tutkun"dur Cem. (s.43) Başkışi otobüs duraklarında "elinde Hegel'in toplu eserleri" ile bekler; "yanından ayır"maz bu "kitapları, ama okuduklarından da bir şey anlamamış"tır. (s.78) Cem, "Komünist öğretiyi kavramak için işe Hegel'den başla"mıştır. Bu tercih Cem'in pek de bilinçli verdiği bir karar değildir. Bu zamansız okumanın nedeni çevresinin ona Hegel'i anlamadan Komünist öğretiyi de anlamayacağını söylemeleridir. Cem, "Hegel'i de, komünist öğretiyi de"

okumasına rağmen kavrayamamıştır. “Rameau'nun Yeğeni'yle Jacques le Fataliste et son Maître'i yarıda bırakmış”tır. “Bu kitapları Marx'ın mı, Engels'in mi beğendiğini söylemişler”dir. “Balzac'ı da zorla, bunalımlar içinde oku”r. “Hiç sevme”z. (s.91) Görüldüğü gibi Cem okuyacağı kitapları kendi belirlemez, yaşadığı çevrenin modasına uyar bir hava içindedir. Okuması gerektiği söylenen kitapları okur, Cem okumalarını diğer edimlerinde yaptığı gibi kabul görmek amacıyla yapar. Onun aslında toplum sorunlarıyla pek de ilgisi yoktur, Cem kendi bireyselliğinde ve içsellikinde yaşar., Cem bu okumaları kendi inandığı doğruları düşünsel bir altyapıya oturtmak için yapmamaktadır, onun amacı kabul görmektir

Cem kapitalist dünya görüşüne, sermayeye karşıdır. Sermayeden ve kendisine yakın olan bu çevreden, bu çevrenin yaşam tarzından nefret etmektedir. Fakat bu durum siyasal bir görüş yerine bireysel nedenlerden, bu çevredeki insanların yozlaşmasından kaynaklanır. “Çocukluğundan beri zengin insanları sevmeyi düşün”ür. Başkişinin bu insanları sevmemesinin nedeniyse aradaki maddî farklılıklardır. “Büyük evlerde oturduklarından, elektrikli trenlerle oynadıklarından düşman”dır “arkadaşlarına. Sonra” büyümüştür “yıllar geçmiş”tir “aradan; şaşılacak bir şey ama, bu kentsoylu arkadaşların hepsi de mutlu” olmuşlardır. Mutsuz olan yalnızca kendisidir. “Elektrikli trenlerin yerini son model otomobiller al”ır. “Bir ara onların otomobillerine de bin”er Cem ama çocukluğundan beri hissettiği “servet düşmanlığı asla hiçbir zaman sona erme”z, onlardan nefret eder Cem, çocukluğunda geliştirdiği bu nefret hala devam etmektedir. “Gelgelelim evlerine gir”er, “çık”ar “büyük pikaplarda hızlı, hareketli parçalar dinle”r, “onlar gibi olmaya özen”ir, “içindeki öç duygusuyla, tiksiniçle. Onlardan gönendiği bile söylenebilir: ama çok kısa bir dönem. Yapmacık davranışlar, insan kıyımları karşısında sessiz tutumları (Çınar'da viski içiliyordu o günler, gözde bir yerdi otelin barı), servetlerin birleşmesi için yapılan evlilik, şampanya patlatmalar.” Cem, bu ilişkilerden “yılmış”tır, “utan”ır, “onlarla görüşmemeye karar ver”ir. (s.75-76) kendisi de “sıradan, yoz, hastalıklı bir küçük burjuva (...)” (s.223) olmasına rağmen.

Sermayeye karşı içindeki bu büyük nefret en çok Cem'in Kirke adlı tekneye bakışıyla ortaya çıkar. Cem bu tekneye diğer kişilerden farklı olarak olumsuz değerler çerçevesinden yaklaşır. Cem'in gözünde Kirke “(...) çirkin bir gulet”tir

Cem için “Paylaşılmamış zenginlik, dünyanın en büyük kötülüğü”dür. Sermayenin gücüne karşı eşitliği savunur başkışı. Tekneden çıkan “sesleri ayırt etmeye çalış”ır Cem. Bu sesler Cem için farklı değerleri temsil etmektedir. Cem, “zenginliğin (sömürünün, kanlı baskıların, artık değere çullanışın) sesini işit”ir. Kirke’nin “ardında yüzlerce fabrika, uçsuz bucaksız ekili topraklar, eğitilmiş kurt köpekleri, banka kasaları, çalıştırılan işçiler, ojeli tırnaklar, iş ortakları, sahibi belirsiz şirketler var”dır. “Sonra Cem kendi burjuva arkadaşlarının Çınar Otel’deki toplantılarını, düğünlerini hatırlar. “Yere çalınarak kırıl”ır “kristal kadehler” (s.21-22) bu toplantılarda ve Cem o insanlarla Bodrum’daki bu tekneyi ve teknedeki insanları özdeşirir. Bu teknenin yanında Bodrum da bu anlamda bir simgedir Cem için. Cem, Bodrum’da “kısacık zaman parçasında... çalışanların sömürüldüğünü, tanrı katındakilerin acı çekmediğini (kötüydüler), gökyüzünden dökülen yedi renkli mozaiklerin bir su birikintisine kölelerin emeğiyle işlendiğini gör”ür ve “Betigül’ün, Kirke’nin sahibi zengin kadının, sevgilisi “Haydar’ın anlattıklarıyla” (s.67) çelişir bu görüntü; çünkü bu çevre, kendini elit, aydın, entelektüel olarak tanımlayan bu çevre olaylara ve hayata çok farklı bir çerçeveden yaklaşmaktadır, onlar Bodrum’da birbirlerine mitolojiyle ilgili öyküler anlatırlar, tanrılardan bahsederler.

Başkışı Bodrum’a gelirlerken yolda gördüğü işçilerle ilgili de bir öykü kurgular zihninde:

“Derebeyinin ve çevresindekilerin ihtiyaçlarını karşılamak için gece gündüz çalışan köylüler (yol boyunca görmüşlerdi onları, yine çalışıyorlardı sabanların yerine traktörlerle) isyan ediyorlardı. Çünkü hep borçluydular derebeyine, kaldırdıkları ürünü ona vermek zorundaydılar. Toprağı işleyenler birleşerek yırtık pırtık giysilerle (yüzyıllara karşın değişmemişti bu yoksul giyim) doruğa, sağlam kaleye tırmanıyorlardı işte. Güneş altında. Kızgın güneşin altında. Kapattırıyordu derebeyi kalenin bütün kapılarını.” (s.63)

Cem’in öyküsünde de görüldüğü gibi sermaye halkı sömürür. Halk kendi ürettiği zenginliğe ulaşamaz yani ürettiğine yabancılaşır, derebeyi yani sermaye

sahibi halka kapılarını kapar ve halk sermayeye ulaşamaz, bu sömürü düzeni böyle devam etmektedir. “Milyonda iki kişi rahat yaşasın diye”dir “bu sömürü. Mutluluk milyonda iki kişi için”dir. “Herkes milyonda iki kişi uğruna çalışıp didin”ir. (s.147) Ve Betigül gibi kendi çevresinde de bulunan pek çok insan bu mutlu azınlığa dahildir. Bu sömürü düzeninden önce insanları sömürmek, “kahvedeki insanları aldatmak kimsenin aklından geçmez” Her şeyin altındaki neden “Paraya tapınç yaşanılan, paraya tapınç”tır. “Para tek güvencesi”dir “Betigül’ün” ve onun gibilerin. (s.242)

Cem gazetelerde, işçiler ve işverenler hakkındaki haberleri okur. “İşverenlerin söyledikleri bilinen zırvalar”dır Cem’e göre. “İşçilerin sözleriyse ya yumuşatılmış”tır “ya da gazetenin seçtiği işçiler denge sağlamaya uğraşmış”tır, “belki de öğretilmiş”tır “adamlara söyleyecekleri, belki de gazete işine gelen sözleri aktarmış”tır. “Grevlerin arttığı, hoşnutsuzluğun örtbas edilemeyecek kertede anlam kazandığı belirtilir”ır “yorumda. Ama fabrikalarda çıkan olaylardan, öldürülen işçilerden söz edilme”z “pek.” “Gazetede ki yorum, (...) Batı ülkelerindeki sosyal refah koşulları, işçinin yaşama güvencelerinin en kısa zamanda sağlanması gibisinden yuvarlak sözlerle bit”er. Yani Betigül gibi düşünenlerin rahatı, mutluluğu, huzuru nasıl sürdürülebilir, bunu anlat”ır. Yalnızca bunu anlat”ır (s.171) gazeteler.

İçine bu kadar kapalı, hassas, pasif Cem kendi kişiliğine aykırı da olsa çeşitli siyasi yürüyüşlere katılmış, aksiyonel anlamda da etkili olmaya çabalamıştır. Cem.”Bir şeyler yapmalısın, demişlerdir Cem’e ”bir şeyler yapmalısın, tavrını belli etmelisin en azından.” Başkişi “birkaç kez katıl”ır bu yürüyüşlere. “İnsanlar, o kızlı erkekli öğrenci kalabalık koluna girdiğinde, ateş almışçasına irkil”ir. Sesi çıkmaz şarkılarda. Ölüm, cinayetler, işkenceler isyanla donat”ır “varlığını.” Ama Cem’in ”benliği ilgisiz”dir”, Cem bencildir, kendine yontucu”dur. Cem bu noktada edilgenliğinden utan”ır. (s.77) Ama o şehirlidir, o bir burjuvadır ve bir burjuvanın halk sorunlarıyla ne kadar ilgileneyeceği, bu sorunları ne kadar önemseyeceği tartışmalıdır. “Sınırsız bir boşluk içinde”dir. Çünkü ötekilere, kol kola girerek alanlarda, caddelerde yürüyenlere katılamamış”tır.(s.76) Cem, beden onları yanında olsa bile içinde, duygusal olarak onlarla bir bütünlük oluşturamaz. “Ötekilerin yüzleri gergin, gür seslerle söyledikleri şarkılar (güzeldi bu şarkılar,

etkiliyordu insanı); yaşamı bir sınıf mücadelesinde değerlendirmeleri, isyan içinde olmaları güzel”dir. “Bu kalabalık anlarda insan yalnız olmadığını, yaşamın değişebilirliğini kavra”r. Ama ötekiler de yani alanlarda inançları doğrultusunda yürüyen, ezilenin koruyucucu, sermaye karşıtı insanlar da “bir türlü yadsıdıkları bireyciliği aşama”zlar. Ya da Cem aşamayanları tanımış”tır. (s.76) Bu noktada Cem sermaye karşıtı insanların da tutumlarını eleştirir ve onların da zaman zaman bireysel kaygılarını ön planda tuttuklarına inanır. Kendi kendine düşünür: “(...)neden alanlarda toplandığında” zenginliğin, sermayenin temsilcisi “goblen kadife koltukların bedeli sorulmuyor, ama neden her şey ölüm sarısı, pupa yelkenini gündoğusuna vererek, suları yarararak, işsiz ve alınteri çalmış ve isyanlardan korkmayarak.” (s.59) ilerliyor zenginlerin tekneleri?

Herkes olaya bireysel çıkarları doğrultusunda yaklaşmaktadır, çıkarları gözetmek anlamında sağ veya sol görüş arasında pek bir fark yoktur. Hiçbir şey fark etmez, “çamaşır suyunda "cin" pantolonların mavisini açanlar ile kol kola girerek alanlarda yürüyenleri birleştirebilir bu konuda, bir ayrım yok”tur sanki aralarında. Ama Cem onları bu konuda eleştirmeye cesaret edememiştir. Çünkü pasiftir, edilgendir başkışı ve “çok acı çekmiş”tir bu yüzden. (s.79)

Toplum için fikir üretebilecek eğitilmiş, aydın çevreleri de kişisel çıkarlarını öncelemekle suçlar başkışı:

“(...) ardımıza taktık bir kez onları, eşitsizliği yani, hep bizimle şimdi. Daha bir süre kaba güce, vahşete, çılgınlara başvıracğız. Yüzümüz kötülüğe tutsak, soluk soluğa, hırsla tutkuyla, kötülükle, bencillikle yaşıyoruz. Çözümlerimiz, değerlendirmelerimiz hep yanlış.” (s.238)

Başkışının kendi sosyal çevresini eleştirdiği bu sözler aynı zamanda Cem’in özeliştirisi olarak da yorumlanabilir.

7. Cinsellik

Cem, cinsellikten oldukça uzak durur Başkışının bu duruşunun nedeni Cem’i

cinselliği aşkı, sevgiyi yozlaştıran kavramların başında görmesidir. Cem'e göre *"Sevgilerin, aşkların etle açıklanması çok çirkin"*dir. (s.132) Cem'in cinselliğe bu olumsuz bakışına rağmen Bodrum'daki diğer insanlar için cinsellik ve aşk iç içe geçmiş, birbirinden ayrı düşünülemeyecek kavramlardır. Cem Bodrum'da *"denizkestanesi toplarken bile cinsellikle dolup taşıyor insanlar."* (s.134). diyerek diğer insanların cinsellikle dolu olduğunu vurgular. Kitabın tamamında görülen başkişinin diğer roman kişilerinden ve toplumdan farklılığı ve bu zıtlık, cinsellik için de geçerlidir. Ancak aşkların cinsellikle açıklanmasının çok çirkin olduğunu düşünen hatta cinselliği bütün kötülüklerin anası gibi gören Cem, Betigül'le beraber olabilmek için elinden geleni de yapar, hatta arkadaşlarına haber vermeden iskeleye takılıp düşme tehlikeleri geçirerek geceyarısı Betigül'ün yanına gider. Öğle vakti tüm arkadaşları denize girerken dalgakıranda yürümekten çekinen, korkan Cem'in tüm kötülüklerin anası olarak gördüğü cinselliğe ulaşmak, onu yaşayabilmek için yaptıkları başkişinin içinde bulunduğu çelişkiyi vurgulayan ve onun cinsellikten nefret etse bile ona karşı koyamadığını göstermektedir. Bu durum anlatıcı tarafından şu şekilde dile getirilir:

"O çok korktuğu şey, bütün kötülüklerin simgesi, hiç istemediği de gerçekleşti sonunda: hayır diyemedi Cem, "Asıl sen istiyordun görmeyi" dendi ona, gülümseyerek başını salladı." (s.217)

Bu ifadede de görüldüğü gibi Cem cinsel birlikteliği kendi ister. Başkişi Betigül'le birlikteliğinden sonra kendini çok da kötü hissetmez:

*"(...) boynunu bükerek çıkıp gitti kendine büktü dudağı ısırılmış tütün yabancı sigaranın kara tütünü uçuklaşan altdudağa yapışıp yakmıştı birdenbire gelmişti gitmek istenildiğini biliyordu gelirken sonra bu istenilmekti yaşanan iki kişiyken başlamıştı kalbi atmaya ama sonra gökyüzünü gördüğünde ve az ötede hâlâ müzik çalarken onunla yatmış olmanın henüz sarsıntısız huzuru vardı.
bir yabancı gibi gitti*

*genç olmak erkek olmak
erden bir çocuğun övüncünü duyuyordu
bu işin kolaylığı gidip yatmaları sonra kendisinin geri dönüşü hepsi
şaşırtmıştı onu böylesine çabuk gelişmek ve bitmesi git git git”
(s.191)*

Yukarıdaki lirik anlatımda pasif, kararsız, hedefsiz, zayıf başkişinin aslında çok çirkin ve yüzeysel bir birliktelik türü olarak yorumladığı cinsellikten sonra kendine geldiği, kendini daha iyi hissettiği vurgulanmaktadır. Romanda Cem ve Betigül’ün cinsel birliktelikleri erotik olarak adlandırılabilen bir biçimle okuyucuya betimlenir.

*“onu oraya iten bir akik taş
onu oraya iten genç oluşu
onu oraya iten her şeyden arınma duygusu
onu oraya iten kasıklarındaki sızı sızının buyruğu
gül kokusu
kaygan
toz pembe
bir guguk kuşu gibi öterek üç kez adını söylemişti” (s.192)*

Bu bölüm dili şiirsel bir işlevle kullanarak okuyucuya başkişinin oraya gidişini kadınla cinsel birlikteliğini erotik ve etkili bir biçimde aktarmaktadır. Cinsel birlikteliğin ardından kendini toplumun “erkek”e yüklediği roller açısından yeterli bulan başkişi tabii ki içinde cinselliğin kendi zihnindeki olumsuz imgesinin yarattığı çelişkiyi yaşamaktadır. “Sığınabilecek tek bir tutamağı kalmamıştı. Başka şeyler ummuştu hayattan. Kadınla yatıp kalkmış olması, ‘Bir sevişme bile sayılmaz, bir aşk hiç değil’, bu cinsel doyum, onu büsbütün yalnız ve çirkin...” (s.233) sözleri başkişinin bu durumunu belirtmesi açısından önemlidir. Cem Betigül’le sevişmesinden sonra -bir anlık da olsa- huzur ve mutluluk duymuş fakat ardından bu durumu, yani salt cinselliği çirkin bulmuştur.

Romanda Cem'in cinsellik yaşadığı tek kişi Betigöl olmuş ve onunla ilişkisi de yukarıda açıklanan şekilde gerçekleşmiştir.

II. BÖLÜM

ÖLÜM İLİŞKİLERİ

İşte öğlesonrasının tedirginliği başlıyordu. Bir kez incir resmi istediği gibi olmuyordu, ya da Belkis öyle algılıyordu şu an. İkincisi küçük «nüveleri» sürekli dağılmaktaydı, «amentülerin» bir yararı olmamıştı. Yavaş yavaş her şey takındığı masktan sıyrılacak, tiyatro bütün çıplaklığıyla karşılarına çıkacaktı; aşağıdaki seyirciler de dördüncü duvarın yıkılmasıyla dram yerine, dehşet verici bir epikle karşılaşacaklardı.

A. ROMAN HAKKINDA

İleri üçüncü romanı *Ölüm İlişkileri*'nde kendisinin "oba" adını verdiği ve okura *Her Gece Bodrum*'da kısıtlı sergilediği çevreyi detaylarıyla gözler önüne serer. Yazar bu obayla ve romanın içeriğiyle, mesajıyla ilgili olarak "*Ölüm İlişkileri*'nde yalnızca, ama yalnızca 'solcu küçük burjuvaları açılmak' amacı güdülmüştür."²² ifadesini kullanır. Okurun *Cehennem Kraliçesi* ve *Bir Akşam Alacısı*'nda karşısına çıkacak olan kişiler, ilişkiler ve çevre ilk kez *Ölüm İlişkileri*'nde kendini göstermektedir. *Ölüm ilişkileri* entelektüel, kentsoylu, eğitilmiş, sanatçı insanların yaşamlarını, iç dünyalarını konu edinir. Romanın başkişileri ressam Belkıs, çevirmen Cemal ve yazar Emre'dir. -bu üç kişi de daha sonra başkişiler veya yardımcı kişiler olarak dörtlemenin diğer romanlarında okurun karşısına çıkacaktır - *Ölüm İlişkileri* dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm Belkıs'ın, ikinci bölüm Cemal'in, üçüncü bölümse Emre'nin ağzından ve bilincinden aktarılır. Son bölüm ise bu üç kişinin de anlatımını ve bilincini kullanarak oluşturulmuştur.

Romanda eşinden ayrılmış bir ressam, eşcinsel bir çevirmen ve topluma yabancılaşmış hırçın bir yazarın iç dünyaları okura aktarılır. Roman bir gün içinde geçmektedir. Birinci bölümde ressam Belkıs'ın bulaşık yıkarken düşündükleri duyumsadıkları, ikinci bölümde çevirmen Cemal'in Uğur'a bir mektup yazması ve bu uğraşı sırasında aklından geçenler, üçüncü bölümde yazar Emre'nin arkadaşlarıyla buluşacağı meyhaneye gidişi ve bu sırada aklından geçenler, okura sunulur. Dördüncü bölümde de arkadaşların buluştıkları meyhanede geçirdikleri akşam konu edilmiştir.

Belkıs çevresinde tanınan genç ve güzel bir ressamdır. Belkıs, kocası Doğan'dan ayrılmış ve ardından Korkut'la içinde cinsellik olmayan -en azından *Ölüm İlişkileri*'nde -bir birliktelik yaşamaya başlamıştır. Roman Belkıs'ın bulaşık yıkamasıyla başlar. Genç kadın bu sırada evliliğini düşünmektedir. Belkıs ayrıldığı kocasını ve geçen yıl süresince yaşadıklarını düşünür ve yorumlar. Bu sırada okur Gökmen'in Belkıs'a aşık olduğunu, Cemal ile Uğur'un arasında eşcinsel bir yakınlaşma olduğunu, Emre'nin bir yazar olduğunu ve Belkıs'la arasında önceleri

²² Selim İleri, *Faşizmin Dirim İlişkileri*, Somut, Temmuz, 1979,s.7

duygusal bir ilişki olduğunu ama bunun daha sonra dostane bir hal aldığını, Belkıs'ın cinsel isteksizliğini ve onun sanat, özellikle resim hakkındaki görüşlerini öğrenir. Telefonun çalması ve Emre'nin Belkıs'ı akşam görüşmek için Rum meyhanesine çağırması da bölümü kitabın tamamına bağlayan aksiyonel detay olarak göze çarpmaktadır. Belkıs'ın anlatıcı olduğu birinci bölüm roman kişilerini çevreyi ve Belkıs'ın da tabiriyle” oba”yı okura en ayrıntılı tanıtan bölümdür.

İkinci bölümde okur Cemal'in zihnine, hayatına konuk olur. Cemal Uğur'la eşcinsel bir birliktelik yaşamış ama istediği yakınlığı elde etmeye başladığı anda Uğur, Oya adlı oldukça çekici bir kadınla tanışmış ve Cemal'den uzaklaşmıştır. Cemal de bu ayrılığın sonunda Uğur'a bir mektup yazmak ister ve Cemal'in mektubu yazma sürecinde aklından geçenler ikinci bölümün temelini oluşturur. *Bir Akşam Alacası*'nda Cemal Fazıl olarak okurun karşısına çıkacak Cemal bir paşanın torunu eski bir asilzadedir ve maddi olarak zor bir hayat sürmektedir. İkinci bölümde Cemal çocukluğuna sık sık giderek babasını, annesini, kendi çocukluğunu ve babasının Fransız metresi Madam Jozefin'i düşünür. Bu bölümün sonunda da telefon çalar ve Emre Cemal'i akşam Rum meyhanesinde buluşmaya davet eder, böylece ikinci bölüm sonlanır.

Üçüncü bölümde Emre'nin evinden çıkışıyla Rum meyhanesine gidişi ve yolda zihninde geçenler temeli oluşturur. Emre bu bölümde öncelikle toplumu, siyasi düzeni ardından da yazarları ve edebiyat dünyasını eleştirir. Emre burjuva olarak tanımladığı yazarları ağır bir dille eleştirmektedir. Emre'nin cinsellik üstüne ve yasak bir ilişki yaşadığı Zeynep'le ilgili düşüncelerine ,bir erkeği tanımasına ve ona ilgi duymasına dolayısıyla hem kadınlara hem erkeklere ilgi duyduğunu açıklamasına da bu bölümde tanık olur okur. Bu bölümde de diğer iki bölümde olduğu gibi “oba”ya, bu aydın çevreye ağır bir eleştiri söz konusudur. Romanın üçüncü kısmı Emre'nin meyhaneye ulaşmasıyla sona erer.

Son bölüm tüm roman kişilerinin bir araya geldiği bölümdür. Son bölümde Cemal kişiliğinin dışına çıkarak atılgan bir görünüm çizer ve kendi ilişkilerini sorgular. Belkıs meyhanede gördüğü küçük bir kız çocuğuyla kendini özdeşleştirir. Emre Belkıs'ı rahatsız eden bir adamın suratına içtiği rakıyı döker sonra da sürekli içerek gecenin sonunda sarhoş olup kendini kaybeder. Son bölüm olay örgüsü an,

biçem olarak biraz daha karmaşık bir yapıya sahiptir. İleri'nin zaten şiirsel olan anlatımı bu bölümde bir kerte daha ilerleyerek bilinçaltı öğelerinin sık kullanımına sarkmıştır.

Bu bölümün karmaşıklığındaki başka bir neden de eksen kişiler arasındaki geçişin çok saydam sınırlarla yapıp okura hissettirilmemesidir. Üçüncü bölümde Belkıs, Cemal ve Emre içsel yolculuklarına çıkarlar ve meyhanede bilinçaltılarıyla baş başa kalırlar. Gecenin sonunda roman kişileri meyhaneden ayrılıp Belkıs'ın evine çay içmeye giderler ve roman bu şekilde sonlanır.

B. ROMANIN BAŞKIŞİSİ: BELKİS*

1. Dış Görünüm

Çevresinde birçok kişi tarafından tanınan ve takdir edilen Belkıs oldukça güzel bir kadındır. Fiziksel özellikleri detaylarıyla okura sunulmamasına rağmen, gerek erkeklerin gerekse kadınların ona bakışları, çevresindeki tüm insanların bir şekilde Belkıs'a hayranlığı ve özellikle Cemal'le Uğur hariç -bu kişilerin eşcinsel bir birliktelik içinde olduğu unutulmamalıdır -çevresindeki neredeyse tüm erkeklerin ona aşık olması, onunla birlikte olmak için çabalaması genç kadının güzel ve çekici bir fiziğe sahip olduğunu hissettirmektedir.

Emre, Belkıs'a belli etmemesine rağmen ona hayrandır. Gökmen ona olan aşkını her fırsatta ortaya koyar. Korkut, Belkıs evlendiğinde dahi ona aşk mektupları yazar, eski eşi Doğan Belkıs'ın cinsel ilişkiye girmeyi reddetmesine karşın ondan kopmak istemez, kendisi de oldukça güzel bir kadın olan Oya, Belkıs'ı daima kıskanır. Evli ve yaşlı bir şair dahi Belkıs'ın çevresinde pervane olur, ona şiirler yazar ve zaman zaman insanların içinde zaman zaman da geceleri Belkıs'ın kapısına gelerek bu şiirleri ona okur.

Eşcinsel Cemal bile Belkıs'a hayrandır. Cemal'e göre ne yaparsa yapsın çevrede *"Belkıs'ı kimse garipsemez, kızın insan susturmada bire bir ağırlığı yadsınamaz."* Bunun nedeni *"o mağrur yürüyüş, o hep hüznü bakarak görünen siyah gözler"* ve Belkıs'ın *"herkesin İçinde tek kişiymişçesine davranması"*dır. (s.67) Belkıs daha gençken kolejdeki İngilizce öğretmeni Miss Rothman ona ilgi duymaya başlar. Miss Rothman lezbiyendir ve hayran olduğu Belkıs'a cinsel olarak yaklaşır. Okurun *Cehennem Kraliçesi*'nde detaylarıyla öğrendiği bu durum genç kadının lise yıllarında bile ne kadar çekici olduğunu göstermektedir.

Yeryüzünün bütün acıları için ışıldayan, devamlı hüznü bakan siyah gözleri ve uzun siyah saçlarıyla Belkıs etrafında eşcinsel ya da değil tüm kadınların ve

* Bu çalışmada kullanılan metinler *Ölüm İlişkileri*'nin 1979 tarihli 1.basımına aittir.

erkeklerin ilgisini çeker. Genç kadın bu duruma rağmen alçak gönüllüdür. Ağır makyajlar yapmaz, parfüm kullanmaz ve insanların ilgisini çektiğinin farkında değilmiş gibi davranır. Zaten bu ilgi de Belkıs için pek önemli değildir. Cemal'e göre Belkıs gittiği yerlerde "*herkesin güzelliğine baktığını ayımsamıyormuşçasına*" rahat ve umursamaz davranmaktadır. (s.143)

2. Dış Dünya İçindeki Konum

a. eşya ile ilişki

Belkıs'ın bilincinden aktarılan ve aynı zamanda da onun hakkında en geniş bilgiyi veren sosyal çevresine, arkadaşlarına, yaşama bakışını anlatan birinci bölümde genç kadın bulaşık yıkamaktadır. Belkıs kendisine evlilik hediyesi olarak alınmış bir bardak takımını yıkar.

Bu bardak takımı İleri'nin birçok eserinde olduğu gibi bilinçaltındaki imgelere gönderme yapma görevi üstlenmektedir. Bardaklar, Belkıs'ın biten evliliğinin tek somut simgesidir, evliliğinden geriye yalnızca onlar kalmıştır. Doğan'ın annesinin düğün hediyesi olarak aldığı bu takım kesme camdan yapılmıştır ve oldukça değerlidir. Bardak takımı Belkıs'la bire bir bağlantılıdır ve onun evliliğini temsil etmektedir, Belkıs "*Doğan'ın kadeh kaldırmış damarlı elini gör*"ür "*bardakları tek tek kurulayıp fayanslara bırakırken, el ele tutuşmuş markiyle markizi parlatırken*"(s.45), bulaşık yıkarken kendine eski evliliğinin neden aklına geldiğini sorar ve cevabını verir: "*bardaklar, bardakların yüzünden.*" (s.36)

Bardak takımının üstünde bir marki ve markiz resmi vardır. Tıpkı Doğan'la Belkıs gibi. Belkıs biten evliliğinin ardından yeni evine taşınırken bu takımın sürahisini kırar. Ardından bardak takımı kırılmaya devam eder. Belkıs -kendi evliliği gibi- bardakların "*kullanılmadan kırılıp tükenecekler*"ini (s.35) düşünür. O da Doğan'dan cinsellik yaşamadan boşanmıştır. Tam bunları düşünürken bardaklardan biri daha kayıp düşer ve "*dokunur dokunmaz kanatacak, sivri, her köşesi keskin, bıçak gibi*" (s.20) cam parçalarına ayrılır. Marki paramparça olmuştur. Markiz ise kafasında üstünde meyveler olan bir şapkayla kırık bir cam parçasının üstünde

durmaktadır. Belkıs hiçbir şey yapmadan öylece bakakalır.

Kendi isteğiyle bitirdiği evliliğiyle birlikte Doğan'ı yaralayan, üzen ve kendi dünyasında tek dostu yaptığı natürmort meyve resimleri olan Belkıs'ın evliliğini başarılı bir eğritelemeyle dile getiren İleri, bu bardak takımıyla *Her Gece Bodrum*'da bir kıymıkla veya bir tekneyle, *Cehennem Kraliçesi*'nde bir kolyeyle yaptığı simgesel anlatımının çok güzel bir örneğini verir.

b. doğaya bakış

Her Gece Bodrum ya da *Cehennem Kraliçesi*'nin tersine *Ölüm İlişkileri* apartman dairesi, meyhane gibi kapalı mekânlarda geçer. Romanda dış mekân olarak görülebilecek tek unsur sokaklar ve caddelerdir. Romanın üçüncü bölümünde Emre İstanbul sokaklarına bakışını anlatılırken, birinci bölümünde Belkıs İtalya'dan bahseder.

Belkıs bulaşık yıkarken Doğan'la balayına gittiği İtalya'yı hatırlar ve orda yaşadıklarını zihninden geçirir. Milano, Verona, Venedik gibi şehirleri gezmesine rağmen tatilinin büyük kısmını Venedik'te geçirmiştir Belkıs. Pek çok insana göre aşkın ve aşıkların kentidir Venedik. Görkemli, mermerden bir kent, köprüler, kemerler, sütunlar insanlara ve Doğan'a aşkı çağırıştırır, onları aşka çağırır. Ama Belkıs Venedik'in ve Verona'nın karabasanlarını kolay kolay unutamayacaktır.

Doğan'ı otelde bırakarak tek başına çıktığı bir Venedik gezisinde şehri, aşıkları, insanları inceler Belkıs ve tüm bu görüşlerin tersine kentin aşk satımıyla geçindiğini düşünür. Şehirde güzel olan her şey aslında "*Bu tecim ve lâğım kentinin kandırıcılığı*"dır. (s.100) Venedik ikiyüzlüdür, insanlara aşkı ve aşk sözcüklerini satar ve bu aşk sözcükleri de en fazla şehrin meşhur kanallarından akan kirli sular kadar temizdir.

İstemediği bir evlilik yapan, düğününde insanlardan kaçan, kocasıyla hiçbir şekilde cinsellik yaşamayı kabul etmeyen Belkıs'ın kendinin nefret ettiği değerleri sembolize eden Venedik'in bu yönünü görmesi doğaldır. Doğan'la Belkıs buraya balayı için gelmiştir ve her hareketiyle cinsellikten kaçan, ondan nefret eden

Belkıs'ın bu şehirden iğrenmesi aslında cinsellikten iğrenmesidir. Burada bekâretini kaybetmekten çok korkar Belkıs. O, “*erdenliğe tutkun*”dur.(s.74) Belkıs'ın Milano'da katıldığı siyasi bir yürüyüş sırasında şehre o kadar da olumsuz gözle bakmaması, ondan nefret etmemesi de bu görüşü destekler niteliktedir.

Bodrum dörtlemesinin tüm romanlarında olduğu gibi *Ölüm İlişkileri*'nde de doğa, çevre olay örgüsünün dekoratif kısmını oluşturmanın ötesinde, temsil ettiği değerler aracılığıyla roman kişilerinin iç dünyalarını yansıtmaya işlevi taşımaktadır.

c. sosyal çevre

Belkıs'ın da içinde bulunduğu sosyal çevre *Ölüm İlişkileri*'nin temelindeki eleştirel söylemi oluşturan mutlu azınlık, şehirli küçük burjuva, aydın, entelektüel olarak adlandırılabilir topluluktur. İleri, Bodrum dörtlemesinin tamamında bu çevredeki insan ilişkilerini ve çevrenin içyüzünü aktarır okura.

Onun *Ölüm İlişkileri*'nde gördüğümüz çevresi ya da “oba”sı: Sevgilisi bankacı Korkut, yeni yeni tanınmaya başlamış bir yazar Emre, eşcinsel eğilimli bir çevirmen Cemal, Cemal'le adı tam konmamış bir birliktelik yaşayan tiyatro sanatçısı Uğur, Uğur'un Cemal'den sonra tanıştığı sevgilisi Oya ve Belkıs'a aşık varoluşçu bir şair Gökmen'den oluşmaktadır.

Belkıs'ın içinde bulunduğu topluluk onun deyişiyle “oba” -ki bu sözü kullanmak bu çevreyi tanımlamak için doğru olacaktır- görünürde toplumun değer yargılarından kopuk, gelenek ve görenekleri, toplumun muhafazakâr hayat görüşünü yadsıyan ve biraz da küçümseyen bir tutum içindedir. Ama görünürdeki bu tutumun aksine bu çevredeki herkes küçük hesaplarının peşinde koşar, birçoğunun dünyası yalnızca cinsellik üzerine kurulmuştur. Bu durum Belkıs'ı iğrendirir, kendine sorar “*Verdurinlerin küçük obasındayım kurtulamaz mıyım!*”(s.57) diye. Bu noktada Belkıs kendini de eleştirir, gece vakti eve gelen arkadaşlarının kapıcıyı rahatsız etmesini istemez ve isteğinin nedeni apartman sakinleri ne der korkusudur. Dul, genç bir kadının yalnız yaşaması toplumda hoş karşılanmayacaktır. Görüldüğü gibi Belkıs da küçümsediği toplumun değer yargılarını benimsemiştir. Görünürde sıra dışı duran ressam, iç dünyasında toplumun çizdiği sınırların dışına pek de çık(a)maz.

Kendilerini aydın olarak tanımlayan bu insanların çelişkileri Belkıs'ı rahatsız eder. Uğur hayatında hiç Shakespeare okumamış bir tiyatro oyuncusudur. Lukacs'ın eserlerini Türkçeye eviren Cemal, Lukacs'la Brecht'in tartışmaları hakkında kendine bir soru yöneltildiğinde hiçbir cevap veremez. Ama onun çevirileri yine de el üstünde tutulur. Korkut devamlı kitap alır, Belkıs'a göre onda kitap toplama hastalığı vardır, ama ne var ki Belkıs onun bir kez olsun bir kitaba başlayıp onu tamamladığını görmemiştir.

Bu obada her şey görünürde düzgündür. İç dünyalara bakıldığında da buradaki insanların küçümsedikleri halktan pek de farklı olmadıkları ortaya çıkar. Siyasal söylem anlamında da bu durum değişmez. oğunluğu faşizmin karşısında yer alan, sınıf farklılıklarını sermayeyi eleştiren bu kişiler. Toplum birçok karmaşanın içindeyken asla bu karmaşadan bahsetmez, Belkıs'a göre küçük toplulukları böyle olaylarla pek ilgilenmez.

Belkıs'a göre bu insanların arasındaki ilişkiler dürüstlük üzerine kurulu değildir. Herkes bencil, mutsuz ve yalnızdır. Tek amaç günü kurtarmaktır. İşte bu nedenle de buradaki her ilişki yarımır. Cemal, Uğur, Korkut, Belkıs, Emre, Gökmen, Oya bu kişilerin tüm ilişkilerinde bu durum kendini hissettirir.

İsteyen herkes bu toplulukta yer alamaz. Kişinin burada yer alabilmesi içinse birtakım 'amentü'lere' ihtiyacı vardır. Belkıs'ın ağzından aktarılan şu pasaj obanın kurallarını özetlemektedir:

“Tabii küçük obaya girebilmek için çeşitli «amentüler» söz konusuydu Cemal'in iyi bir estetik çevirmeni olduğuna inanacaktınız (evirilerinin iyi olması durumu kurtarmıyor, bilgiyi de gerektiriyorsa görmezden gelecektiniz); öykülerinde kendi başkışisi dışında herkesi mahkum etmiş Emre, Ben bireyci değil, bireyselim...dediğinde asla itiraz etmeyecektiniz (yoksa fırsatını kollayıp dağıtır obayı Emre); Korkut'un soğuk şakalarına İkide bir fıkra anlatmasına olanak tanıyacaktınız. oğaltılabilirdi böylesi amentüler. Örnekse kendisi gece yarısından sonra asansör kapısının gürültülerle açılıp kapanmasını hoş görmezdi; ama bu amentünün gerekçesi vardı, küçük obanın bireyleri

kapıcının dikkatini çekmemeliydi; acıyla gülümsedi; kim bilir böyle yalnız yaşamasını apartmandakiler nasıl karşılıyor, nasıl değerlendiriyordu... Töreci, baskıcı bir toplumda yalnız ve dul bir kıza yer yoktu. Demek yalnız kendi sorunları sayılmazdı olup bitenler: bütün bir toplum, yoksanmış kastlar dizgesi çöküyordu.” (s.78-79)

Çevrenin ikiyüzlülüğünü kabul edip buradaki insanlar gibi olmadan obaya üye olmak mümkün değildir. Belkıs da bu ilişkilere daha fazla dayanamayacak ve *Cehennem Kraliçesi*’nde bu obadan kaçıp Bodrum’da herkesten uzakta bir yaşamı tercih edecek, *Bir Akşam Alacası*’ndaysa Emre’yi bile şaşırtacak bir cesaret ve açıksözlülükle buradaki ilişkileri eleştirecektir.

3. İnsan İlişkileri

a. insanlara olumsuz bakış

Belkıs için çevresindeki kişilerin tümü bir cehennemdir. Bu insanların ikiyüzlülüğü, kokuşmuşluğu Belkıs’ı *Cehennem Kraliçesi*’nde göreceğimiz herkesten uzaktaki yaşam tarzına sürükleyen temel neden olacaktır.

En yakınındaki insanlar bile Belkıs’a itici gelir. Bu insanlar ve onların birbirleriyle ilişkileri, ikiyüzlülükleri Belkıs’ı rahatsız eder.

Belkıs kocası Doğan’ı bir an bile görmek istemez, ondan sürekli kaçır. Doğan’ın annesi ve tüm çevresi birbirlerinden ayırt bile edilemeyecek ve Belkıs’ın tabiriyle öpücekken dudakları boşluğa değen, burjuva sınıf olarak nitelenen kişilerdir. Emre’nin kendini beğenmişliği, her sözüyle insanları yaralaması; Cemal’in ikiyüzlülükleri, karakersiz ve tutarsız davranışları; Oya’nın bitmeyen yapmacıklıkları, Gökmen’in insanı sıkan, boğan aşkı ve Korkut’un seviyesizlikleri Belkıs’ı her daim rahatsız eden ve genç kadının asla kabullenemeyeceği davranışlardır.

Bu insanların içinde uzun süre kalamaz Belkıs. Birinci sergisini açtığında,

daha ilk sergisi olması dolayısıyla insanların üstünde olumlu bir izlenim bırakmak zorunda olmasına rağmen sergisine gelen ziyaretçiler ve eleştirmenlerin yanında durmaktan utanır ve oradan uzaklaşır. Çünkü bu insanlar her sergi açılışına gelen elli kişilik bir topluluktur ve açılışlarda şarap içip insanları eleştirmekten başka bir şey yapmazlar. Belkıs yanlarına geldiğinde onu Leonardo Da Vinci'yle dahi kıyaslayıp Belkıs'ın Da Vinci kadar usta olduğunu söylerler. Belkıs böyle ikiyüzlü bir topluluğun içinde kısa bir süre de olsa var olamaz.

Belkıs'a göre bu çevredeki her şey bir gün değişecektir. Ne kendi yakın çevresinde ne de kendi ve kendileri gibi yaşayan insanların hayatlarında bu ikiyüzlü ilişkiler sarmalı devamlılık gösteremeyecektir. Hepsinin bu çevreye girmek için kabul ettikleri değerler, görmezden geldikleri gerçekler bir işe yaramayacaktır. Çünkü bu çevreye “*'amentülerin' bir yararı olmayacak, yavaş yavaş her şey takındığı masktan sıyrılacak, tiyatro bütün çıplaklığıyla karşılarına çıkacaktır*”r ve o zaman “*aşağıdaki seyirciler de dördüncü duvarın yıkılmasıyla dram yerine, dehşet verici bir epikle karşılaşacaklar*”dır. (s.94)

Belkıs için şu anda bir dram olan bu ilişkiler ileride bir epik, çatışma şeklini alacak ve bu ilişkiler beraberinde ölümü getirecektir. Zaten başkişimizde ölümün ardından gelen cehennemin de kraliçesi olarak bir sonraki romanda okurun karşısına çıkacaktır.

b. 'arkadaşlık' ve arkadaş kavramına bakış

Belkıs'ın çevresindekiler, arkadaşları Emre, Cemal, Uğur, Gökmen, Oya ve Korkut'tur. Arkadaşlık, arkadaşları tarafından sevilme, sevgi açlığı içindeki Belkıs için çok önemli olmakla birlikte, çevresindeki arkadaşlarından aradığı, ihtiyaç duyduğu sevgiyi bulamaz.

Cemal Belkıs'ın zaman zaman nefret ettiği, bazen acıdığı genelde de önemsemediği bir arkadaşdır. Bu durumun nedeni Cemal'in tutarsız karakteri, abartılı hareketleri ve yalancılığıdır

Gökmen, Cemal'den farklı olarak Belkıs için değerli bir dosttur. Belkıs

Gökmen'le pek çok şey paylaşır. Birlikte resim, heykel sergilerine giderler. Yeni çıkmış kitapları incelerler. Hatta Belkıs'ta Gökmen'in ev anahtarı bile bulunmaktadır. Belkıs'la Gökmen'in arkadaşlığındaki temel sorunsu Gökmen'in Belkıs'a aşkıdır. Gökmen, Belkıs'a okurun detaylarını *Cehennem Kraliçesi*'nde öğreneceği bir tutkuyla bağlıdır ve bu durum Belkıs'ı hem rahatsız eder hem de ona vicdan azabı çektirir. Ona karşılık verememek acı verir Belkıs'a ama Belkıs bu durumu Gökmen'e de açıklamıştır, onu sadece arkadaş olarak sevmektedir. Hatta Belkıs boşandığı eşi Doğan'ı bile daha fazla sevmiştir.

Emre ise Belkıs'ın gözünde diğerlerinden farklı bir konuma sahiptir. *Hatta Bir Akşam Alacası*'nda okur Emre'yle Belkıs'ın bir gece birlikte oluşlarına dahi rastlayacaktır. Belkıs pek çok zaman Emre'yi kendine yakın hisseder, onu kendine çok benzetir. Zaten itiraf edilmemiş olsa da Emre'nin Belkıs'a ilgisi vardır. Belkıs bu ilginin farkında olmakla beraber eylemsiz kalmayı yeğler ve böylelikle Emre'yle Belkıs arasında bu anlamda herhangi bir iletişim gerçekleşmez.

Her ne kadar Emre'yle aralarında böyle bir yakınlık varsa da Belkıs, Emre'nin insanları düşüncesizce kırmasından, kibrinden, şişirmelerinden, tutarsız davranışlarından da çok rahatsız olur. Bu durumlar nedeniyle de Belkıs'la Emre'nin arkadaşlığı belirli sınırları aşamaz.

Diğer roman kişilerinden biraz daha sönük ve geri planda konumlanan Uğur, Belkıs'la fazla ilişki içine girmez. Okur Belkıs'ın onun hakkında sarf ettiği birkaç sözle Uğur ve bu iki kişinin arkadaşlığı hakkında bilgi sahibi olur. Belkıs Cemal'le yaşadıkları eşcinsel eğilimli ilişki nedeniyle Uğur'un yürekli bir insan olduğunu düşünür. Fakat Uğur'un Oya'yla tanıştıktan sonra Cemal'e sergilediği tavırlar Belkıs'a göre çirkindir. Çünkü Uğur bu andan sonra Cemal'le hiçbir şey yaşamamış gibi davranır.

Oya ise arkadaş çevresi içinde Belkıs'a en uzak olan kişidir. Uğur'un sevgilisi olan bu kız kendisi de çok güzel ve çevresinin ilgisini çeken bir kız olmasına rağmen Belkıs'ı kıskanmaktadır. Onun Belkıs'ı kıskanmasındaki temel neden Belkıs'ın özel bir çaba sarf etmeden çevresinin ilgisini çekmesi, insanların sürekli Belkıs'la ilgilenmesidir. Bu iki kişinin arasındaki ilişki bu boyuttan öteye geçmez.

Belkıs'ın arkadaşları arasında en detaylı bahsedilmesi gereken kişi Korkut'tur. Korkut Belkıs'ın sevgilisidir. Bu ilişki her ne kadar klasik sevgili ilişkilerine benzemese de Korkut, Belkıs'a tutkundur, Belkıs evlendiğinde bile peşini bırakmaz, hatta Belkıs'ın balayında kaldığı İtalya'daki otele mektup gönderir. Korkut Belkıs'a bu derece bağlı olmasına rağmen Belkıs Korkut'a karşı ikircikli duygular içindedir. Ona "git" diye bağırdığında içinden "kal" der. Yanında olmasını istemez ama aynı zamanda ona ihtiyacı da vardır Belkıs'ın. O olmadan yapamayacağını düşünür. Belkıs'ın Korkut'la ilişkisi yalnızca bir bağımlılıktır. Çaresizlikten, zayıflıktan, yalnızlıktan doğan bir bağımlılık...

Korkut bir bankacıdır, mesleğiyle ve duruşuyla hem *Ölüm İlişkileri* hem de *Cehennem Kraliçesi*'nde sermayenin, sağ görüşe daha yakın bir çizginin temsilcisi olur. Birçok insan gibi Korkut'un da hayalleri, gelecek planları vardır: bir araba ve ev almak, işinde yükselmek gibi. Okur bu planlardan *Ölüm İlişkileri*'nde ve *Cehennem Kraliçesi*'nde haberdar olur. Tüm bu planlarıyla Korkut, Belkıs'a çok itici, kaba ve duyarsız gelir. Belkıs'a göre Korkut sanat ve edebiyatla uğraşmayan her erkek gibi kabadır. Sürekli kitap almasına rağmen Belkıs onun bir kere bir kitabı tamamladığını görmemiştir. "Anabritannica" ciltleri biriktiren Korkut belki de bu küçük toplulukta halkı en çok temsil eden, normallığe, Belkıs'ın deyişiyle "sağlıklı" olma durumuna en yakın duran hatta sağlıklı bir bireydir.

Doğan'la yaşamadığı cinselliği *Ölüm İlişkileri*'nde Korkut'la da yaşamaz Belkıs. İkilinin ilişkileri *Cehennem Kraliçesi*'nin başlangıcında da devam eder, fakat Belkıs'ın *Cehennem Kraliçesi*'ndeki nemfomanik tavırları, Korkut'un Belkıs'a bağımlılığının Korkut'u Belkıs gözünde küçültmesi sonucu bu ilişki biter ve Korkut bir daha okurun karşısına çıkmamak üzere Belkıs'ı terk eder.

Arkadaşlarıyla hiçbir ilişkisi, dürüstlük ve sevgi zeminine dayanmayan Belkıs, büyük boşluk içinde hisseder kendini. Bu arkadaşlık, oynanan bu tiyatro belirli bir süre zarfında bitecek ve herkesin iç yüzü ortaya çıkacaktır. *Ölüm İlişkileri*'nin son bölümünde beklenen de olur. Toplanan Rum meyhanesinde herkes iç dünyasında ya da nesnel dünyada başkalarıyla ve kendisiyle hesaplaşma içine girer ve bu ilişkiler sarmalı kopar. Zorunlu bir eksiklik dışında bu kişilerin tamamı bir daha *Bir Akşam Alacısı*'nda okurun karşısına çıkana kadar birbirlerinden koparlar.

c. insanlardan kaçış

Belkıs'ın Bodrum'da ıssız bir koyda sonlanacak kaçışları daha romanın ilk sayfalarında anlatılan düğün gecesiyle başlar. Belkıs evlendiği gece kimseye haber vermeden kendini balkona atmış yalnız kalmayı tercih etmiş, balayı için gittiği Venedik'te kocasını otel odasında bırakıp şehrin sokaklarına dalmış, daha ilk resim sergisinde sergiyi ziyaret eden eleştirmenleri, arkadaşlarını yalnız bırakarak çekip gitmiştir.

Kaçış, yalnızlığı seçme Belkıs'ın doğasında vardır. İçinde bulunduğu sosyal çevreyi en azından *Ölüm İlişkileri*'nde asla benimsemeyen Belkıs, var olamadığı bu çevreden kaçmak ister. Sanatında bile onun bu kaçışının izlerini bulmak mümkündür. Belkıs natürmort resimler yapar ve çevresi tarafından zerzevat resimleri yaptığı gerekçesiyle eleştirilir. Onun kompozisyonlarındaki bu tercihin altında bile insanlardan kaçış yatmaktadır, Belkıs insan resimleri yapamaz.

Bir Akşam Alacası'nda çıplak insan figürlerini kompozisyonlarında yansıtan Belkıs'ın *Ölüm İlişkileri*'ne göre hayata bakışının çok değişmesi, kaçış duygusundan sıyrılması da natürmort resimlerle topluluktan, insanlardan kaçışın arasında bir bağ olduğunu ortaya koyar.

Toplumun yozlaşmasından kaçışın yanında cinsellik de Belkıs'ın kaçışını tetikleyen bir etkidir. Belkıs "frijit" olarak nitelendirilebilecek bir kadındır. Cinsel soğukluğunun da onu diğer insanlara karşı kapayışı, onda insanlardan kaçış isteği uyandırması da Belkıs'ın kaçışının diğer bir yönünü oluşturur.

ç. 'çevre'nin gözüyle başkışı

Gerek kişiliği gerekse güzelliğiyle Belkıs çevresindeki insanların hemen hepsinin ilgi odağıdır. Belkıs etrafındaki insanları etkisi altında bırakabilecek bir kişiliğe sahiptir. Herkes ondan az ya da çok etkilenir. Belkıs'ı eleştiren, onun hakkında diğer kişilerden farklı düşünenler ise ya Belkıs'ı kıskanmakta ya da onu elde edememektedir.

Genel hatları belli olmakla birlikte her kişinin zihninde farklı bir Belkıs izlenimi vardır. Doğan'la cinsel anlamda hiçbir şey yaşamadan ayrılması nedeniyle Doğan'ın annesi Neslihan'ın gözünde frijit, ruh hastası bir Belkıs portresi bulunmaktadır. Neslihan boşanma davasından sonra Belkıs'ı görür ve sokak ortasında ona *“Soğuk kız! Manyak! diye bağıır”*ır. (s.35) Ama kocası Doğan, Neslihan'ın tersine Belkıs'a karşı her zaman saygılıdır. Belkıs ona dokunma bana seni sevmiyorum, dediğinde bile Doğan ona tepki göstermez, çevresindeki insanlar içinde Cemal, Belkıs hakkında zaman zaman olumlu zaman zaman da olumsuz görüşlere sahiptir. Belkıs'ın Doğan'dan boşanıp Korkut'la olan birlikteliğine bir anlam veremez, onun sapık ve deli olduğunu düşünür. Tabii bu durumun yanında Belkıs'ın her daim Cemal'i dinlemesi, ona biraz da acımayla karışık bir samimiyetle yaklaşması nedeniyle Cemal aynı zamanda onun dünyanın en iyi insanı olduğunu da düşünür ve Belkıs'a olan hayranlığını gizleyemez. Aşağıdaki pasaj Cemal'in Belkıs'a bakışını aktarma bakımından oldukça dikkat çekicidir:

“Belkıs'ı kimse garipsemez, kızın insan susturmada bire bir ağırlığı yadsınamaz, o mağrur yürüyüş, o hep hüznü bakar görünen siyah gözler, herkesin İçinde tek kişiymişçesine davranması, işte tümü meseleyi kurtarır, Belkıs da toplumun saygı duyduğu biri olup çıkar... Çok gülünç doğrusu; karı, Korkut'la serbest evlilik yaşıyordu da, başkalarına pabuç kadar dil uzatanlar torba ağızlı kesiliveriyorlardı. Yok, bu kadında bir kaçıklık vardı; Korkut kadar boş beyinli bir adamla nasıl yaşanabilir, bunu anlamak imkânsızdı ve Belkıs her zaman ona zaaf duyduğunu itiraf etmişti; kız sapkındı, delilik türlü türlü, o kaknem herifle birlikte olmak ne midesizliktir tanrım! Hele Gökmen bücürü; ama hiç olmazsa onun savunulur bir özelliği var, iyi kötü şair, ortalıkta öyle biliniyor; şiirini seviyorum diyebilirdi Belkıs en azından, gelgelelim Gökmen'in bu hayattaki bitimsiz işlevi kavalyseliktir, oradan oraya Belkıs'ı taşımak.” (s.141)

Yukarıdaki pasajda da görüldüğü gibi Cemal ne kadar eleştirse de Belkıs'a karşı bir hayranlık beslemektedir. Uğur'un sevgilisi Oya ise Belkıs'a karşı insanlara

belli etmemeye çalıştığı bir kıskançlık taşır. Onun kibirli ve kendini beğenmiş tavırları olduğunu düşünür. Korkut’la ilişkisi yönünde Emre de Belkıs’ı yüzeysel bulur.

d. evlilik kurumuna bakış

Doğan’la istemeden, kendi deyişiyle tipik bir burjuva evliliği yapan Belkıs kısa süre içinde bu evliliği noktalamış ve yalnızlığı seçmiştir.

Fakültede tanıştığı Doğan kendisi gibi kentsoylu bir aileden gelmektedir. Belkıs, ilişkilerinin başlangıcında Doğan’a karşı sevgi beslerken bu sevgi zaman geçtikçe nefrete dönüşür. Ama Doğan Belkıs’la evlenmek istemektedir. Yoksa etrafındaki herkese rezil olacaktır. Belkıs bu evliliği kabullenir fakat bu evlilik uzun sürmez. Hatta daha dün gecesinde kendini herkesten uzağa atar. Balkona çıkar ve gökyüzüne bakarak yeni eşini sevmediğini itiraf eder Belkıs. Kendini korkak, dirençsiz bulur; çünkü Doğan’a hayır diyememiştir ve bu evliliğe boyun eğmiştir. Doğan onun için güzel bir hayvandan farksızdır.

Evlilikleri süresince Doğan Belkıs’a karşı her zaman seviyeli olur. Onu hiçbir zaman kırmaz. Hatta Belkıs dokunma bana seninle birlikte olmayacağım, dediğinde bile Doğan ona karşı tepkisizdir. Doğan’ın bu tepkisizliği de Belkıs’ı bir süre sonra çıldırtır ve çift şiddetli geçimsizlik nedeniyle boşanır.

Her şeyin altından Belkıs’ın cinselliğe ve kadın cinselliğine bakışı da bu evliliği bitiren en önemli nedendir. Belkıs, çevresinin mutlu aile tablosu görme isteklerine karşılık ailesine, etrafındakilere “*küçük kardeşlerden ve küçük çocuklardan ve evlilikten, düpedüz üreyiştin tiksindiğini bininci kez*” (s.258) söylemek zorunda kalır. Görüldüğü gibi Belkıs’ın evliliğe uzak durmasının en önemli sebebi cinsellik, kadın cinselliğidir..

Belkıs’ın asıl korkusu yaşama ve doğurma korkusudur. Ona göre “*çoğalma yılığısı*”dır *kadın ve erkek, başlangıcı olmayan bir son*”dur.(s.52) Belkıs Doğan’dan kaçarken aslında annelik kurumundan da kaçmaktadır. Kadınların doğurganlıkları, anahk içgüdüleri kadın cinselliğine ait özellikler Belkıs’ı rahatsız eder. Anne olma

durumundan nefret eder. Bu durum şu pasajda anlatıcı tarafından dile getirilir:

“Sözgelimi genç bir anne çocuğunu emzirirdi, kadından ve bebekten kaçmak geçerdi aklından, yıldırımlar çakardı, gök gürültüleri, çığlıklar, kimse işitmezdi, çocuğun pembe dudakları açılır kapanır, boyna emerdi; bakamazdı. İç dünyası baştan aşağı bir eksiklik, bir yarım kalmışlıktı, evet, böyleydi, ama genç anneleri ve çocuklarını asla sevememişti. Dakikalarca öyle donuk oturur, kaskatı, çıldırının geçmesini beklerdi.” (s.81-82)

“Anaların çocuklarına sevecenlik duyması çok doğaldır” Belkıs’a göre ama *“analar öteki çocuklar içinde, salt kendi yavrularını savunmayı düşünürler.”* *“Dere kıyısında, fırtınaya karşın”* bile *“süt emzirir, analar, ama salt kendi çocuklarına.”* *Yeryüzünün bu doğal eşitsizliğine kimse karşı çıkmayacak mı, baş kaldırmayacak mı!”* (s.309) diye anneliği sorgular başkışı.

Onun evliliğinden ve kocasından kaçışının altında bu nefret yatmakta, Doğan’ın kişiliği ise ikinci planda kalmaktadır. Evliliğinin her anından nefret ettiğini söylemesine rağmen sarhoş olduğu bir anda bu ikiyüzlü çevrenin içinde Doğan’ı hatırlar ve artık biraz daha farklı düşünmektedir:

“Doğan bir saflık anıtı gibi dirimsellik kazanmıştı; onu özliyordu. Niye? Belki bir koşullanmışlık, etin isteğini ve çağrısını evli olduğu adamla giderme koşullanmışlığı, yoo, bu denli yalınkat değil; onu özliyordu.” (s.316)

Pasajda görüldüğü gibi her şeye karşın Belkıs Doğan’ı hatırlamakta ve onu özlemektedir. Bu durum bize cinsellikten ve anne olma durumundan soyutlandıktan sonra Belkıs’ın Doğan’a çok da olumsuz yaklaşmadığını göstermektedir. Belkıs evlilikten değil kendinden, kendi korkularından kaçmaktadır.

4. İç Dünya

a. yalnızlık

Belkıs da Bodrum dörtlemesinin diğer kişileri gibi yalnızdır. Ama onun yalnızlığı bir açıdan bazı roman kişilerinden ayrılır. Belkıs yalnızlığını tercih edilmiş bir kaçışın sonucu olarak yaşar. Bunun yanında *Her Gece Bodrum*'un Cem'i, *Ölüm İlişkileri*'nin Cemal'i ya da kısmen *Bir Akşam Alacası*'nın Emre'sinden farklı olarak Belkıs insanlardan kaçır. Dolayısıyla, onların aksine Belkıs'a çevresinde yoğun bir ilgi vardır. Belkıs hem güzel hem de çevresinde tanınmış bir ressamdır.

Daha balayında kocası “*Doğan'ı otelde bırak*”ıp “*defalarca yaptığı gibi, hiçbir şey söylemeden kendi başına çıkıp*” gider. (s.32) Kaçmak zorundadır Belkıs, bu toplumda bu insanlarla birlikte yaşayamaz. O, hayatının birçok safhasında, gittiği birçok yerde yalnızdır. “*Venedik'te, sonra Verona'da, sonra Milano'da, daha sonra Paris'te; Londra'da, gittiği bütün kentlerde, deniz kasabalarında, Ankara'da, İzmir'de, Bodrum'da, her yerde; belki gideceği bütün kentlerde de. kahvelerde çay evlerinde bir başına oturmuştu*”r “*elmalı turtalar yiyerek, sodayla seyreltilmiş campari'ler içerek. Tanımadığı sevdalılara, yaşlı karıkocalara, eğlenen genç kızlara, delikanlılara bakmış*”tır. (s52) Çevresindekilerle, bu kentsoylu aydınlarla ortak duyuşa sahip olmayan başkışı, kalabalıkların insanı silikleştiren, yalnızlaştıran akışı içinde kaybolmayı tercih etmiştir.

Belkıs'ın yalnızlığının altındaki neden ise sevgisizliktir. Belkıs, kimseyi sevemez. Ne kocası Doğan'a ne de sevgilisi Korkut'a karşı sevgi besleyebilir. İşte bu yüzden kendi deyişiyile uğultulu bir sessizlik içindedir. Yapayalnızdır, sevememiştir kimseyi.

b. sevgi(sizlik)

Belki de Belkıs'ın tüm anormal davranışlarının altında yatan neden sevgisizliktir. Belkıs ne çevresinden kendi istediği gibi bir sevgi görebilir ne de kendisi insanlara sevgiyle yaklaşabilir. Bu noktada sevgisizlik iki boyutla olmakta

birlikte her ne kadar çevresindeki insanların sevgilerini küçümse de onların sevgilerini farklı bir boyutta algılasa da Belkıs'ın çevresi tarafından sevilen en azından ilgileri üzerinde toplayan biri olduğunu söyleyebiliriz. Gerek *Ölüm İlişkileri* gerek *Cehennem Kraliçesi*'nde Belkıs çevresindeki herkesin ilgi odağındadır.

Ama kendisi bu ilgiye yanı oranda karşılık vereme çünkü insanları “aşkla sevmediğini, kimseyi aşkla sevmeyeceğini kavramış”tır.(s26) Belkıs kimseyi sonsuz sevmemiştir. (s.36)

İnsanları sevmeyi istemiştir aslında “hep sevmek için uğraşmış”tır, herkesi ve yeniden, acılardan yılmayarak.” (s.39) Fakat çevresindekiler aşkla cinselliği bir tutmuş, cinsel isteklerini aşkmış, sevgiymiş gibi göstermek istemişlerdir. “Ama bir tek Doğan sevmeyi bildi, diye düşün”ür “Belkıs; çünkü ayrılıktan söz açma”mıştır Doğan. Belkıs, onunla yatmadığında bile Belkıs'ı bırakıp gitmemiştir. “Çünkü çocuk ve yalnız”dır, “birlikte olmak dışında hiçbir şey istememiştir”; “önemli olan sevmeyi bilmek”tir, “sevmek değil, ötekiler; sevdiklerini söyle”miş, “aşkı yorumla”mış, öpüş”müş “ya da tutkular içinde, tutkularıyla insana acı çektir”mişlerdir; “ama bir tek Doğan.” (s.102) Belkıs'ı gerçekten sevmiştir.

c. iletişimsizlik

İletişimsizlik, Bodrum dörtlemesinin tüm roman kişilerinde görülen durumlardan biridir. Özelde kendi çevrelerinden genelde içinde yaşadıkları toplumdan kopmuş olan bu kişilerden biri de *Ölüm İlişkileri*'nin başkişilerinden Belkıs'tır.

Belkıs, her ne kadar çevresindeki kişilerle iletişim içinde görünse de içe dönük bir yaşam sürer. Pek çok duygusunu, düşüncesini çevresiyle paylaş(a)mayan, iç dünyasında yaşayan Belkıs sevgilisi Korkut'a bile duygularını açmaz. Onun birçok gece kendisini ziyaret etmesini bile istemez.

Belkıs'ın Emre'yle ilişkisi de bu nedenle yürümemiştir. Birbirlerine karşı duygusal anlamda da yakınlık duyan bu kişiler aralarındaki iletişimsizlik nedeniyle herhangi bir birlikteliğin içine giremez.

ç. 'değer'sizlik

Özel olarak vurgusu yapılmamış ya da baskın bir karakter özelliğiyle belirtilmemiş olmasına karşın herhangi bir değeri benimsememe, boşlukta bulunma gibi özellikler Belkıs'ın kişiliğinde bulunmaktadır. Yaşamın durağanlığı, çevresindeki kurtulmak istediği, onu boğan sosyal çevrenin ikiyüzlülüğü, boşanması, bastırılmış cinselliği gibi kavramların tamamı Belkıs'ın belirli bir değere bağlı olmamasını ortaya koyar. Zaten Belkıs da *Cehennem Kraliçesi*'nde bu değersizliğini iletilecek; *Bir Akşam Alacası*'ndaysa kendi sosyal çevresinin tüm değerlerini yadsıyan bir yaşam tarzıyla okurun karşısına çıkacaktır.

d. kendiyile ve kendi geçmişiyile hesaplaşma

Ölüm İlişkileri'nin birinci ve dördüncü bölümlerinde okur Belkıs'ın iç dünyasındaki hesaplaşmaya tanık olur.

Kendini, konumunu, biten evliliğini, etrafındakileri sorgular Belkıs. Önce kendisinin çelişkili sosyal konumunu düşünür, her ne kadar halktan kopuk, aydın, entelektüel bir ressam görünümünde olsa da "*bin yıllık törelere bağlı bir ailenin kızı*"dır, "*bütün o kentsoyluca giyim kuşam, bütün serbest tavırlar, anababasının hoşgörüsü, temelde derebeyi ahlâkından kurtulamamıştı*"r. (s.22)

Bu çelişkinin ortaya çıkardığı parçalanmış, yarım iç dünya aklına gelir, bu hastalıklı iç dünya onu yalnızlaştırmıştır. Onu "*çöken, kendi içlerine kapanan dışardaki kalabalıkla bağlantıları kopmuş bir insan*" haline getirmiştir. Sonunda da "*kirpas içinde kal*"mıştır. (s.26)

Sonra çevresindekileri düşünür. *Cehennem Kraliçesi*'nin epigrafi olacak cümleyi Emre'ye söyler Belkıs "*Herkes onu bir cehenneme çağırmıştı*"r. (s.52) İleride, bu cehennemin kraliçesi olacak Belkıs çok yalnızdır. Çok yorgundur. Kendini yokuş çıkamayacak bir kamyonu benzetir. Hem sürücü hem kamyondur. Tercihleri kendisindir, kimsenin yönlendirmesiyle hareket etmemektedir.

Belkıs kendini vurulması gereken yaşlı bir ata benzetir. Ama bütün bu yalnızlığında ve hayata karşı yorgunluğunda tüm suç Belkıs'ın değildir. Kaçışlarının, yalnızlıklarının nedenlerini düşünür, Doğan'dan boşandığı gün akla gelir. *“yağmurlu bir akşamüstü koşmak zorunda bırakılmıştı.”*r Belkıs. Dış etmenler onu kaçışa sürüklemiştir. İnsanların ikiyüzlülükleri Belkıs'ı herkesten soğutmuştur. Bazı zamanlar *“ansızın çöker üstüne soğukluk. Kalbi durur sanki, kan çekilir, pıhtılaşır. Herkesin bir yabancı olduğunu düşünür, bir daha asla sevemeyeceğini sanır”* Belkıs. Böyle anlarda *“İnsanlarla arasına yaklaşılmaması olanaksız bir duygu girer. Bu duygunun estetiğe bağlılıkla açıklanmasına da olanak yoktu”*r. Resimlerinde bile yansıtamaz bu durumu, *“herkes soğuk duruşunu, yabancılığı algılar”* kimse bunun nedenini tartışmaz, *“üstüne varmazlar, ne yapalım der gibisine kendi söyleşilerini sürdürürler, sormazlar.”* Belkıs da bakakalır onlara *“bu insanlar nasıl”* da *“kaygısızdırlar.”* (s.81-82)

Genç kadın kaçışlarının yanında snatını da düşünür. Resmin onun için nasıl bir tutku olduğunu anlar okur bu noktada, ressamlığı, Belkıs hakkında gerek *Ölüm İlişkileri*'nde gerekse *Cehennem Kraliçesi* ve *Bir Akşam Alacası* önemli ipuçlarını verir okura. Onun kişiliğindeki değişimler tabloları takip edilerek rahatlıkla anlaşılabilir. Belkıs'ın kompozisyonları romanlar değiştikçe karakteri, hayata bakışıyla birlikte değişmektedir. Resim Belkıs'ın hayattaki en önemli tutamağıdır, onu var eden yegâne unsurdur. Aşağıdaki pasajda bu tutku ortaya konmaktadır:

“Öyle sabahlar hatırlıyordu ki, yataktan soluk soluğa fırlamış uyanır uyanmaz, ışığın kapısını deli gibi açmıştı: yerinde duruyor mu yoksa bir çığlıktı ve düşlenmişti. Ama orada, ışikte, çerçevesine gerili bulurdu resmi, yağlıboya kokularından başı ağrır, sarhoş gibi, sevinirdi yine de; gün ışığı renklere gerçek değerlerini geri verirdi.” (s.11)

Belkıs için resim çevresindeki herkesten, her şeyden kaçışın temel aracıdır. Başkışı sorunlarla, acılarla, yalnızlıkla iç içe olduğu nesnel dünyadan resim aracılığıyla uzaklaşarak belki de resmin kurmaca evreninde kendi gerçeğini bulur.

Evliliğini de sorgular Belkıs. Kendini Doğan'a karşı sorumlu hissetmektedir.

Bunun birinci etmeni evliliği Belkıs'ın bitirmiş olması, diğer ve önemli etmeni ise Doğan'a karşı cinsellik görevini yerine getirememiş olmasıdır.

Belkıs'ın kendi iç dünyasını yorumlamasıyla çevresinin ona bakışı ve anlatıcının sözleri romanda bütüncül bir Belkıs tablosu ortaya koymakta ve okurun zihninde zaman zaman bir kurgudan öteye geçerek ete kemiğe bürünen, iç acılarına, umutlarına, en derin cinsel arzularına ortak olunan bir Belkıs tablosu ortaya koymaktadır.

e. intihara eğilim

İntihar düşüncesi vurgulanmasa bile sürekli olarak Belkıs'ın aklındadır. Ölüme tutkundur Belkıs. Dünyanın acılarına son yoktur. Tiksindir yaşadığı dünyadan, çevresinden, insanlardan ve intiharı düşünür. Kaçış duygusunun bu kadar kuvvetli hissedildiği bir kişide intihar eğilimi olması, olağandır; zira ölüm çok etkili bir kaçıştır.

Belkıs'ın aklına intihar fikri ilk defa İtalya'da Doğan'la balayındayken gelir. Doğan'la cinsel ilişkiye girmektense intihar etmek ister. Cinselliği ve erdenliği kendisi için bu kadar önemli bir kadın olan Belkıs'ın onu korumak için intiharı göze alması da olağandır.

Boşandıktan sonraysa intihar düşüncesi içinde bulunduğu topluluktan, yaşamından kaçış, kurtulma şekline evrilmiştir. Belkıs yeni yılın gelmesini bile istemez. Bir yıl daha yaşamak istememektedir. Yaşanacak süre hiçbir şeyi değiştirmeyecek, etrafındakiler değişmeyecekler ve gitgide hayatı onun için daha çekilmez hale getireceklerdir. Bu nedenlerle Belkıs; Cemal, Emre, Uğur, Korkut ve Gökmen'le birlikte kutladığı bir yeni yıl kutlamasında herkes eğlenirken intihardan başka bir şey düşünemez.

Belkıs, bu ikiyüzlü, iletişimsiz, kibirli topluluğun içinde daha doğrusu ölüm ilişkilerinin içindedir, romanın sonunda bütün çevresinin bulunduğu, arkadaşlarıyla oturduğu Rum meyhanesinde ölecek ve evrimini tamamlayıp bir sonraki romanda okurların karşısına cehennemin kraliçesi olarak çıkacaktır.

5. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik Konum

Belkıs, “*kentsoyluca giyim kuşam, bütün serbest tavırlar, ana babasının hoşgörüsü*”yle (s.22) tam bir burjuvadır. Çevresindeki insanlar tarafından takdir gören, entelektüel bir ressam olan Belkıs sanat çevrelerince de takdir edilir. Sergisine gelen eleştirmen ve sanatçılar Belkıs’ın Leonardo Da Vinci kadar usta olduğunu düşünür ve onu el üstünde tutar. Oldukça elit bir sanat çevresinde yer alan Belkıs her şeye rağmen kentsoyluluğunu yalnızca görünürde yaşayan bir insandır. Kaygıları, iç dünyası, beklentileriyle “*bin yıllık törelere bağlı bir ailenin kızı*” (s.22) olarak tanımlar kendini.

Bu çevrenin liberal ahlak yasalarına uyum sağlamakta güçlük çeker Belkıs, Emre, Cemal, Uğur, Korkut evine geldiği zaman kapıcı ya da diğer apartman sakinlerinin ne diyeceğini düşünür. Kendisi kocasından boşanmış bir kadındır. Ve bu toplumda kocasından boşanmış yalnız kadınlara hoş bakılmaz. Toplumun bu olaya bakışından önemlisi Belkıs’ın toplumun hassasiyetlere uygun davranmasıdır. *Ölüm İlişkileri*’nde bu toplumsal ahlak kurallarına tamamen bağlıdır Belkıs. Bu kuralları kıramaz; çünkü o “*temelde derebeyi ahlâkından kurtulamamış*”tır. (s.22)

Sadece resimle değil sanatın başka alanlarıyla da ilgili bir sanatçıdır Belkıs. İtalya’da balayındayken Verona’da *Manon Lescaud*’un operasını izlemeye gider. İstanbul’da resim ve heykel sergilerini kaçırmamaya dikkat eder. Gökmen’le birlikte bu sergileri gezer. Belkıs aynı zamanda iki dil bilmektedir. Çok iyi derecede Fransızca ve İngilizce konuşur, bunların yanında biraz da İtalyanca bilir.

Belkıs sanatıyla ilgili tüm olumlu eleştirilere rağmen kendine sürekli sorgular. Belkıs sanatında nesnel ya da herkesin kabul edeceği kadar başarılı olup olmadığını sorgulamaktadır. Başkışı bu sorgular sonucunda kendi uğraşısının “*bir meslek bile*” olmadığını düşünür. “*(...) babası yardım etmese bu çatı katının kirasını ödeyemez*” (s.88) Belkıs. Sonra iç hesaplaşmaya, sosyal konumuna, sanatına ve işin ekonomik boyutuna yönelir:

“*(...) sürdürülmesine çalışılan burjuva düzeni bakalım nerede patlak verecekti; geçen ay elektrik parası için annesinden borç istemişti Belkıs.*”

Sonunda mutlaka afiş falan çizecekti. Önermişlerdi birkaç kez. Yapacaktı, çare kalmayınca reklam afişleri hazırlayacaktı, zorunluydu.”
(s.88)

Söylem olarak sermayenin karşısında yer alan, sanatın bireysellikten ve estetik kaygıdan yana olması gerektiğini savunan Belkıs aslında kirasını bile ödeyemeyeceğini ve bu gidişle sermayeye hizmet edeceğini düşünmektedir. “reklam afişi hazırlamak”, insanlara bir şeyi tükettirmek amacıyla hazırlanan çizimleri ortaya koymak Belkıs için büyük bir çelişkidir.

Tahmin edileceği üzere Belkıs İleri’nin Bodrum dörtlemesinin tüm roman başkışilerinde olduğu gibi eşitlikçi; faşizmin ve sermayenin karşısında yer alan bir duruş sergilemektedir. Siyasi söylem anlamında Belkıs Emre ve Cemal’den çok daha baskın ve aktif bir tutuma sahiptir. Balayı için gittiği İtalya’da 1973 Şili askeri darbesine ve seçimle yönetime geçen ilk Marksist devlet başkanı Salvador Allende’nin katledilmesine karşı Avrupa’nın birçok yerinden gelen topluluğun içine karışır Belkıs ve çok mutlu hisseder kendini burada, Doğan’ı, onun ve onun temsil ettiği tüm burjuva değerlerini unuttur ve saatlerce oradaki gençlerle birlikte yürür.

İlk defa “*kitara seslerinin, tecim kokan İtalyan ezgilerinden başka şeyler çağırdığını ayırırsa*”r. “*Sapsarı kesil*”ir “*yüzü Belkıs’ın, kalbi çarp*”ar, “*diken diken ol*”ur “*tüyleri. Şili’deki kıyımları anlat*”ır. “*İngiliz*” bir genç, “*bir kez daha. Milano’dan bütün dünyanın insanlarına, stadyumdaki cinayetleri, olağanüstü güzellikte bir erkek sesiyle yankılan*”ır “*sokaklar, şarkı söylen ir, “iyiliği, sonsuz sevecenliği yüreğinde duy*”ar “*nihayet, aylardan sonra.*” (s.32)

Bu insan seli Belkıs’ı etkiler, “*değişecek miydi dünya?*” her şeyden sonra, “*Bir gün Şili’de ve dünyanın bütün ülkelerinde genç insanlar, sağlam, mutlu insanlar, kızlar, oğlanlar dağlara resimler çizecekler miydi?*” (s.81) diye düşünür, sonra “*bir kayayı bezerken görür kendini ve resimde bir insan yüzü, nihayet çocuklar ve kalabalıklar, şenlikler içinde ve bayraklar, herkes sevinçlidir, her şey düzelecektir, zaten kayalar ve gökyüzü bunu söz vermektedir...*” (s.81) Belkıs’a. Umutludur, sermayenin ve onunla ilgili, bağlantılı güçlerin er geç kaybedeceğini, Marksizm’in er geç kazanacağını düşünür. Fakat çevresindeki herkes Belkıs gibi

düşünmez. Doğan'ın babası Hitler'in "*büyük adam olduğunu ileri sür*"er. Ona göre "*tarih bir gün Hitler'i aklayacak*"tır. "*Belkıs adamın söylediklerini dinlemeyerek kendi odasına kapan*"ır. (s46)

Emre gibi Belkıs da "*ekonomik*" sözcüğünü, dönemin bu moda söylemini, yaptırdığı çağrışımlar nedeniyle çok tehlikeli bulmaktadır. Her şeye ekonomik açıyla yaklaşmak demek, dolaylı olarak kapitalist düzenin maşası olmuş, insanları yeterince sömüren bu sistemin hayat görüşüyle dünyaya bakmak demek olacaktır ve bu durum çok sakıncalıdır.

Belkıs da hiçbir şeye ekonomik açıdan yaklaşamaz ve Doğan'la olan evliliğini tek celsede bitirir. "*Vitrinlerdeki giysiler, kürk mantolar, pahalı çamaşırlar, ev eşyası, çantalar, ayakkabılar, göz kamaştırıcı kuyumlar artık yaşamına el koyamayacak*"tır, "*kurtulmuş*"tur evliliğinden sonra bunların boyunduruğundan. Zaten "*böyle şeylere asla özenmemiş*"tir; Doğan'ın annesi "*Nesli'nin baskıları sökmeyecek*"tir bundan böyle. (s.15)

6. Cinsellik

Ölüm İlişkileri iki konu üzerine yerleştirilmiştir. Bunlar cinsellik ve siyasi söylemdir. Olay yerine kişileri kurgunun merkezine yerleştiren biçimiyle *Ölüm İlişkileri* okuruna bu iki konuyla ilgili detaylarla dolu, zengin bir metin sunar.

Cinsellik penceresinden bakıldığında Belkıs için söylenebilecek uygun cümlelerden biri onun hem frijit hem de nempfoman bir kadın olduğudur. Birbirine zıt bu kavramlar başkişinin *Ölüm İlişkileri*, *Cehennem Kraliçesi* ve ardından *Bir Akşam Alacası*'nda geçirdiği değişimin tanımlanması için en doğru kavramlar olacaktır.

Belkıs cinsellikten kaçan, cinselliğini kimseyle yaşayamayan bir kişidir. Eşiyle bile cinsel birlikteliğe girmez. Bu kaçış onun için o kadar önemlidir ki eşi Doğan'a "*evlilik önemli değil benim için. Seninle yatmak istemiyorum... Bana dokunamayacaksın, elini bile süremeyeceksin!*" (s.22-23) der. Görüldüğü gibi evlenip evlenmemesi değil, cinsellik yaşamaktan kaçınması belki de erdenliğini koruması Belkıs için önemlidir. Belkıs'ın cinsellik yaşamak istememesi Doğan'la

özdeşleştirilmemeli, Belkıs'ın Korkut'la da *Ölüm İlişkileri*'nde herhangi bir birlikteliğe girmediği unutulmamalıdır. Onun kaçışının kişilerle bir bağlantısı yoktur. Sorun cinsel birlikteliktir. "*Dokunamayacaksın, elini süremeyeceksin*" gibi ifadelerin dokunma, elini sürme gibi sözcükler yerine kullanılmasıyla okurun zihninde Belkıs'ın bir savunma içinde olduğu düşüncesi kuvvet kazanır.

Balayına gittiği otelde, odasına çıkarken başı dönmeye, midesi bulanmaya başlar Belkıs'ın. Buradaki baş dönmesi ve mide bulanması ifadeleri derinden de olsa "hamile olma" durumuna gönderme yapar, okur bu sözlerle Belkıs'ın doğurganlıktan, annelikten kaçışını , üstü örtülü de olsa, algılar.

Belkıs için kadın, erkek ve bunların vücutları estetik birer nesnedir. O kesinlikle erkeklere veya erkek vücuduna karşı bir korku ya da nefret beslememektedir. Aksine Belkıs, erkek vücudunun kadın vücudundan daha gelişmiş ve güzel bir vücut olduğunu düşünür. Fakat Belkıs sanatçı kişiliğini de oluşturan bir yaklaşımla bunlara, kadın ve erkek vücuduna, estetik açıdan yaklaşır. Üreme, çocuk doğurma, bekâretin kaybedilmesi, kan ise bu estetiğin dışında, cinselliğin temsil ettiği imgelerdir ve sürekli olarak olumsuz etkilerle Belkıs'ın zihnindedir.

Belkıs'ın bu korkusunu kimse anlamaz arkadaşları cinsel ilişkiye gir(e)meyen Belkıs'a bunun nedenini, cinsel konularda neden tutuk olduğunu sorarlar. Üremenin, çoğalmanın, çocuk doğurmanın, anne cinselliğinin ne kadar iğrenç olduğunu kimseye anlatamaz Belkıs. Bu insanlar için "*hep cinsellik*" vardır. "*Bu aydınların dünyası cinsellikle kuşatılmış*"tır. (s.50) "*Birçok insan kendisine cinsel bir araç gibi bakmış*"tır. Ama "*başkalarına bunu*", cinselliğin erdenliği parçaladığını, mahvettiğini söyleyemez. Belkıs, bu fikirlerini insanlara söylese bile sözleri "*yanlış değerlendirilecek, anlaşılmayacak*"tır. (s.50) Belkıs sözcüklerle anlatamadığı bu cinsel baskıyı tuvallerine döker. Örneğin: "*ayrıntıları vermeye çalıştığı bir elma kesitinde dölyatağını düşün*"ür, *tam ortadan bölünmüş bu elmanın çekirdekleri oluşmak üzere birer bebek*"tir; *hayatın tansıksı, ama görünümü hiç de iç açıcı olmayan başlangıcı: yansıttığı, betimlediği elma bu*"dur. Belkıs İnsanlar "*bunu algılasın iste*"r herkes, *hayatın üreyişinden irkilsin.*" (s.60) ister.

Belkıs "*erdenliğe tutkun*"dur. (s.74) Erdenlik, estetik yani güzelduyu demektir Belkıs için. Cinsellik ise bunun tam karşısında; üreme, et, kan, annelik gibi

imgeleri çağrıştırır. Dolayısıyla cinsellik, Belkıs için güzelduyunun tam karşısında ve tiksindiricidir

Cinsellik için kadın ve erkek vücudunun soyunması, “bir erkeğin sevişmeden önce çorabını çıkarması ya da çıkarmaya üşenmesi, bir kadına çoraplarıyla değmesi, kolda unutulmuş bir saat; boyundan çıkartılmamış bir kolye, çözülmesinde güçlüklerle karşılaşacak kopçalara yerlere fırlatılmış; sutyenler, külotlar.” Cinsellikten “nefret etmiş”tir bunları “imgeledikçe.” “En sevdiği insanlardan soğumuş”tur. “O soyunma an’ı, o dakika yaşanmamalı”dır. “Çünkü bu anda bir bilinç vardır, erdenliğe karşı”dır “bu an, üremeyi amaçla”r ve üremeyi amaçlayan tüm davranışlar gibi estetiği öldürür.” Bu yüzden “Korkut’un bütün isteklerini geri çevir”ir Belkıs. Belkıs’la Korkut, “her şeyi yarım yaşa”r. “Korkut’un ruh sağlığı/dengesi bozulmuş”tur bu yüzden. Ama Belkıs Korkut’un ruh sağlığının korunmasından daha önemli bir kazanım elde etmiştir: bekâret. Yani “güzelduyu korunabilmiş”tir, “önemli olan da bu”dur. (s.39-40)

Cinselliğin karşısında yer almasına, ondan kaçmasına rağmen içinden gelen ve onu bazen etkisi altına alan cinsel arzulara engel olamaz Belkıs zaman zaman “deri ve gövde istekle boğuşa”maz ve yalnızlık çıldırtıcı bir nitelik kazanı”r başkışı için. (s.310)

Romanın çözülme bölümünde Belkıs, Rum meyhanesinde alkollüyken cinsel arzuları şiddetlenir. “Derinin isteği şiddetlen”ir, çağır”ır, kim olursa olsun; şarabın etkisi mi , kimi zaman, çok az, olur, kan tutuşur, yüzüne al basar Belkıs’ın, binde bir, mutlaka geçirilmesi, önlenmesi gereken bir andır, insan her türlü çılgınlığı göze alabilir, ama soğuk su -yüze çarpılacak- ya da derin nefes alışlar, tümü isteğin acısına son verecektir, ansızın sokağa fırlamak, bir yürüyüş, sevdiğimiz bir şiiri yeniden okumak ve en önemlisi firçanın darbeleri, boyanın ve renklerin ve betimlerin büyüü (...)” (s.312) bu durumu engelleyebilecektir. Belkıs, bu andan sonra ikiye bölünmüş, hasta, iğrenç çevrede Doğan’ı düşünür. “Doğan” onun zihninde “bir saflık anıtı gibi dirimsellik kazanmış”tır. Çünkü Doğan da erdendir, Belkıs’la asla birlikte olmamıştır. Belkıs “onu özle”r. “Niye?” diye sorar kendine “Belki bir koşullanmışlık, etin isteğini ve çağrısını evli olduğu adamla giderme koşullanmışlığı, yoo, bu denli yalınkat değil”dir bu istek. Belkıs, “onu özle”r. (s.316)

Romanın sonunda Emre'nin anlatımıyla Belkıs bekâretini kaybeder ve Emre'nin hayal dünyasında Belkıs ve Doğan birlikte olur, romanın bu sahnesi aslında Belkıs'ın eski evine gitmesinin ve orada Doğan'ı ışığı kapatmış, Belkıs'ın parfümünü sıkmış oturup ağlarken bulmasının bilinçaltı öğeleriyle tekrarlanmasıdır, aynı anda Belkıs Doğan'ı arzulamakta, Emre de bu iki kişinin birlikteliğini Belkıs'ı parfüm şişesiyle simgeleyerek anlatmakta; pasajda geçen kan kavramları da şiirsel bir üslupla hem acıyı, Doğan'ın çektiği bir acıyı hem de Belkıs'ın bekâretini kaybetmesini temsil etmektedir:

“Sonra ışığı yaktı ve gördü ki, Doğan bir yataktadır, dölyatağındaki bebeklik öncesine dönüşmüş, yusyavarlak, kıvranıyor, Doğanla birlikte kendisinin de kıvrandığını duyumsadı, Belkıs nerdeydi, o esansın adını anımsamıyordu Emre, ama işte şişe sonsuz büyümüştü, kırıktı, ağzı taşa çalınarak kırılmış ve Doğan kırık şişeyi dölyatağı yapmıştı ve insan sıcaklığında bilmiş, sevişmeye koyulmuştu, kan akıyordu ve Emre onun inleyişlerini İştitti ve kanlarını gördü ve kan çok akıyordu, çünkü deri ince, esans şişesinin kırıkları keskin ve yırtıcıydı.” (s.341)

Cehennem Kraliçesi'nde Belkıs, okurun karşısına *Ölüm İlişkileri*'nin frijit Belkıs'ından çok farklı bir kimlikle erdenliğini kaybetmiş olmanın ötesinde, cinsel anlamda arzulu hatta nemfoman bir Belkıs olarak çıkacaktır.

Ne tuhaf, diye düşündü Cemal, hayatın her an'ı ne tuhaf; bütün bunlar tek tek, inceden inceye anlatılsa, betimlense kimse inanmaz ki, inandırıcı şeyler değil hiçbir, çarpık, iyi düzenlenemeyerek bırakılmış, yarım, kimsenin kanmasına imkân yok; öyle şeyler ki, öznel değerleri yüzünden tikel kalmaya zorunlu, büyük çoğunluğun ilgisini çekemez, toplumun içinde, ama hem toplumun kendisi değil, hem toplumsal bir özellik göstermiyor, örnekse Estetik Dersleri'yle Fazıl paşa efsanesi arasında hiçbir koşutluk kurulamaz... Bunları düşündü. Seviniyordu. Garip bir sevinç kaplamıştı içini, sanki aydınlanıyordu, sudaki bulanıklık arınmadaydı.

C. ROMANIN BAŞKIŞİSİ: CEMAL

1. Dış Dünya İçindeki Konum

a. eşya ile ilişki

Ölüm İlişkileri'nin edilgen, eşcinsel eğilimli başkişisi Cemal iki nesneyle ilişki içindedir. Bunlardan ilki ikinci bölümünün başındaki epigrafta da adı geçen kurdele ikincisiye Uğur'un ona verdiği yılbaşı hediyesi ve bu hediyeye iliştilmiş nottur.

Kırmızı tafta kurdelenin Cemal üzerinde çocukluktan gelen bir etkisi vardır. Cemal babasıyla gittiği Madam Jofezin'in -babasının metresidir- evinde bir tabağın içinde kırmızı kurdeleler görür ve bunları çok beğenir, ardından kurdelelerden birini alır ve saçına takar bu sırada Madam Jozefin içeri girer ve onu bu halde görür, babasına seslenir bu arada Cemal'e bir de tokat atar. Bu durum Cemal'in ilk eşcinsel yönelimi ve bu eğilime toplumdan gelen ilk tepkidir.

Uğur'un ona verdiği yılbaşı hediyesi ve bu hediyeledi not ise kurdeleden farklı olarak olumsuz çağrışıma sahip değildir. Uğur Cemal'e cilalı çakıl taşından yapılmış üç küçük yer cücesi armağan eder. Cemal bu hediyeyi odasının baş köşesine koyar zira bu hediye onun neredeyse en önemli eşyalarından biridir. Çünkü Uğur'dan gelmiştir ve bir anlamda Cemal'de Uğur tarafından önemsendiği izlenimini uyandırmaktadır. Hediyeye iliştilmiş nottaysa "*Mutlu yeni yıllar canım... Sevgileri getirdi bana seni tanımam. Yetmiş altıdan kalacak belki de tek tatlı anı.*" (s.115) yazmaktadır. Bu hediyeye iliştilmiş not hediyeleden de önemlidir. Çünkü Uğur'un Cemal'i önemsendiğinin kesin göstergesidir. Zaten Cemal'de hediyelerini Belkıs'a göstermezken notu hemen ona gösterir ve ardından da bu notu çerçeveletip odasının başköşesine koyar.

Bu iki eşyadan birincisi Cemal'in toplumdan dışlanmasının, cinsel tercihlerinin ifade aracı ikincisiye onun bağımlılığının simgesi olarak okunmalıdır.

b. sosyal çevre

İçinde bulunduğu sosyal çevreyi Belkıs ve Emre gibi Cemal de eleştirmektedir. Belkıs ve Emre'den farklı olarak Cemal daha avam bir üslupla bu eleştiriye yapar *"Ay! herkes birbiriyle düşüp kalkıyordu, bütünüyle kokuşmuş bir topluluk, ama kimse kendine toz konduramaz."* (s.260) der Cemal bu insanlar için.

Cemal *"İşte herkes çok fazla entelektüeldi ve aydın olmanın ayrıcalıklarından yararlanıyorlardı. Sevsinler!"* (s.282) sözleriyle bu üslubunu devam ettirir ve bu sosyal çevrenin kendini aydın, elit bir konumda tuttuğunu ekler. Buradaki ironik *"çok fazla entelektüel"* sözü Cemal'in kendi çevresi tarafından avam ve kendilerine oranla cahil görülmesine yaptığı bir eleştiridir. Eleştirinin devamında bu topluluğun kendi yarattığı sosyal fildişi kule de *"aydın olmanın ayrıcalıklarından yararlan"*mak sözleriyle ifade edilmiştir.

Cemal'e göre bu insanlar her ne kadar birbirleriyle iletişim içinde olsalar dahi birbirlerinden kopuktur, dünyanın uçsuz bucaksız köşelerine dağılmışlardır sanki. Bu çevredeki ilişkiler eskimiş, yıkılmış ve çökmüştür; çünkü bu insanlar bencil ve ikiyüzlüdür ama Cemal de dahil kimse bu ikiyüzlülüğü aşamaz ve bu "oba"da ilişkiler bu düzen içerisinde devam eder.

2. İnsan ilişkileri

a. insanlara olumsuz bakış

Cemal'in çevresine, insanlara olumsuz bakışı yalnızlığından ve kişiliğiyle tercihlerinin toplum tarafından kabul görmemesinden kaynaklanmaktadır. Cemal'in yalnız kalmasındaki temel etken kabul görmemesi olduğuna göre aslında bu neden teke indirgenebilir.

Cemal güvensizlik içindedir. İnsanlara güvenmez. Onun insanlara böyle yaklaşması çok doğaldır. Zira küçüklüğünden itibaren yaşadıkları Cemal'e bunu öğretmiştir. En yakınındaki insanlardan biri olan babası annesini aldatmış, onları terk etmiş ve yüz üstü bırakmıştır. Çevresindeki akrabalar Cemal'e sırtlarını dönmüş ve

Cemal genç yaşında çalışmak zorunda kalmıştır. Onun annesiyle ilişkisinde bile bu açıdan bakıldığında çatlak noktalar görülmektedir. Cemal annesini sevmekle beraber, ondan, onun isteklerinden, ikiyüzlülüğünden bazen nefret dahi etmektedir. Annesi de Cemal'e güvenmez evde bulamadığı çikolata kutusu için bile oğlunu hırsızlıkla suçlar oysa Cemal annesinin bu zevkini bildiği için mümkün olduğu kadar ona bu çikolatalardan almaya çalışmaktadır.

Çevresindeki insanlara bakıldığında da durumun pek farklı olmadığı görülür. Emre ve Belkis Cemal'in toplum içindeki davranışları ve karakterinden dolayı devamlı onu eleştirmektedir. Sevdği insan Uğur ise onu yüzüstü bırakmış ve Oya'yla birlikte olmuştur. Denebilir ki neredeyse etrafındaki hiç kimse Cemal'e sevgiyle yaklaşmamış ve onu anlamamıştır. Bu durum doğal olarak Cemal'de insanlara olumsuz bir bakışın doğmasına yol açmıştır. Anlatıcı da bu noktada Cemal'in yanında yer alarak *"insanların hepsi düşmandır(...)İnsanlara güvenmek yanlıştır, yaşamı boyunca bu yanlışlığın acısını çok çekmişti Cemal"* der. (s.106) Romanın anlatıcısının da vurguladığı gibi olumsuz bakışın sebebinin diğer insanların Cemal'e yaklaşımları olduğu çok açıktır zira ona az da olsa yakınlık gösteren Belkis hakkında olumlu görüşlere de sahiptir Cemal. Aynı durum Uğur ona azıcık bir ilgi gösterdiğinde Cemal'in Uğur'a ne kadar yakınlaştığıyla da örneklenmektedir.

b. 'arkadaşlık' ve arkadaş kavramına bakış

Cemal'in arkadaşlığa ve arkadaşlarına bakışı Uğur merkez alınarak incelenmelidir. Uğur Cemal'in her şeyi olduğu gibi en yakın arkadaşıdır. Bu arkadaşlığın da ötesinde Cemal, Uğur'a eşcinsel bir aşk beslemektedir. Cemal'in aklında Uğur'dan ve onunla arkadaşlığının seyrinden başka bir düşünce bulunmamaktadır. Fakat o bu ilişkinin bir sonu olmadığını da bilir :

"Cemal, cinayete kurban gideceğini bilerek, gerçeklikleri en ince ayrıntısına dek sezerek Hegel paralıyor, estetik üzerine ipe sapa gelmez birtakım şeyler geveliyordu. Hep Uğur'a yaranma arzusu. Onursuzluğun doruğundaydı. Nasıl anlatmalı, sevdiğini, aşık olduğunu"

bile açıklayamamıştı, açıklayamayacaktı da. Öyle sessiz, öyle umarsız ve her türlü aşağılanmayı kabul ederek.(s.266)”

Cemal için sorun “*ne para, ne Lukacs’ın Hegel’le ilintisi*”dir, *ne bir kez meyhanede rastladığı Brecht Brecht diye tutturan yarı manyak gençler, hiçbiri, Firdevs hanımın mobilya istekleri de değil, hattâ Oya bile okşanabilir, bütün soru Uğur’la ilişkilerinin düzelip düzelmeyeceğidir.*” (s.117) Ama Uğur’dan beklediği karşılığı göremez Cemal kendisi “*Uğur’un köpeğiyim ben*”(s.29) derken Uğur Oya’yla birlikte olur ve gitgide Cemal’dan uzaklaşmaya başlar. İlişkilerinin başlangıcında Uğur da Cemal’e ilgi duyar ve bu ilgisini ona “*...Sevgileri getirdi bana seni tanımam. Yetmiş altıdan kalacak belki de tek tatlı anı.*” (s.115), “*Seni herkesin içinde, burda öpebilirim.*”(s.156) gibi ifadelerle belli eder. Ama Oya’yla tanıştıktan sonra Uğur biraz da Oya’nın etkisiyle Cemal’den soğur ve artık ona eskisi gibi davranmaz. Oya Cemal’in cinsel kimliğini sorgular, onu garip bulur:

“Geçen ilk yaz Oya gülümseyerek, başında asma dallarından tacı, bir kraliçe gibi aralarına karışmış, Cemal’e sürgündeki prensmişçesine yakınlık göstermişti (şimdi prenses olup olmadığını, istese de prenses olamayacağını soruşturarak)” (s.131)

Oysa Cemal Uğur’la birlikte olmak için her şeyi hatta Oya’yla Uğur’un nikahlarında şahit olmayı bile kabullenir. Uğur Cemal için bir tutkudur. Cemal Hegel’in *Estetik Derslerini* bile Uğur’a yaranmak için çevirmeye başlamıştır. Bir tiyatro oyuncusu olan Uğur’un Hegel’in güzel duyu anlayışını bildiğinde daha başarılı olacağını düşünür Cemal, her şey Uğur içindir. Fakat Uğur tam tersi bir tutumla Cemal’dan uzaklaşmak istemektedir. Uğur ve Cemal arasında geçen telefon konuşması bu iki kişinin arasındaki arkadaşlığın ve birbirlerine karşı besledikleri duyguların yoğunluğunun ne kadar farklı olduğunu yansıtmaktadır:

Cemal:

"ben sana her gün telefon etmek istiyorum sesini duymak bir güven veriyor bana ne bileyim öyle bir güven-her gün bir kez telefon ederim-seni buluncaya kadar ararım(...)"

Uğur:

"bak bu da garip her gün bana bir telefon etmenin ne anlamı olabilir ki senden telefon beklediğimi nerden çıkarıyorsun insan kendi kendine yetmelidir beni en yakınım olan Oya bile her gün arasa bunalabilirim ben her gün Oya'yı aramıyorum sözgelimi ilişkimiz bir tuhaf senin davranışların çok tuhaf(...)"

Cemal:

"ne olur sanki sana telefon etsem merhaba ve nasılsın demek bu kadar zor mu beni anlamayı isterdim sana kendimi anlatmaya çabalamıştım-beni biliyorsun-Öyle güvençsiz bir yaşam ki bu-sana telefon ettiğim zamanlar(...)"

Uğur:

"(...) daha uzun konuşamam daha uzun konuşmamıza imkân yok içerde Oya var. Oya'nın bu saçmalıkları duymasını istemiyorum sana elimi uzatmadım ki şimdi çekniş olayım hiçbir şey için söz vermedim-kapatmak zorundayım-Oya'ya ayıp oluyor-başka zaman olsa(...)"

Cemal:

"peki seni tekrar ararım beni sen ara istersen-bir boş vaktin olursa beni ara-yine telefon ederim ben(...)"

Uğur:

"(...) istersen bir süre hiç etme telefon etmene gerek yok karşılaşınca görüşürüz nasıl olsa karşılaşırız(...)" (s.173)

Bu konuşmada da özetlendiği gibi başlangıçta Cemal'in duygularına karşılık veren Uğur, Oya'yla tanıştıktan sonra onu dışlamış ve aralarında geçeni yok saymıştır.

c. 'çevre'nin gözüyle başkişi

Cemal okura kendini tanıttığı ikinci bölümün dışında, Belkıs ve Emre tarafından da farklı bakış açılarından tanıtılmaktadır. Okur Cemal'i öncelikle Belkıs'ın gözünden tanır. Birinci Bölümde Belkıs Cemal'den sıkça bahseder.

Belkıs'a göre Cemal *"Bir kadın gibi"*dir(...)bütünüyle bir kadın gibi, biraz bayağı ve geveze (...) abartısız ünlemler olmadan konuşamaz. (s.11) Onun Cemal hakkındaki görüşleri genellikle Cemal'in renkli kimliği ve cinselliği üzerinedir. Belkıs; Cemal'in çocukluğunu, hayatını, bilir. Bu yüzden *"Cemal'i anlamak için çöküşün kültüründen geçmek gerekir."* (s.29) der. Bu görüşü Emre de savunur ve *"Sözgelimi Cemal yok oluşun simgesiydi"* (s.203) sözleriyle aynı görüşü farklı sözlerle yinelemiş olur.

Diğer kişiler, örneğin Gökmen bir anlam veremez Cemal'e, tanımlayamaz onu, payetli çantasıyla evden içeri girip *"Çılgın yıllar çocuklar!"* diyen Cemal'in nasıl Hegel çevirdiğini aklı almaz. *"Belkıs onun daktilo başında, masasının üstündeki sözlükleri, sanat tarihlerini, estetik üzerine yazılmış bütün kitapları karıştırırken kişilik kazandığına, gerçek iç dünyasına döndüğüne inan"*ır. (s.20) Ama Belkıs Cemal'in sürekli yalan söylediğini de düşünür. Emre de bu kanıdadır. Emre'ye göre Cemal *"her zaman edilgin, korkak, aptal bir yalancıdır."* (s.251)

Belkıs'a göre Hegel çevirmek de bir uğraş değil büyük bir oyundur. *"Uğur'a, ötekilere önemli bir adam rolü"* oynar Cemal. *"Olduğu gibi görünmeyi hiç öğrenememiştir"* çünkü *"Üstelik herkes onun oynadığını kavramış"*tır, *"daha ikinci üçüncü görüşmelerinde."* (s.328) Bu noktada Emre de Belkıs'la aynı görüşe sahiptir. O da Cemal'in çevirilerinin kişiliği nedeniyle başarılı olamayacağını düşünür:

“Cemal Vorlesungen über die Aesthetik'i çeviriyordu. Gerçekten insanı onurlandıracak bir uğraşı. Ama Cemal'in çalışmasına nereye kadar güvenilebilir? Bir de ruh dengesi bozuktı. Yaşama sağlam bir bakış açısıyla. yanaşamıyordu. Uğur ne derse, Cemal de yineliyordu. Sonra aşkı —Cemal'inki aşk mıydı— bir tutsaklıktan ayırt edememişti. İnsanın eğilimlerinin, isteklerinin şu ya da bu olması yaşamın ana sorunlarıyla o denli ilintili değildi. Fakat onur yoksunluğu giderek yaşamı belirleyecek etmenler arasında yer alabilirdi. Ve Cemal onursuzdu, alabildiğine onursuzdu. Hegel kim bilir hangi sarsıntıların, yıkımların kurbanı olacaktı. Ya da şimdilerde olduğu gibi bir türlü bitirilemeyecekti.” (s.204)

Emre'yle Belkıs'ın bu görüşünde haklılık payı vardır. *“Estetik Dersleri'ni çevirmeyi, en çok, Uğur'a Hegel'i anlatabilmek amacıyla yüklenmişti. Hegel'in güzeldüyü anlayışını, kuramını, öğretisini bilen bir oyuncu! Cemal çok heyecanlanıyordu. Bir gün herkes alkışlayacaktı Uğur'u. Sahnede dünyanın çelişkilerini yumuşatacak, sanat aracılığıyla sonsuz uyumu yaratacak, insanlığı temelli bir mutluluğa çağıracaktı.” (s.116)* sözleri de bunu bize kanıtlamaktadır çünkü görülmektedir ki Cemal'in kendisi de böyle düşünmektedir.

Etrafındaki insanların tamamı da Cemal'in çevirilerini eleştirmektedir. Onun üslubunu çok bayağı bulurlar. Bu kişilere göre Cemal cahildir, belki çevirileri doğrudur fakat dili bu bilgisizlik nedeniyle tatsızdır.

Cemal'in üslubu, mimikleri, tavırları rahatsız etmektedir insanları. Emre *“Uğur'la birlikte olmak istiyorsan, «erkek gibi davranmaya çalış. Eşcinsellik, travesti olayı değildir.”* der Cemal'e (s.143-144). Ona göre Cemal bir soytarıdır, onursuzdur. Emre Cemal'e yardım etmek de ister, hatta buluşacakları bir gecenin sabahında Cemal'i davet ederken ona *“(…) onurunu hiç olmazsa kalabalık içinde koruyacağını umuyorum.”*(s.282) der. *“(…) bir tanrı gibi Cemal'e al uzatmalıydı. Öylesine tutarsız, onurdan uzak, bayağılıkla bezenmiş, kadın kılıklı bir insan yerine atılğan, doğru sözlü, kabadayı tavırlı Cemal'i yaratmalıydı.”* (s.193-194) sözlerinde de görüldüğü gibi Emre Cemal'i değiştirmek, ona yeni bir kimlik kazandırmak ister.

Tüm bu olumsuz bakış açılarına rağmen gerek Belkıs gerekse Emre Cemal'i bazı açılardan takdir de ederler. Cemal'in hiç korkmadan kendi kimliğini yaşaması onları etkiler. Belkıs'ın *"Ama Cemal, Uğur bu iki erkek, olağandışı bir şey yaşamalarına karşın, hayatı aksatmadan yürütüyorlardı."* (s.11), *"(...)geçen kış iki erkek yalnızdılar ve birlikte oluşlarını sergilemekten kaçınmıyorlardı; Uğur'un koluna giriyordu Cemal, omuzdan asma çantasını (payetsiz) sallayarak, tiyatrolarda, sinemalarda, meyhane çıkışlarında: galeriye de bir arada gelmişlerdi."* (s.12), *"Belki de içlerinde, bu Verdurin'ler «nüvesinde» yaşayan, hayatı olduğu gibi kabul eden bir tek Cemal'di. Duygularını, eğilimlerini saklamıyordu."* (s.28) sözleri onun hareketlerini takdir etmese de cesaretini takdir ettiğinin göstergesidir.

Emre de Belkıs'a yakın bir yaklaşımla bu noktada Cemal'i takdir etmekte ve onun korkusuzluğunu şu sözlerle övmektedir:

"Hiç beğenmedikleri Cemal korkusuzdu; onurdu-aşktı-benlikti... dinlemiyor, yalanları ve zavallılığıyla Uğur'u aranıyordu; gece-yarısı, engin, dalgaların köpürdüğü, bilinmez, çok uzak kıyılara çarptığı bir denizde, gemici haritalarının gösterdiği fenere ulaşarak yitirdiği rotayı bulmak isteyen bir kaptan gibi, teknesi küçük, fırtınalara dayanması olanaksız, ama yılmadan..." (s.232)

Roman kişilerinin pek çok açıdan eleştirdikleri Cemal, Bodrum dörtlemesinin son romanı *Bir Akşam Alacası*'nda içsel bir değişim geçirecek ve okurların karşısına çalışkan, üretken, güncel siyasa üzerine fikirler üreten bir akademisyen olarak çıkacaktır.

3. İç Dünya

a. yalnızlık

Cemal çocukluğunda ve yetişkinliğinde daima yalnızdır. Etrafında devamlı insanlar olmakla birlikte o, bu topluluğun içinde tek başınadır. Cemal'in babası Cemal daha küçükken evi terk eder. Babasından ayrı olan Cemal annesiyle de hiçbir

zaman iletişim kuramaz, sahipsiz bir çocuktur Cemal. Babası ona gereken şefkati göstermez, Cemal'in çocukluğuna ait aşağıdaki pasaj bu durumu özetlemektedir:

“Sen mi geldin? demişti babası. Sanki beklemiyordu... Cemali görmezden gelmişti madam Jozefin, ağızlıklı sigarasından halka halka dumanlar savurmuştu...Kimse sofraya çağırmamıştı Cemal'i. Açtı. Okuldan çıkmış, buralara koşuşturmuştu. (...)Bütün bunlar çok acıydı. Firdevs hanım saçlarına kolonya sürmüştü Cemal'in, «Belki öper baban, temiz temiz. demişti. Öpülmemişti saçlar.” (s.131)

Annesi Firdevs Hanım'ınsa tek derdi babasının metresi Madam Jofezin'dir. Çevrelerindeki kadınlar devamlı Cemallerin evine gelir, kahveler içilir ve burada Madam Jozefin çekiştirilir. Kimse Cemal'le ilgilenmez bu konuşmalarda, Cemal yalnızdır.

Biraz büyüdüğündeyse eve bakmakla yükümlüdür Cemal. Akrabalarına, tanıdıklarına yönelir, yardım ister onlardan. Herkes sırt çevirir Cemal'e, tekrar yalnızdır. Bu zengin akraba ve tanıdıklar onu yanlarından kovar.

Daha sonra ise Uğur'la tanışır Cemal her şey güzeldir başlangıçta fakat sonraları Uğur Oya'yla tanışır ve Cemal'i dışlar. Cemal tekrar yalnızdır:

“Kalbindeki çarpıntıya dayanamıyordu. Çok yalnızdı. Uğur buz gibi davranmıştı (onun için dünyayı vermeye hazırken, severken-severken, hep umut, hep sonsuz bekleyiş, “Merhaba...” demekle yetinmişlerdi Oya'yla ikisi. Öksüz çocuklar gibi kalakalmıştı Cemal. Emre'ye sığınmak istemişti (ne de olsa gizlerini açmıştı ona, Belkıs'a da; dinlemişlerdi). Emre de yan masaya sıvışmıştı.” (s.259)

Yukarıdaki parçada Cemal'in arkadaşlarıyla buluştuğu Rum meyhanesindeki yalnızlığı anlatılmaktadır. .Bu bölüm onun yaşadığı yalnızlığı, dışlanmasını, önemsizleştirilmesini başarıyla vurgulamaktadır.Ama belki de Cemal'in yalnızlığı ve

yalnızlaştırılması en güzel şekilde meyhanedeki toplantının sonunda arkadaşlarına bakarak zihninden geçenlerle verilmektedir:

Çevresindeki herkes Cemal'i dışlamış, yalnızlaştırmıştır. Onun henüz çocukken babası tarafından dışlanarak başlayan yalnızlığı sevgilisi Uğur'un Oya'yla birlikteliği seçip Cemal'i dışlamasıyla devam etmiştir:

“Kovulmuştu, bunu hiç unutmuyacaktı, baba dostu yaşlı zengin bay onu kovmuştu. Sonra Uğur, Oya'nın geleceğini söylemiş ve kovmuştu. Belki birazdan da Oya meyhaneden kovacaktı, kimse kendisini savunmayacaktı. İşte Emre aynalara dalıp gitmişti, görmüyordu, işitmiyordu. İşte Belkıs'ın gözleri Korkut'taydı, kösnül, istekli ve isteklendirici bakıyordu sevgilisine. Korkut humbıl önüne bakmakla yetiniyordu; artık o da, kim bilir neresine bakıyordur... Gökmen perişandı, (için için güldü Cemal) bir kez yitirmişti oyunu; öykücülüğün on buyruğuyla ilgilenen kalmamıştı; üstelik Belkıs bütünüyle kendi dünyasındaydı. Yaşlı zengin bay kasasına sırtını dayayıvermişti. Geçen kış, coşkun gecelerde, Uğur bütün zenginlerin öldürülmesi gerektiğini savunurdu.” (s281)

b. sevgi(sizlik)

Sevgi ihtiyacı, sevgisizlik kavramları Cemal'in özelde yalnızlığını ve bağımlılığını geneldeyse kişiliğinin önemli bir kısmını anlamlandırmak bakımından önemli bir noktadır.

Cemal sevilmemiş, dışlanmış, yalnızlaştırılmış bir kişidir. Bu durum daha çocukluğunda başlamış ve yetişkinliğine kadar devam etmiştir. Daha çocukken baba sevgisinden uzaktır Cemal. Babasına kendini sevdirmek ister. Fakat sevdirmek bir yana babası onun varlığını bile ayımsamaz kimi zamanlar. Daha sonra akrabaları dışlar Cemal'i, akrabalarının tek düşündüğü para ve aileden kalacak mirastır. Cemal annesinden de ihtiyacı olan sevgiyi göremez, bu nedenle bazen annesinden nefret bile eder. Cemal yetişkin olduğundaysa durum yine pek farklı değildir.

Kendi sosyal çevresi tarafından karakter özellikleri nedeniyle pek hoş görülmez, zaman zaman da aşağılanır. Sevdığı adam Uğur ise belli bir zaman sonra onunla görüşmek istemez ve Oya'yla birlikte olur. Cemal, hep yalnızdır ve sevgisizdir. bu nedenle Uğur'a bağımlıdır. Ondan az bir karşılık görse çok mutlu olur. Sevgi Cemal için çok önemlidir. Sevilmek biraz da kabullenmekle eş anlamlıdır.

Her ne kadar pek çok noktada ayrılırsalar da *Her Gece Bodrum*'un Cem'iyle Cemal arasında sevgi açlığı anlamında bağlantı kurulabilir. Sevgi ihtiyacı nedeniyle Murat'a bağımlı hale gelen Cem gibi Cemal de Uğur'a bağımlı hale gelir.

c. kendiyle ve kendi geçmişiyle hesaplaşma

Cemal'in bilincinden anlatılan ikinci bölüm boyunca başkişi devamlı geçmişine dönüşler yaşar ve kendiyle, kendi geçmişiyle hesaplaşır. Çocukluğunda yediği tokattan jest ve mimiklerin sorgulanmasına uzanan detaylı bir hesaplaşma içine girer Cemal.

Önce çocukluğunu düşünür "*Viyanalı bir kontesin torunuyum ben.*" (s.31) der kendi kendine. Zaten annesi "*Firdevs hanım, ikide birde Fazıl paşanın torunu olduğunu anımsatır.*" (s.117) Cemal'e. Sonra Cemal çocukluğuna döner "*Babası yıllarca kaçmış*"tır "*bu evden, karısından, küçücük, ufak bir çocuk olan zavallı Cemal'den.*" (s.110) Babası başka kadınlarla, metreslerle geçen hayatında Cemal'i ve annesini sürekli yalnız bırakmıştır. Cemal'in feminen tavırlarının altında babasız geçmiş bir çocukluk, ruhi olarak yıpranmış bir anne şüphesiz temel nedenleri oluşturmaktadır. Cemal, babasının onlara ne kadar uzak olduğunu düşünür. Ve evlerinin kirasını bile ödeyemedikleri bir sırada para almak için babasının yanına gittiği anı anımsar:

"Garson masaya yeni mezeler yetiştiriyordu., Kroketler, küçük, kimyonlu köfteler çarçabuk paylaşıldı. Fazıl paşanın oğlu, krokodil cüzdanından iki yüzlük çıkarıp Cemal'e uzattı. "Alın idare edin, çünkü çok parasızım, dedi. Cemal yanıtlayamadı; tabii teşekkür edecekti.

Fakat babasının dinlemeye, vakti yoktu. Yuvarlak masanın kalabalığına döndü, Başka ne isteyelim? diye sordu, Havyar yer misiniz bir parça? Kibar sofrası sahibinin sunusu geri çevrilmedi. Krokodil cüzdan iç cebe yerleştirilmişti.” (s119-120)

Bu sahne onun zihninde babasının gözünde ne kadar değersiz olduğunu gösteren bir simge olarak yer etmiştir. Ardından başka bir sahne canlanır Cemal’in zihninde annesinin Kontes Rosa’yla olan tartışmasında çevirmenlik yaptığını ve orada konuşulanları hatırlar. Bu sahneler Cemal’in mutsuz çocukluğuna ve karakterine bir nedensellik katmaları açısından da önemlidir:

“Kontes Rosa, avaz avaz bağırarak, «Firdevs! Firdevs! Kocanız kadın istiyor, tahta parçası değil!» diyordu, «Bilmiyorum nerde olduğunu Şefik’in... Kim bilir hangi bataktadır...»

Annesi, Cemal’i sarsarak, «Ne diyor-ne diyor?» diye soruyordu; çünkü kontes Rosa Almanca konuşabilirdi ancak; yeni öğrendiği bir dili güçlkle çeviriyordu Cemal.

«Söyle ona, baban bir kadınla değil, orospuyla yatmak istiyor.» Cemal çok düşünüyor, orospu sözcüğünün Almancasını okulda öğrenmediklerini anımsıyordu, ama öbür çocuklar daha ilk hafta büyük sınıflardan öğrenmişlerdi: orospu-sikişmek-ibne; fısıltılar, kulaktan kulağa söyleyişler ve Cemal önüne bakardı, hemen unutarak böyle kötü sözcükleri, sen Fazıl paşanın torunusun sen bir kont gibi Jozefin’in elini öp sakın başına koyma baban belki saçını öper.” (s.139)

Bu sahneyle, babasının Cemal’i ve annesini dışlaması birlikte düşünüldüğünde Cemal’in kadınsılığı anlamlandırılabilir. Cemal babasının metresi Jozefin’e benzemek ister çünkü babası “kadın” istemekte, Firdevs Hanım’ı ve Cemal’i yok saymaktadır. Babasıyla birlikte Madam Jozefin’in evine gidişi bu evde onun kurdelelerini saçına takarken yakalanışı ve Madam Jozefin’in tokadı Cemal’in

aklıdan hiç çıkmaz. Her ne kadar sorunlu bir ailenin içinde büyüse de Cemal anne veya babasından hiç şiddet görmemiştir. Cemal yediği ilk tokadı babasının metresinden yemiştir. Bu tokat hem bu açıdan hem de Cemal'in feminen eğilimlerinin ilk oraya çıktığı andan beri karşılaştığı tepkileri yansıtması bakımından önemlidir:

“(...) yakalanmıştı, tafta kurdeleyi saçına bağladığı zaman (bir prenesti işte), balkondaki tektaş yüzük takmış kadın eli uzamış-uzamış, yeryüzünün en ırak köşesine dek uzanabilecek büyüsel bir sopanın ucuna takılmış gibi çarpmıştı yüzüne, yansıda kızarmış yanağıyla kendisi, karşısında çığlık atan biri gözleri büyümüş, faltaşı gibi açılmış madam Jozefin, tartaklıyordu, tartaklanmıştı, “Petite putaine! diye haykırıyordu baştan çıkartıcı kadın, “Şefik, hemen gel, ton fils. c'est une petite putaine!”” (s.136)

Bütün bu düşüncelerden sonra Cemal kendine, ilişkilerine döner *“(...)ruhunu iblise satmış bir keşiş gibiyim!”* (s.134) der ikiyüzlülüğüne, değişkenliğine, kaypaklığına. Cemal bu durumun, insanların kendine böyle baktığının farkındadır. Kendine kızar *“Niye böyle, saçma sapan kıkırdıyorum ki, diye düşünür... ne gereği var, niçin kendimi denetleyemiyorum!”* (s.152) der.

Cemal kendi ezikliğini, Uğur ve Oya ilişkisi içindeki yerini kapsamlı olarak hayalî bir telefon görüşmesiyle özetler:

“Uğur benim seni arıyorum geç mi saat farkında değilim çok yalnızım sana söylemek istediğim şeyler var seni sevdiğimi söylemiş miydin hiç işte söylüyorum sen sevmesen bile vazgeçemiyorum. Oya'ya, nasıl yarandığımı fark ettin mi nerdeyse kıcını yalayacaktım o aşağılık karının... kadın olmayı bile istedim beni bırakmayasın diye ama kadın da olsam bırakırdın çünkü Oya kadar becerikli olamayacaktım ben hep zavallı kalacağım.” (s.322)

Bu sözlerle Cemal, Uğur’la ilişkisini ve Oya’ya karşı tavrını ortaya koyup açıklamıştır. Anlatıcı ise Cemal’in iç dünyasını, yaşamını, kişiliğini okura şu sözlerle anlatır:

“Gelgelelim bir türlü öçlere, sorgulara açılmıyordu ifadesi; suçlayıcı olamamıştı. Hayatı yenmeye, dizginlemeye vakit olmamıştı ki. Firdevs hanımın baskılarına para sorunları, para sorunlarınıninkine eğilimlerinin cengi karışmıştı da, tepeden tırnağa bir ödlelik anıtı yaratmıştı öz varlığından: hırçınlığı gülünç, çaresiz, tek başına, hep terk edilecek biri, güzel olan her şeyi duyarak, bir türlü ifade edemeyerek.” (s.109)

Baştan sona Cemal’i tanımlayan bu öbekte de görüldüğü gibi Cemal tercihleri pek de elinde olmadan, hayatın onun için yaptığı seçimleri yaşamıştır.

ç. intihara eğilim

Cemal’de görülen belli bir intihar düşüncesi yoktur. Fakat zaman zaman biraz da arzulararak ölümü hatırlar Cemal özellikle Uğur’la Oya’nın yakınlaştığı anlarda, yine de bu durum gelip geçici bir fikirdir. “Oya’nın da pek hoşuna gitmişti kantolar, ağırdan, mırıldanırcasına eşlik ediyordu. Uğur’un saçlarını okşuyordu kız. (Öleyim, diye düşündü Cemal, taa ötelere Firdevs hanımın bir daha asla fondon yiyemeyeceğini gördü, yaşamak duygusu bir içgüdü gibi ağır bastı.)” (s.283) ifadesi de bu görüşü doğrular niteliktedir.

d. ezik kişilik

Cemal bağımlı, ezik ve pasif kişiliğiyle çıkar okurun karşısına. Onun ezik kimliğinin altında yatan asıl neden ise Uğur’u kaybetme korkusudur. Cemal, Uğur’u kaybetmemek için her şeye katlanmaya hazırdır. Hep aşağıdan alır “Uğur’un

ardından sürüklenerek. Oya'nın aldirışsız, küçümseyici, horlayan tutumunu görmezden gelip(...)ölgün, silik." bir tavırla Uğur'un yanında yer almaya çalışır. (s.12)

Cemal Uğur'un evine hiç çağrılmadığını anımsar hep kendi arayıp kendini davet ettirmiştir bu eve, Bu durumu anlatan "*Fakat bu mutluluklar evine bir kez olsun çağırılmamıştı; donakaldı; sahi, bir kez olsun; hep kendisi telefon etmiş, nedenler yaratmış, «Gelebilir miyim?» demişti... Bir çağırsaydı, bir çağırsalardı gecenin hangi saatinde olursa olsun; «Yok canım, ne rahatsızlığı, ben daha oturuyordum, kitap okuyordum,» diyebilseydi; ama kime diyecek..»* (s.150) cümlesi Cemal'in ezik kimliğini bütünüyle ortaya koyar. Görüldüğü gibi Cemal kalkıp oraya gitmekten yüksünmez, o gecenin bir vakti olsa bile kalkıp gidecektir. O sadece aranmak ister ama Uğur'un evinde onu arayacak kimse yoktur. Bu kişilik özelliğini bir adım daha ileri taşır Cemal ve Uğur'a "*Ben seninleyken yok olmak istiyorum, (...) yakıştıramıyorum sana benimle arkadaşlığı, dostluğumuzu, birlikteliğimizi yakıştıramıyorum. Çok utanıyorum.*" (s.156) der. Görüldüğü gibi Cemal o kadar eziktir, kendini o kadar aşağı görmektedir ki Uğur'a bile yakıştıramıyorum sana benimle arkadaşlığı demektedir. "*Yeryüzünün en aşağılık, en iğrenç, en zavallı yarattığı olduğunu...*" (s.177) kabullenmiştir bu sözlerle Cemal.

Ama kendine engel olamaz. Oya ve Uğur'a sert bir çıkışından sonra sanki hiçbir şey yokmuş gibi tekrar Oya'ya sevimlilikler yapmaya başlar Cemal. Oya'nın kendine yaptığı onca kötülüğe, Uğur'un ona hiç mi hiç değer vermemesine karşın. O anda meyhanede oturur ve düşünür. Kendi pasifliğinin, ezikliğinin nedenlerini sıralar ve içinden bir sitem, bir eleştiri yöneltir kendisine ezik diyen diğer kişilere:

"(...) ona yaranmak mı istemişti: kolunu dürtüklemişti kızın. Hâlâ yaranmak istiyorsa, kendine, gurursuzluğuna şaşardı Cemal, Belkıs'la Emre bu davranışını -çünkü görmüşlerdi- hoş karşılamayacaklardı. Ah! onlara anlatamıyordu, kimselere anlatamıyordu. Mantıkla, sağduyuyla yaklaştığında Uğur'u sevmemesi gerektiğini biliyordu. Fakat kalbin sesi sürekli yalanlıyordu. Uğur giderse, yeryüzü büsbütün gecenin egemenliğine terk edilecekti, Uğur gitmesin, Uğur'un gitmesini

engelleyebilmek için her şeyi yapmaya hazırdı, her türlü küçülmeye boyun eğecekti; aşk bundan başka nedir, Emre aşkın yüceliş ve onur olduğunu söylese de. ama Emre'nin aşık olduğunu gören olmadı ki, hayır geçen, güz, geçen kış, geçen ilkyaz kimseye âşık olmadı Emre.”
(s.319)

Ve her şeyin sonunda zihnindeki hayalî telefon görüşmesine götürür okuru
Cemal:

“Uğur benim seni arıyorum geç mi saat farkında değilim çok yalnızım sana söylemek istediğim şeyler var seni sevdiğimi söylemiş miydim hiç işte söylüyorum sen sevmesen bile vazgeçemiyorum. Oya'ya, nasıl yarandığımı fark ettin mi nerdeyse kıcını yalayacaktım o aşağılık karının(...) kadın olmayı bile istedim beni bırakmayasın diye ama kadın da olsam bırakırdın çünkü Oya kadar becerikli olamayacaktım ben hep zavallı kalacağım.” (s.322)

Görüldüğü gibi Cemal kadın bile olabilir Uğur için, bu sözlerle de Cemal karakterini, bağımlılığını ve edilgenliğini ortaya koymaktadır.

e. korku

Ölüm İlişkileri'nin feminen, pasif Cemal'inin en büyük korkusu Uğur'u kaybetmektir. Bu korku onun içinde öyle bir boyuta ulaşmıştır ki Cemal, Uğur'u kaybetmemek için kişiliğinden taviz vermekten çekinmez ve hem komik hem utanç verici durumlara düşer.

Cemal bu kaybetme korkusunun yanında genelde de korkak, çekingen bir kişiliğe sahiptir. Onun kadınsı, feminen tavırları da bu durumu destekler. Cemal babası ve dedesi gibi tam bir erkek olamamıştır. *“Fazıl Paşa'nın torunu ödle, elleri ayakları birbirine dolanmış geçip gelir sokaklardan.”* her gece evine.(s.130) Bu

korkak kişiliğin oluşmasında ise Cemal'in sürekli yalnız olması ve hiçbir destekçisinin yanında yer almaması, sürekli kadınların içinde büyümesi neden olarak gösterilebilir. Bu durumu anlatıcı da şu sözlerle ifade eder:

“Gelgelelim bir türlü öclere, sorgulara açılmıyordu ifadesi; suçlayıcı olamamıştı. Hayatı yenmeye, dizginlemeye vakit olmamıştı ki. Firdevs hanımın baskılarına para sorunları, para sorunlarınıninkine eğilimlerinin cengi karışmıştı da, tepeden tırnağa b r  dlelik anıtı yaratmıştı öz varlığından..”

Yukarıdaki parçayla birlikte * l m İlişkileri*'nin belki de en pasif kişisi Cemal aynı zamanda en şanssız kişisi olma özelliğini de göstermektedir.

f. değişkenlik

Cemal oldukça renkli bir kişiliğe sahiptir. Bu renkli kişilik zaman zaman çelişkilerle dolu değişimleri de beraberinde getirmektedir. Cemal'in bir anı bir anına uymaz, bir dakika önce herhangi bir şeyi eleştirirken bir dakika sonra sanki hiçbir şey yokmuş gibi davranabilir Cemal. Bu nedenle Belkıs ve Emre Cemal'in iki yüzlü olduğunu hatta zaman zaman bir soytarı olduğunu d ş n rl r.

Büyük maddi sorunları olmasına rağmen Cemal oldukça rahat yaşar, bir an Belkıs'a maddi sıkıntılarından dolayı dert yanar sonra bir kasa şampanya alıp evi gelir. *“Sadece şampanya içelim, gerçek bir aristokrat gibi”* der arkadaşlarına da.(s.29)

Cemal bağımlı, pasif ve ezik bir kişiyken bir anda aslan kesilebilir. Örneğın her türlü aşığılanmaya maruz kaldığı ve bunları kabullendiğı Oya'yla Uğur'a karşı bir anda hiç de beklenmeyecek bir tavır sergiler Cemal. İlişkileri boyunca bir sürü harcama yapmıştır Uğur için ve maddi durumu çok kötü olmasına rağmen bunu asla aksettirmemiştir ona. Çünkü Uğur'dan başka hiçbir şeyin önemi yoktur. Fakat başkışı kendinden hiç beklenmeyecek bir tavırla bunların hesabını sorar:

“Sonra Cemal'in söylediğini herkes işitti; belki bütün meyhane, Yorgo da, Aleko da; «Yedi bin lira borç verebilir misin?» diye sormuştu Cemal, durgun gülümsemişti, ünlemsiz konuşmuştu, «Dostluğumuz uğruna otuz bin lira ödemem gerekiyor. Onca bağırmasına karşın Uğur işitmemişti Cemal'in dediğini. Evet (yineliyordu bir kez daha), yedi bin lira istemişti, çünkü sağa sola otuz bin lira borcu vardı. Uğur sapsarı kesildi. Oya da biraz şaşırmıştı (Belkıs kızın şaşırdığını sanıyordu). Cemal cebinden küçük bir defter çıkarmış, birtakım adlar sayarak, sayfaları hızlı hızlı çevirerek, kime ne kadar borcu olduğunu açıklamaya başlamıştı. “Yakında mahkemeye verirler beni” diyordu, “icra falan” Evde de pek eşya yokmuş haciz için.” (s.280)

Bu tavır çok gariptir. Çünkü Cemal gibi pasif, ezik ve Uğur’a aşık birinin bunu ona söyleyeceğini kimse beklemez. Ardından *“Belkıs, onun “Kâmil mi, neydi, o çocuğu getirseydin, belki karşısında gerdan kırardım,” dediğini işiti “Oya’nın yüzüne alayla gözlerini dik”erek. (s.286)* Oya’nın Cemal’i Uğur’dan koparmak için eşcinsel bir arkadaşını Cemal’le tanıştırmasını alaycı bir üslupla eleştirir Cemal. Bu durum çok gariptir çünkü Cemal o güne kadar Uğur’u kaybetme korkusundan tek bir olumsuz kelime söylememiştir Oya’ya. Sonra okur Belkıs’ın bilincine konuk olur ve Belkıs Cemal hakkındaki görüşlerini sıralar: *“Bu akşam Cemal gerçekten bir garipti, nasıl anlatmalı, kendine, özvarlığına aykırı davranıyordu, sözgelimi hiç de ezik değildi.” (s.286)*

Bu cesur, hesap sorar tavır pek de uzun soluklu olmaz, Cemal bir anda tekrar değişir ve aslında buna hiç gerek de olmadığını, kimsenin yedi bin lirasına ihtiyacı olmadığını zaten annesi Firdevs Hanımın da mobilyaları değiştirmek istediğini, bu haczin de bunun tam fırsatı olduğunu söyler ve eski kimliğine geri döner.

g. bağımlılık

Ölüm ilişkileri’nin üç eksen kişisi içinde Cemal insanlara bağımlı kişiliğiyle

öne çıkmaktadır. Pasif kimlik yapısı nedeniyle karar almaktan uzak bir kişilik tablosu çizen Cemal özellikle Uğur'a tamamıyla bağımlıdır. Ondan kopamaz. Cemal bir yılbaşı kutlaması sırasında kendi karakterine ve üslubuna çok da uygun olarak Viyanalı bir kontes olan babaannesinden kalma elmas broşlu kadife bir tasma takar *“Uğur'un köpeğiyim ben, tamam işte! diyerek”* (s.29) bütün gece dolanır ortalıkta.

Her şeyi kabullenir Cemal. Uğur'u ve Uğur'un sevgilisi Oya'yı devamlı alttan alır Uğur'u kaybetmemek için. Oya, onu sürekli aşağılar hatta sinemaya gittikleri bir akşam eşcinsel bir arkadaşını getirir Cemal'le birlikte olması için. Cemal bozulur ama buna da bir şey demez çünkü *“Uğur'un kovmasından, bu kez sahiden siktir çekmesinden ürk”* mektedir. (s.113)

4. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik Konum

Cemal, Bodrum dörtlemesinin temel sosyal çerçevesini oluşturan “oba”ya mensup bir çevirmendir. Bu oba, entelektüel yaşamı, hayata bakışı, acıları, umutlarıyla halktan ayrılan elit bir topluluktur. Tavırları ve entelektüel birikimiyle belki de bu obaya en az ait olan kişi Cemal'dir. Cemal diğer kişiler tarafından her ne kadar Lukacs, Hegel gibi önemli düşünürlerin eserlerini çevirse de cahil ve avam olarak görülür.

Bu duruma rağmen Cemal belki de bu topluluğun içinde en köklü aileye sahiptir. Viyanalı bir kontesle ittihatçı bir paşanın torunudur Cemal, yani asilzadedir. Soyluluğu ve dedesi Fazıl Paşa çocukluğu boyunca kendine annesi tarafından hatırlatılmıştır. Bu aile aristokrat olmasına rağmen aristokrasinin gerektirdiği entelektüel düzeyden uzak bir görünümdeydir. Cemal ailesinin ve kendinin özeleştirisini şu şekilde yapar:

“Fazıl paşa ailesinden kim doğru dürüst okuyup yazardı ki! Annesinin elinden Amber düşmezdi, babasıysa hiçbir şey okumazdı, gazete bile. Sonra yıllardır ortalarından kaybolmuş kalabalık halalar, amcalar, kardeş çocukları, onlar da yalnız para hesabı bilirler, eski düzenlerini korumak için uğraşırlardı. Bu kadarına da şükür, diye düşündü;

Adamov'un tiyatrosu kimin umurundaydı, sanat kimin umurundaydı. işte kendisi de yıkılmış, ezik, sanatla ilgili hiçbir şey düşünemeyerek; süsleyecek bir tarafı kalmamıştı bu çorak hayatın.” (s.133-134)

Bir çevirmen olarak çevirdiği eserle ilgili de pek bir bilgisi yoktur Cemal'in, meyhanede rastladığı bir gencin Lukacs ile ilgili sorularını cevaplayamaz ve arkadaşı Gökmen onu kurtarır:

“Üzerinde iki yıl çalıştığı Lukacs çevirisi başına ne dertler açmıştı. Birkaç genç, üstüne yürürlercesine (meyhanede) Lukacs'ın neresi devrimci -marksist olduğuna inanıyor musunuz onun- Brecht'in büyüklüğünü yadsıyabilir misiniz, diye sormuşlardı. Gelişigüzel yanıtlamaya çalışmıştı. Anımsadıkça yüzüne al basıyordu. Örneke, 'Lukacs'ın bu yapıtı değil, başka kitapları marksist açıdan yazılmıştır' demişti de, gençlerden biri, 'Bize diyalektiğin yasalarını sayar mısınız?' sorusunu yapıştırmıştı. Ya öteki alçaklar: Emre pencereden dışarıya bakarak ve alayla gülümseyerek, Uğur'la Belkıs fısır fısır konuşuyorlardı, Korkut korkuluğu da gözlerini dikmiş, Belkıs'ın davranışlarını polis gibi izliyordu, hele Gökmen bücürü, çirkin yercücesi (Uğur'unkiler tombalaklı) bin dereden su getirerek meyhanedeki çocukları kandırmıştı. Adresini istemişti delikanlı Gökmen'in, 'Sizinle daha ayrıntılı konuşabilir miyiz ağbi?' demişti. Aman ne saçmalıklar!” (s.160)

Siyasi duruş olarak da sol tandansa yakın bir görüntü vermekle beraber Cemal'in; Emre ya da Belkıs'la aynı görüşte olduğu kesinlikle söylenemez. Arkadaşlarına “Biz aristokratlar, daima çarlığı savunmak zorundayız, tarih bunu istiyor” der şakayla karışık olarak; ama Cemal diğer kişiler gibi sermayenin karşısında yer alır. Tabii Cemal'in bu siyasal duruşu hem diğer arkadaşlarından farklıdır. hem de biraz zorunlulukların sonucudur. Farklılık Cemal'in komünizme eleştirel bir gözle de yaklaşıyor olması şeklinde ortaya çıkar, gerekliliğin

zorunluluğun birinci nedeni kendisinin maddi güçlük içinde olması; ikinci nedeniyse bulunduğu sosyal çevreye uyum zorunluluğudur.

Cemal “Hegel bu dersleri verirken, diye düşündü, dünyada Türkiye gibi bir ülke olduğunu bilmiyor muydu; sözgelimi Lâmia’nın altın bileziklerinde hangi estetik ölçütler göz önünde tutulmuştu...” (s.159) sözleriyle Hegel’i, Hegel’in üzerinden de kuramla pratik çelişkisini eleştirir. “Marksizm’den hiçbir şey anlamıyordu. Gençler merak ediyorlarmış, önemsiyorlarmış. Gençler gelsinler de, Lâmia cadısının nasıl para içinde yüzdüğünü görsünler!” (s.158) bölümüyle de bu eleştiriye devam eder ve komşusu Lamia’nın kimliği üzerinden sermaye sahibi insanların yaşamlarına devam ettiğini, Marksizm’in pratik çözümler üretmede etkili olmadığını belirtir. “Neler düşünmemişti ki; cebinden tabancasını çıkarıyor, eli tetikte; ama patronlar güçlüdür, kendilerini korumayı bilirler, Lenin’in para konusundaki görüşleri çoktan batkıya uğramıştır, komünizm hâlâ parayla döndürmektedir çarkını.” (s.140) sözleri okuru maddi zorluklar içindeki Cemal’in hayallerine konuk eder; ama pek de inancı yoktur Cemal’in sermaye güçlüdür çünkü.

Tüm bu olumsuz bakışın yanında Cemal’in komünizme inancı da vardır. Dünyayı, bayağılığı temsil eden para karşısında komünizme saygısı vardır Cemal’in. “Parayı ortadan kaldıracabileceği için komünizme bir saygısı var”dır, *proletarya diktatörlüğüne değil.*” (s.118) Görüldüğü gibi Cemal Komünizm’e de eleştiride bulunur ve halka dikte ettirilerek kurulan ya da kurulmaya çabalanan komünist sistemin karşısında yer aldığını belirtir.

5. Cinsellik

Cinsellik, Bodrum dörtlemesinin tamamında olduğu gibi *Ölüm İlişkileri*’nde de önemli bir yer tutmaktadır. Bu tablo içinde Cemal diğer kişilerden daha farklı, daha renkli bir cinsel kimlikle okurun karşısına çıkar.

Cemal’in cinsel kimliği pek de açık değildir. Cemal hareketlerinde kadınsılık barındırmasına rağmen kendinin eşcinsel olduğunu asla iddia etmez, hatta eşcinsel olmadığını vurgular zaman zaman, ama o tam bir erkek de değildir:

“Hele Cemal! Cemal’i kadın ya da erkek cinselliğinden soyutlamak gerekiyordu. ‘Ama bir eşcinsel de değil.’ diyordu Gökmen, Emre de onaylıyordu; bir eşcinsel değildi demek, neydi, kadın olmak isteyen bir erkekti...” (s.17)

Cemal’in cinsel kimliğini tam anlamıyla tanımlayabilmek için bu kimliğin oluşumuna, Cemal’in çocukluğuna gidilmelidir. Cemal’in çocukluğu Moda’daki evinde birçok kadının arasında geçmiştir. Babası, Cemal daha çok küçükken evi terk etmiştir. Cemal annesiyle ve eve gelen dedikoducu, çaçaron kadınların arasında büyümüştür. Bu evde sürekli kahveler pişirilip fallar bakılır ve babasının metresi Madam Jozefin hakkında dedikodular yapılır. Daha bu sohbetler sırasında Jozefin’e hayran olmaya başlar. Ona özenir, onun gibi olmaya çalışır. Babasıyla onun evinde gittiğinde Jozefin’in kurdelelerinden birini saçına bile takar. Cemal hem Jozefin’in kişiliğine hem de tavırlarına, kıyafetlerine hayranlık duyar. Hatta o yaşlarda dans etmeye başlar ve dansöz taklidi yapar. Evde erkek çocukların genelde rol model olarak kabul ettikleri bir babadan eksik büyüyen Cemal, çevresindeki tüm kadınların Madam Jozefin’den konuştuklarını, onu kıskandıklarını hisseder ve kendi de içten içe bu kadını bilinçaltında rol model olarak seçer.

Cemal’in bir kadın mı yoksa erkek mi ya da eşcinsel mi olduğunu söylemek oldukça zordur. Bu tanımlar bir noktada Cemal’i anlamlandırmak için eksik kalmaktadırlar. Cemal’in cinsel kimliğiyle ilgili kendi ya da başkası taraftan söylenenler bu karmaşayı güzel bir şekilde ortaya koymaktadır:

“Cemal’i anlamıyordu. Bir kadın gibiydi o, bütünüyle bir kadın gibi, biraz bayağı ve geveze; Cemal’di, abartısız ünlemler olmadan konuşamazdı.” (s.11) “Hele Cemal! Cemal’i kadın ya da erkek cinselliğinden soyutlamak gerekiyordu. ‘Ama bir eşcinsel de değil.’ diyordu Gökmen, Emre de onaylıyordu; bir eşcinsel değildi demek, neydi, kadın olmak isteyen bir erkekti...” (s.17), “Peki, ben kadın gibi miyim, yoksa kadınca mıyım, belki de kadını, dedi Cemal.” (s.274),

“Hayır! Seninle yatmak istemiyorum. Ne kadını ben, ne erkeğim, ne de eşcinsel! Neyim ben? Neyim?” (s336)

Görüldüğü gibi Cemal’in kimliğiyle ilgili son olarak söylenen söz onun cinsel kimlik arayışında olduğunu da göstermektedir. Cemal de kendine sormaktadır “neyim ben” diye. Zaten bu sorunun cevabını da asla bulamayacaktır Cemal. Cemal cinsiyetsizliğinin diğer bir göstergesi de aşık olduğu Uğur’a idealize edilmiş bir sevgi beslemesi, onunla cinsellik yaşamaması olarak gösterilebilir.

Kesin çizgileri vardı bu yaşama biçiminin:
herkes birbirini aşağılıyordu
seviyordunuz deli gibi seviyordunuz hiç bitmesin
biri sizi aşağılıyordu belki sevdiğiniz
biri ötekine kötü davranıyor öteki de başkasına başkası da bir diğerine
siz tekrar seviyordunuz
ağzınızı açıp aşk diyemezsiniz
aşağılanmaktan elleriniz titremiştii
hatırlıyor musunuz sararmıştı yüzünüz
ve hırçın alay etmiştiniz sevmiyorum sevgi de nedir
herkes aşağılanıyordu
insan bütün aşağılanmışlıklardan sonra dingin bir kalple yücelmeyi arar
başkalarıyla birleşmek gerektiği artık yadsınamaz
sapsarı yüzünüzde güller mi açacak yani
devedikenini gibi kalıyordunuz
tarlalarından söküp atıyorlardı
sonra kurumuş devedikenlerini başka dikenleri adını bilmediğiniz ve doğabilim
ansiklopedilerinde aramadığınız kuru dikenleri bir Çin vazosunda topluyorlardı
hayat denilen büyük yıkım karşısında sarsılmıştınız alabildiğine sarsılmıştınız da
pastanelerde çay içen insanlara düşman kesilmiştiniz.

Ç. ROMANIN BAŞKIŞİSİ: EMRE

1. Dış Dünya İçindeki Konum

a. doğaya bakış

Her Gece Bodrum'dan farklı olarak *Ölüm İlişkileri*'nde mekan İstanbul'dur. Dolayısıyla romanda “doğa” şehir manzaralarından oluşmaktadır. *Ölüm İlişkileri*'nin kişileri dış mekanlarla fazla iletişim içinde değildir. Bilinçakışı içerisinde kişilerin yaşamışlıklarını, ilişkilerini, toplumlarını ve güncel siyasayı sorguladıkları roman kurgusu bu duruma izin de vermez.

Üçüncü bölüm, arkadaşlarıyla buluşacağı Rum meyhanesine giden Emre'nin bilinci aracılığıyla aktarılır okura. Eviyle Taksim'deki meyhane arasındaki yürüyüşü sırasında çevresini, insanları, arabaları inceler Emre. Ona göre “*Vitrinlere, dükkânlara, satımevlerine, caddeden geçip gidenlere tek tek bakmalı*”dır. (s.183) Çünkü bunlar “*Neyin topluma yerleştiğini söyle*”r insana. (s.229) Örneğin “*eczananın vitrininde, bütün eczanelerin vitrinlerinde artık ilaçtan başka her şey sergilen*”ir, “*parfümler, oyuncaklar, incikboncuk, vb.*” nesneler vardır. (s.187) Toplum tüketim uğraşındadır ve görevi ilaç satmak olan eczaneler ticarethene niteliği kazanıp kar edebilecekleri her şeyi satmaya başlamıştır. Hayatî önem taşıyan ilaçları satan eczaneler bile ticarethane mantığıyla çalışmaktadır sermaye düzeninde.

Emre Taksim'e yaklaştığı sırada bir yokuşun başında duraklar. Yokuşun her tarafı otomobil yedek parça dükkanlarıyla doludur. Kentsoyluların koşullar ne olursa olsun otomobil almak için çırpındıklarını düşünür. Caddeler kapalıdır. Şoförler birbirine bağırıp durmaktadır. Akşam olmuştur otomobillerin farlarından rahatsız olur, her taraf onlarla kaplıdır. Yürüyüşüne devam eder ve yokuştaki evlere bakar. Bu evler “*(...) eski karanlık yüzü, taş, pislik içinde, çoğu kadın tecimiyle ayakta duran yapılar, buluşma evleri(...)*”dir. (s.246)

Görüldüğü gibi Emre şehrin dokusundan rahatsız olmakta ve bu dokuya ait detayları olumsuzlamaktadır. Bu bakış ile onun bir çiçeği gördüğündeki “*Deminki*

sardunyalının(...)solmaması hoştu, umudu simgeliyor.” (s183) sözleri göz önüne alınırsa, Emre’nin sunî, ikiyüzlü çevresinden nefret ettiği gibi doğaya ait olmayan - kapital düzenin sağladığı, istediği- yapılanmadan ve çevre düzeninden de nefret ettiği görülecektir.

b. sosyal çevre

Ölüm İlişkileri’nin üç başkişisinin de tutum birliği içinde olduğu noktalardan biri çevreye olan yaklaşımlarıdır. Bu çevre hepsi için hemen hemen aynı anlamları ifade etmektedir.

Elit, entelektüel, aydın bir çevrede yaşar Emre. Kendisi yeni yeni meşhur olan *-Bir Akşam Alacası’nda* oldukça tanınan bir yazar olacaktır başkişimiz- bir yazardır. Çevresindeki insanlar da Emre gibi sanat veya edebiyatla uğraşan -ressam, çevirmen, şair, tiyatro oyuncusu- kimselerdir. Emre’ye göre bu insanlar *“daptaracak bir çevreye”* tıkmıştır. Yaşamlarına *“birbirlerini yiyerek, tıks tıks, hiçliğin ve ikiyüzlülüğün doruğunda”* devam ederler. (s.186-187)

Emre’ye göre *“büyük bir tehlikenin çanları çal”*maktadır. *“İnsanlar arasında İstanbul’da, kendi dar çevrelerinde”* Aydınların durmadan tartıştığı *“ileri bir düzenin simgesel bağlamı giderek çözül”*mektedir. *“İşi kolay tarafından alanlar, 'Marx değil, Freud kurtaracak bizi de”r “ve rakılarını yudumla”r.(s.188) “Yapaylık bir ölçüt”tür, bu ortamda, bu ilişkilerde, alışılmış deyişle: bu toplumsal yapıda.” (s191)* Tam bir kaçış içindedirler bu çevredeki insanlar. *“Türkiye’nin dışında yaşa”rlar “sanki.”* bu insanlar *“Resim, edebiyat, estetik ve bireysel üzüncüler; tümü bu kadar”dır onlar için. (s235)*

Tabii tüm bu önemli uğraşlarının yanında *“(…) yatıp yatmama ya da yatamama meselesi de çok önemli”dir* aydınlar için.(s.267) Aşağıdaki pasaj da bunu kapsamlı bir şekilde özetlemektedir.

“Kadınların tek silâhı buydu, kadın özgürlüğünden dem vuranların bir silâh gibi kullandıkları yalnızca buydu. Yattık, ama olmadı gibisinden

sözler, ürkünç savlar, tanımlayıcı betimler... Kuşkusuz erkeklerin de derin meselesi burada odaklanıyordu. Galiba herkes her dakika yatmak istiyordu: cinsel düzenlilik. Fakat ne kadar çirkindir o yatıp kalkma hikâyeleri.” Uzun uzadıya anlatılır, kadın ne yapmış, erkek nereye ne vermiş, kadın neyi nasıl almış...” (s.267)

Emre'nin yanındaki arkadaşları da bu çevrenin özelliklerine sahip kişilerdir. “Belkıs'la Korkut'un anlaşılmaz ilişkileri”nin yanında “Cemal'in zavallılığı Uğur'un (Shakespeare'i okumamıştı) sahte tiyatroculuğu, Oya'nın koca bulma dertleri” Emre için yeterince sıkıcı, boğucudur. Bu sunî, ikiyüzlü çevrede “sevecenlikten, hele aşktan söz açmak imkânsız”dır.(s.188-189) Sevgi olmadıktan sonra da Emre için geriye pek bir şey kalmaz. Görüldüğü gibi Bodrum dörtlemesinin tamamında okurun karşısında olan çevre *Ölüm İlişkileri*'nde de yaşamına devam etmektedir.

2. İnsan İlişkileri

a. insanlara olumsuz bakış

İçinde bulunduğu çevreye ve çevresindeki insanlara İleri'nin dört romanındaki tüm başkişiler gibi Emre de olumsuz bakar. Bu noktada tüm bu başkişilerin ortak bir söyleme sahip oldukları da söylenebilir. Konum, yaş, entelektüel düzey olarak birbirlerinden farklılıklar göstermekle birlikte İleri'nin dörtlemedeki başkişileri *Ölüm İlişkileri*'nde “oba” olarak anılan çevrenin içinde bulunan kişilerdir.

Emre'nin olumsuz duruşu öncelikle bu çevrenin, bu insanların ikiyüzlülüğüne yöneliktir. Onun, “(...) heriflerin alay ettikleri, yıkılmasını sözümona istedikleri düzene uymak için gösterdikleri çaba: onlara lüks yerlerde rastlayabilirdiniz, kılkuyruk bir kadın bulmaya görsünler.” (s.184) şeklindeki sözleri bu çevredeki genelde kişilerin özelde erkeklerin durumlarını ortaya koymaktadır. İnsanların sınıfsal farklardan arındırılması gerektiğini temel söylemlerinden biri yapan sol görüşe sahip bu insanlar lüks içinde, halktan kopuk bir yaşantı sürmektedir.

ve bu sınıfsal farklılığın kapanmasını istememektedirler. “Çabucak alış”ır “insanlar çirkinliklere, haksızlıklara. Kimse ihtiyaçların giderilmesi konusunda işbirliği yap”maz. (s.195) Bu çevrede herkes halinden memnundur. Ama söylem noktasında bu insanların neredeyse tamamı sınıf farklılığının ortadan kalkması konusunda hemfikirdir.

Emre’ye göre “önemli olan hangi yaşama biçiminin seçildiği”dir. Kendi çevresindekilerden “Korkut’un, Oya’yla Uğur’un tavırları çok açık”tır. Lüksü benimse”rler. Lüks bir gereksinim gibi değerlendiril”ir aralarında, iç dünyalarında.” Ama bu insanlar “birer aydın olmayı da ön gör”ür. Sosyalizmden, insanlığın büyük davalarından söz aç”arlar. Söylemlerinde kendilerini sosyalist olarak tanımlayan bu insanların yaşama biçimleriye tipik bir kentsoylu gibi lüks içindedir. Emre sermaye odaklı yaşam biçiminin sosyalist söylemle yan yana geldiğinde ortaya çıkan çelişkili, komik durumu eleştirir.

Emre Belkıs’a Uğur’la Cemal’den tiksindiğini söyler, bu eşcinsel yönelimli ilişki Emre’nin midasını bulandırmaktadır.

Gökmen ise “Varoluşçuluğun yabana atılamayacak bir felsefe olduğunu ileri sür”er devamlı ve her şeyi varoluşçuluğa bağlar. “Korkut, bankada bitiremediği işlemleri, Belkıs’ın evine taşır, geceyarısı, sosyalizm tartışmasının ortasında, elindeki küçük hesap makinasına bakıp -gülünç, şaşkın ve adamakıllı ahmak-didin”mektedir. (s.186) Bu yönüyle Korkut, Emre’nin gözünde sermayenin temsilcisi gibidir. Çevresine olan tüm inancını kaybeder Emre “dar çevrelerinin batkısını gördükçe” ona göre uzun zaman önce “dostlukları sona ermiş”tir, “tümü birbirine gizliden gizliye düşman”dır, “sözgelimi Oya’yla Uğur’un ilişkisi Cemal’i çılgına çevirmiş”tir, “Korkut, Belkıs’ı herkesten kıskan”ır, Emre bu ikiyüzlü, yozlaşmış insanlara baktıkça “toplumsal iletişimin olanaksızlığını kavramış”tır. (s.215-216)

Etrafındaki herkesi eleştiren Emre’yi de, anlatıcı eleştirir ve onun herkese olumsuz yaklaşan bu bakışına bir nedensellik kazandırır:

“Ah! Bütün insanlardan nefret ediyordu. Bütün insanları tanımıyordu

tabii. Çok, ama çok azını tanıyordu. Hiç kimseyi tanııyordu. Öyle yalnızdı ki ve öyle kendiyle doluydu ki, insanları tanımına olanak kalmamıştı.” (s241)

Yukarıda da görüldüğü gibi Emre yalnızdır ve yalnızlığının yarattığı boşluğu kendi benliğiyle doldurmaktadır. Bu seçim Emre’yi öznelletirmiş ve onu doğal olarak çevresinden de bir adım uzaklaştırmıştır. *”Bütün insanlardan nefret etmek”* ifadesi de Emre’nin insanlara bakışında olumsuz bir ön yargı olduğunu göstermekte ve nesnel dünyanın somut nedenlerinin yanında başkişinin içsel durumunun da bu nefreti doğuran bir etmen olduğunu ortaya koymaktadır.

a.1. kıskançlık

Ne kadar olumsuzlasa da, küçük görse de Emre etrafındaki insanları kıskanır. *”İnsanların birbirlerini sevmelerine tahammül edeme”z. (s.92)* Bunu Belkıs’a da söyler. Birlikte oldukları bir gece Korkut’un gelip Belkıs’ı masadan kaldırması ve götürmesi hakkında Belkıs’la konuşurken ona *”Siz öyle Korkut’la gidince müthiş kıskandım.”* der. (s.95)

Onun kıskançlığı yalnızca sevgi üzerine değildir. Bir açlık gibi etrafındaki her kişiyi ya da durumu kıskanabilir Emre hatta Belkıs’a bir türlü açılmayan, kendisinin de sürekli alay ettiği *”Gökmen’in dilsizliğini, Cemal’in gün geçtikçe bayağılaşan kadınsı tavırlarını, Korkut’la Belkıs’ın bitik ilişkilerini kıskan”*ır. (s192) Emre bu insanlarla ve bu ilişkilerle ilgilenmez görünse de, değişik noktadaki açlıkları onu kıskançlığa itmektir.

Bu kıskançlığın altında Emre’nin doyurulamayan sevgi açlığı yatmaktadır. Etrafındakiler bir şekilde aşk ve sevgi için çabalamaktadırlar. Bu çaba aşaması veya neticesi ne kadar küçük düşürücü olursa olsun Emre için erişilmez bir noktadır. Emre, sevgiden uzaktır ve insanları sevmemektedir. Bu nedenle Emre sevgi, aşk temelli davranışları, tutumları kıskanır.

b. ‘arkadaşlık’ ve arkadaş kavramına bakış

İnsanların içinde olmaktan pek hoşlanmayan, arkadaşlarına karşı zaman zaman hırçın bir tavır takınan Emre arkadaşlık kurmakta ve bunları devam ettirmede pek de başarılı değildir. Emre oldukça dengesiz bir karaktere sahiptir. “*Herkesi yerin dibine batırdıktan sonra neredeyse gözyaşlarıyla, hoşgörünün en sınırsızıyla*” (s.58) adeta göklere çıkarır. Kimse kestiremez Emre’nin ne zaman ne yapacağını. Bir arkadaş toplantısı çıkışında Cemal, Belkıs ve diğerleriyle yolda yürürken bir anda durur ve iyi akşamlar diyerek onların yanından uzaklaşır. Herkes şaşırır kalır Emre’nin bu hareketine. Emre’nin arkadaşlık kurmada sorunları vardır. Aslında onun asıl sorunu sevgidir. Emre sevginin her şeyin temeli olduğunu ve bu insanların her şeyin temelinden yani sevgiden uzak olduklarını düşünür. Dolayısıyla bu insanlarla arkadaş olup olmamanın pek de önemi yoktur.

Belkıs ise bütün bu bakış açısının biraz dışında yer alır. Emre’nin Belkıs’la olan arkadaşlığı aşktan evrilmiştir. Emre Belkıs’la bir aşkı yürütememiştir ve kendi ifadesiyle dostlukla yetinmesini öğrenmek zorunda kalmıştır. O, Belkıs’ı her zaman diğer arkadaşlarından farklı tutmuş ve her ne kadar belli etmese de onu hep sevmiş hep onunla birlikte olmak istemiştir:

“Belkıs’a, ‘Keşke birbirimize âşık olabilseydik...’ demişti de gerisini söylememiştii, içindeki aşkı açamamıştı ve Belkıs susarak gülümsüyordu, uzun saçları, gür, kalın, okşamak okşamak istiyordu Emre.” (s.193)

Pasajda da görüldüğü gibi Emre, Belkıs’a karşı açık değildir. Aslında Belkıs da Emre’ye karşı aynı duygular içindedir. O da Aralarındanki aşkı neden yaşayamadıklarını neden bunu beceremediklerini düşünür. Fakat bu çevrenin genel özelliği iletişimsizlik Emre ve Belkıs için de geçerlidir. Bireylerin bu kadar iletişimsiz, kopuk, sunî olduğu bir çevrede arkadaşlıkların sevgi ve paylaşım temelinde yaşanması olasılıksız gibi görünmektedir.

c. insanlardan kaçış

Emre bu toplumsal yapıdan, şehirden ve şehirli insandan kaçmak, kurtulmak ister. Issızlığa ihtiyacı vardır bu kalabalığın içinde. Üzüntüleri, yıkımları yaşamak istememektedir. Başkişi genelde hırçın ve ne yapabileceği kestirilemeyen bir karaktere sahiptir. Herhangi bir konuşma sırasında kimseye hesap vermeden masayı terk edebilir.

Anormal görünen bu durumun altında aslında oldukça doğal bir süreç vardır. Emre diğer insanlar gibi her şeyi kabullenemez. Romanda Cemal’le birlikte olması için Oya’nın getirdiği eşcinsel bir gencin yanında diğerleri gibi duramaz. Hatta Cemal bile kendine yapılan bu saygısızlık karşısında tepkisizken Emre hemen oradan uzaklaşır. Diğer arkadaşları Emre’nin ardından bakakalır.

ç. ‘çevre’nin gözüyle başkişi

Çevresindeki insanların özellikle Belkıs ve Cemal’in Emre hakkındaki görüşleri birçok noktada Emre’nin kendine bakışıyla örtüşmektedir.

Belkıs, Emre’nin hırçın, nerede ne yapılacağı kestirilemeyen, zaman zaman şımarık, küstah biri olduğunu düşünür. Ona göre Emre kimseye acımaz, insanları kırmaktan korkmaz özellikle de içkili olduğunda ağzından çıkanı kulağı bile duymaz. Belkıs’a göre Emre insanlara karşı ya iyi ya kötüdür:

“Belkıs biliyordu: bir kez olsun insanlara nesnel biçimde yaklaşamamıştı. Sevgi ve nefret vardı onun için, yalnızca sevgi ve nefret; oysa insan, nesnellikle yaklaşılmasını ister kendine. İşte Emre’nin eksik yanı buydu.” (s.303)

Yukarıdaki alıntı da Emre’nin insanlara nasıl yaklaştığını özetler niteliktedir. Genç kadın Emre’nin tüm tavırlarının yapay olduğunu düşünür ve bu yapaylığın nedeni Emre’nin kompleksleridir. Belkıs bu düşüncesini de açıkça *“Kendini güçlü göstermek için yapıyorsun bunu”* (s.185) sözleriyle Emre’ye söyler.

Bu noktada Cemal’in görüşleri de Belkıs’tan pek farklı değildir. Ona göre

Emre her şeyi eleştirir, gördüğü, okuduğu duyduğu her şeyi, kendiniyse toplumun en büyük yazarlarından biri olarak görür. Cemal'e göre bu açıdan bakıldığında belki de bu "oba"nın içinde herkesten daha hasta olan biri varsa o da Emre'dir; çünkü Emre insanlardan ve onların sevgilerinden nefret eder. Yapaylık ve yapmacıklık konusunda Cemal de Belkıs gibi düşünmektedir. "*Emre her zamanki yalnızlığında - yalnızlık misyoneri, oynamaya bayılıyordu.*" (s.157) cümlesindeki "oynamaya bayılıyordu" sözü Emre'nin bilinçli olarak bir kişilik özelliği çizdiğini göstermektedir.

3. İç Dünya

a. yalnızlık

Yalnızlık konusunda Emre ile Belkıs aynı tercihlere sahiptir. Bu iki kişi için de yalnızlık bir zorunluluk değil seçimdir. Emre de Belkıs gibi çevresinden, insanlardan bir kaçış içindedir; bu durum Cemal ya da *Her Gece Bodrum*'un Cem'i gibi bir terk ediliş, başkaları tarafından unutulmuş değildir. Emre kaçışını ve ardından gelen yalnızlığı tercih etmiştir.

Emre'nin yalnızlığının asıl nedeni onun çevresidir. Emre, onu kimsenin anlamadığını düşünür. Ve tabii ki bu iletişimsizlikten "*sonra ayrılık başlar. Ayrılık sürekli*"dir, "*sonsuz*"dur, "*insan yalnız onunla yaşar ve âşık olduğu kişinin yanında, paylaşılması olanaksız duygularla kalakalır. Bütünün kendisi kaybolur, o tanıksız an parçalanır, güzelliği dağılır. Hiçbir şey yapamaz*" ımız.. "*Hayatla ölüm arasında bir ayrım kalmaz.*" (s.190) Artık, çevresi ikiyüzlü aydın geçinen, çürümüş insanlarla dolup taşmaktadır. Bu insanların içinde kalamaz Emre ve onlardan kaçır. Bu kaçışların yarattığı dengesiz görüntü nedeniyle zaman zaman çevresi onu eleştirir; çünkü bu anlamda Emre'nin sağı solu belli olmaz, diğer insanlara göre ortada bir şey yokken Emre bir anda o insanları ve orayı terk edebilir:

"Bu davranışları dolayısıyla dar çevrelerinin hoşgörüsünü yitirmişti. Aldırmıyordu. Belkıs'a bile aldırmıyordu. Umurunda değildi onların

yargılayışları. Onları Kâmil'le baş başa bırakmıştı.” (s.219)

Yukarıdaki bölüm Emre'nin yalnızlık seçimini özetlemektedir. Oya'nın Cemal'le Uğur'u birbirinden ayırmak için Kamil adlı eşcinsel arkadaşını bir arkadaş toplantısına getirmesine kimse hatta Cemal bile bir şey demez. Ama Emre buna dayanamaz; bu ilişkiler ona çok çirkin gelir ve orayı terkeder. Bu terk edişlerle yalnızlık devamlı duruma gelmeye başlar Emre için:

“Böyleydi. Ama ne amansız kavgalardan sonra, insan yüreği çulgınlıklardan cayar, körelir, aşkı yadsır, içbenliğinde saklayarak susardı, çarpırmazdı bile artık. Onların -bütün sevdiklerinin, adlarını coşkuyla yinelediklerinin- hepsinden yoksundu. Gitmişlerdi. Gitmelerini istemişti kimi zaman ve çoğu kez gitmişlerdi. Yaşamın birçok çıkmazına çözüm bulunacaktı, toplumlar değişecek, evrimlerin yerini devrimler alacak, ama aşkın yulguları bir hayalet gibi bizi kovalayacaktı.” (s.224)

Sözleriyle de Emre, yalnızlığın ve bunlardan doğan hüznün sürekli var olacağını, her şey değişse dahi değişmeyeceğini ve insanları takip edeceğini söyler. Kendisi de devamlı bu sevgisizliğin, parçalanmışlığın acısıyla yaşar.

b. sevgi(sizlik)

Emre'nin kaçışlarının, yalnızlığının, dengesizliklerinin önemli sebeplerinden biri de sevgisizliktir. Hatta bireysellikten daha da öte gidilecek olursa Emre çatışmaların ve toplumsal kargaşaların nedeni olarak da sevgisizliği görmektedir. O, *“Sanki büyük, görkemli, dekoruyla kandırmak isteyen bir tiyatro çöküyordu. Bir tek aşka sığınabilirdik. Aşk. Son sıralar bu sözcüğü durmadan yineliyordu.” (s.191)* sözlerinde görüldüğü gibi çevresini yıkılan bir tiyatro (kurmaca) dekoruna benzetip kurtuluşun aşkta olduğunu düşünmektedir. Ama aşkın da sorunları çözmede tekbaşına yetersiz kabul eder başkişi. Zaman zaman *“kendinin haykıra haykıra ağladığını gör”ür. “Seviyorum! diye haykır”ır. Düşünür, sevgiyi sorgular:*

“Seviyorum -seviyorum ve hiçbir şey değişmiyor, sevgi değiştirmezse, sevgi bağışlatmazsa, sevgi tükenikliğini iyiliğe gövertmezse ne yapabiliriz, hani tansıkları sevginin, nerede, nerede ve ne zaman, kime seviyorum, diye haykırdıksa gitmedi mi, biraz dargın ve biraz düşman olmadı mı sevgimizden” (s.290-291)

Görüldüğü gibi Emre insanları sevmesinin karşılığını yalnızlıkla almıştır. Başkişinin bu hak etmediği yalnızlık, Emre’yi yaralamış ve zamanla onu çevresindekileri eleştiren kıran Emre şekline sokmuştur. Başkişi artık insanları sevmemektedir:

“Derken kendi yüreğinin uçsuz bucaksız, çölden farksız kimsesizliğini duyumsamıştı. Çünkü kendi yüreği, her şeyi kirletecekti, ama her şeyi ve her şeye bir çirkinlik bulup sıfatlandıracaktı. Oysa Belkıs gibi bir iyilik, asla, (koşar gibi yürüdüğünü ayımsadı) yitirilmemeliydi. Saçmasapan bir şey söylemişti Emre. Galiba yalnızlığın paylaşılması gerektiğini.” (s.201-202)

Yalnız, kimsesiz, saldırgan Emre’nin iç dünyası kendisi tarafından bir çöle benzetilmektedir. Bu durumun nedeni sevgisizliktir. Çevresindeki kimse ona sevgi vermek istememiştir. Bu ilişkiler zincirinde insanlar cinsellikle sevgiyi birbirine karıştırmışlardır. Ama Emre bu ilişkileri anlamlandıramaz. Ona göre aşkla zaafiyet aynı şey olamaz. (s.233) Cinsel tatminler sevgi açığını kapatamaz..

Bu insanlar yapaydır. Kimse kimseyi sevmez bu çevrede. Bu yüzden Emre kendini karanlıklarda görür. Ve başkişiye göre sevmeyen ölümden kalır, asla bu ilişkilerden kurtulamaz. (s.341)

c. iletişimsizlik

İçinde bulunduğu “oba”daki hemen herkes gibi Emre de insanlarla iletişim sıkıntısı çeker. Onlarla iletişime geç(e)mez çoğu zaman. Emre’nin iletişimsizliği Belkıs’a karşı hislerini ona asla aç(a)mamasıyla en geniş örneğini bulur. Emre’nin Belkıs’a duygularını anlat(a)mamasının nedeni utangaçlık değil, iletişimsizliktir.

İletişimsizlik Emre’ye özgü bir durum değildir. Belki Emre’nin kaçışları, değişken kişiliği onu diğerlerinden daha kopuk, daha yalnız bir kişi yapmaktadır. Fakat gerek Belkıs gerek Cemal gerekse romanın tüm kişileri birbirlerinden kopuk ya da sınırlı iletişime sahip kişilerdir. *Ölüm İlişkileri* tamlamasının okura yaptığı diğer bir gönderme de bu iletişimsizlik, kopukluk, bu yalnızlıktır.

ç. kendiyle ve kendi geçmişiyile hesaplaşma

İç hesaplaşmalar ve çözümlemeler, bilinçakışı tekniğinin neredeyse romanın temel biçemi olduğu *Ölüm İlişkileri*’nde önemli yer tutar. Yaşanan andan çok; geçmiş, yaşadıklarını okurla paylaşan roman kişileri olay örgüsünün birçok kısmında iç hesaplaşmalar içindedir.

Arkadaşlarına, çevresine bazen insanların kalbini kırarak sınırlara varan eleştirilerde bulunan Emre kendini de yaşadıklarını da gözden geçirir ve eleştirir. Önce öykücülüğünü eleştirir Emre “(...) öykülerini sev”mez, “süslü, şiirden ancak teknik olarak yararlanabilmiş bir anlatım, tekil, coşkusuz duyarlıklar, en kötüsü de müthiş bir bencillik” hakimdir öykülerine. Emre bu bencilliğin nedenini de belirtir. “Dünyada acı çeken tek kişiymişcesine davranması herhalde küçük burjuvalığın bir somucuydu.” (s.205) cümlesinde Emre kendine siyasal çağrışıma da sahip “burjuva” sözcüğünü yakıştırır ve bir anlamda eleştirmekten bir an geri durmadığı çevresindeki insanlardan biri olup çıkar. O da diğer burjuvalar gibi bencil, sürekli kendini düşünen biridir. Toplumda bir karmaşa yaşanmaktadır; ama Emre bu karmaşa ortamında bireysellikten kopmaz, toplum değil birey hakimdir onun öykülerinde. Kendinin bu seçimini “İşte bu kargaşada yazdığı öyküler de okunacak şeylerdi doğrusu! Yok. o bana dedi ki -ben ona dedim ki, yok, beni kimse sevmedi- ben onları

çok sevdim” (s.215-216) sözleriyle eleştirir Emre. Bu apolitik duruş Emre’yi rahatsız etmektedir. İleri, Emre’nin bu eleştirisini genel biçiminde farklı, lirik bir metinle okura sunar:

*“yıkık
üzgün
yolunu bulamamış bir serseri gibi
yıkık üzgün yolunu bulamamış ve bir serseri yalnızca bir serseri
konuşmaya bile hakkı yok
küçük alaylarla yetinen küçük alayları önemseyerek mücadele verdiğini
sanan
tabii herkes kadar yalancı ikiyüzlü ortamalı düşüncelerini hikâyelerine
serpiştirerek boy gösteren
öyle değil mi
geriye bir mektup bırakılabilir intihar değildir asla intihar değildir
çünkü intiharın köklü acı nedenleri olabilir
intihara benzeyen bir iştir ölünmez vazgeçilir mücadeleden vazgeçilir
ve zaten politik örgütlerin dışında mücadele verildiği pek ileri
sürülemez bu kendini önemseyişe son vermenin zamanı gelmiştir”
(s.252-253)*

Yukarıdaki ifadesinde de ortaya konduğu gibi Emre kendinin apolitize söyleminden rahatsızdır. Bireyselliği, saldırganlığı, kendi tabiriyle “boşyüceliği” onu çok rahatsız eder. “*Büyük olmak İstedikçe küçülmek, bayağılaşmak: bir başka köpeksilik*”tir (s.187) Emre’ye göre. Kendini sorgular “*Niye bu denli acımasız, kötü ve tedirgin*”im diye. “*Toplumun bütün çıkmazlarını bireylere indirgemekte üstüne*” (s.217-218) olmadığını düşünmektedir.

Emre öldüğünü düşler bir an “*(...) benden geriye bir yığın yalan, bir yığın çekemezlik, sayısız acı kalıyor boşyücelikler, sağırduyarlıklar, körelmek, erimek, mahvolmak!*” (s.226) sözleriyle iç hesaplaşmasına devam eder.

Ve sonunda Emre İncil’den iki ifadeyle kendini ve çevresini tanımlamış,

okura da *Ölüm İlişkileri*'nin aslında ne demek olduğunu söylemiştir:

“Karanlıktaydı, çünkü kardeşinden nefret eden karanlıktadır, galiba nefret ediyordu (Belkıs'ı ve insanları sevmemiş miydi, sevmeyen Ölümde kalır).” (s.341)

d. değişkenlik

Değişken kimlik yapısı Emre'nin karakteristiğidir. Onun bir anı bir anına uymaz, kimse Emre'nin ne diyeceğini, ne yapacağını ya da yapmayacağını kestiremez. Bir an karşısındakini en ağza alınmayacak ifadelerle eleştirirken hemen ardından onu göklere çıkartabilir. Bu değişkenliğin temel etkenlerinden biri de Emre'nin iletişim sorunlarıdır. İç dünyasını insanlara açamaz Emre, ne duyumsadığını neler hissettiğini söyle(ye)mez çevresine, hassas duygu dünyasında değişimler yaşayan ve çevresindeki olaylardan etkilenen Emre sözleriyle ifade edemediği duyguları davranışlarıyla dışa vurur. Bu dışa vurum diğer kişilere değişken, tutarsız, dengesiz bir kişilik yapısı olarak yansır:

“Birden bütün dünya kötülüğün simgesi olup çıkmıştı, bir serseri, bir alçak yüzünden! Hepsini bırakmıştı sokağın ortasında. Emre'ydi, ne yapacağını kestiremezsiniz... Ama neler düşünmüştü! Bir alçağa göz yummak -tabii bu arada o ince, zarif, cici kız rolündeki Oya'nın aşağılık davranışı unutuluyordu- katlanılır gibi değildi. Herkesi suçluyordu. Birkaç adım geri çekilmişti (dolmuşa yürüyorlardı), 'Hoşça kalın!' diye bağırırmıştı ansızın. Koşmaya başlamıştı. Yanıtlarını beklememişti.” (s.219)

Yukarıdaki ifadede görüldüğü gibi dışarıdan tutarsız, biraz da dengesiz bir kimliğin göstergesi olan bu durum aslında Oya tarafından Cemal'e karşı yapılmış terbiyesiz ve küstah bir oyuna başkaldırıdır.

Belkıs da Emre'nin çok değişken bir karakteri olduğunu söyler. Belkıs'a göre bu değişkenlik bir tutarsızlık ve şımarıklıktır:

“Emre'ye gelince, hırçındı, nerede nasıl davranacağını kestiremezsiniz. Başlangıçta onu değerlendirememişti zaten. Çok şımarık olduğuna karar vermişti. Öykülerinde anlattığı duyarlı, hattâ edilgin, korunaksız insanlara hiç benzemiyordu Emre. Küstahlaşıyordu, şaşılacak bir etkinliği vardı; özellikle içkiliyken saldırganlaşıyordu. Bir yeteneği vardı tabii, kişiliğindeki çekicilik yadsınamazdı. Gelgelelim tutarsız bir kişiliği onunkisi. Durup dururken Cemal'e ya da Korkut'a saldırdığı çok olmuştu. Ağırbaşlı davranırken söver, sonra karşısındakilerden özür dilerdi. Zamanla tanımıştı Emre'yi.” (s.27-28)

Pasajda da görüldüğü gibi bu durum her ne kadar olumsuz bir bakışı doğursa da Belkıs'ı içten içe etkilemektedir. Emre'nin gelgitleri tutarsızlıkları ve bu kişilik zaman zaman bunları eleştiren Belkıs'a çekici de gelmektedir.

e. inanç yapısı

Emre'nin inanç dünyası diğer roman kişilerinde de olduğu gibi pek de göz önünde değildir. *“Kutsal kitapların yalanları sınırsızdır, hani Sodom'un 'ya da Gomore'nin çöküşü, işte Tanrı hiçbir günaha ses etmiyordu ve küçük çocukları yaşam adındaki dehşete başı boş bırakmıştı ve İbrahim'in çocuğunu kurban etmesinden üzünçlerle sarsılmıyor ve yeni kurbanlar istiyordu.” (s.287)* ifadesi çok detaylı olmasa da okura Emre'nin inanç dünyası hakkında ipucu vermektedir. Burada geçen *“Kutsal kitapların yalanları sınırsızdır.”* sözü Emre'nin inancında çelişkiler olduğunu, hatta onun Tanrı'ya inanmadığını ortaya koymaktadır.

4. Sosyal, Kültürel, Entellektüel ve Politik Konum

Her Gece Bodrum'dan başlayarak Bir Akşam Alacası'na kadar İleri'nin her

romanında politik söylem kendini ağırlıkla hissettirmektedir. *Ölüm İlişkileri*'inde de bu politik söylem önemli yer tutar. *Ölüm İlişkileri*'nin kişilerinin neredeyse tamamı sol söyleme sahip, aydın, entelektüel, sanatçı veya sanat çevresinde yer alan kişilerdir.

Emre de bu çevreye mensup bir yazardır. *Ölüm ilişkileri*'nin politik söylemi yeni yeni tanınan genç romancı Emre tarafından seslendirilir. Romanda Emre'nin politik durumu, konumu tam olarak belirtilmemekle birlikte onun iki farklı siyasi görüşü ve bu görüşün savunucularını da eleştirdiği görülmektedir. Emre hem sermayeyi, faşist olarak gördüğü sağ görüşü hem de sol kesimi ikiyüzlü olduğu gerekçesiyle eleştirir.

Sermayenin karşısındadır. Ona göre en büyük tehlikelerden biri her şeye ekonomik açıdan yaklaşmaktır. Ekonomik açı sermayenin bakış açısı demektir ve sermaye birbirleri arasında ekonomik farklılıklar bulunan sınıfları yaratır, böylece sınıf farklılıklarıyla bölünmüş bir toplum çıkar ortaya. Emre'ye göre kapitalist sistem bunu çeşitli basamaklarla yapmaktadır, Arkadaşlarıyla buluşacağı Rum meyhanesine giderken şu çıkarımı yapar:

"Topluma neyin yerleştiği işte bütün satımevlerinde, butiklerde, kuyumcularda ortaya çıkıyordu: Emre, bir, diye düşündü, rakam olarak; önce pahalı, zarif, gözü oyan beğeniye geliştiren nesneler, örnekte Japon tarzı paravanalar, kristal avizeler(...)görmek ve lüks, gelgelelim büyük çoğunluğun parası, iktisadî durumu böyle şeyleri edinmeye yetmiyordu, iki, özendirmek, özendirecektiniz, işte bazı satımevlerinde de ucuz adı camdan lambalar satılıyordu, taksitle kristal taklidi, üç, herkes daha pahalısını alabilmek için yarışacak, dolayısıyla sınıf atlama isteği kışkırtılacak, ama olanaklar her geçen gün biraz daha kısıtlanarak, kölelik ruhu toplumun çoğunluğuna aşılanacaktır. Sizin patronlarınız, efendileriniz vardır! Patronlar olmazsa yaşayamazsınız! Dur he! belki bir gün sen de patron olursun, yazgı alınyazısı, Allah büyüktür... Nasıl bir gevşeklik, nasıl bir uyuşukluk!" (s.230-231)

Emre kapitalist sistemin yarattığı tüketim ihtiyacını eleştirir, sistem önce tüketilmesi gerektiğini empoze etmekte ardından ürünü tüketiciye sunmaktadır. Ama Emre bu tüketim ilişkisinde bireyin payı olduğunu da düşünür ve bu tablonun oluşumunda suçun tamamını tüketim toplumu oluşturmak isteyen kapitalizme atmaz. “İnsanların mal-mülk istekleri bitmek bilmiyordu.” diye düşünür. “Bir kürk manto için Kapalıçarşı'yı arşınlayan o kadar çok ortamalı sosyalist ülke yurttaşı vardı ki!” yani bu sistem biraz da bireyin talebi üzerine kuruludur. Emre'ye göre “sosyalist ülkelerde de çözümlenememiş”tir bu tüketim sorunu. (s.251)

Sonra bu sistemin yarattığı sınıfsal farklılığı eleştirir Emre, yürüyüşü sırasında bir konuşmaya tanık olur:

“Ben kimim, sen biliyor musun!” diyordu otomobilin sahibi kadın, polislin yakasına yapışmıştı, 'Ver numaranı, ver!'" (s.207)

Bir polis memuruyla sürücü arasındaki bu tartışma ve burada kullanılan “ben kimim, sen biliyor musun” ifadesi kapitalist sistemin özünü ve bu özdeki sınıf farklılıklarını temsil eder ve Emre buradaki konuşmaya kendi cevabını verir:

“Türkiye'nin büyük kentlerinde herkes biriydi. Ben kimim -sen kimsin- o kim...” Ama komünist sistem geldiğinde “nasıl olsa rekabet, yarışma kalkacaktı. İnsanlar ürettiklerinden uzaklaştırılamayacaklardı. Bir inşaat işçisini düşündü, işçilerin belki de en güvencesizi, sigortasız, yapayalnız; ama her akşam, bir inşaat işçisi sayısız evin önünden geçer, apartmanlara bakar, ışıklar, kaloriferler, Japon tarzı yatakodaları, vb. bir yabancıdır, kendisi örmüştür duvarları, şu çerçeveleri o takmıştır, büyük iş hanları, merdivenler döşemiştir ve yeni bir yapının taş, sıvasız, döşenmemiş odasına geri döner.” (s.207)

Marx'ın işçinin, üreten sınıfın yabancılaşmasını ortaya koyan görüşlerini

yukarıdaki pasajda özetleyen Emre “*asıl sarsıntı*”nın “*kapitalist üretim ilişkilerinde*” olduğunu düşünür. (s.245) Kapitalizm kendi kölelerini yaratmaktadır. Üretenin kendi imal ettiği metaya uzak oluşu, kapitalist ekonomik düzende yabancılaşmayı doğurmuştur. Ama komünist düzende işler daha farklı yürüyecektir çünkü “*Emeğin değeri ucuza satın alınamayacak çünkü emek satılmayacak*”tır (s.234) “*Komünizme bu açıdan saygısı sonsuz*”dur Emre’nin. (s.234)

Emre, sermaye eleştirisinin yanında, bu ekonomik düzenin savunucusu olan ve sol görüş tarafından faşist olarak adlandırılan çevreleri de şaşkınlık ve korkuyla izler. “*Ona, bazı genç çocukların (on altı, on yedi yaşlarındaymışlar) özbenliklerine dönmek arzusuyla kurt gibi uluduklarını söylemişler*”dir. Başkişi bu sözleri “*dinlemiş ve yıkılmış*”tır. (s.181) Bu durumu anlamlandıramaz, kendine sorar: “*(...) ama nasıl olur insanken, içgüdü ve uluyorlarmış?*” diye. (s.186) İlişkilerinde her zaman sevginin önce gelmesi gerektiğini savunan Emre’nin genç insanların kurtlar gibi uluması/ilkelleşmesi üzerine dehşete kapılması bu açıdan bakıldığında oldukça doğaldır.

Sermayeyi ve bu sistemin toplumda yarattığı etkileri eleştiren Emre kendisi gibi düşünen kendi sosyal çevresindeki kişileri de ikiyüzlülükleri ve farklı zaafılarıyla nedeniyle çok ağır eleştirir. Sol görüşlü insanlarca yapılan toplumsal hareketleri çekingenlikle karşılar Emre “*Özlenen bir savaş, bir savaşımı ama, neye nizam edeceği henüz belli değildi. Faşizmin savaşı mıydı, yoksa faşizme karşı bir savaş mıydı? Belli değildi.*” (s.236-237) ifadesinde de görüldüğü gibi sol görüşlü birtakım insanların faşist olarak niteledikleri sağ görüşlü kişilerden pek de farklarının olmadığını düşünür. İnsanlara karşı şiddet kullanan bu marksizm yanlısı kişilerle, kurt gibi uluyan gençlerin arasında büyük bir ayrım yoktur:

“*Marksizm, devrim ve ilericilik adına konuşan birtakım küçük canavarlar türemişti, adi zorbalar. Henüz adi zorba olamamış genç kızları, delikanlıları sorguya çekiyorlarmış; aile meseleleri, dogmacı tavırlar -dogmacı, demek de yanlış- alıp yürümüş. Sonra kurt gibi uluyan bir gençlik kesimi(...) Karşıtlık değil, özdeşlik, insanlığı yıkımlara sürükleyen bir özdeşlik.*” (s.237)

İnsanlar ikiye bölünmüştür. Söyleme geldiğinde ilerici; hayatı yaşamaya, pratiğe geldiğinde ise faşist ve düzenin savunucusudur ve her alanda sol söylemin savunuculuğunu yapanlara düzen bozucu olarak bakarlar:

“Yok, yalnız alanlarda, yürüyüşlerde ilerici kesiliyordu insanlar. Bunun dışında çırpınışlarımız, yaşamı her saniyesinde bir cinayet, bir alçaklık olarak algılamamız anarşi adıyla anılıyordu. Oysa gelen ve her şeyi belirleyecek olan; yaygınlık kazanmış politik örgütlenme, ister orta sınıfın insanı diyelim, ister küçük burjuva adını takalım, bütün bu tekgörüşlülüğün bir sonucuydu; faşizm böyle geliyordu.” (s.224)

Emre topluma büyük bir budalalığın hakim olduğunu düşünür. *“Sanatçıların, yazar çizer takımının aşağılık küçük burjuva oyunları ile yetindiklerini başına çığır anlatır.” (s.38)* Çok sinirlenir kendi çevresinde aydın geçinen insanlara, bu insanlarda *“(…) içtenlik adına bir şey kalma”* dığını düşünür. İşin ilginç yanıysa bu aydınların *“alay ettikleri, yıkılmasını sözümona istedikleri düzene uymak için gösterdikleri çaba”* dır. Bu tip insanlara *“lüks yerlerde rastlayabilir”* siniz, *kalkıyruk bir kadın bulmaya görsünler.” (s.184)* hemen değişirler, bu insanlar ikiye bölünmüştür.

Yalnızca söylem alanında politik görüşlerini savunurlar. Emre’ye göre *“(…) bütün bir toplumun savaşıma da küçük burjuvalıkla ilintiliydi, ama ne çok küçüklük! Vidivıdıcılıktan vazgeçemeyen yazarçizer takımı -yapıtlarıyla yaşamları çok farklıydı tabii- ikide birde devrimden, işçilerden söz açıyorlardı. Yürüyüşler, mitingler, yüzeyde bir devrim. Durmaksızın eylem. Ama sonuçta faşizm tırmanıyordu. Bu, bir gerçeklikti. Hitler taslağı birtakım adamlar, Hitler tutkunu bazı kuramcılar türemişti.” (s.205)* Ve bu ortamda marksizm yalnızca söylem boyutunda kalmıştır.

Bütün bu toplumsal vakalar karşısında Emre’de kendi bireyselliğinden sıyrılıp toplumsallığa yönelmek ister. Ama toplumsal gelişimin bireysellikten, bireyin bilincinden kaynaklandığını da düşünmektedir:

“(...) bazı kararlar almıştı, Belkıs'a olan gizli bağlılığını unutacaktı, unutmuştu, arkadaşları, insanlığın genel meselelerine açılacaktı artık hikâyelerinde, önemli değişimler göze çarpıyordu Türkiye'de, herkes kendi bireysel onurunun savunusundaydı ve böylelikle toplumsal ilişkilerden daha sağlam biçimde konuşulacaktı. Öyle bir gün gelecekti ki, hep bireysel onur aracılığıyla, insanlar bankaların kambiyo servislerinde zevkle, arzuyla çalışamayacaklardı. İşlemler ağırlaşacak, ticaret hayatının dolantılarından tiksiniş yığınla onurlu adam, bir sabah, ansızın, tecimevlerinin kapılarına kilit vuracaktı. Küçük kız çocuklarını orospu gibi boyayarak, makyajlar içinde, çıplak omuzlarla televizyon reklamlarına çıkarmak bir onur meselesi olacaktı.”ama maalesef “Hepsi ütopiyaydı!” (s.205)

Bireyselliği kendini bırakmayan Emre bir özeleştiri yapar ve kendi kalbine seslenir. Her şeyin merkezine aşkı, sevgiyi bireysel duyarlılıkları almıştır bugüne kadar. Ve artık bu durumdan sıyrılmak gerektiğini düşünür (s.243)

5. Cinsellik

Ölüm İlişkileri'nin üç başkişisi de farklı boyutlarda olmakla beraber cinsiyetsiz bir görünüm içindedirler. Belkıs'ın lezbiyen eğilimleri, Cemal'in kadınsılığı ve Uğur'la olan ilişkisi, Emre'nin ise şans eseri karşılaştığı bir erkeğe ilgi duyması göz önüne alındığında bu kişilerin cinsiyetsiz bir resim çizdikleri görülecektir. Bu kişilere eşcinsel demek mümkün değildir. Çünkü ne Cemal ne Belkıs ne de Emre kendisinin eşcinsel olduğunu kabul eder.

Emre'nin erkeklere olan ilgisi Cemal'den farklıdır. Emre, Cemal'i eleştirir; onu anladığını söyler Emre'ye göre de bir erkek başka bir erkeğe aşık olabilir ama kendini kadın gibi duyumsamayarak. Emre *“Kadınlara ve erkeklere bir arada âşık olma duygusu”*nu, *“bu ikilemli sancı”*yı (s.192) sürekli hisseder. Bir kahvede tanıştığı kendi yaşlarında belki de kendinden biraz daha genç bir delikanlıya ilgi

duyar:

“Anımsayamıyordu, çok mu eskiden, dün mü, bir hafta önce mi, ne değişir, erimişti, gözenekleri paralanmıştı, karşısındaki genç çocuğun umut kadar görece varlığı bir iskele olarak kalmıştı, Emre kalbini açmış ve beklemişti. Geriye ışıklar -bir köprüde yanıyorlardı- yansıyordu bir tek, deniz hışırdıyordu, deniz kenarında iki kişiyken, yine iki kişi kalacaklarını duyumsuyorlardı (tanınır tanınmaz sevilmiş, yanıtlar beklemeden ezberlenmiş ve hep gülümseyen delikanlı da bunu duyumsamış mıydı.) Bu an da bellekte yaşatılacaktı.” (s.192)

Sözleri de bu durumu vurgular. Her Gece Bodrum’un Cem ya da Cemal gibi Emre de erkeklere ilgi duymaktadır. Hemcinslerine de ilgi duyan tüm bu başkişilerin ortak noktasıysa onların ilgilerinin platoncu bir çerçevede gerçekleşmesi, farklı cinsel paylaşımlarla ilerleyen bir ilişki boyutuna gelmemesidir. Bu duruma örnek olarak Emre bir kahvede karşılaştığı ve ilgi duyduğu gence seni seviyorum, demez. Bunun nedeni Emre’nin bu genci bir daha görmek istememesidir. Emre gerek yukarıda bahsedilen hemcinsle duyulan ilginin platoncu bir nitelikte olması hem de ilişkilerin, dostlukların onu sürekli yaralaması sebebiyle bu gençle bir daha görmek istemez. Bunun yerine ilgi duyduğu gençle geçirdiği çok kısıtlı vakti düşlemeyi, zihninde yaşatmayı tercih eder

Erkeklerle birlikte kadınlara da ilgi duyar Emre. Kendi ”oba”sından Zeynep adlı bir kadınla birlikte olur. Ama bu birliktelik başlangıçta ne sevgi ne de cinsel arzu üzerine kuruludur:

“Zeynep’le yatmak isteşişinin asıl nedeni, herkesten farksız bir cinsel ilişki kurabileceğini belgelemek içindi. Sonra büsbütün aşka bağlanmıştı. Çünkü aşkla bu eylem güzelleşecekti. Gövdenin başka bir gövdeye değişti, yaşanış, kendini bırakış ve öpüşmek ve sarılmak ve insan sıcaklığını duyumsamaktı, ancak yürek aksamadan atıyorsa, bellek kaygıların tutsağı değilse, içimizden geçirdiklerimiz sevgicil

olabiliyorsa, sonsuz sevecenlik, onur gibi; ne kadar çok düşünmüştü!”
(s.201)

Emre kendini ispat için başladığı cinsellik üzerine kurulu bu ilişkiyi belirli bir zaman sonra sevgi bağlamına da çekmek ister. Çünkü onun için aslolan sevgidir ve cinsellik de sevgiyle birlikte yaşanmalıdır:

“Ve cinsel ilişki, kimi zaman, küçücük bir davranışla tıpkı Belkıs'ın söylediği gibi, güzelliği yok edebilir. Cinsel ilişkiyi önemsemek gerekiyor, buluşmaevlerine girip çıkmak denli kolay değil bu beraberlik. Seviyorsak, sevgimiz karşılıklıysa, bir şiir gibi, hayatın en üst düzeyi gibi yaklaşmalı cinsel ilişkiye: doğal, kaçınılamaz bir sonuç, kaçınılamaz her olgu gibi anlamlı, yaratıcı özelliğiyle var... Gökmen, güçlü erkek sevişmeye baygın adam rolünü istediğince oynasın; onun görüşlerini, savlarını benimsemek zorunda değiliz.” (s.248)

Emre'nin Zeynep'le bu sevgi paylaşımının tam olarak yaşanmadığı ilişkisinin cinsellik boyutunda da normalin dışı olarak kabul edilebilecek ayrıntılar dikkat çekmektedir:

“Kadının istekleri müthişti. 'İstersen arkadan... İster misin?' Kahkaha. Bir kez daha. Kahkahalar ve yüzü koyun yatış. Yatak. Kendisi. Zeynep, sürekli titreyen bir kış. Kolların tüysü dokusu. Tüyler. İnciler bir sıraydı, fındık tanesi kadar. 'İster misin?' Gece lambasının ışığındaydılar. 'Benimle istediğin gibi seviş. Ne istersen.' Oda nedense ekşi elma kokmaktadır. Cinselliği kavrayan el. Uyanmakla uyanmamak arasındaki son duraklayıştı. İnciyi alıp geçirmişti. Kıcını avuçlamıştı Emre, onun kıcı şimdi kendinindi. Midesi bulanıyordu. 'Her hikâyende beni yazıyorsun.' Zeynep'i hiç yazmamışken, 'Her hikâyende beni yazıyorsun.' Bilinçaltı. İnciler buz gibi değmişti ve erkeklik incilerle çevrelenmişti. Kahkahalar arasında, 'Hiç inci takmışını görmemiştim!

Dur bakayım, fena olmuyor...' İnleyiş. Geri çekilmişti. Duvardaki gölge kalkışa hazır bir uçaktır, dikleşerek. Öpmüştü. Eğilmişti, katlanmış"
(s.198)

Paragrafta biraz da pornografik bir biçem kullanılarak ifade edildiği gibi Emre Zeynep'le ters ilişkiye girer. Bundan iğrenir de kendisi, bu noktada okurun zihninde iki resim oluşur. Birincisi ters ilişki göndermesiyle eşcinsel eğilim, ikincisiyse aşkın olmadığı cinselliğin çirkinliği ki her iki durumda Emre'nin fikirlerini düşüncelerini ve tercihlerini doğrular çağrışımlardır.

6. Edebi Söylem

Ölüm İlişkileri; bireyi, onun yaşamını, duygularını, toplumla ilişkisini konu edinen içeriğinin yanında başkışisi Emre aracılığıyla dönemin yazın dünyasına açılan bir pencere de sunar okuruna.

Emre ödüllü bir yazardır. Aldığı bir ödül onu bir anda edebiyat dünyasında sözü geçen biri haline getirmiş ve kitabının satışlarını arttırmıştır. Gerçi ödül töreninin yapıldığı gece sol bir örgüt Emre'ye tehdit mesajı gönderir. "Devrimci Edebiyat Örgütü" adlı bu örgüt Emre'nin "...aşâğılık, bireyci, rezil ibne olduğunu açık"lar ona ödülü veren "seçici kurul üyelerini de kış yalatmakla suç"lar. (s.214) Aşırıya kaçmakla birlikte bu eleştiride haklılık payı da vardır. Emre bireysellikten kurtulamadığını kendi de kabul eder. Yazacağı yeni bir roman için anlatıcının kullandığı:

"Yeniden roman sevdasına düştü Emre. Mutlaka yazacaktı. Politik bir roman olacaktı. Oysa içindeki aşkları, bir yaz'ı, unutulmaz sancıları, yapayalnız gidilmiş plajları anlatmak istiyordu. Gelgelelim bunlar lüks kaçacaktı. Ne zaman öyküyle, romanla ilgili şeyler düşünse, asıl yazmak istediklerinin dışına düşerdi. Bu, çok garip bir talihti. Türkiye'li yazarın talihiydi. Hemen herkes geçiş toplumunda yaşamının sorunlarına eğiliyordu yapıtlarında." (s.213)

Bu sözler bize Emre'nin bireyi toplumdaki daha öne yerleştiren bir sanat anlayışı güttüğünü ama siyasi zorunluluk nedeniyle toplumsal konularla ilgilenmek istediğini göstermektedir.

Emre edebiyat dünyasının bu sorunlarından bahsederken kendi sanatını da eleştirmekten geri kalmaz. Roman ve hikayelerinde toplumsal sorunlara yer verememesi, bireyselliği kıramaması Emre'nin kendi yazarlığındaki en önemli sorundur. Aslında Emre bunu, toplumsal konularla ilgilenmeyi, “denemiş”tir de, “(...) çok uğraşmış (...) fakat ortaya çıkan ürünler cılız, yetersiz şeylerdir, doyurucu değildir.” Emre sonrasında bu durumun nedenini kavrar, toplumsal konuları işlemekte başarısızdır. çünkü onun “solcu diye tanıdıklarının çoğu (tıpkı Emre gibi, tıpkı kendi çevresi gibi) birer küçük burjuvadır ve küçük burjuvaların öykülenmesinde büyük sözlerden, söz verişlerden, dirençten ve umuttan konuşmaya olanak yoktur. Bunu anlamıştı. Öykülerinin niye sevilmediğini anlamış”tır. Herkes aynadaki yansılarını beğenmek zorunda değildir.” Ama diğer yazarlar bu durumun pek farkında değildir ya da onlar farkındalıklarıyla bu durumu kabullenmektedirler. Çünkü Emre’ye göre “çoktan kitaplarda köylere, feodal ilişkilerde kentleşme süresini yadsırcasına abartılmış törelerden sahneler göze çarp”maktadır. (s.183-184)

Emre bu dönemdeki toplumcu gerçekçi edebiyatın temsilcilerini de “kitapları çok satan, dağ yaratmış yazarlar” olarak adlandırır. Bu yazarların yanında kendinin hakkının yendiğini düşünür. Kendisi bir küçük burjuva olduğu için bu yazarlardan farklı bir görüntüye sahiptir insanların gözünde. Emre’ye göre bu yazarlar ikiyüzlüdür ve Emre okurların bu yazarlara neden ilgi gösterdiğini anlayamaz. Kendine kendine sorar “devrimcilikten, marksizmden ikide bir de söz açan yazıcıların bilisizliği bu kadar ortadayken” insanlar neden bu insanlara bu kadar ilgi gösterir diye. (s.184) Emre bu yazarların çelişkilerini düşünür:

“Onlardan tiksiniyordu; içtenlik adına bir şey kalmamıştı canım; hele heriflerin alay ettikleri, yıkılmasını sözümona istedikleri düzene uymak için gösterdikleri çaba: onlara lüks yerlerde rastlayabilirdiniz,

kalkuyruk bir kadın bulmaya görsünler.” (s.184)

Bu yazarlar kendi değerleriyle çelişik duruşları nedeniyle Emre tarafından eleştirilmektedir. Emre bu ortamda toplumsal sorunlara gerçekten değinmek gerektiğini düşünür. Kendi sanat anlayışını da eleştirir. Bu yazarların ikiyüzlü, sadece söylemde kalan marksizm anlayışı ne kadar yanlışsa Emre'nin bireyselliği de o denli yanlıştır. Emre'ye göre “(...) *sen ben meseleleri üzerinde durmak artık saçmadır.*” (s.184) Kendi öyküleri için “*Yok, o bana dedi ki -ben ona dedim ki, yok, beni kimse sevmeydi- ben onları çok sevdim*” tarzı öyküler yakıştırması yapar. Bu siyasal şartlar altında kendi öykülerini anlamsız bulur Emre.

“Hikâyeler istediği gibi olmuyordu. Son sıralar yazdığı her satırdan soğumuştur. Yapaylık, sonsuz yapaylık: edebiyat değil, estetik arayış. Ve asıl anlatılması gerekenin estetikle, şiiri çağrıştıracak yaşantılarla uzak-yakın bir ilgisi yoktu. Birtakım korkunç sahneler. Solun içinde gözükenlerin yaşantısından kesitler. Tanışları, 'Sakın yazma' demişlerdi Emre'ye, 'bir daha barınamazsın sol edebiyatta'.” (s.187)

Sözleri ise sol edebiyatın durumunu gözler önüne serer. Emre sol örgütlerin yaptığı işkencelerden, baskılardan bahsetmek ister; ama etrafındakiler tarafından bu çevreden dışlanacağı gerekçesiyle uyarılır. Emre bu çevreyi eserlerinde ortaya koyamazken yeni bir marksist, sosyalist sanat anlayışı doğmaktadır:

“Ortamalı yazarlar Çehov'u okumamışlardı herhalde. Kulaktan dolma bilgilerle yetiniliyordu bizde, ünlü bir öykücü kalkmış, bayağının bayağısı bir gençlik ve müzik 'magazininde' Çehov'un dediği gibi, diye tutturmuş, dram sanatıyla öykücülüğü karıştırarak ve tabii içine bir de devrimcilik ekleyerek, her öyküde bi silâh patlamalıdır... savını patlatıp vermişti. Yeni Öykücülere öğütler: anlatınızı silâh patlamayacaksa yazmayın!” (s.230)

Bölümüyle Emre sol edebiyata eleştirilerini sürdürür. Sol edebiyatın bilgisizliğine, popülülüstliğine gönderme yapar. Sol, edebiyat klişelerin ardına saklanmıştı ve bunları kullanır eserlerinde.

Emre kararlıdır. “Bir roman yazacağım diye düşün”ür, “mutlaka yazacağım ve bütün Türkiye yansıyacak bu romanda.” (s.184) Emre “en kısa zamanda. Yeryüzüne yeni bir dünyanın, emeğe saygının ilkelerini armağan etmiş ustalara bağlan.”mak ister. (s.243) Sonrasında da yazacağı romanın içeriğini ortaya koyar:

“Bir roman. Ama nasıl bir roman? Neyi anlatacaktı? Türkiye'yi anlatmak istiyordu. Türkiye müthişti. Ortamalı yazarlara ve eleştirecek kişilere bütünüyle ters düşecekti. Faşizm. Bu yaşıyordu. Bunu yazmak istiyordu. Çok denemişti. Becerememişti. Şarkılarda, filmlerde, romanlarda, sanatın bütün dallarında egemenlik faşizmindi. Hani şu yığıllıktan, devrimcilikten, yürüyüşlerden söz açan şiirler, hani kavga için çarpan yürekler, tümüne tersten bakacaktı. Bir insan kalabalığı vardı. Görüyordu. Küçük burjuva ikiyüzlülüklerinden vazgeçmiş kişilerdi! Hayır, hiç kimselerle iletişim kuramıyorlardı. Klasik marksistlerin yargılarına uymuyordu ama, her sınıftan bu soy insanlar vardı. Belki yeni kişilerdi. Hiç bilinmedik, hiç duyulmadık bir ahlâkla, sağlam bir öğretiyle geliyorlardı. Romanı onlar İçin yazacaktı. Sonsuz, sınırsız bir güvenç duyuyordu. Pek az okura değil, birçok insana, romanını okumayanlara bile ses yöneltecekti” bu roman sayesinde (s225-226)

Arkadaşları Emre'ye yazacağı öyküyü sorarlar. O da “Henüz bilmiyorum. Her şeyi anlatmak istiyorum. Mekanizmayı, bizi bumburuşuk insanlara dönüştüren mekanizmayı.” (s.301) diye cevap verir. Ama bu zordur; çünkü öykünün bazı ilkeleri vardır. Hayattaysa tüm duygu ve düşünceler iç içedir. Tüm duygular düşünceler “Ama insan hikâyede (anlatıda) bu iç içeliği veremez... Asıl yapaylık burada”dır Emre'ye göre. “Öyküsel içeriğin kendi yasaları var”dır. “Onlara uymak,

zorunda"sınızdır." Örneke ayrıntılar, yan oluntular belli bir odağa çevrik olmalıdır. Yaşamdaki karmaşık akışı yazar dizginlemeli, kişilerinin iç dünyalarını bile başıboş bırakmamalıdır." (s.331)

Emre öykü teknikleri üzerine bu görüşlerinden sonra alkollü olduğu bir anda iç dünyasında yaşadığı çatışmada kendi yazarlığını edebiyat,roman anlayışını sorgular:

"Lâf! Yazdığın hikâyelerin hepsi gericiliğe hizmet ediyor. Sen kalık bir burjuva yazarısın. Sapık şeyler yazıyorsun. Aştan ve onurdan söz açmak istemiştin. Kurşun sıkmalı senin alnına." (s.277)

Görüldüğü gibi Emre bu toplumsal kargaşa ortamında aşk, onur gibi bireysel değerleri konu edinen öyküler yazmaktadır. Kendisini eleştirirken kullandığı kurşun sıkmalı senin alnına ifadesi bu çatışmayı, dönemin kargaşasını simgeleyen bir ifade olarak kabul edilmelidir. Romanın sonunda Cemal herkesin toplandığı Rum meyhanesinde Emre'ye yazmak istediği öyküyle ilgili tavsiyelerde bulunur:

"'Bizi yaz' diye atıldı Cemal, kadehini bırakarak; bir turp yedi, yeşil yapracıkları da. 'Bizi yaz'... Durakladı ... 'Başına bir önsöz koy, ' dedi, 'kısa bir öndeyiş... Bu romanı yadsıyacak olanların, de, yaşamayı göze almış kişilerle... göze almış... uzak yakın hiçbir ilintisi yoktur'." (s301)

Kendisi farklı nedenlerden eleştirilen Emre de sol çevreleri eleştirir. Belki kendisi burjuvadır. Ama sol edebiyat da alçak, ikiyüzlü ve bilgisizdir.

III. BÖLÜM

CEHENNEM KRALİÇESİ

"Dalgakıranın ucunda, deniz fenerine sırtını dayamış oturan, genç, güzelliği gözler kamaştırıcı kadın oyunumuzun baş kişisi; öyküleyeceğimiz insanî ilişkilerin yaslar tutmasına yol açmıştır. Bu kötölük tanrıçası yüzünden ikinci sınıf bir şair aklını kaçırmış, evli bir kadın alkolik olmuş, bir işadamı batkıya uğramış, kadınısı bir erkek yakışıklı sevgilisini geçkin ve yüzüne bakılmaz bir kıza kaptırmış, alkolik kadının kocası da 'çağsama'ya tutulmuştur. Oyunumuzun konuşmaları size abuk sabuk gelebilir. Ama unutmayın ki, tiyatrodasınız."

A. ROMAN HAKKINDA

Bodrum dörtlemesinin üçüncü kitabı *Cehennem Kraliçesi*, İleri'nin daha önce okura sunduğu küçük kentsoylu, eğitilmiş, sanatçı kesimin yaşamına bir kez daha konuk eder okuru.

Cehennem Kraliçesi, temelinde *Her Gece Bodrum ile Ölüm İlişkileri*'nin bir noktadaki birleşimleri olarak adlandırılabilir. *Cehennem Kraliçesi*'nin temel çatışma noktası cinsellik olarak yorumlanabilir. İleri *Cehennem Kraliçesi*'nden sonra terk edeceği* bu izleği romanın merkez noktasına yerleştirmiştir.

Belkıs'ın sosyal çevresinde ve toplum içinde saygı uyandıran, eşitlikçi, erkek egemenliğine karşı duruşu genç kadının cinselliğinde aşağılanma, pasifleştirilme isteğiyle karşıtlık oluşturmaktadır. İleri'nin de bu durum için "*Cinsel faşizmi galiba Cehennem Kraliçesi'nde daha belirgin yansıtmaya çalıştım*"²⁰ demesi de Belkıs'ın zaman zaman mazohist bir tutum içinde düşünülebilecek cinsellik ihtiyacını tanımlamaktadır. Roman, başkışisi Belkıs aracılığıyla asıl söylemini seslendirmektedir.

Serinin bu üçüncü kitabında daha önce *Ölüm İlişkileri*'nde okurun karşısına çıkmış figürlerle (Betigül, Kerem, Belkıs, Korkut, Gökmen..) birlikte okurun ilk kez *Cehennem Kraliçesi*'nde tanıyacağı roman kişileri (Mehmet, Şadiye, Semra, Bay Ölüm, Bülbülün) de vardır. Romanın üç bölümü Bodrum'da iki bölümü ise İstanbul'da geçmekte ve *Cehennem Kraliçesi* dört eksen kişinin bilincinden anlatılmaktadır. Bu kişiler Belkıs, Gökmen, Mehmet ve Şadiye'dir.

Romanın birinci bölümünde okur Belkıs'la birlikte. Belkıs *Ölüm İlişkileri*'ndeki frijit halden kurtulmuş, daha ötesi nemfoman bir hale gelmiştir. Okur, *Cehennem Kraliçesi*'nde Belkıs'daki bu değişimin nedenini de öğrenir. Roman Belkıs'ın kolej günlerine geri dönüşler yaparak, Belkıs'ın lezbiyen öğretmeni Miss. Rothman'ın, Belkıs'a olan duygularından bahseder. Bu geri dönüşler "*Belkıs'ın erkeklerle sorunlu cinsel ilişkilerini anımsadığımızda, bilinçaltının koruduğu lezbiyen öğelerin, hem o belirgin cinsel soğukluğun (frigidite'nin) hem de hayali*

* "Daha Cehennem Kraliçesi'nden başlayarak, bilinçli bir şekilde cinselliğin düzenini kıstım kitaplarımda" Selim İleri, *Anılar;ıssız ve yağmurlu*, s.134

²⁰ Selim İleri, *Anılar;ıssız ve yağmurlu*, s.141

cinsel azgınlığın oluşturucusu ve açıklayıcısı”²¹ olarak yorumlanabilir. Belkıs, Korkut’la birlikte Bodrum tatilindedir. Belkıs’ın uzun zaman sonra sevdiği tek adam Mehmet ölmüştür. Okur birinci bölümün başlangıcında Belkıs’ın İstanbul’dan kaçıp Bodrum’a yerleştiğini, ıssız bir koydaki evinde Korkut’la birlikte yaşadığını öğrenir. Birinci bölümdeki en önemli olay Belkıs’ın fiziksel olarak çok çekici bulduğu, kolye ve hediyelik eşya satan bir gençle ilgili fantezileri ve bu gençle cinsellik yaşama isteğidir. Belkıs *Bir Akşam Alacası*’nda bu gençle birlikte olacak hatta onun da resimlerini yaptığı bir sergi açacaktır.

Romanın ikinci bölümü birinci bölümün bir yıl öncesinden bahseder ve okur bu kez Gökmen’le birlikte. Bu bölümde Gökmen’in birlikte tatile gittiği insanlar tarafından dışlanması, Belkıs’a aşkı ve diğer roman kişilerinin okura tanıtımı yapılır. İkinci bölüm romanın hem içerik hem biçem bakımından en renkli parçasıdır. Bunun temel nedeni bu bölümde temel olay örgüsünün zaman zaman bir tiyatro oyunuyla anlatılması, iki farklı metin türünün i içe sunulmasıdır. Bu biçem tekniğinin yanında bu bölümde Bay Ölüm’le şadiye tanışır ve ilişkileri gelişir. Belkıs’la Mehmet arasında bir yakınlaşma olur. Bülbülün yalnızlığıyla baş başa kalır. Gökmen bu olayların tam ortasında dikkat edilmeyen, silik ve Belkıs’a her daim aşık bir figür olarak konumlanır. İkinci bölüm herkesin Bodrum’dan İstanbul’a dönmesiyle son bulur.

Üçüncü bölüm Mehmet’in intihar mektubunu yazarken duyumsadıkları üzerine kuruludur. Mehmet, üniversitedeki içinden istifa etmiş bir öğretim görevlisidir. Siyasal bir düşünce dergisi çıkartmak ister ama bu planında başarılı olamaz. Gitgide edilginleşir ve artık yaşamak için bir sebebi kalmadığını düşünür. Başlangıçta onun arkasında yer alan arkadaşları, ona muhalif bir tavır alır. Bu da Mehmet’i etkiler. Eşi Semra ondan boşanmak ister ve eve de her gece gelmemektedir. Okur üçüncü bölümde Belkıs’la Mehmet ilişkisine tanık olur. Bu iki kişi arasındaki yakınlaşma; Belkıs’ın Mehmet’e olan aşkı, onunla birlikte olma çabası temel çatışmayı doğurur. Mehmet bu yakınlaşmaya rağmen Belkıs’la herhangi bir şey yaşamaz ama genç kadının kendine ilgisini bilmekte ve çok belirgin olmamakla birlikte bu ilgiye karşılık vermektedir.

²¹ Ahmet Oktay, *şeytan, Melek, Soyтары*, s.103

Dördüncü bölüm ise Şadiye ve Bay Ölüm'ün evliliklerini konu alan bölümdür. Şadiye Bülbülün'le Rifat'ı yani Bay Ölüm'ü birbirinden ayırarak Rifat'la evlenmiştir. Rifat ufak bir futbol takımında futbol oynamış, bu obanın dışında, halktan, ama çok yakışıklı bir adamdır. Şadiye ise artık geçkin kız olarak anılmaya başlanmış, kendini hiç de güzel bulmayan bir kadındır. Evlenmelerine rağmen Rifat, Şadiye'yle cinsel ilişki içine girmez ve ondan maddi beklenti içinde olduğunu belli eder. Şadiye'ye hakaret eden, sapkın fantazilerinden (kadın bağı görme isteği) ona bahseden Rifat yine de Şadiye'den bir tepki görmez; aksine Şadiye Bay Ölüm'ü sürekli kıskanır ama bunu kimseye belli etmek istemez. Şadiye'nin Rifat'ı bu kadar kıskanmasının nedeni Rifat'ın Belkıs'a olan ilgisidir. Şadiye sürekli Rifat'ın Bodrum'da Belkıs'a bakışlarını hatırlar ve kendini Belkıs'la kıyaslayıp ona benzemeye çalışır. Nasıl davranacağını bilmeyen çirkin ve yaşlı kız Şadiye sürekli Rifat'ı mutlu etmeye çalışır. Dördüncü bölümde Şadiye'nin cinselliği ve Belkıs'ı sürekli kıskanması temel konular olarak göze çarpmaktadır. Bu evliliğin bittiğini okur *Bir Akşam Alacası*'nda öğrenecektir.

Romanın son bölümünde ise okur tekrar Bodrum'a ve Belkıs'ın cinsel isteklerine döner. Belkıs, Korkut'u birinci bölümün sonunda birlikte oturdukları restoranda bırakır ve romanın başlangıcında hakkında cinsel fanteziler kurduğu, arzuladığı satıcı çocuğu bulur, onunla birlikte olmak istediğini söyler, satıcı çocuk Belkıs'a gülümser ve roman bu şekilde sonlanır.

B. ROMANIN BAŞKIŞİSİ: BELKİS*

1. Dış Görünüm

Belkıs'ın *Ölüm İlişkileri*'nde detaylarıyla verilmeyen fiziksel özellikleri *Cehennem Kraliçesi*'nde daha ayrıntılı biçimde okura sunulur. Doğan'la birlikte gittiği İtalya tatilinin üzerinden yaklaşık beş yıl geçmiş ve Belkıs artık orta yaşlı olma yoluna girmiştir. “Yıllar geçip git”miştir, “kaç yaşında olduğunu asla anımsamak iste”mez Belkıs. (s.316)

Belkıs'a olan aşkı *Cehennem Kraliçesi*'nde detaylı anlatılan şair Gökmen'e göre Belkıs “uzun uzun, siyah saçlar, alnında ince bukleler” (s.82) ile “çok güzel bir kadın”dır. (s.86) Gökmen'in böyle düşünmesi Belkıs'a zaafı ve ilgisiyle açıklanabilirken, Belkıs'ı kıskanan ve zaman zaman ondan nefret eden Şadiye'ye göreyse Belkıs'ın “gözleri siyah, iri, hafif de çekik”tir ve “yanakları da hep allık sürmüşçesine pembe”dir. (s.276)

Romanın geneline bakıldığında roman kurgusunun Belkıs'ın güzelliğiyle doğrudan bağlantılı olduğu görülmektedir. Tüm roman kişileri ve bu kişilerin yaşamları Belkıs'la bir noktada ilgilidir. Erkek roman kişileri hayranlık ve arzuyla, kadın roman kişileri ise kıskançlıkla Belkıs'a yaklaşırlar. Çünkü Belkıs bu cehennemin kraliçesidir artık ve birçok kraliçe gibi çok güzeldir.

Gökmen'in bağımlı biraz da hastalıklı iç dünyası, Mehmet'le Semra'nın ilişkilerinin zedelenmesi, Şadiye'nin Rıfat'ı kıskanması Belkıs'ın güzelliği ve çekiciliği ile doğrudan ilgilidir.

Belkıs'ın Bodrum dörtlemesinin tüm kitapları boyunca aşık olduğu tek adam Mehmet Belkıs'a “Şafak Yıldızı” olarak hitap eder ve genç kadının yuvarlak hatlı vücuduyla gür saçları Mehmet'in ilgisini çeker. “Belkıs, klasik baştan çıkartıcı roman kadınları gibi”dir Mehmet'in gözünde. (s.184)

* Bu çalışmada *Cehennem Kraliçesi*'nin 2006 tarihli 6.baskısı kullanılmıştır.

Tüm çekici fiziksel özelliklerine rağmen Belkıs, Mehmet'e yaklaşamaz. Onu istediği gibi etkileyemez. *“Belkıs kendi albenisinin, çekiciliğinin, olanca kadınlığının ve güzelliğinin bu sevgi meselesinde hiçbir işe yaramadığını... fark”* eder. (s.64) Görüldüğü gibi *Ölüm İlişkileri*'nde oldukça alçak gönüllü olan, güzelliğini asla vurgulamayan Belkıs, artık kadınlığını, albenisini kullanmak istemektedir.

2. Dış Dünya İçindeki Konum

a. eşya ile ilişki

Mehmet'in ölüm haberine üzülrken Şadiye'nin evinde gördüğü çikolata kutusu ve Bodrum'da takı satan bir çocuğun kendine verdiği kırmızı bir kolye Belkıs'ın roman içinde etkileşim içinde olduğu iki nesnedir. İleri'nin okurlarına yabancı gelmeyecek bir işlevsellikle bu nesnelerden ilki, çikolata kutusu, Belkıs'ın o andaki üzüntüsü, yaşanmışlıklarıyla birleşir ve Belkıs bu kutunun kapağını kaldırarak içinde yaşantısını görür. Kutu 1940'lardan kalma çevresi ipekle kaplı bir fondan kutusudur. Bu noktada kutunun eskimişliği içinin boş olması Belkıs'ın yorgunluğu, Mehmet'i de kaybettikten sonra hayatının anlamsızlaşmasına gönderme yapmaktadır. Kutunun kapağındaki bir manzara resmi daha sonra Belkıs'ın Şadiye'ye armağan edeceği bir tabloya yansıyacaktır. Bu kutunun kapağında, gökyüzü kısmı boyanmamış bir manzara resmi bulunmaktadır. Belkıs'ın aşağıdaki pasajda aktarılan sözleri de onun Şadiye'ye hediye ettiği tabloyu bu kutudan etkilenecek yapığını desteklemektedir:

“Belki bir gün eski bir fondan kutusunun kapağını yapacaktı. Ama hiç kimse o resmin, Mehmet'in ölümüyle ilintisini bilemeyecekti. Belki renkler ve kutunun kapağındaki manzara kasvetin simgesi olacaktı “
(s.314)

Belkıs, bu kapağın üstündeki resimden esinlenerek yaptığı tabloda gökyüzünü tamamen sarıya boyar, tabloyu gören pek çok kişi gökyüzünün bu alışılmadık rengine şaşırır ve tabloyu anlamlandıramaz. Bu tablo *Bir Akşam Alacası*'nda bile okurun karşısına çıkacak, Belkıs'ın saf kalmış yanını temsil edecektir. Tablo genç ressamın başarılı ve farklı çalışmalarından biri olarak gösterilir çünkü Mehmet'in ölüm haberini aldığı ve bunun acısını yaşadığı bir anda gördüğü resmin kendisinde bıraktığı etki üzerine yapılmıştır.

Kırmızı kolyeyse tamamen cinselliğinin temsilini yapar. Takı satıcısı genç, Belkıs'ın boynuna bu kolyeyi size çok yakışır diyerek takarken Belkıs, o gençle cinsel fantaziler kurmaktadır. Kırmızı kolye bu fantezilerin kurulduğu ana gönderme yapan işlevsel bir eşyadır.

b. doğaya bakış

Cehennem Kraliçesi, Bodrum dörtlemesinde iki farklı yerde geçen tek romandandır. Roman İstanbul ve Bodrum'u mekan olarak kullanır. İstanbul okura detaylarıyla verilmezken Bodrum Belkıs'ın gözünden aktarılır okura. Bodrum, Belkıs'ın *Ölüm İlişkileri*'nde ortaya konan çevreden, yaşantıdan kaçtığı yerdir. Burada, insanlardan uzak bir koyda, kendine güzel bir ev kiralar Belkıs. Bu koy Belkıs'ın kaçış adasıdır, burada özgürdür, isterse çılgınlıklar atabilir, haykırabilir iç dünyasını.

Bodrum'u karanlıkla özdeşirir Belkıs. Yalnız buradaki karanlık ilk olarak akla gelen olumsuz anlamında değil, kaçışı sağlayan, çirkinlikleri örten, insana huzur veren bir karanlıktır. "*Bodrum, her gecenin söz verdiği engin karanlıktan başka bir şey değildir*"r Belkıs için. (s.11) O asla Bodrum'a tatil için gelen halk yığınlarıyla birlikte olamaz. Karanlık Belkıs'ın kaçışını kolaylaştırır.

Belkıs'ın Bodrum'a bakışı bu şekilde olmasına rağmen Bodrum'un başka bir yüzü de vardır. "*Bodrum, meyhanelerde sarhoş olup, yalpalaya yalpalaya birbirini öpen insanlarla dolu*"dur Belkıs'a göre. (s.38) Buraya tatil için gelen halk sınırsızca eğlenmek, içmek, cinsellik yaşamak istemektedir: "*evlenememiş, koca arayan yaşlı kızlar, azgın, bacakaraları selli dullar*" (s.47) Bodrum'un diğer yüzünü oluşturur.

Belkıs, kendisi de bu yığına üye olmakla birlikte bu insanlardan tiksindir ve yalnızlığı seçerek Bodrum'da doğanın içinde, insanlardan uzak bir yaşam tarzı benimser.

c. sosyal çevre

Bodrum dörtlemesinin alışılmış sosyal çevresi *Cehennem Kraliçesi*'nde de okurun karşısındadır. Başkişinin çevresindekiler okurların *Ölüm İlişkileri*'nden tanıdığı bankacı Korkut, şair Gökmen ve ilk defa *Cehennem Kraliçesi*'nde okurun karşısına çıkan Mehmet, Şadiye, Semra, Bülbülün, Rifat'tır.

Bir iki detayın dışında bu çevrenin *Ölüm İlişkileri*'nde tanıtılan obaya mensup kişiler olduğu söylenebilir. Mehmet, bir üniversitenin felsefe bölümünden istifa etmiş bir öğretim görevlisi, Şadiye aynı üniversitede doktora eğitimini tamamlamakta olan bir asistan, Semra Mehmet'in çevirmen eşi, Bülbülün bir lisede felsefe öğretmeni, Rifat ise tüm bu kişilerden farklı olarak bir futbolcudur.

Rifat romanda cinsel çekiciliğin, salt etin temsilciliğini yapmaktadır. Belkıs, Şadiye, Bülbülün gibi kişilerin Rifat'a olan ilgileriyle, bu çevrede belirleyici olanın söylenilen, aksine cinsel arzular olduğunu vurgulanmaktadır.

Belkıs'a göre kendi de dahil çevresindeki kimse sağlıklı değildir. Herkes hastalıklı duygu ve düşünceler içindedir. Bu, çok yerinde bir tespittir; Mehmet depresyondadır ve sürekli intiharı düşünür, Semra kocası yüzünden alkolik olmuştur, Şadiye eşi Rifat'ı elinde tutmak için ne yapacağını şaşırır, Korkut kişiliğini kaybetmiş, Belkıs'ın kölesi haline gelmiştir, Bülbülün eşcinselliğinin yarattığı parçalanmış kişiliğiyle büyük acı içindedir, Gökmen ise Belkıs'a olan karşılıksız aşkının ve çevresinde takdir, kabul edilmemenin acısıyla yaşamaktadır.

Belkıs romanın başlangıcında bu topluluğu aşağıdaki pasajda görüleceği gibi okura tanıtır:

"Şimdi hüüzün dolu, eski bir dans müziği çalıyordu. Mehmet oradaydı, dans ediyordu. Mehmet'le dans ediyorlardı. Semra oradaydı, yaz

sıcağında deli gibi konyak içiyordu. Gökmen oradaydı, büsbütün küçülmüş, cüceleşmiş, Mehmet'le dans eden kendisine bakıyordu; cüce gövdesi Azteklerden kalmaydı. Bülbülün karanlıkta, çam ağaçlarının altında Bay Ölüm'ü öpüyordu. Korkut oradaydı, Şadiye oradaydı, hiçbir sorun yokmuşçasına konuşuyorlardı. Bay Ölüm oradaydı. Bülbülünle öpüşüyordu ve Şadiye onları göremiyordu. İşte küçük çılgın kalabalıkları oradaydı, kimse gizini döküp saçmamıştı daha. Derli toplu yaşıyorlardı.” (s.24)

Ölüm İlişkileri'nde de Belkıs'ın yanında olan bu topluluk, ona büyük rahatsızlık vermektedir. “Her şeyden yılmıştı”r Belkıs. “Aydınların konuşmalarından -kendi küçük çılgın kalabalıkları- davranışlardan, ilişkilerinden... yılmış, usanmıştı”r. “İğrençti”r bu insanlar. Yeryüzünün en ikiyüzlü kalabalığı”dır. “Küçük çıkarları uğruna her şeyi yapabilirler”, “İçlerinde savunulacak tek kişi yoktu”r. (s.59)

Bu insanların “konuşmaları bile değişik bir dildendir çoğu kez; kolejlilerin, aydın, sanatla uğraşmış küçük burjuvaların.” Belkıs kendi kendine sorar: “Bu garip sözlerden başkaları ne anlayabilir ki” diye. Ama sorusuna bir cevap veremez. Çünkü kendisi de dahil bu çevredeki herkes konuşulanlara anlatılanlara gülüşür, kimsenin bu üsluba, bu konuşmalara bir itirazı yoktur. (s.174) Bu çelişkiyle iç içe olan başkışı bu tatilden sonra arkadaşlarıyla İstanbul'a dönmeyecek ve Bodrum'da herkesten uzakta kaçışını yaşayacağı koya yerleşecektir.

3. İnsan İlişkileri

a. insanlara olumsuz bakış

Belkıs, Ölüm İlişkileri'nde olduğu gibi Cehennem Kraliçesi'nde de çevresine olumsuz bir bakış açısıyla yaklaşır. Belkıs, genelde Bodrum'daki insanlara, özelde çevresindeki kişilere olumsuz bir yaklaşım içindedir.

Bodrum'a tatil için gelen kalabalıktan tiksindir. *"Bodrum, meyhanelerde sarhoş olup, yalpalaya yalpalaya birbirini öpen insanlarla dolu"*dur *"yalnızca. Yerli halk da, dışarıdan gelenleri yabancılamağa gecikmez."* (s.38) Akşamları şehir gezmelerine çıkar bu insanlar *"Bodrum'da. Evlenememiş, koca arayan yaşlı kızlar, azgın, bacakaraları selli dullar."* (s.47) Bu insanlar *"birbirlerinin adlarını bile öğrenmeden sevişecek"* gibi dururlar. Bu nedenlerden burada *"iletişim sona ermişti"*r... *"kimse kimsenin dilinden anla"*maz, *"birtakım sesler çıkar"*ır *"insanlar, anlaştıklarını san"*ır. (s.42)

Halk ise tatile gelenlerin sırtından para kazanmaktadır. Bodrum'un yerli halkı yazları evlerini kiraya verip, turistlere hizmetçilik yapar. Belkıs bu insanları -her ne kadar kendi çevresindeki insanları burjuva ahlak anlayışları nedeniyle eleştirse de- küçümser:

"Onu saçmalatan konuşma isteğiydi. Aşağı tabaka böyleydi, içe kapanmayı, kendi bireyselliğinde yaşamayı bilmiyordu. Konuşmaya ihtiyaçları vardı." (s.18)

Sözlerinde bu durum açıkça görülmektedir. Evine gitmek için bindiği bir motorda motorcuyla Korkut'un konuşmalarını işiten Belkıs zihninden bu düşünceleri geçirir. *"Aşağı tabaka"* sözcüğüyle Belkıs'ın zamanında İtalya'da eleştirmek için yürüyüşlere katıldığı sınıf farklılığı, faşizm, sermaye gibi kavramlar okurun aklına gelir ve Belkıs'ın da obadan biri olduğu ortaya çıkar.

Uzak çevresini böyle eleştiren Belkıs yakın çevresini ise sosyal çevre başlığında belirtildiği gibi bireysel zaafıları, ikiyüzlülükleri ve çelişkileri nedeniyle eleştirir.

Kendini ıssız bir koya atmıştır Belkıs; çünkü *"her şeyden yılmıştı"*r artık *"aydınların konuşmalarından -kendi küçük çılgın kalabalıkları- davranışlardan, ilişkilerinden... yılmış, usanmıştı"*r. *"İğrençti"*r bu insanlar. Hatta denebilir ki *"Yeryüzünün en ikiyüzlü kalabalığı"*dır. *"Küçük çıkarları uğruna her şeyi yapabilir"* buradaki insanlar. *"İçlerinde savunulacak tek kişi yoktu"*r. (s.59)

b. ‘arkadaşlık’ ve arkadaş kavramına bakış

Çevresindeki herkesin Belkıs’ın arkadaşı olmasının yanında, arkadaşlar başlığında Korkut ve Mehmet’in diğerlerine oranla ayrıntılı işlenmesi bu iki kişinin Belkıs’ın duygusal yönden de alışveriş içinde olduğu kişiler olması bakımından gereklidir.

Kendi yalnızlık tercihi göz ardı edilecek olursa Belkıs’ın etrafında sevildiğini, ilgi çektiğini böylelikle pek çok arkadaşına sahip olduğunu görebiliriz. Ama arkadaşları “*Korkut, Bülbülün, Bay Ölüm, Şadiye, Gökmen... hiçbir anlam taşı*”maz “*bu adlar*” Belkıs için; çünkü “*hayat ve dostluklar geçici*”dir, “*aşk ölümlü*”dür (s.54) ona göre. Sevgiye inancı olmayan Belkıs’ın temelinde sevgi olması gereken arkadaşlığa da inanmaması normaldir.

Çevresine bakışı bu şekilde olan Belkıs’ın Korkut ve Mehmet’e bakışı bu kişilerden farklıdır. Belkıs Korkut’tan nefret ederken Mehmet’e de aşıktır. Bu nedenle iki zıt noktada bu arkadaşları Belkıs’ın arkadaşlık çerçevesinin sınırlarını oluşturur.

Okurun *Ölüm İlişkileri*’nden tanıdığı Korkut hâlâ Belkıs’ın sevgilisidir. Daha *Ölüm İlişkileri*’ndeyken Belkıs’ın yanından ayrılmayan onu sıkı boğan Korkut *Cehennem Kraliçesi*’nde kişiliğini daha da kaybedecek ve iyice pasif bir hal alacaktır. Belkıs’ın Korkut’a bakarak yaptığı şu tespit Korkut’un *Cehennem Kraliçesi*’ndeki halini başarıyla betimler:

“Gitmemişti ne olursa olsun, ne denli horlanırsa horlansın gitmemişti Korkut. Kendi yaşamını yok saymıştı. Bir hiçti artık ve yanındaydı, teknedeydi. Sudan yeni çıkmış bir köpekten ayırt edemezsiniz, titreyişlerle durmaksızın silkinerek efendisinin buyruğunu yerine getirdiğinden ödüllendirilmeyi bekliyor, kuyruğunu sallamaktadır.” (s.36)

“Korkut kördü”r, (s.28) etrafındakileri göremez, Belkıs ona ne kadar ondan nefret ettiğini belli etse de, başka erkeklerle birlikte olsa da Korkut olanların farkına varmaz. “Korkut aydın da değildi”r... “O, sıradan insanın temsilcisi”dir. Bütün özellikleriyle, Belkıs’ın nefret ettiği, aşağı gördüğü “sıradan insanın”... (s.59) Belkıs’a göre “asla sıradan bir kadın-erkek ilişkisi olmamıştı”r Korkut’la aralarında. “Aşk değildi”r (bir zamanlar Korkut’a âşık olduğunu sanmıştır), “hayat arkadaşlığı, sonu evliliğe varacak bir beraberlik değildi”r, “tutku değildi”r, “şimdi bir sevecenliği bile paylaşa”mazlar, “bu, tutarsız, niteliksiz, çaresizlikler, kölelikler, alışkanlıklar üzerine kurulu, acıklı, gülünç bir ilişki”dir: “buna boyun eğmişti”r Belkıs. “Hiçbir zaman ciddiye almamıştı”r Korkut’u. “Yalnızca onun yanında olmayı, kimi geceler onunla birlikteliği kabul etmişti”r. (s.35) Yalnızlığını gidermek için ona muhtaç olmuştur. “Korkut’a sığınmak ihtiyacını duymuştu”r. (s.16) Korkut ona “Benimle evlen” dediğinde Belkıs Korkut’a “Bir yara gibisin benim için Korkut” der. (s.12)

Belkıs’ın Mehmet’le ilişkisiyse Korkut’tan çok farklıdır. İnsanlardan kaçan, kimseyle birlikte olamayan Belkıs’ın âşık olduğu tek insandır Mehmet. Bu duruma rağmen Mehmet’le Belkıs arasında bir şey yaşanmaz. Mehmet Belkıs’a biraz yaklaşırsa da bu tam anlamıyla duygusal boyuta indirgenemez. Bu durumun altındaki birinci neden Mehmet’in evli olması ikinci neden ise Mehmet’in içinde bulunduğu psikolojik çöküş nedeniyle böyle duygusal bir ilişkiye yaklaşmamasıdır.

Mehmet, Korkut gibi “sıradan bir insan değildir. Sıradanlıkla özdeşlenecek hiçbir özelliği yoktu”r onun. “Ayrıksı bir insandı”r. “Yüzü incecik, çok güzeldi”r, “yeryüzünün en güzel insanı”dır, “duyarlı ve sevecen. Bir tek seni sevdiğimi hissediyorum” der Belkıs Mehmet’e. O’nu düşündükçe “aşkla, onunla yatmaktan kaçınmayarak, sanrılarda değil, karanlık düşlerle değil, aşkla, hatta, evet, her şeye karşın” ne kadar nefret etse de annelikten, anne cinselliğinden yine de “Mehmet’ten bir çocuğu olsun isterdi.” (s.59) çünkü “Mehmet evlilikte çocuğun çok şey değiştirebileceğini söyler.” (s.42) Bütün bu özverilere rağmen “Mehmet’in sevgilisi değil”dir Belkıs; “kızkardeşim, Şafak Yıldızı” der Mehmet Belkıs’a, bu nedenle Belkıs için “geceler çok acı”dır “kimi zaman”. (s.42) Nemfoman Belkıs Mehmet’i düşündüğünde cinsel dürtülerini bile unuttur. “Ah evet Notos, yani Mehmet (gözleri yandı, kumral delikanlı silinmişti)! Mehmet kendisini Notos’a benzetirdi nedense.” (s.21) sözlerinde de bu durum görülür. Belkıs Bodrum’da gördüğü kumral delikanlıyı

bir an olsun unuttur, Mehmet'i düşününce. Mehmet'e karşı salt cinsellik değil sevgi de beslemektedir Belkıs.

Mehmet aynı yılın kışında intihar ettikten sonra da Belkıs büyük bir çöküş içine girer ve ertesi yaz Mehmet'e seslenir:

"(...) seni seviyordum, senin beni sevip sevmediğin de önemli değildi üstelik, bir ara ve onca gürültüye karşın, müzik, yanıp sönen fosforlu mor ışıklar, Semra'nın Korkut'la kavga etmesi, ellerini tutmuştum da, yüzümü okşuyordun, doğru gibiydi sanki yaşadıklarımız, keşke geri dönebilsem o günlere, duygularım eskisi gibi senden yana çılgınlık dolu, aşk, sevecenlik, dönebilseydim eğer eski coşkuya." (s.67)

Belkıs ilk defa birine sevgiyle bağlanmak istemiş; ama o kişi de intihar etmiş ve Belkıs tekrar yalnızlığıyla ve Korkut'la -en azından bir süre için- baş başa kalmıştır.

c. insanlardan kaçış

*Ölüm İlişkileri'*nde çevresinden kaçma, kurtulma isteği içindeki Belkıs, bunu *Cehennem Kraliçesi'*nde başarır. *"Yanında kimseler olmadan, resim yapmayarak, bir ölü gibi güneyde"* (s.33) yaşamak ister ve Bodrum'da kendine herkesten uzakta sığınacak bir yer bulur.

Belkıs, *"insanların hemen hiç olmadığı, bir 'yerleşmeme' bölgesinde yaşamak iste"*r. Sonunda da *"kendi adasına, salt kendisinin olan ıssız koya"* hayatındaki tüm *"engellerden (ürkünç sanrılar) geçerek"* varır. (s.142)

Bodrum'da herkesten uzaktaki bu koya, *"buraya hasta bir insan gibi, iyileşmek için yerleşmişti"*r (s.56) Belkıs.

ç. ‘çevre’nin gözüyle başkişi

Cehennem Kraliçesi’nin Başkişisi Belkıs yalnızca kendi hayatıyla değil çevresindeki insanların hayatlarındaki etkisiyle de okurun karşısına çıkar. Romanın iki, üç ve dördüncü bölümlerinde Gökmen, Mehmet ve Şadiye’nin hayatından çizilen bir Belkıs portresi okura sunulur. Belkıs, yalnızca kendi ve anlatıcı değil; diğer roman kişileri tarafından da oluşturulan farklı izlenimlerle okura aktarılır.

Belkıs’a herkes farklı bir açıdan yaklaşırsa da bu bakış açılarının ortak noktaları vardır. Tüm roman kişileri Belkıs’ın nemfoman kişiliğinin hareketlerine yansıdığını düşünür. Gökmen’e göre “*Belkıs, çevresindeki erkeklerin ilgisiyle mutlu*”dur. “*Bu konuda genç kadının açgözlülüğüne diyecek yoktu*”r; “*herkesin, hatta Bay Ölüm’le kendisinin -Belkıs’ın-, o kadar horladığı kendisini -Gökmen’in- bile ilgisine açtı*”r Belkıs, “*hele bu ilgilerden bir yoksun kalsın... herkese düşman olabilir.*” (s.143)

Şadiye’nin, Bülbülün’ün elinden Bay Ölüm’ü alması nedeniyle Şadiye’ye tepki gösteren, Bülbülün’ün yanında yer alan Belkıs’ın bu hareketiyle “*Bülbülün’e acıdığı kadar, Bay Ölüm’ün ‘nihaî’ seçiminden de tedirgin ol*”duğunu düşünür Gökmen ve bu düşüncelerinin kesinliğinden emindir. Ona göre “*meselenin bulanık hiçbir yanı kalmamıştı*”r çünkü “*Bay Ölüm, Belkıs’a yiyecekmiş gibi bakmaktan cay*”mıştır ve “*Şadiye’yi akşam yemeğine çağır*”mıştır. (s.149) İlginin kendisi üstünden kalkması nedeniyle Şadiye’ye tepkilidir Belkıs. Bay Ölüm’ün artık kendisine değil Şadiye’ye ilgi göstermesinden rahatsızdır. Gökmen bu düşüncelerinde, Belkıs’ın hareketlerini böyle yorumlamakta haklıdır. Çünkü Belkıs her ne kadar engellemeye çalışsa da Bay Ölüm’ü arzular. Oturdıkları bir restoranda bacaklarını okşayan Bay Ölüm’e tepki göstermez, ona telefon etmek ister, onunla birlikte olmak ister. Şadiye’yle Bay Ölüm’ün düğününe katılmaz; kış günü, Bodrum’da işleri olduğunu bahane eder.

Belkıs’ın aşık olduğu tek insan Mehmet de Belkıs’ın ilgileri üzerinde toplamaktan hoşlandığının farkındadır. Mehmet’e göre bu konuda “*Belkıs’ı anlamak güç*”tür; “*inceliğinde, kibarlığında başkalarına kendini beğendirmek isteyen bir özlem saklı*”dır; “*özellikle de erkeklere*” (s.163) kendini beğendirmek ister Belkıs.

Belkıs'ı çok kıskanan Şadiye'ye Belkıs'ın bu özelliğini ironik bir üslubla ifade eder. "*Belkıs da güzel kadın maskesini takmış... Tabii-tabii, herkes bir tek ona âşık, Belkıs'a âşık, o da bu karşılıksız aşklardan acı duyuyor; ah hep gözleri yaşlı Belkıs'ın.*" (s.247) sözlerinde Şadiye, Belkıs'ın yapmacıklığını; etrafının ve özellikle erkeklerin ilgisini devamlı üstünde tutma isteğini eleştirir. Bu durumun nedenlerini Müşerref Hanım, Şadiye'nin de katıldığı sözlerle ortaya koyar. Bir galeri sahibesi olan Müşerref Hanım'a göre "*kendine tutkun*"dur Belkıs. Bu yüzden ilginin devamlı üstünde olmasını ister. "*Ama güzelliği çabucak bitecek, yaşanmamış yıllar kal*"acaktır geriye. "*Bir eşya kadar bile çekiciliği kalmayacak*"tır Belkıs'ın yaşlanınca. "*Orospuluk için bile geç kalmış olacak*"tır. (s.283)

Müşerref Hanım'a göre "*kuzeyli aristokratı oyna*"r Belkıs. "*Oysa orospu ruhu var*"dır onda. "*Yeryüzündeki bütün erkeklerle yatmak iste*"r. (s.283) Müşerref Hanım'ın Bodrum dörtlemesindeki entelektüel çevreye biraz da aykırı duran bu pervasız, şımarık sözleri Belkıs'ın nemfoman durumunu başarıyla tanımlamaktadır.

Herkes Belkıs'ın ilgileri üstüne çekmek istediğini düşünür. Ama yine aynı kişilerin düşüncelerine, söylediklerine göre Belkıs'ın ilgi çekmek için pek de çabalamasına gerek yoktur. Mehmet'e göre cehennemin kraliçesi Belkıs, "*Queen Victoria*"dır. *Her Gece Bodrum*'da ve *Cehennem Kraliçesi*'nde Betigül'le birlikte okurun karşısına çıkan Kerem için Belkıs kadınların kocalarını elinden alabilecek bir "*femme fatale*"dir. Gökmen'e göreyse, ne derse desin ne isterse istesin "*Belkıs'a itiraz edilemez.*" (s.139) Şadiye bütün kıskançlığına rağmen Belkıs'ın güzelliğini ve çekiciliğini kabul eder. "*Belkıs güzeldi*"r, "*uzun siyah saçlarıyla çok albenili*"dir ona göre. "*Bodrum'a yerleştiği için ona gönül borcu duy*"ar Şadiye çünkü artık Belkıs'ın Bay Ölüm yani "*Rifat'la karşılaşmaları olanaksız*"dır. (s.235)

Belkıs çevresi tarafından takdir de toplar. Şadiye'ye göre "*Belkıs; herkesi etkilemesini bilir uzak, soğuk, ama görkemi yadsınamayacak bakışlarıyla. Gözleri siyah*" , "*iri*", "*hafif de çekik*"tir ve *yanakları da hep allık sürmüşçesine pembe*"dir. "*Konuşurken, söyle dolu dolu konuşur, sözcükleri kendi bildiği gibi yumuşatır, yayar ya da vurguları değiştirerek yepyeni bir dil yaratır. Ünlemleri bile kendine özgü*"dür, "*kahkahası, gözyaşlarının hıçkırık sesi... ona benzemek olanaksızdır*". (s.276) Bunca etkileyici özelliğine rağmen Belkıs kaçışı, yalnızlığı seçmiştir. Şadiye başkişinin "...

yalnızlığına, güzelliğine karşın tek başına olmayı seçişine sonsuz, sınırsız bir saygı duy”ar. (s.288) Belkıs’ın “güzelliğine, pahası ödenmiş yüksek değerler de sızmış”tır. “Genç kadında acının sınavlarından geçmiş bir olgunluk var”dır. (s.292)

Ressamlığı hakkında da takdir toplar Belkıs. Müşerref Hanım’a göre “*Belkıs bir kurtulabilse kendini saklamaktan, Türkiye’nin bir numaralı ressamı olur.*” (s.283) Mehmet’e ağağıdaki pasajda görüleceği gibi hem Belkıs’ın güzelliğini, insanların ilgisinin odak noktası olduğunu vurgulamış hem de onun döneminde sanat dünyasının içinde Belkıs’ını yerini belirlemiştir:

“Queen Victoria bakalım ne yapacaktı Bodrum’da? Ben öldüğüme göre yeni birilerini sever. Güzel gözleriyle başkasını büyüler; başkalarını - hem resim yapmasına ne gerek var canım, nasıl olsa ünlendi, ressamlığı onaylandı. Şimdi toplumda yeri olan bir sanatçı olarak gezinebilir Belkıs. Bilmiyor mu Semra’yla aramızın düzelmeyeceğini bilmiyor mu, bitik bir koca, alkolik bir kadın, serüven bu kadar işte queen victoria!” (s.221)

Pasajda görüldüğü gibi Mehmet, Belkıs’ın başarılı bir ressam olduğunu ortaya koymakla kalmaz onun güzelliğinden de bahseder.

Tüm bu cinsellik, güzellik, saplantılar, istekler üstüne kurulmuş roman veya kurmaca kişilerin görüşlerinden farklılıklarına rağmen Belkıs’a göre Bodrum’daki sıradan halk ona “*çılgın bir kadın, ressam*” (s.38) olarak bakmaktadır.

4. İç Dünya

a. yalnızlık

Belkıs, kendi seçtiği yalnızlığını yaşar *Cehennem Kraliçesi*’nde. *Ölüm İlişkileri*’nde çevresini oluşturan kalabalıktan kaçışının sonucunda bu yalnızlığın içindedir o. Belkıs bu insanlardan kaçıp “*Bodrum’da kendi adasında, kalacağına ant içmişti*”r. (s.49) Bu adada “*hiç kimseyi görmek isteme*”z. Belkıs’a göre “*yalnızlık*:

herkes için geçerli tek yaşama biçimi”dir. “*Konuşmalar, dostluklar, birtakım anlamsız sesler çıkararak sevişmek boşuna*”dır. “*Önünde sonunda tek başına*”dır insan. (s.17)

Belkıs, *Ölüm İlişkileri*’ndeki çevreden uzaklaşmıştır. “*Bir tek Korkut kalmıştı*”r geriye. “*Aşklar, tutkular, dostluklar sona ermişti*”r. “*Sona ermesini kendisi istemişti*”r. *Yalnızlık sanıldığı kadar korkunç değildir*” onun için. “*Bir süre, belki her zaman bu şekilde yaşamaya, bu yalnızlığı devam ettirecektir.*” (s.36)

b. sevgi(sizlik)

Belkıs, her ne kadar etrafındaki tanıdığı ya da tanımadığı insanların ilgisini üzerine çekse de kendisinin sevilmediğini düşünmektedir. Ona göre etrafındakiler cinsellik çerçevesinde kendine yaklaşmaktadır. Bu noktada Gökmen’in Belkıs’a tutkunluğu göz ardı edilmelidir; Belkıs Gökmen yanında yokmuş gibi davranır ve Gökmen kişi olarak oldukça silikleştirilir.

Çevresindekiler için böyle düşünmesine rağmen kendisi de kimseyi sevmemekte ve etrafındakilere sadece cinsel ilgi göstermektedir. Yalnızca Mehmet bu cinselliğin dışında, Belkıs’ın sevdiği, aşık olduğu biridir. Ama Belkıs bu sevgisine istediği gibi bir karşılık bulamamış, ondan da kötüsü Mehmet intihar etmiştir. Böylelikle ne Belkıs’ın sevdiği ne de Belkıs’ı seven biri kalmıştır çevresinde.

Belkıs’ın “*aşka, kendisinin de sevebileceği birinin aşkına ihtiyacı vardı*”r, “*(...) yalnız buna ihtiyaç duy*”ar genç kadın. (s.64) “*Beni sevebilecek hiç kimse yok!*” (s.64) diye isyan eder. Ama bu noktada kendinin de herkese cinsellikle yaklaştığını, cinsel arzuların Belkıs’ın beğenilerini şekillendirdiği unutulmamalıdır. “*Bir tek aşk, isteklerimin çirkinliğini örtebilir, yalnız aşk*” (s.312) ifadesinde de görüldüğü gibi Belkıs aşkı cinselliğin karşısında tutmakta, aşkı saf, temiz; cinselliğiye çirkin olarak nitelermektedir. Dur durak bilmeyen cinsel arzularını aşkla, sevgiyle durdurabilir Belkıs. Mehmet’in intiharından sonra da artık Belkıs’ın aşkı bulma ihtimali kalmamıştır. “*Korkunç bir şey işte bu*” der kendi kendine “*kimseyi sevmemek!*” (s.13)

c. kendiyle ve kendi geçmişiyle hesaplaşma

Okur Cehennem Kraliçesi'nin birinci ve beşinci bölümünde Belkıs'ın iç dünyasına, onun kendiyle hesaplaşmasına ve geçmişini sorgulamasına tanık olur.

Belkıs'ın iç dünyasındaki gelgitlerin temelindeki neden cinsellik ve kendi cinselliğindeki sorunlardır. Bu isteklerin kişiliğinde doğurduğu etkileri ve geçmişini bu bağlamdan sorgular genç ressam. Özellikle Mehmet'in ölümünden sonra Belkıs'ın erkeklere karşı cinsel ilgisi artar. Bu durumun açık nedeni ise Belkıs'ın sevdiği tek adamı kaybetmesi ardından da bastırılmış cinselliğinin açığa çıkmasıdır. *"Denge, uyum bozulmuş"*tur. *"Gökyüzü ve deniz, güneş ve suyun altın yansımaları ona durmaksızın kadınlığını anımsat"*ır, *"onu durmaksızın kadınlığına çağır"*ır. *"Kurtulamayacak"*tır. *"Denizin serinliği de yara"*maz artık. *"Kumral delikanlı, iriyarı genç adam, Mehmet, Bay Ölüm -hepsi"* arzuladığı tüm erkekler artık zihnindedir, onları çıkarıp atamaz, unutamaz. Hatta lise yıllarındaki seveci aşığı *"Elizabeth Rothman da Sappho'nun şiirlerini ezberden oku"*maktadır. (s.23)

Belkıs kendi cinsel dürtülerinin artmasına ve bunlara engel olamamasına bir anlam veremez. Bodrum'da takı satan, hiç tanımadığa bir gence karşı engellenemez bir arzu duymaktadır. O çocuğu ve Bodrum'da kendi durumunda olabilecek diğer kişileri düşünür:

"Şimdi akşam gezintisine çıkmıştı herkes Bodrum'da. Evlenememiş, koca arayan yaşlı kızlar, azgın, bacakaraları selli dullar -Tanrım bunları nasıl söyleyebiliyordu- o incik boncuk satan dükkânın önünde sıraya girmişlerdir. Ya o mağrur ve güzel delikanlı, o yarıtanrı, o da onlardan, bu kösnül kadınlardan, erdenliğini korumayı ahlak sanmış kızlardan hoşlanıyor muydu, gönençli miydi? O çocuk, sabahleyin koluna değen, elini tutan... "Bir şey mi istediniz?" Belkıs haykıracaktı. Kendinden tiksiniyordu." (s.47)

İkilem içindedir. Cinsel arzularını toplumsal kalıpların sıkıştırmasına izin vermek istemez. Ama farkında olmadan en ilkel cezalardan birini verir kendini: cinselliğini ve kendini aşağılamak. Dürtülerini bastırmak için bu yolu seçer Belkıs.

“Asla kendi hayatını yaşayamamış”tır. “Kadınlığını bir suç gibi hissettiğini bilinsemek zorunda”dır. Belkıs’ın kadın kimliği, cinsel arzuları “büyük bir suç”tur, “tiksinti duy”muştur, “yaşamdan, kadınlıktan, insanlığın bütün bireysel duygu ve isteklerinden”. Belkıs’a göre “bu tiksintiydi yıllar önce, kendisini devrimcilerin, toplumcuların ardında toplantılara, yürüyüşlere, örgüt gecelerine sürükleyen. Bireysellikten kurtulmak, kendini, özvarlığını, hatta kimliğini yadsımak istemişti.” (s.69)

“Gökmen’in karşısında kadınlığı yüzünden ezilmiş”tir, “onun aşkına karşılık veremeyerek. Şadiye’den kaçmış”tır, “Bay Ölüm’le bir arada olmamak için, kadınlığı nedeniyle sevdiği bir arkadaşını -hatta, kimbilir, en yakın dostunu- yitirmiş”tir. Fakat “kendi istekleri, kendi duyguları alabildiğine değişik, delice”dir. Bu şartlar altında Belkıs “çaresiz”dir. (s.68) Diğer “kadınlar ve erselikler kendi özelliklerinden hiç de aşağılık duygusuna kapıl”mazlar ama kendi “kadınlığını boyna aşağılamış”tır. (s.69) Bu yüzden “değişmek: değerlendirilmemiş bir onuru hiçe sayarak kadınlığını yaşamak iste”r. (s.71)

Belkıs, bu düşünceleri cinsel arzularıyla toplum kurallarının çatışmasından ortaya çıkan çelişkilerini geçmişine, lise yıllarına bağlar. Lise yıllarındaki İngilizce öğretmeni Miss Elizabeth Rothman’ın ona ilgisi, onun kendini Elizabeth Rothman’a karşı lezbiyen ilişkinin ahlak kurallarının dışında yer aldığı için kapaması Belkıs’ın hem *Ölüm İlişkileri* hem de *Cehennem Kraliçesi*’ndeki cinselliğe bakışının, firijitliğinin, cinsellikten kaçışının ya da cinsel açlıklarının nedenidir. Belkıs unuttuğunu sandığı o yılları, Miss Rothman’ı tekrar hatırlar ve geçmişine döner:

“Her gece sizi görüyorum Miss Belkıs... İncecik bir gecelikle geliyorsunuz. Geceliğinizi çıkarıyorum. Çırılçıplak yatağıma uzanıyorsunuz ve sizi okşamaya başlıyorum.

“Kimdi bu kadın? Kolejde öğretmen. Sevici öğretmen Miss Elizabeth Rothman. Varlığıyla, sözleriyle altüst ederdi Belkıs'ı. Onu unuttuğunu sanıyordu.”

“Ama bellek, korkunç ışımlarla her şeyi anımsatıyor... Miss Rothman'ı unutmak gerçekten olanaksızdı. Kişilikli bir insandı. Yaşamın cinsellikle örülü olduğunu söylerdi ikide birde. Dedikodulara aldırış etmezdi.”
(s.313)

Belkıs, Miss Rothman'dan etkilenmiştir. Onun gibi olmaktan biraz da çekinmekle birlikte, engellenemez bir cinsel arzu içindedir. Belkıs belki *“bir kadına âşık olmamış”*tır. *“Bir erkeği ara”*r *“kadın varlığı. Ama bir serseriye, kim olduğunu bilmediği birini (...)* Yalnızca cinsellik için.” birini aramaktadır.

“İşte Elizabeth Rothman, biraz daha sokularak, insanların cinselliği yasaklarla donatmasını çok ilkel bulduğunu söylüyor, “Ben modern bir seveciyim...” diyordu. “Alışıl gelmiş bir insan değilim. Kadınlara ve erkeklere özgürlüğü öğütlüyorum, cinsel özgürlüğü de ama!” Konuşması irkilticiydi, savları, davranışları...

Cinsel özgürlük... Gülünç bir öneriydi bu. İnsan, kimi defa, kendisine delice tutkun birinden (Korkut'tan) bile kaçmak isteyebilirdi; istiyordu.

Hızla yürüyor, usanmaksızın aynı rüyayı gören Miss Elizabeth Rothman'a şu an ne kadar yakın olduğunu fark ederek kendinden ve her şeyden ürküyordu.” (s.318-319)

Görüldüğü gibi Miss Rothman Belkıs üzerinde çok etkilidir. Mehmet'i, sevdiği tek adamı, kaybettikten sonra da Belkıs cinsel özgürlüğünü yaşamaya

başlamıştır. Onun *Ölüm İlişkileri*'nden *Cehennem Kraliçesi*'ne hatta *Bir Akşam Alacası*'na varan değişimi *Cehennem Kraliçesi*'nin sonunda Korkut'tan ayrılmadan önce söylediği sözlerle vurgulanır:

“Değiştim ben, dedi Belkıs da, kendi kendine; değiştim. Resimlerle kurduğum dünyayı yıktım önce. Sonra da kendimi. Boşluktayım.”

“Kendimi tanımıyorum. Evlilik, çocuklar... çok uzak bana bunlar. Sen - Korkut'u kastederek- hep böyle şeyler düşündün ikimiz için.”

”Bardağı masaya bırakarak, 'Yaşlanıyorum' dedi. Şarap başını döndürmüştü daha ilk yudumda. Güldü. 'Yaşlanıyorum, zaafılarımı durdurumama imkân kalmadı!'” (s.318-319)

Belkıs'ın iç hesapları, sorgulamaları romanında temel dayanaklarından biri olan cinsellik temeline dayanır.

5. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik Konum

Cehennem Kraliçesi'nde her ne kadar entelektüel konum olarak detaylara inilmese de okur daha önceden tanıdığı roman kişilerinin entellektüel durumu, siyasal duruş ve görüşlerini bilir. Belkıs, *Ölüm İlişkileri*'nden okurun tanıdığı, entelektüel, kentsoylu ünlü bir ressamdır.

Dönemin Bodrum dörtlemesinde yansıtılan pek çok aydını gibi Belkıs da kendi bireyselliğini toplumsal duruşa tercih etmekle birlikte, sol söyleme daha yakın bir tablo çizer. Sermayenin karşısında yer alır. Belkıs'a göre *“Türkiye gibi gözü yaşlı bir ülkede kapitalizm gelişmez.”* (s.215) Biraz da bireysel nedenlerden yola çıkılarak yapılan bu tespitin yanında Bodrum'da lüks pansiyonların, otellerin yapımında çalışan işçileri düşünür Belkıs. Herkes eğlenirken geceleri barakalarında dinlenen bu *“işçilerin sesleri”* ve yapımında çalıştıkları *“seçkin konakların zakkumlu bahçesi”* (s.322) inanılmaz bir ikiliktir.

Belkıs sermayenin karşısındaki bu bireysel duruşuyla birlikte neredeyse Selim İleri'nin tüm başkışileri gibi sol söylemin sözcüsü konumunda olan insanları ve sol söylemin argümanlarını da eleştirir. *Cehennem Kraliçesi*'nde bu eleştiri marksizmin temel argümanlarından biri olan emekçi, işçi sınıfının yüceltilmesi ve toplumsal yapının temelini oluşturması fikrini eleştiri şeklinde ortaya çıkar.

Belkıs evine dönmek için bindiği motorda gördüğü motorcu üzerinden marksizm eleştirisine başlar. Ona göre “*aşağı tabaka düşsever Marksistlerin sandığı gibi yarının dünyasını kuramayacaktır*”, (s.37) “*basit, doğaya boyun eğmiş, doğayı ve yaşamı dizginleyemeyecek, hiçbir şeyin sorumluluğunu duymayan insan kalabalığı: aşağı tabaka*” bu devrimi Mehmet'in ve tüm marksistlerin umut bağladığı ve devrimin temel taşı oluşturacaklarını iddia ettikleri bu emekçi sınıfın “*Mehmet'in devrimden beklediklerini kavraması olanaksız*”dır. (s.44) Çünkü bu tabaka bilinçten yoksundur. “*Aşağı tabakanın bütün değer yargıları bacakarasından geçer; derebeylik döneminin kalıntıları*”dır. (s.37) Belkıs ne kadar bu insanlara “aşağı tabaka” demekten rahatsız olsa da kendini onlardan ayrı bir sosyal sınıfta gördüğü ortaya çıkmaktadır. Belkıs'ın aşağı tabaka olarak adlandırdığı bu motorcuyla Korkut'un rahatça iletişim içine girebilmesi üzerine Belkıs kendisi için sınıf farklılığının önemini şu ifadeyle belirtir:

“*Korkut'un başkalarıyla anlaşması, dostluk kurması ne kadar kolaydı. Ne sınıfsal farklar ilgilendiriyordu onu, ne de karşısındaki insanın kültür düzeyi; herkesle dosttu, herkese uyabiliyordu. Şimdi bu konuşma hiç bitmeyecekmiş gibi can sıkıcıydı.*” (s.46)

Yukarıdaki pasajda görüldüğü gibi Belkıs Korkut'a yaptığı eleştiriyle bu sınıftan kendini kesin olarak ayırmakta, kendini onlardan daha yukarı bir toplumsal sınıf içinde konumlandırmaktadır.

Okurun *Ölüm İlişkileri*'nden hatırlayacağı faşizmin karşısında yer alan, hatta balayı için gittiği İtalya'da bile faşizmin karşısında emekçinin hakları için yürüyüşlere katılan Belkıs'ın çok elitist, biraz da kentsoylu olarak adlandırılabilen bu duruşunun ortaya koyduğu çelişkinin nedeni *Her Gece Bodrum*'un Cem'inin

yürüyüşlere katılıp, yalnızlığından, bireyselliğinden kaçışına benzer. Belkıs'ın iç sesinin şu pasajı kendisiyle yakın sosyal çevrelerden gelen Cem'le bu noktada ne kadar benzeştiğini ortaya koymaktadır:

“Yeniden tiksinti duydu, yaşamdan, kadınlıktan, insanlığın bütün bireysel duygu ve isteklerinden -sonsuz, sınırsız bir tiksinti... Zaten bu tiksintiydi yıllar önce, kendisini devrimcilerin, toplumcuların ardında toplantılara, yürüyüşlere, örgüt gecelerine sürükleyen. Bireysellikten kurtulmak, kendini, özvarlığını, hatta kimliğini yadsımak istemişti... Toplumsallığı: yitik düşler, kırılış, hüznün, işte o düşbozumuları ve nihilizm- aşağı tabakayla kaynaşmasına olanak yoktu.” (s.69)

Siyasal bir duruş ya da inanıştan çok sorunlardan kaçışı ve bireysel tatmini önceleyen bu tutum Belkıs'ın da Cem, Emre, Cemal yani Bodrum dörtlümesinin her başkışisi gibi bireyselliğinin içinde kaldığını göstermektedir.

Marksizmin idealize ettiği devrimin temelini oluşturan emekçileri eleştiren Belkıs, marksizmin militarist duruşuna karşıtlığını ortaya koyar ve kendi kendine sorar *“bencillik değil miydi, devrimin kan dökmek zorunda kalmasını hoş görmesi, sözümona bilimsel açıklamalara girişmesi bencillik değil miydi!”* diye. Marksizme ve marksistlere göre *“gelecek ancak işçi sınıfının önderliğiyle aydınlanacaktı.”* (s.43) Ama *“işte motorcu bütün bunların dışındaydı, ola ki dışındaydı. Bu tür sorunları yoktu: Semra'yla Mehmet'in serüvenini yaşayamazdı.”* (s.44)

Bu sözlerle aşağı tabaka adı verilen kesimin Mehmet'in ve Mehmet gibi kentsoylu marksistlerin savunduklarının aksine bir durum içinde oldukları, öncelikle duyarlıktan uzak oldukları *“Semra'yla Mehmet'in serüveni”* şeklinde ifade edilmiştir. Semra ve Mehmet yalnızca elit, kentsoylu bir çiftin yaşayabileceği aşırı duyarlıktan kaynaklanan sorunlar içindedirler. Marksist bir akademisyenin kendi siyasal söyleminin temelindeki toplumsal sınıf ve kendi sınıfının farklılığı Belkıs tarafından böyle ortaya konmuştur.

Belkıs bu eleştirilerle birlikte gerek toplumun bir ferdi gerek bir sanatçı olarak “*toplumsal sorunlarla ilgilenmediğini açıkça söyle*”r. (s.219) Belkıs’a göre “*bir ilerici modasıdır gider Türkiye’de, sanatın kendisi değil, ilerici, devrimci olup olmadığı tartışıl*”maktadır yalnız. “*Tarla ve öküz resmi yaparak devrimci olunamaz*” (s.187)

Bu siyasi görüşlerin yanında Belkıs’ta toplumun ataerkil yapısına karşı bir tavır da göze çarpar: “*aslında erkeklerle anlaşıyorum ben. Erkek egemenliğinden tiksiniyorum.*” (s.124) der genç kadın. Toplumun asıl sorunlarından birinin bu yapı olduğunu düşünür. Evine dönerken gördüğü “*motorcunun, karısı da yüzyıllardır bütün evli kadınlar gibi, kocasına bağlı kalmak, öyle görünmek zorunda*”dır. “*Ve erkek, istediği zaman yatar karısıyla. Yaşasın Kraliçe Victoria’nın ilkeleri! Utku, hâlâ, Viktoryanizm’in*”dir, “*Marksistlerin değil*”dir; “*kadınların yalnızlığı, boyunduruk, erkek egemenliği, bir fincan çay ve Viktoryanizm hepsi bu*”dur. (s.44)

6. Cinsellik

Cinsellik, *Cehennem Kraliçesi*’nin temelini oluşturan söylemdir. *Ölüm İlişkileri*’nin sonunda zihnindeki kanlı bir tabloyla bilinçaltında bekaretini kaybeden Belkıs, *Cehennem Kraliçesi*’nde nemfoman bir kimliğe bürünmüştür. *Cehennem Kraliçesi* Belkıs’ın *Ölüm İlişkileri*’ndeki cinsel duruşunu da anlamlandıran, tamamlayan bir nitelik göstermektedir.

“*Kadınlığı güzelliğe tutkun*” (s.15) Belkıs cinsellik yaşamak için yanıp tutuşmaktadır. Belkıs’ın “*ürperen gövdesi korkunç bir sellenmeyle donan*”ır. (s.14) Biraz erotik bir üslupla da olsa bu cümle onun durumunu doğru tanımlamaktadır. Cinsellik, Belkıs’ın tüm ilkelerini görmezden gelmesine de neden olur. Toplumun oldukça seçkin bir kesimine mensup olan ve halkı kendisinden aşağı gören, sınıf farklılığına inanan ünlü ressam Belkıs, eğitimsiz bir futbolcu olan Rifat’la veya takı satan bir gençle birlikte olmak ister. Ne kadar kendine engel olmaya çalışsa da bu isteği engelleyemez. Gerek Bodrum’daki takı satan genç, gerek Bay Ölüm, Belkıs’ın paylaşacağı hiçbir şeyi olmayan insanlardır. Ama Belkıs’a göre “*Aşağı tabakadan erkeklerin sevişkenliği, burjuva kadınlarını hep özlemlere sürüklemiştir.*” (s.17)

Cinsellik yaşama ihtiyacına ek olarak *Cehennem Kraliçesi*'nde cinsel şiddet, cinsel faşizm isteği, cinsellikle birlikte aşağılanma ihtiyacı da göze çarpmaktadır. Bodrum'da gördüğü takı satan bir genç üzerinden Belkıs'ın mazohist bir tutum veya pasifleşme ihtiyacı olarak da adlandırılabilir cinsellik ihtiyacı okura sunulur.

Belkıs, fantazilerinde bu genci düşünürken “(...) tut elimi, geri çevir kapıdan, durdur, saçlarımı çek çek çek...” (s.37) diyerek erkek egemenliğinden nefret eden, güçlü, bağımsız kimliğinden de kurtulma ihtiyacını dile getirir. Gerek *Ölüm İlişkileri*'nde gerek *Cehennem Kraliçesi*'nde Belkıs'ın “bastırılmış eğilimlerinde kadınlığının küçük düşürülmesi, hırpalanması, hor görülmesi özlemi yat”ar. (s.57) “ne bilinç ne akıl, ne sağduyu engelleyebil”ir Belkıs'ı, “kaba ve erkek olduğu için hoşlan”ır takı satan bu çocuktan. (s.59) Belkıs, sürekli bastırdığı cinsel isteklerinin sonunda patlamasıyla “kadınlığına ve çekiciliğine karşı bir düşmanlıkla dolup taş”ar ve bu yüzden de “kadınlığının güzel erkekler tarafından horlanmasını, aşağılanmasını, hatta kirletilmesini iste”r. (s.319-320)

Tüm cinsel hislerinin yanında *Cehennem Kraliçesi*'nde Belkıs, lise öğretmeni Elizabeth Rothman'a da göndermelerde bulunulur. Elizabeth Rothman Belkıs'a cinsel yakınlık duyan bir bayandır. Belkıs, bu eşcinsel yakınlaşma çabasını unutmamıştır. Romanda Belkıs'ın cinsel fantazi ve istekleriyle okura aktarılan bu cinsel yakınlık çabası aynı zamanda hacminden büyük bir işlevle Belkıs'ın erkeklerden nefret etmesi, kendine tapması, cinsel soğukluğunu anlamlandırma ve nedenselliğe bağlama işlevlerini üstlenmektedir. Miss Rothman adeta Belkıs'ın kontrol edilemeyen ikinci iç sesidir. Aşağıda aktarılan şu bölüm Belkıs'la Miss Rothman'ın ilişkisini betimler:

“Kolejin koridorlarında Miss Rothman'ın açık saçık rüyalarına -Belkıs'ı görüyordu sevicî kadın, onu öptüğünü söyledi- itiraz eden genç kızdı işte yeniden.

Aşk'ın yalnızca kadınlar ve erkekler arasında yaşanabileceğini söylüyordu. Miss Rothman kahkahalarla gülüyordu.

Belkıs ondan kaçıyor, cinselliğin ancak aşkla birlikte anlam kazanacağını ileri sürüyordu.

*Bu kez Miss Rothman, erkek kumaşından tayyörünün eteklerini
çekiştirerek, "Tanrı sizi cinsel istek için yaratmış..." diyordu. Çok
karanlıktı bu.*

Yeryüzü.

Cinsellik.

Aşk." (s.311)

Miss. Rothman'ın aynı zamanda Belkıs'ın üzerinde eşcinsel bir etkisi olduğu
da aşağıda aktarılan pasajda açık olarak ifade edilmiştir:

*"Denizin serinliği de yaramamıştı bu kez. Kumral delikanlı, iriyarı
genç adam, Mehmet, Bay Ölüm -hepsi yanbaşıdaydı, bütün güzel
erkekler! Elizabeth Rothman da Sappho'nun şiirlerini ezberden
okuyordu." (s.23)*

Görüldüğü gibi Belkıs takı satan genci, aşık olduğu tek adam Mehmet'i,
cinsel olarak arzuladığı Bay Ölüm'ü düşündüğünde, Miss Rothman Lesbos adasında
doğan ve tüm dünyada lezbiyenliğin temsilcisi olarak bilinen Sappho'dan şiirler
okumaktadır. Yani Belkıs'ın zihninde aynı anda eşcinsel bir yöneliş de vardır.

7. Resim ve Ressamlık Üzerine

Hem *Ölüm İlişkileri*'nde hem de *Cehennem Kraliçesi*'nde Belkıs'la bağlantılı
olarak resim sanatı ve ressamlık hakkında bazı ayrıntılara yer verilmiştir.

Ölüm İlişkileri'nden farklı olarak *Cehennem Kraliçesi*'nde Belkıs resim
yap(a)mamaktadır. *Ölüm ilişkileri*'nde cinsellik yaşamaktan kaçınan, çevresinden
uzaklaşarak tablolarına sığınan Belkıs firijitlikten nemfomanlığa evrildikçe resim
yapma yeteneğini kaybetmiştir. Bastırılmış cinsel arzuların kendine sanatsal anlamda
katkı yaptığı göz önüne alındığında Belkıs'ın cinselliğini yaşamaya hatta hayatını
cinselliğine göre şekillendirmeye başlamasından sonra resim yeteneğini kaybettiği
görülmektedir.

Belkıs'ın resim yapamamasının sebebi, resim yapmak için ihtiyacı olan duygusal yoğunluktan uzakta olmasıdır. "*Resim, yaşamayı gerektir*"ır. "*Kendi resmi böyle*"dir, "*yapıntıya, kurmacaya el verme*"z. (s.20) "*Resim yapabilmek için ağlamaya ihtiyacı var*"dır... "*Resim, aşk gibi, tutku gibi iç fırtınaları gereksin*"ır. (s.33)

Bodrum'daki sanat çevrelerinden ise kendisine bu nedenle tepkiler gelir. Çünkü Belkıs'ın tabloları artık maddi değere sahip, talep gören tablolarıdır. Belkıs'ın piyasada bir seçkinliği vardır. Hatta sanat galerisi sahibi Müşerref Hanım, Belkıs'a Bodrum tabloları yapmasını tavsiye eder. Belkıs'ın daha önce yaptığı natürmort tablolarıdan vazgeçerek Bodrum manzaralarına yönelmesini ister. Belkıs da yirmi yıl sonrası için belki bunun akıllıca bir yatırım olacağını söyler; fakat *Cehennem Kraliçesi*'nde onun bir tane Bodrum manzarasına da rastlarız. Belkıs "*Müşerref Hanım'ın önerisini yabana atamayarak*" Bodrum'da "*tepedeki değirmenlerin resmini yapmış*"tır. "*Orada ve bütün güneyde gökyüzünü sapsarı*" boyamıştır. "*Çiğ papatya sarısı*"na. "*O zamanlar çılgın kalabalığın içinde*"dir. (s.20) Henüz herkesten soyutlandığı adasına yerleşmemiştir.

Bu kalabalığın yaşadığı yer "*(...) bu yaz kasabası ıslıl ıslıl*"dır, *insanlar da çılgın*"dır ama Belkıs'a göre "*ışlıtların gerçekliği, tuval üstünde donuk bir sarıyla betimlenirse sevinç ve çılgınlık sona erer.*" (s.316)

Belkıs'ın yaz kasabasındaki ışıltıyı sona erdirmek istemesi, insanların mutlu olmasını kaldıramaması, o dönemde kendisinin halen cinselliğini bastırması ve bu nedenle çevrede rahatça eğlenen insanları yadsıması olarak düşünülebilir. Müşerref Hanım'ın Belkıs'ın bu tablosu için yaptığı "*Yeryüzündeki bütün erkeklerle yatmak istiyor. Yatsa, gökyüzünü böyle sapsarı değil, ateş kırmızısına boyar.*" (s.283) yorumu da bu doğrultudadır. Belkıs'ın gökyüzünü sarıya boyamasının altında, sarının ondaki etkisi önemlidir ve okurun aklına bu noktada ölüm döşegindeki bir çocuğa Belkıs'ın hediye olarak götürdüğü sarı papatya resmi akla gelmekte, ve Belkıs'ın olumsuzlayacağı bir çevre için daha önce zihninde ölümle örtüştürdüğü sarı papatya rengini seçmesi nedensellik kazanmaktadır.

IV. BÖLÜM

BİR AKŞAM ALACASI

İnsanlar arasında iletişim sorunları, zaten bunca karmaşık ve çözümsüzken, bir de aydınca tutumlar takınarak, gündelik hayatıçinden çıkılmaz birhale getirmek gerçekten saçmaydı. Çamurdan oyuklardaki su birikintileri önünde durup, 'Yarın Atilla'ya yazmalıyım' diye düşündü -Göksel'in anlattıklarıyla bu mektup, birbirleriyle ilintisiz konulardı. Ama Emre, Atilla'ya kırıgın kalamayacağını hissediyordu.

Göksel doğaı ya da yapma, insan elinden çıkma çevrenin bizi nasıl etkilediğini söylüyordu. Çevre düzenlenme, tiyatro sahnesiyle benzerliğini pek çok kişi bilmezdi kuşkusuz; ama bir mimar, kendisi bilmek zorundaydı. Bu, mimarlığın güzelsanatlarla, sanat sezinci ve duygusuyla ortaklaşa yol aldığı dönemeçti. Mimari, yalnızca belirli birtakım gereksinimleri karşılayan bir eylem, bir edim sayılamazdı; sayılmamalıydı.

A. ROMAN HAKKINDA

Bir Akşam Alacası Selim İleri'nin aydın, kentsoylu, elit olarak tanımladığı çevrelerdeki bireyleri ve bu bireylerin cinsellik, politika, aşk gibi olgulara bakışını konu edinen Bodrum dörtlemesinin son kitabıdır.

Bir Akşam Alacası Bodrum dörtlemesinin diğer romanlarından farklı bir niteliğe sahiptir. Okurun Bodrum dörtlemesinin diğer romanlarından tanıdığı kişiler bu romanda da varlıklarını sürdürürken İleri'nin pek çok söylemini bu romanda değiştirdiği görülür. İçerik ve söylem bakımından romanı diğerlerinden farklı bir yere taşıyan özellik ise *Bir Akşam Alacası*'nın kendinden önce yazılmış iki roman olan *Her Gece Bodrum* ve *Ölüm İlişkileri*'ni açıklayan bir nitelik göstermesi ve bu romanları okuma kılavuzu şekline gelmesidir. İleri, "*Bir Akşam Alacası*'nda olup biteni romana dökmeye çalıştım."²³ diyerek romanın işlevini de büyük oranda ortaya koymaktadır. *Bir Akşam Alacası*'nın kendinden önce yazılmasına rağmen *Cehennem Kraliçesi*'ni edebi düzlemde konu edinmeyip yalnızca Belkıs'ın Bodrum serüvenini ve Emre Taran'ın *Cehennem Kraliçesi*'nde okura sunulan yaşam hakkındaki görüşlerini aktarmasının nedeni *Cehennem Kraliçesi*'nin geç yayımlanması ve *Bir Akşam Alacası*'nın bu ara süreç içinde yazılmasıdır*. Bu açıdan bakıldığında *Bir Akşam Alacası* kendinden önceki romanları tamamlayan ve bütünleyen, okura bu romanların mutfaklarını açan, zaman zaman içerdiği farklı düzeydeki edebi metinlerle okura postmodernist bir anlatı, Emre Taran'ın yazınsal söylemleri aracılığıyla bir eleştiri, gerçeklerine çok benzeyen roman kişileriyle bir anı ve roman kişilerinin içsel yolculukları ve yaşantılarıyla bir roman özelliği gösteren çok yönlü bir anlatıdır. Bu çok yönlülük ve gerçeklik ilişkisiyle "*Bir Akşam Alacası tartışılabilen edebi eserin gerçekle ilişkisi tartışılmasına hem konusu hem kurgusuyla deneysel boyutta katılabilecek bir romandır.*"²⁴

Bir Akşam Alacası politik ve edebi söylem üzerine kurulu bir romandır. Politik söylem alanında "*Bir Akşam Alacası*'nda romanın toplumsal çevresi açısından bir genişleme görülür. Olaylar sadece anlatıcıların bakış açılarından

²³ Selim İleri, *Anılar; ıssız ve yağmurlu*, s.134

* "*Cehennem Kraliçesi Bilgi*'de bir buçuk yıl bekledi, yayımlanmadı. O süreçte *Bir Akşam Alacası*'ni yazmıştım" Selim İleri a.g.e.s.146

²⁴ Mihriban İnan Karatepe, **BİR AKŞAM ALACASI'NDA GEZİNTİ**, Hece Türk Romanı Özel Sayısı, s.65/66/67, İstanbul, 2002

yansımaz. Somut ve nesnel gerçekliğin daha yansız biçimde algılanmasını sağlayabilecek gazete haberlerine, resmi bildirimlere başvurulur.”²⁵ Edebi söylem bakımından roman Atilla’yla Emre’nin yazınsal tartışmaları, Tayfun Bengü’yle Emre’nin diyalogları ve Emre Taran’ın romanlarını yazma süreçlerinden ve romanlarının içeriğinden bahsettiği bölümlerden oluşur.

Roman’ın tek başkışısı *Ölüm İlişkileri*’nde de okurun karşısında olan romancı Emre Taran’dır -Emre’nin bir soyadı alarak daha insanlaştığı gözlerden kaçmamaktadır- Roman bir yıllık süre zarfında yaşananları konu edinir. Birinci bölüm Pendik’te bir yürüyüşle başlar. Yazar Emre Taran, tıp fakültesi öğrencisi Ekrem, işletme eğitimi almış Osman ve mimarlık fakültesinde son sınıfta bulunan Göksel gezileri sırasında güncel siyasadan ve önce Pendik’teki sonra ülkenin genelindeki yozlaşmadan, şiddetten bahsederler. Ekrem’in Pendik’teki evinde son bulur bu gezi ve dört kişi o günkü konuşmalarını, bir yıl sonra tekrarlayacaklarını bilmeden evden ayrılırlar. Emre yeni bir roman yazmak istemekte, Osman Marmaris’te bir balık lokantası açmak, Gökmen ise fakülteyi bitirmek amacındadır.

İkinci bölümde okur, Emre’yle baş başa kalır ve Emre’nin Pendik’e tekrar gidişine kadarki süre zarfında yaşadıklarını, düşündüklerini, hayata bakışına tanık olur. Emre eve döndükten kısa bir süre sonra büyükbabasını kaybeder ve ondan kalan ufak bir miras sayesinde Boğaz kenarındaki Hotel Blanc’a taşınır.

Hotel Blanc’taki tatili sırasında Emre ilk olarak şair Tayfun Bengü’yle buluşur ve okur iki kişi arasındaki edebi tartışmaya tanık olur. Tayfun Bengü ve Emre güncel siyasa, cinayetler ve edebiyatın bu cinayetlerdeki yerinden, edebiyatın işlevinden konuşurlar. Ardından Emre, Ergin’le tanışır ve onunla eşcinsel niteliğe sahip bir ilişki yaşamaya başlar. Bu ilişkinin içinde cinsellik yoktur ve Ergin’in Canan adlı bir kız arkadaşı bulunmaktadır. Ergin fakültede öğrencidir. Romanın bu bölümleri “*Emre Taran’ın Karalama Defteri*” adı altında mektup tekniğiyle sunulur okura. Ergin yaz sonuna doğru Bodrum’a gideceğini söyler ve Emre’ye gelmesini bile teklif etmez. İkinci bölüm sırasında okur bu temel olayın yanında birçok yan olayla da karşılaşır. *Ölüm İlişkileri*’nin pasif, ikiye bölünmüş, eşcinsel eğilimleri zaman

²⁵ Ahmet Oktay, *Şeytan, Melek, Soyтары*, s.69

zaman travesti davranışlara yaklaşan çevirmeni Cemal, aynı Emre gibi bir soyadı olarak Bir Akşam Alacası'nda tekrar okurun karşısına çıkar. Cemal büyük bir değişim geçirmiştir. Cemal büyük bir değişim geçirmiştir. Bir üniversitede Almanca okutmanlığı yapmaktadır. Bunun yanında Cemal Fazıl'ın davranışları ve düşünceleri de bir hayli değişmiştir. Ölüm İlişkileri'nde insanların gülünç buldukları Cemal, artık çevresindekilerin saygı duyduğu bir insandır. Emre ile Cemal arasındaki diyaloglar dönemin siyasal şiddeti hakkındadır. İnsanlar, çocuklar öldürülmektedir ve bu ölümleri durdurmanın bir yolu yoktur. Cemal Fazıl, Emre'ye Belkıs'ın İstanbul'a geldiğini söyler ve ardından Emre'yle Belkıs buluşur. Bu buluşma Emre için biraz farklıdır; çünkü Belkıs eski zamanlara göre çok değişmiştir. Kendi "oba"larını ve kendilerini eleştirir ve suçlar. O gece Emre ile Belkıs birlikte olurlar. Emre Belkıs'a Ergin'den bahseder. Bu bölümün ilgi çeken diğer bir olayı da Emre, Ekrem ve Tülin'in birlikte, cinsiyet değiştirmiş bir şarkıcı olan Melih Erkoç'u izlemeye gitmeleridir. Bu noktada toplumdaki yozlaşma, sanat anlayışının değişimi ve Emre'nin tabiriyle minibüs müziğinin toplumdaki yeri sorgulanır. İkinci bölümün sonunda Emre Belkıs'ın İstanbul'da açtığı sergiye katılır. Burada *Ölüm ilişkileri*'nde de okurun karşısına çıkan Uğur ve Oya ile karşılaşan Emre daha sonra Belkıs'la konuşur ve bu sergide kendi obalarının eleştirisini yapar. *Ölüm ilişkileri*'nde bulunan kişilerin neredeyse tamamı bu sergide bulunmaktadır. Serginin sonunda Cemal'in karşıt görüşlü öğrenciler tarafından öldürüldüğü haberi gelir ve ikinci bölüm bu şekilde sonlanır.

Üçüncü bölüm Ekrem'in Pendik'teki evinde başlar. Bir yıl önce aynı evde birbirine veda eden kişiler tekrar toplanmıştır. Bu bölümde Cemal'in öldürülmesi, toplumun gidişatı ve bu durumdan nasıl kurtulunacağı tartışılır. Ekrem Anadolu'daki mistik, tasavvufi köklere dönmenin kurtuluş olacağını savunur; fakat diğerleri bu köklerin zaten faşist çevrelerin kültürel temel olarak kabul ettiği unsurlardan olduğunu savunur ve bunun bir kurtuluş olmadığını belirtir. Emre bu bölümde suskun kalır ve aslında toplumdaki tüm savaşımın, insanların öldürülmesinin sevgisizlikten kaynaklandığını düşünür. Osman Marmaris'teki lokantasını açmamış, onun yerine İtalya'ya gitmiştir. Göksel yüksek lisans yapmak istemekte, Ekrem ise metafizik konularla ilgilenmektedir. Roman kişilerinin siyasal tartışmaları ve toplumdaki yozlaşmayı eleştirmeleri bir süre daha devam eder ve bir sonuca varmadan biter.

B. ROMANIN BAŞKIŞİSİ: EMRE TARAN*

1. Dış Dünya İçindeki Konum

a. eşya ile ilişki

Bir Akşam Alacası, politik ve edebi söylem ağırlıklı içeriği nedeniyle Bodrum dörtlemesinin diğer romanlarına oranla eşyanın kişiler üzerindeki etkisine pek yer vermez. Bu duruma karşın romanın başında Emre Taran'ın evinde ailesinden kalmış bazı eşyaların tasviri yapılır. Bu eşyalar bir dekor unsuru olarak kullanılmamakta, okura Emre'nin aile yaşantısı hakkında bilgi vermektedir. Romanda İleri'nin, nesneleri kendilerinden çok çağrışımlarını önceleyen anlamlarıyla aktaran biçimine örnek olan iki eşya Emre'nin annesiyle babasının evlilik törenlerinde çektikleri fotoğraf ve evlerindeki koltuk takımıdır:

“İşte, duvarda o kahverengi fotoğraf, annesiyle babasının evlendikleri gün çekilmiş dargın görüntüleri, azçok görücü yöntemiyle yapılmış evliliğin yürümeyeceğini, salt toplumsal baskılarla yürütüleceği kahverenginin kederinde açıkça belli oluyordu. Fotoğrafın altında da dilinmiş bir ağaç kütüğü üstünde yağlıboya bir günbatımı görüntüsü asılıydı: tabii Givanian'ın ya da başka bir levanten ressamın imzasına rastlanmıyordu.” (s.86)

İleri'nin “kahverenginin kederi”, “levanten ressamın imzasına rastlanmıyordu” gibi ifadeleri bu tabloya ve resme olduğunun çok ötesinde değerler katmış, Emre'nin ve ailesinin toplumsal sınıfını, anne ve babasının ilişkilerini bir çerçeve veya salt bir imza olmaktan öte geçerek okura aktarmıştır.

Koltuk takımı da düğün fotoğrafı gibi anne ve babasının Emre'nin gözünde ki mutsuz evliliğini çağrıştırmaktadır:

* Bu çalışmadaki metinler *Bir Akşam Alacası*'nın 1984 tarihli 2.baskısından alınmıştır.

“Koltuklar, sehpalar çeşitli zamanlarda alınmıştı; bütün bir kırık evliliğin yansılarını okunuyordu eşyada: darmadağınktı. Koltuklarda zavallı, talihsiz annesinin sağlıklı günlerinde diktiği basma örtüler vardı, asıl yüzleri kirlenmesin diye; ama asıl yüzleri, hiç görünmeden, üstlerine oturma oturma çoktan yıpranmış, yer yer eprimişti. Sehpalardaki dantelli örtüler de, neredeyse kırk yıl öncesine değgin bir çeyizden arta kalmaydı. Bu görüngeden bakıldığında oturmaodası ve eşya çok acıklıydı.” (s.86)

Emre bu eşyalarla ne kadar bütünleştiğini, bunların kendi sanatı üzerinde ne kadar etkili olduğunu “(...) bu babadan kalma evden, şimdiki sınırsız ve somut yalnızlığından asla kurtulamayacak, mekân ve kişisel sorunlarını değiştiremediğinden yazınsal çabası da bir türlü yenilenemeyecekti.” (s.86-87) sözleriyle ifade etmektedir. Emre romanın ilerleyen bölümlerinde geçici bir süre de olsa bu eşyalardan kaçacak ve Hotel Blanc’a yerleşecektir.

b. doğaya bakış

Pendik ve Boğaziçi *Bir Akşam Alacası*’ndaki iki temel doğa unsurudur. Romanın birinci ve son bölümünde çevre Pendik iken ikinci bölümde Boğaziçi çevreyi oluşturmaktadır. Gerek Pendik gerekse Boğaziçi temsil ettikleri değerlerle romanda ön plana çıkmaktadır.

Pendik, Türkiye’nin seksenli yıllar ve biraz öncesinde yaşadığı değişimi temsil eder. Göç, sanayileşme ve bunlarla birlikte gelen yozlaşma, değerlerin kaybolması Pendik’in temsil ettiği değerlerin başında gelmektedir. Aşağıdaki bölüm bu yozlaşmayı anlatmaktadır:

“Yörekent, şimdi Emre’ye, tutuculuğun, kasaba ahlâkının, gelenekçiliğin en açık simgesi gibi geliyordu. Tersane inşaatı,

Pendik'i bir sayfiye olmaktan çıkaracaktı; gelgelelim çoktan kasabalaşmıştı Pendik, taşralılar akın etmişti ve kent, kendi değerlerini sürekli yitiriyordu taşra göreneği karşısında.” (s.24)

Siyasî olarak ülkenin değişgen havası, baskı, toplumsal gerginliğin tırmanması da Pendik'teki değişimi tetikleyen diğer bir etkidir. Bölge eski sayfiye yeri, tatil kasabası olma özelliğinden çıkmıştır. Emre artık Pendik'i demografik yapısı nedeniyle “yörekent” olarak tanımlamakta ve Pendik'in geniş bahçeli, insanların ava çıktığı, ada uygarlığı yaşadığı dönemlerinden göçmen mahallelerinin, gecekonduların kurulduğu yeni bir döneme girdiğini belirtmektedir. Aşağıda yer alan pasaj bu değişimi ortaya koymaktadır:

“Kabagüç, yıldırı ve kan dökücülük buraya da sıçramıştı: o açık hava sinemalarının yerinde yeller esiyordu şimdi. Akşam olmaya görsün, kimseler kalmıyordu ortalıkta. Geceler, köpek seslerinden geçilmiyordu. Kimileyin üstüste silâh sesleri işitiliyor, birkaç evin son ışıkları da ansızın söndürülüyordu. İşte demin ışığı yakar yakmaz, perdeyi de çekmişlerdi. Oysa bir zamanlar buralarda bahçelere çıkılır, gün ışıyana dek evlerden evlere gidilip gelinir, yaşam bir adalar denizi, archipel göğü gibi akardı. Tümü sona ermişti.” (s.47)

Boğaziçi'yse Pendik'in temsil ettiklerinden farklı değerleri temsil eder. Boğaziçi'nde yaşam farklı bir seyirdedir. Boğaziçi toplumsal gerginliğin tırmanışını hissetmez, burada farklı bir zaman yaşanmaktadır. Emre Boğaziçi'ni şöyle tanımlar:

“(...) Sulardaki çağıldayış, akşamı söylüyordu. Bu, içli bir andı. Boğaziçi de mora kesiyordu, ama bozkırları çevreleyen sıradağlarınkinden çok farklı şekilde. Burada türküler kanlı sevdalardan, kanlı bıçaklı serüvenlerden söz açmıyordu, Tersine hayât incelmışti.” (s.113)

Yukarıdaki pasajda da görüldüğü gibi Boğaziçi, toplumsal gerginliğin, silah seslerinin, taşranın uzağında günü uğurlamaktadır. Görüldüğü gibi *Bir Akşam Alacası*'nın genelinde hissedilen siyasi söylem doğa tasvirlerinde de kendini hissettirmektedir.

c. sosyal çevre

Ölüm ilişkileri'ndeki çevresi halen yanında olmakla birlikte *Bir Akşam Alacası*'nda Emre'nin çevresinde yeni kişiler de görürüz. Okurun karşısına ilk defa *Bir Akşam Alacası*'nda çıkan bu roman kişilerinin *Ölüm ilişkileri*'nde de okurun karşısında olan kişilerden sosyal konum olarak pek farklılığı bulunmamaktadır. Bu kişilerin tamamı ülkenin üst tabakasında yaşayan, eğitilmiş, aydın insanlardır.

Bir Akşam Alacası'nda ilk defa karşımıza çıkan Emre'nin çevresindeki kişiler mimarlık fakültesi son sınıfta öğrenci olan Göksel, işletme fakültesi mezunu Osman, tıp fakültesinde ihtisas yapan ve psikiyatr olmak isteyen Ekrem, şair Tayfun Bengü, yazar ve eleştirmen Attilâ ve mimarlık fakültesinde öğrenci olan Ergin'dir.

Emre sosyal çevresini “bizse, solcu ve aydın geçinenler, Markiz pastanesinde yıllarca jambonlu yumurtayla öğle yemeklerinin güzelliğini yaşadık. Uzmanlarımız sonra işlerinin başına dönüp, sınıfsal kavgadan söz açtılar. Her şey soyut... Vampir gibiyiz. O yüzden kanın aktığı görülüyor; mosmor çürük lekelerini de biz görmezden geliyoruz.” (s.298-299)' sözlerinde de görüldüğü gibi ikiyüzlü bulmakta ve boş söylem üretmekle suçlamaktadır.

Emre bu sosyal çevreyi sömürge aydınları olarak nitelendirir. Emre'nin bu tanımlamasının altında yatan neden bu aydın kişilerin asla ortak bir görüş çevresinde toplanamamış olmalarıdır. Hiçbiri toplumu ileri götürebilecek bütüncül, uzlaşmacı sergilemez. Emre'nin arkadaşları “biri 'sömürge aydını' kimliğinde benliklerini öne çıkararak, salt kendi görüşlerine açık, ortaklaşa hiçbir aşamaya varamayıp kişisel yollarında yürü”r. (s.54)

Aydınların kendi aralarındaki anlaşmazlıklarını bu şekilde eleştiren Emre'nin ikinci eleştirisi de aydınların halktan kopuk olmalarına yöneliktir. Halk için çözümler üreten, sınıf farklılığını ortadan kaldırmaya çabalayan aydının halktan kopukluğu büyük bir çelişkidir. Emre bu kopukluğu somut bir örnekle ortaya koyar. "Narkissos" sözcüğünü düşünür. Kendisinin arkadaşları için kullandığı bu sözcüğün halk için ne anlama gelebileceğini düşünür Emre. Bu sözcüğün halk için hiçbir anlamı yoktur. Sonra kendine döner, kendisinin halkı ne kadar anladığını sorgular.

ç. iç mekan

Bir Akşam Alacası'nda detaylı ve işlevli iki iç mekan tasviri dikkati çekmektedir. Bu mekanlar temsil ettikleri değerlerle romanın zihniyetine, temasına katkıda bulunmaktadır. Bunlardan ilki Emre'nin Ekrem ve Tülin'le gittiği "Kazino Kristal", diğeryse Attila, Günseli ve Emre'nin antika eşyalar almak için gittikleri eski bir yalıdır.

Birinci iç mekan yani Kazino Kristal (Gazino Çakıl) toplumdaki yozlaşmayı temsil etmektedir. Emre, Ekrem ve Tülin'le bir gece geçirmek ve Melih Erkoç'u (Bülent Ersoy) dinlemek için buraya gider. Kazino Kristal "sigara dumanları, kavurma kokuları, parfüm ve ter karışımı yeğlinliğinde, Ortaçağ'ın veba tablolarını çağrıştıran haykırıslı, inleyişli çılgın kalabalığıyla içlidişli, bayağı bir ilinti kuran Emre'ye geri dönülemeyecek limanlardan bir simgeymişçesine görün"ür. (s.151)

Bir Akşam Alacası'ndaki ikinci önemli iç mekan tasviri de opera Sanatçısı Celal Tan'ın Boğaziçi'ndeki yalıdır. Romanın üçüncü bölümünde Emre, Günseli ve Attila Günseli'nin açacağı antika dükkanı için eşya almak amacıyla Celal Tan'ın evine giderler. Celal Tan geçinmek amacıyla evindeki antika eşyaları satan bir opera bestekârıdır. Yalının iç mekan tasviri soylu bir ailenin adım adım çöküşünü, yok oluşunu simgelemektedir. Yalının iç mekan tasviri şu şekildedir:

"Ne kadar çok cam vardı yukarıda: oda kapıları, pencereler, hep büyük, ışıltılı, kimileyin altın yıldızlarla bezenmiş camlar, cam eşya, sıkırtılı karmaşa, çeşmibülbüller, cam şamdanlar, yığınla sürahi,

tümü de ortalık yerde, topluca duruyordu cam eşyanın; pencereler, yeniden cam kapılar ve kapıların mine topuzları. Bu cam bolluğuna, Venedik mücevher çekmeceleri, porselenler, Sevres tabak kapakları, fildişi heykelcikler, yine Bohemya kristali bir avize karışıyordu: yerde, yanyana, içice... Bir zamanlar bir sütunun çevresinde kurulmuş, yuvarlak, döngüsel koltuk takımı, şimdi parça parça, sofranın orasına burasına dağıtılmıştı... Emre, Atillâ ve Günseli'yle gözgöze gelmeye çalışıyordu. Gözleriyle söylemek istediği o kadar çok şey vardı ki. Ama karıkoca birbirlerine bile bakmıyorlardı. Herkes cesaretini yitirmişti sanki.

Öğledensonra güneşi sofaya, cam kapılı bitişik iki odaya akıyordu ve cam, billur, kristal, mavili sütbeyazlı çeşmibülbüller, hattâ birkaç gümüş fincan zarfı elmas ışıltıları saçıyordu. Ama eşyanın böyle ortalığa yığılmış olması insanda yalnızlık duygusu yaratıyor, elmas ışıltıların çekiciliğini hemen o an, sonsuza dek silikleştiriyordu. Donukluğu yaşamaya koyuldular, dayanılmaz donukluğu. Ne ışıltıların, ne de güneşin bu donuk görüntüyü değiştiremeyeceği çok belliydi.” (s.265-266)

Kazino Kristal ve Celal Tan'ın evi, yani romanın işlevli iki iç mekanı karşılaştırıldığında ise ortaya ilginç bir tablo çıkar. Celal Tan bir “libretto” bestelemek ve operayla ilgilenmek için soylu ailesinden kalan zenginliklerinin belki de son parçalarını satmaktadır. Ev eşyalarını, yani insan hayatının en kişisel, en mahrem yanını oluşturan nesneleri satmak zorunda kalması Celal Tan'ın çaresizliğini de vurgulamaktadır. Kazino Kristal ve Melih Erkoç ise Emre'nin minibüs müziği adını verdiği kitlenin zevklerini, beğenilerini ortaya koyar.

Yozlaşmış, değersiz olanın değerli, zarif, klasik olana üstünlüğü de bu sözlerle çok güzel ifade edilmiştir. Böylelikle romanda iç mekanlar yoluyla sosyal bir eleştiriye de yer verilmektedir.

2. İnsan İlişkileri

a. insanlara olumsuz bakış

Etrafındaki aydın çevreden bakan ve bunalan Emre bu topluluktaki herkese olumsuz gözle bakar. Emre *“aydınlardan, aydınca konuşmalardan usanmış”*tır. (s.11) Ama çevresindeki herkes bu çevreye, bu sosyal sınıfa üye kişilerdir. Başkışı bu insanların tümünü eleştirir. Eleştirisine arkadaşı Göksel’den başlar. Göksel’in her kavramı mimariye bağlamasından rahatsız olmaktadır. Göksel’deki *“gelinciği, yalnızca gelincik olarak göremeyen bu aydın bakışı”* Emre’yi *“tedirgin et”*mektedir. (s.10)

Emre’nin eleştirileri Göksel’le sınırlı kalmaz. Kendini aydın olarak değerlendiren tüm arkadaşları, bu çevredeki herkes düşüncelerinde herkes samimiyetten uzaktır. Emre Göksel’i *“akademik”*, Ankara’da yaşayan şair arkadaşı Atillâ’yı *“kendini beğenmiş bul”*ur. Tüm kurtuluşu Anadolu’daki tasavvuf anlayışını yeniden uyandırmakta gören *“Ekrem’deki inanç dönüşümlerinin sağlam temellere dayandığından ikircikli”*dir, *“Osman’ın patron olmayı seçmesinden bir tiksinti duymuş”*tur. (s.72)

Emre’nin bu insanları eleştirmesiyle birlikte, bu aydın çevreden de kendine faşizm yanlısı bir edebi söylem geliştirdiği doğrultusunda eleştiriler gelir. O da bu eleştirilere karşılık olarak *“Sen ‘milliyetçilik’ de, bir başkası çıkıp yazdığım romanda ‘sağcı bir söylev’ geliştirdiğimi ileri sürsün... umurumda bile değil artık. Sizin akademizminizden nefret ediyorum. Solcu geçinen küçükburjuva aydınlarından da. Ben hakikati bambaşka görüyorum. Bir uygarlığı aramak ve beslemek zorundayız.”* der. (s.114-115)

Emre sevdiği, değer verdiği Belkıs’ı da eleştirmekten geri durmaz. Belkıs *Cehennem Kraliçesi*’nde gördüğü ve Korkut’u bırakarak birlikte olmayı teklif ettiği takı satan genç çocukla birlikte. Hatta bu genci İstanbul’da açtığı resim sergisine getirir. Emre, Belkıs’ın cinselliğe ve aşka bakışını eleştirir. Belkıs’ın sadece Mehmet’e, *“gerçekten âşık olduğunu anımsa”*r. *“Ve bu aşk bile Belkıs’ın Bodrum’da geçkin kadınların, umutsuz eşcinsellerin parasıyla takılar satan bir dükkân açmış,*

'kıcında küçücük mayosu' bir delikanlıyla sevişmesini engelleyememiş"tir. (s.127)
Belkıs'ın asaletinin, çevrenin tabiriyle "Viktoryanizmin böylesine müthiş bir batkıya uğraması akıllara durgunluk verici"dir. (s.122)

Emre'nin *Bir Akşam Alacası*'nda eleştirmedeği tek kişi belki de Cemal Fazıl'dır. *Ölüm İlişkileri*'nde eşcinsel tavırları, kişiliği nedeniyle Emre tarafından sık sık eleştirilen Cemal bir üniversitede akademisyen olmuş ve bir değişim geçirmiştir. Eski Cemal'den farklı olarak zaaflarını bir tarafa bırakmış ve güncel siyasa üzerine fikirler üretmeye başlamıştır. Kendi sosyal çevresinden sıyrılan, bilinçlenme yaşayan Cemal Fazıl bu bilinçlenmeyi fazla devam ettiremez ve karşıt görüşlü öğrenciler tarafından öldürülür. Böylelikle Emre'nin aynı sosyal çevreye dahil olup da takdir ettiği kimse kalmaz etrafında. Emre bu çevredeki insanların Cemal Fazıl'ın cenaze törenindeki hallerini düşünür:

"Orada kim kimin yüzüne bakabilecekti? Ama küçük obalarının bütün üyeleri gelecekti törene, Belkıs da gelecekti, yanında Bodrum'dan getirdiği çıkık elmacık kemikli delikanlı, herkes gelecekti, şair Gökmen de, Oya'yla Uğur da, sonra çiçekler, çelenkler olacaktı, biri çıkıp Cemal Fazıl üzerine tumturaklı bir şeyler söyleyecekti, Gökselle yanyana duracaklardı herhalde, Firdevs hanım getirilip bir köşeye oturtulacaktı. Tümü de göstermelikti. Emre'nin dökeceği gözyaşları da. Göstermelik olmayan tek şey, bu cinayetti ve gerçekliği insana sonsuz, sınırsız bir umutsuzluk veriyordu. Cenazeye gitmeyecekti". (s.248)

Görüldüğü gibi Emre Taran bu insanlardan rahatsız olduğu için Cemal'in cenazesine gitmemeyi düşünür. Onu Hotel Blanc'a yerleştiren, sergilerden, toplantılardan kaçırın da bu ikiyüzlülüktür. Başkisi bu insanların yanında yaşamaya pek fazla dayanamaz ve kendisine kaçışlar yaratmaya çalışır.

b. 'arkadaşlık' ve arkadaş kavramına bakış

Emre birçok yönüyle eleştirdiği aydın çevredeki arkadaşlık ilişkilerini ve bu çevredeki arkadaşlarının çoğunu da eleştirmektedir. Tüm arkadaşları ve arkadaşlık ilişkilerinin içindeyse Belkıs ve Ergin Emre'nin bu kişilerle duygusal boyutlarda bir ilişki içinde olması nedeniyle daha detaylı incelenmelidir.

Emre arkadaşlarının kendini anlamadığını düşünür. Ne Ekrem ne Attila ne Göksel ne de diğerleri Emre'yi anlamaktadır. Başkisi birçok arkadaşın ve arkadaşlığın arasında yalnızdır. Yakınındaki dostları bencil, sıkıcı ve acımasızdır. Emre'nin hassasiyetine, iç dünyasındaki duyarlılığa sahip değildir. Bu noktada Emre'nin Marmaris'te restoran açmak isteyen ama ardından İtalya'ya giden arkadaşı Osman'ı diğerlerinden biraz ayırabiliriz. Okura detaylarıyla sunulmasa da Emre ve Osman geçmişte bir paylaşım ve yakınlaşma içinde bulunmuşlardır.

Bu suçlamaların ve olumsuz yaklaşımların yanında Emre'nin sevdiği, takdir ettiği dostları da vardır. Bunlardan ilki şair arkadaşı Tayfun Bengü'dür. Emre genç şair Tayfun Bengü'yü takdir eder ve *"tıpkı onun gibiydim, yalnız, yaralı"* (s.173) diyerek onu kendi gençliğine benzetir. Emre ve Tayfun Bengü şiir ve güncel siyasa üzerine konuşup tartışır. Tayfun bu tartışmaların içinde yer almak istemez; estetik, şiir ve bireysel acıları üzerine konuşma taraftarıdır. der.

Emre'nin olumlu yaklaştığı diğer bir eski dostu da Cemal Fazıl'dır. *Ölüm İlişkileri*'nin eşcinsel eğilimli, tarzı zaman zaman avam olarak adlandırılan ve bu nedenle çevresi tarafından kendine pek de değer verilmeyen çevirmen Cemal Fazıl'ı *Bir Akşam Alacası*'nda akademisyen olmuş, bir üniversitede Almanca dersleri vermektedir. Emre Cemal'le karşılaşınca çok şaşırır. Cemal çok değişmiş kendi beninden yeni bir ben çıkarmıştır. Emre Cemal'deki bu değişimi *"Yüksekokullardan birinde Almanca okutmanlığına başladığından beri, adamakıllı siyasallaşmıştı; zaten ondaki değişiklik, her konudaydı. Gece gündüz çalışıyor, önemli klasikleri, çağdaş yapıtları, özellikle de estetik konusundaki başyapıtları araştırıyordu. Sanki yeniden doğmuş gibiydi; hayata ve insanlara yapıcı yaklaşıyor, bir görev bilinciyle kendi işini en doğru biçimde yapıyordu."* (s.95-96) sözleriyle de dile getirir.

Bir Akşam Alacısı'nın sonlarına doğruysa Cemal Fazıl'ın karışt görüşlü öğrenciler tarafından öldürüldüğü haberi gelir ve bunun üzerine Emre hem derin bir acıya hem de umutsuzluğa kapılır.

Ölüm İlişkileri ve Cehennem Kraliçesi'nin başkişisi Belkıs, *Bir Akşam Alacısı*'nda yardımcı kişi olarak çıkar okurun karşısına. Bodrum'a yerleşen Belkıs bir yıl aradan sonra İstanbul'a döner. Emre onun İstanbul'a döndüğünü Cemal ve Göksel'den öğrenir. Bu haberi duyduğu anda Emre'nin kalbi çarpmaya başlar ve hemen Belkıs'la görüşmek ister, onu çok özlemiştir. Emre'nin gözünde genç kadın "... sevgilerinde zamanın geçtiğini, şu ya da bu şekilde sürekli değiştiklerini, bütün o özlemlili duyguları, ölümle sarmaşan istekleri, hayatlarındaki acıları ve sevinçleri, birbirlerini tanıyırlarını, epeydir görmedikleri öteki arkadaşlarını, doğrudan doğruya bütün bir zamanı, bütün bir yaşamı yansıtan uzak bir tarih, gerçek bir söylence gibi"dir. (s.141) Belkıs, Emre'nin tüm geçmişini yansıtır. Emre *Bir Akşam Alacısı*'nda Belkıs'la iki kere görüşür. Bunlardan ilki yukarıda bahsedilen Belkıs'ın bir yıl aradan sonra İstanbul'a gelişidir. Bu ilk gelişin akşamında Emre'yle Belkıs birlikte olurlar. Bu iki kişinin ikinci buluşmasıysa Belkıs'ın ekim ayında İstanbul'da açtığı sergi sırasında gerçekleşir. İkinci buluşma birincisinden oldukça farklıdır. Çünkü Belkıs, bu sergiye yanında Bodrum'da birlikte olduğu takı satan çocuğu da getirir. Bu noktada Emre, Belkıs'ı şiddetle eleştirir. Belkıs'ın cinsellikle ilgili düşünceleri ve salt cinsellik adına sadece fiziksel olarak çekici bu adamla birlikte olmasının yarattığı çelişki Emre'yi çileden çıkarır.

Ergin ise Emre'nin Hotel Blanc'da kaldığı süre içinde tanıdığı bir gençtir. Mimarlık fakültesinde öğrenci olan Ergin ve yazar Emre Taran'ın kitaplarının sıkı bir takipçisidir. Bu "*biblo kadar şirin genç adam*" (s.202) Emre'nin gözünde "*bir öykü gibi*"dir. (s.196) Emre'yle Ergin Boğaziçi'nde bir plajda tanışır. Emre Ergin'den oldukça etkilenmiştir. Hatta ilk kez "*Birbirlerine bakıp gülümsediklerinde; Emre, hem Belkıs'ı, hem de Osman'ı unut*"ur. (s.199) Emre'yle Ergin bir yaz boyunca bolca vakit geçirir ve ona oldukça bağlanır. Bu bağlılık zamanla aşk boyutuna ulaşır. Fakat Ergin'in Canan adlı bir kız arkadaşı vardır ve genç adam okullar açılmadan güneye inip tatiline devam etmek istemektedir. Ergin Emre'ye onunla gelmesini bile teklif etmez ve İstanbul'u yaz sonu terk eder. Ekim ayında Ergin İstanbul'a dönünce Emre onu tekrar ziyarete gider ama Ergin sevgilisi Canan'ın yanındadır. Bir yaz boyu

güzel bir birliktelik sonunda Emre Ergin'e nasıl olduğunu sorduğunda Ergin “-İyiyiz. Ya sen? Epeydir görünmüyordun.” diye cevap verir. “Ergin böyle söylemiş; böylelikle Emre'nin kendisini aradığını, gerçekte ilişkilerinin tek yanlı sürüp gittiğini sezdirmek istemiş”tir. Emre'ye için bu, “dayanılmaz bir an”dır. (s.283) Sevdığı insanın kendisini böyle yaralaması onu çok üzer. Daha sonra bir gece Hotel Blanc'ın penceresindeyken Boğaz'da alev alan bir tanker gördüğünde bu tankerle kendi arkadaşlıklarını özdeşirir:

“Anımsamak istemese de, yanan, kavrulan, simsiyah kesilen tanker hayaletini aklından çıkaramıyordu. Orada Belkıs, Osman, Ergin üçü birlikte yok oluyorlar;” Belkıs'ın İstanbul'daki sergisinde bulunan “bu insan resimleri, güller kucaklamış yaşlı anaç kadın, dudakları üstünde çalışılmamış genç kadın, çıkak elmacık kemikleriyle cinselliği belgeleyen genç adam,” Osman'ın İtalya seyahatini anlatan “bu, Ravello'nun eski bir resmini gösteren, Ravello'da beyaz evler ve sakız ağaçlarıyla selviler yaşatan pul, bir zarf ve çiçeklerden, düzenden söz açan, Perugia'dan gönderilmiş mektup, Ergin'in” ayrılırken Emre'ye vermek için vapurda “çantasından çıkardığı mavi yün eldivenler, derken birdenbire de kendisi, tek başına Emre, cinayet ve dehşet sanrılarıyla tankerin eğrilip bükülen çelik gövdesine benzeyerek durmaksızın yanıyordu; hepsi yanıyorlardı. Geriye o yangın kalmıştı.” (s.228)

Emre'nin değer verdiği tüm dostları onu bırakıp gitmiş” ya da ölmüştür; kendisi için pek de değerli olmayan hatta çoğu zaman yanlarında olmaktan hoşlanmadığı dostlarıysa onun çevresinde

c. insanlardan kaçış

Aradığı sevgiyi kimsede bulamayan, insanların kendisi kadar hassas olmadığı bir çevrede yaşayan, cinayetlerden, toplumsal gerginlikten bıkmış Emre Taran'ın

çevresindekilerden kaçışı belki de onun için en anlamlı seçenektir. Emre, bu tablo içinde etrafında gördüğü çocuklara özenir, onların yerinde olmak ister. Bu çocuklar “siyasal baskılardan, iktisadi hayatın çöküşünden, kanlı karakol mücadelelerinden, tabii kitaplardan, edebiyat ve sanat sorunlarından, aydınca konuşmalardan öylesine habersizdiler ki” Cem bu çocuklara çok özenir, onlar bu çevrenin çok uzağındadır, *bir an için çocuk olmak ist*’er. (s.25)

Emre kendini terkeden; İstanbul’dan, siyasal olaylardan, sosyal çevreden uzaklaşan arkadaşlarını kastederek “*herkes gibi ben de kaçacağım*” der. *Usanmış*’tır, “*sergiler, öykü yazmak, aydınca konuşmalar*” anlamsızdır artık. Hele “*cinayetleri bile kanıksadığımız bu kadar ortadayken(...)*” bu çevrede yaşamamanın bir anlamı olmadığını düşünür (s.243) ve planladığı bu kaçışı kendisine kalan mirasla Hotel Blanc’a taşınmakta bulur. Boğaziçi bu çevreden uzak, toplumsal kargaşanın dışında yer alır ve ona üç ay boyunca huzur verir.

ç. ‘çevre’nin gözüyle başkişi

Bodrum dörtlemesinde başkişinin başkasının gözüyle en az aktarıldığı roman *Bir Akşam Alacası*’dır. Bu durumun en önemli nedenlerinden biri *Bir Akşam Alacası*’ndaki tüm bölümlerin ya anlatıcı ya da romanın başkişisi Emre Taran tarafından aktarılmasıdır.

Emre’nin başkalarınca siyasi ve bireysel olmak üzere iki farklı açıdan değerlendirildiğini söyleyebiliriz. Çevresi siyasi açıdan Emre’yi faşist kanada yakın bir duruş sergilemekle eleştirir. Bu eleştirinin altında yatan neden de Emre’nin devrimcilerin de insanları baskı altına alma çabasında olduklarını düşünmesidir. Emre “*proletarya diktatörlüğünü benimsemeyeceğini*” söyler. (s.33) Bu nedenle çevresi tarafından eleştirilir. Ekrem’in sevgilisi Tülin ise siyasi ve edebi içerikli bir konuşma sırasında “*sizin gibi genç bir adamın(...) genç bir sanatçının ikide birde Türk sözcüğünü vurgulayarak konuşması çok ilginç. Belki de evrenselliğe karşısınız.*” (s.154) diyerek Emre’yi milliyetçilikle suçlar.

Bireysel anlamdaysa Emre, aşırı duyarlılığıyla, değişkenliğiyle, iletişimsizliğiyle suçlanır. Şair arkadaşı Tayfun Bengü’yle aralarında geçen bir

konuşma sırasında, Tayfun, Emre'ye "*Neden bu kadar soğuk, bu kadar iletişimsiz, bu kadar kendi kabuğuna çekilmiş, yaşıyorsun?*" diye sorar. (s.186) Tayfun, cevap beklemeden sorduğu bu sorunun ardından Emre'nin bu şekilde hayata karşı içe kapandıkça eleştirdiği hiçbir şeyin gerçekleşmesini engelleyemeyeceğini söyler.(s.186)

3. İç Dünya

a. yalnızlık

Yalnızlık Emre için sürekli dir. Dönem dönem farklı insanlar onun hayatına girip çıkar. Emre bu insanlarla yakınlaşır, sıcak ilişkiler kurar. Ama her ne kadar istemese de Emre için aslolan yalnızlıktır.

Yalnızlık Emre'nin sınırlarını bozar. Emre bu yüzden kendisine kalan ufak bir mirasla tüm yazını Boğaziçi'ndeki bir otelde geçirir. Emre'nin Hotel Blanc'a taşınmasının nedenlerinden biri de insanların içinde olmak, evindeki yalnızlıktan uzaklaşmaktır. Başkişi bu amacında başarılı da olur. Otelde geçirdiği zaman zarfında Ergin'le tanışır ve yeni, kendisi için çok önemli bir dostluğa başlar. Ama Emre'nin bu dostluğu uzun soluklu olmaz ve Ergin, Emre'yi bırakarak güneye tatile gider. Bu bırakıp gidişte Emre'yi en çok yaralayan nokta kendisine, gelmesinin teklif dahi edilmemiş olmasıdır. Emre yalnız bırakılmıştır, bu yalnız bırakılış onu çılgına çevirir.

Emre'yi yalnız bırakan tek kişi Ergin değildir. Diğer bir roman kişisi Osman da Marmaris'te restoran açmak amacıyla güneye gitmiş, Emre'nin Osman'la olan arkadaşlığı da bu nedenle son bulmuştur. Belkıs'ın da İstanbul'dan uzaklaşıp Bodrum'a yerleştiği göz önüne alındığında Akdeniz'in Emre için anlamı ortaya çıkar. Emre'nin yalnızlık halinin anlaşılması için kendisinin yaptığı şu benzetme önemlidir:

“(...) hayat en azından benim için hep o hayat, ıssız bir koy gibi batık gemilerden kurtulmuş insanların gelmesini bekleyeceğim, gelenler de bir süre bende dinlenip gidecekler.” (s.220)

Görüldüğü gibi benzetmede Emre insanların geçici, yalnızlığın devamlı olduğunu vurgulamaktadır. Ergin, Osman, Belkıs; Emre Taran’ın değer verdiği bu üç kişi onu yalnız bırakıp gitmiş, Emre’nin *Ölüm İlişkileri*’nde çokça eleştirdiği fakat *Bir Akşam Alacası*’nda geçirdiği değişimle başkişinin artık takdir etmeye başladığı Cemal ise karşıt görüşlü öğrenciler tarafından öldürülmüş, böylelikle Emre Taran devamlı bir yalnızlığa sürüklenmiştir.

b. sevgi(sizlik)

Emre Taran, gerek toplumsal gerekse bireysel acıların temelinde sevgisizliği görür. Bireyi ve toplumu kurtaracak yegane unsurlardan biridir sevgi ama insanlar birbirini sevmemektedir.

Emre kimsenin kendisini sevmediğini düşünür. Bu yüzden sevgi açlığı içindedir. Sevgilerinin sonunda hep acıyla ya da ayrılıkla karşılaşmıştır. Belkıs Bodrum’a yerleşmiş, Osman önce Marmaris’e ardından İtalya’ya gitmiş, Ergin ise iki ay süren arkadaşlıklarının sonunda onu bırakıp Akdeniz’e gideceğini söylemiştir. Tüm bu ayrılıklar için Emre *“Bir sevginin, bir arkadaşlığın çevresinde boyna dönenip dururuz. Yanıp tutuşacağımızı bilerek.”* (s.146) tanımını yapar. Klasik edebiyatın pervane ve mum eğritilemesine yapılan bu gönderme *“bütün aşklarında terk edilmiş, hiç sevilmemiş”* (s.44) Emre Taran’ın sevgileri, aşkları sonunda yıpranmasını ortaya koymaktadır.

Bireysel hayatında sevgisiz, aşklarının karşılığını alamamış Emre Taran toplumsal gerginliğin nedenini de bu sevgisizliğe bağlar. *“Emre, aşk’ın sona ermesiyle insanlığın hayvandan da daha aşağı bir düzeye indiğini ileri sür”*er. (s.53) Emre toplumsal sorunları çözmenin yolunun sevgiden geçtiğini düşünür. Ona göre *“Bugün bize düşen sevecenliğin tohumlarını ekmek”* tir. *Yarın dünya çok daha güzel olacak”* tır: *insan bunu düşleyerek her zaman çalışmalı”* dır. (s.49)

c. iletişimsizlik

İleri'nin bütün roman kişileri gibi Emre Taran da çevresindekilerle iletişim sorunu yaşar. Bu iletişim sorununun temelinde Emre'nin içsel dünyasının nesnel dünyayla olan çatışması yatmaktadır. Farklı bakış açıları ve duyarlılık düzeyleri bu iletişimsizliğin temelini oluşturmaktadır. Bütün bu bireysel iletişimsizliğin yanında *Bir Akşam Alacası*'nda başkişi Emre Taran toplumsal, sınıflar arası bir iletişimsizlikten de bahsedip bu tip bir iletişimsizliğin yaratacağı toplumsal tehlikeden de bahseder.

Emre, ister toplumsal ister bireysel her iki iletişimsizlikte de dönemin siyasi tablosunun insanlar ve kendi üzerinde etkili olduğunu söyler. *“Bütün ilişkilerin, ister iki kişi arasında geçsin, ister daha kalabalık bir toplulukta yaşansın, bütün konuşmaların nicedir korkunç suskularla, suskunluklarla çevrildiğini düşünüyordu.”* (s.177) sözlerinde de bu durum ortaya konmaktadır.

Emre, iletişimsizlikten kurtulmak için çabaladığını da belirtir. Ama bu bireysel çaba toplumsal iletişimsizliğin, cinayetlerin, bölünmüşlüğü arttığı bu ortamda çok cılız kalmıştır. Hem kendi içsel dünyasının dış dünyayla çatışması hem de çevresel, toplumsal etmenler bunu imkansız kılmıştır.

ç. umutsuzluk

Emre bireysel ve toplumsal umutsuzluk içindedir. Bireysel umutsuzluğu Ergin de onu bırakıp gittikten sonra ortaya çıkan yalnızlıktan kaynaklanan umutsuzluktur. Osman, Belkıs, Ergin gibi değer verdiği, kendisi için önemli olan herkes belli bir zaman sonra Emre'yi bırakıp gitmektedir. Önündeki yaz mevsimi Emre'nin gözünde *“kendisini terk etmeye, terk ederek can yakmaya hazır aşklar gibi kimlik kazan”* ır. (s.77)

Bireysel olarak gelecekte ümidi olmayan Emre, toplumsal olarak da kaygılıdır. Emre'nin toplumsal olarak gelecekte umutsuz olmasının nedeni toplumsal gerginliğin tırmanması her gün ülkenin pek çok yerinden cinayet haberleri

gelmesidir. Diğer arkadaşlarından farklı olarak Emre herhangi bir tarafı desteklemez. Emre'nin "*bütün istediği bu kâbustan kurtulmak*" tır. Çünkü bu siyasal ortam Emre'ye göre sonun başlangıcıdır. Bu şartlarda "*gelecek kendisi için neredeyse seçeneksiz görün*" ür. (s.298)

d. 'değer'sizlik

Herhangi bir siyasi görüşü paylaşmayan, ülkedeki kanlı siyasi gerginlikten korkan, yarından ümidi olmayan Emre Taran diğer arkadaşlarının aksine "*kendine bir rota falan çiz*"memiştir. Kurtuluşun sosyalizmde ya da milli değerlere bağlanmakta olduğunu savunan dostlarının aksine Emre, herhangi bir değere bağlı kalamaz. O, nereye kadar süreceğini bilmeden "*insanlar ve düşünceler arasında, kanlı, karanlık olaylara uzak bir gözlemci gibi bakarak kaybolup, sarsılıp gid*" er. (s.301)

e. kendiyle ve kendi geçmişiyle hesaplaşma

Emre Taran siyasî, edebî ve bireysel olarak kendi konumunu sürekli sorgulamaktadır. Arkadaşlarını, edebiyat dünyasını, güncel siyasayı birçok yönden eleştiren başkişi, iç dünyasında da bir hesaplaşma içindedir.

Emre kendi kişiliğini sürekli sorgular, "*İletişimlerden kopuk, aşksız, günü birlik serüvenlerle sınırlı çalkanıp duran*" (s.30) bir yaşamı olduğu düşünür. Emre "*zavallı, yalnız, garip bir insan*" dır. (s.33) Başkişi geçmişini sorgular ve bu sorgulama sırasında insanlara ne kadar bağımlı olduğunun farkına varır. "*İnsanlara sözle, yazıyla ne çok yalvarmış*" ım (s.258) diyerek bu bağımlılığı ortaya koyan başkişi, dostluklarının bitmemesi için çok çabalamıştır.

Edebi düzlemdeyse kendine yöneltilen eleştirilere zaman zaman sert cevaplar vermesine karşın Emre, kendi yapıtlarını ve yazarlığını eleştirir. Emre "*güzellikten kavradığı*"nın "*pek açıkseçik*" olmadığına inanır. "*Bunu itiraf etmek zorunda*" dır. "*Çoğu zaman lümpen bir dünyaya tutkun*" olduğunu düşünür. Kendine göre "*yazdıkları hayli romantik*" tır, "*gözyaşlarıyla örülü*" dür, "*melodrama kaç*" ar. (s.13) Görüldüğü gibi edebiyat dünyası tarafından bireysel olmakla, bireyselliğe

takılıp kalmakla suçlanan Emre bu eleştirileri kendisi de kabul eder. Emre bireyselliğe takılıp kalmıştır “*çünkü ne kadar isterse istesin, ne kadar çabalarsa çabalasın, şu benlik davasından bir türlü kurtulamaz.*”. “O, büyük bir romancı, inceliklerin yazarı” dır. (s.39)

Emre, siyasi ve toplumsal olarak kendini pasif olmakla suçlar. “*Ben edilgen adamın tekiyim. Bir katille konuşacak gücü hiçbir zaman kendimde bulamadım. Çok düşündüm bunu: herhangi bir siyasal cinayet olayını, taa geçmişten yola çıkarak, baştan sona incelemeyi. Ama dediğim gibi, korkağım. Elimden hiçbir şey gelmiyor. Bu yüzden muhalif kalmayı yeğledim.*” (s.236) diyerek kendi siyasal duruşunu özetler.

f. intihara eğilim

Bodrum dörtlemesinin neredeyse tüm başkişileri gibi Emre Taran da intihar fikrini zaman zaman aklından geçirir. Siyasal çalkantıların toplumu süreklediği sıkıntılı dönem, içinde bulunduğu sosyal çevre tarafından anlaşılamama ve yalnızlık Emre’de intihar fikrini oluşturan başlıca nedenler olarak sayılabilir. Başkişi bu nedenlerden dolayı “*acılar çekmiş, intiharla yaşama güdüsü arasında dehşetli bir gelgite kapılmış*” tır. (s.85)

4. Kişilik Yapısı

a. suçluluk (mazohist tutum)

Gerek cinsellik anlayışında gerek arkadaşlık ilişkilerinde Emre Taran’ın zaman zaman mazohist bir tutum içinde olduğu görülmektedir. Emre arkadaşlıkların ve dostlukların artık paylaşacak bir şey olmasa dahi devam etmesi gerektiğini düşünür. Emre’ye göre “*ilişkiler eskimişse de, can çekişerek sürmeli*“ dir. (s.211) Bu durumun insana acı çektirecek onu yıpratacak olduğunun da farkındadır. Başkişi “*belki de benim mazohist yanım*” diyerek bu farkındalığı da ortaya koyar.

Mazohist tutumun bir diğerk yansıması da Emre'nin Belkıs'la sevişmesi sırasında ortaya çıkar. Emre Belkıs'a "Saçlarımı çek, canım acısın." diyerek, mazohist bir görünüm sergiler.

b. ezik kişilik

Emre kendini "zavallı, yalnız, garip bir insanım ben" (s.33) diye niteler. Bireysel ya da toplumsal olaylar karşısında edilgen duruşuyla başkişi ezik bir kişilik tablosu çizmekte ve bu ezik tablo sebebiyle de kendine acımaktadır: "Niye benimle uğraşıyorlar, zavallı, yalnız, garip bir insanım ben diye kendine acın" ır. (s.33)

c. korku

Üzerinde vurgu yapılmasa bile Emre Taran'ın kaygı ve korkuları romanın olay akışı içinde ortaya konur. Bunlar bireysel ve toplumsal korkular olmak üzere sınıflandırılabilir. Bireysel olarak Emre'nin en büyük korkusu yalnızlıktır. Emre insanların onu terk edip gitmelerinden ve geri dönmemelerinden çok korkmaktadır. Emre bu korkusunda çok da haksız değildir. Osman, Belkıs, Ergin hep onu terk edip gitmiş roman kişileridir. Bunun dışında edebi olarak hep kendini tekrar edeceğini ve bir daha okunmayacağını, edebiyat dünyasından silinip gideceğini düşünür Emre. Her ne kadar edebi bir korku gibi yorumlansa da sonucun da getireceği yalnızlık düşünüldüğünde onun bu korkusu yalnızlık korkusunun bir uzantısı olarak da düşünülebilir.

Ülke genelindeki cinayetler, ihtilal havası, karşıt görüşlü öğrencilerin çatışmaları da Emre'nin toplumsal korkusunun nedenlerini oluşturur. "Emre'nin zihninden garip bir bütünlük içinde siyasal cinayetler, saldırganlar, yıldırı ortamı, kırsal kesim, yoksulluk, işsizlik, töre ve cinsellik sorunu, karanlık yeni zenginler, faşizm tehlikesi geç" er. Bu ortam içinde "Her şey korku verici" dir. (s.11) Emre yarın ne olacak, diye korkar. Ona göre gelecek karanlıktır. Geleceği kastederek "Kanlı bir fırtına hızla üstümüze geliyor" der. "Emre; gerçekten çok kork"maktadır. (s.49)

ç. gerçekten kaçış

İçinde yaşadığı somut gerçeklik Emre'yi rahatsız etmekte ve kendine farklı bir yaşam alanı oluşturmak zorunda bırakmaktadır. İnsanlar zarif, güzel, hassas değildir. Her yerde kabagüç, faşizm, kargaşa almış başını yürümüştür. “Emre, bu şartlar altında gerçeklikle karşılaşmak isteme” z ve “kendisine kalan ufak bir mirasla Boğaziçi'ndeki Hotel Blanc'a yerleşir. Burada bütün yaz, bütün sonbahar bir rüyayı yaşayacak”tır. (s.99) Emre estetiğin, güzelliğin peşindedir. Ona göre “insan emeği, tıpkı elmasın serüveni gibi en olmayacak bir şeyden güzelliği yaratmalı” dır. “Oysa yaşadıkları hayat, şu günler” bu karmaşa, toplumsal gerginlik, kısaca tüm gerçeklik “buna izin vereceğe benzeme” z. Emre Taran işte “bu yüzden kaçmış”tır. (s.111) Emre'ye göre tüm aydınlar “büyük bir uçurumun eşiğinde durmuş, bireysel yaşamlarını sürdür”mektedir. “İmkânı olan herkes böyle” dir “ve şimdi, kendisinin de imkânı var” dır: “bir rüyayı yaşamak iste” r. (s.104)

d. duygusal kişilik

Emre Taran'ın en önemli karakter özelliklerinden biri de duygusal kişiliğidir. Bu duygusal kişilik Emre'nin tüm ilişkilerini belirlemenin yanında onun siyasi söyleminin de önemli bir parçasını oluşturur.

Arkadaşlarını çok soğuk ve duygusuz bulan Emre Taran, duygusal yapısıyla yaşadığı pek çok olaydan etkilenir ve insanların büyük bir kısmının önem vermeyeceği olaylar onu üzer ve etkiler. Bu hassasiyet hali Emre'nin çevresinden farklı bir siyasi söyleme de sahip olmasını sağlar. Emre hem sağ hem sol görüşün karşısında durur. Emre için önemli olan insan kırımları ve cinayetlerdir. Diğer arkadaşları faşizmin karşısında yer alıp politik söylemlerini savunurken Emre yalnızca cinayetlerle katillerin soğuk kanlılığıyla ilgilenir.

Gazetelerde yakalanan militanlarla yapılan röportajları okuyan Emre, bu kişilerin işledikleri cinayetleri çok normal bir şeymiş gibi anlatması karşısında dehşete düşer. Diğer roman kişileri olaylara siyasal bir pencereden bakarken Emre

duygusal kişiliği nedeniyle cinayetlerden etkilenir ve bunları bir türlü aklından atamaz.

e. değişkenlik

Kendini Dr. Jekyll ya da Mr. Hyde olarak tanımlaması Emre Taran'ın karakterinin değişkenliklere ne kadar açık olduğunu göstergesidir. *Ölüm ilişkileri*'nde de etrafındakilerin ne yapacağını kestiremedikleri, çok çabuk karar değiştiren, insanları kıran, üzen ya da onları göklere çıkaran Emre pek çok açıdan değişim geçirmekle birlikte değişken kişilik özelliğini büyük ölçüde korumuştur.

Yukarıda bahsedilen değişim *“Hem ne kadar değişmişti; kendisi, kişiliği, özvarlığı ne kadar değişmişti. Geçmişle şimdi arasında bu açıdan bağ kurmak neredeyse imkânsızdı. Hainliğe varan şımarık tavrını uzakta bir yerde yitirmişti. İnsanlara tutkısıyla yaklaşmıyordu. En önemlisi, yorgun ve umutsuzdu.”* (s.301-302) sözleriyle ifade edilmiştir.

Emre kendi tanımıyla gelgitlerin insanıdır. Bir anda şiddetle bir insanı sevebilir ve ardından o insanı çok çabuk unutabilir. Çünkü o, bütün rüzgarlara açıktır. Emre rüzgar onu nereye sürüklerse o yöne gider. Burada rüzgar sözcüğü Emre'nin duyguları olarak yorumlanmalıdır. Bu durumun örneği de Emre'nin Ergin'le ilişkisinde görülmektedir. Emre Ergin'le çok kısa bir zaman diliminde yakınlaşmış ve ona bağımlı hale gelmiştir. Arkadaşlarıyla çok da sık görüşmeyen genellikle yalnızlığı tercih eden Emre için bu onun genel ruh haline aykırı bir durumdur. Aynı durumun farklı bir örneği de Osman Emre ilişkisinde görülür. Emre'nin Osman hakkındaki görüşleri devamlı dalgalanma halindedir. Emre Osman'ı takdir edip ona değer verirken bir anda fikrini değiştirip Osman'ı yozlaşmışlıkla suçlayabilir.

Görüldüğü gibi Emre duygularının dalgalanmasına göre farklı kimleklere bürünebilmekte ve değişken bir karakter göstermektedir.

f. bağımlılık

Bağımlılık anlamında *Bir Akşam Alacası*'nın Emre Taran'ı, *Ölüm İlişkileri*'ndeki halinden farklı bir nitelik gösterir. *Ölüm İlişkileri*'nde çevresindekileri kıran, değişken, ne yapacağı belli olmayan Emre karakteri daha bağımsız bir portre çizmekten *Bir Akşam Alacası*'nda Emre, özellikle Ergin'le yaşadığı ilişki vasıtasıyla bağımlı bir portre çizmektedir.

Emre Taran, *Her Gece Bodrum*'un çokça sentimental biraz da arabesk Cem'iyle *Ölüm İlişkileri*'nin daha özgür ve etken Emre'si arasında bir kişilik yapısına sahiptir. Emre Taran, her ne kadar Cem'in arkadaşlarından kopamayan, onlarla birlikte olmak için her türlü aşağılanmayı kabullenen yapısına sahip olmasa da arkadaşı Ergin'den ayrılmamak için çabalayan Emre'nin söylemi de Cem'inkine yakındır. Emre "Ayrılık olmamalı. İlişkiler eskimişse de, can çekişerek sürmeli. Bu, belki de benim mazohist yanımdır, ama öyle olmalı. Sorumluluk duygusundan anladığım bu, benim. Zaten bitirdiğimizi sandığımız ilişkiler, bizi bir anıda mutlaka yakalar." (s.211) diyerek kendindeki bu bağımlılık duygusunu biraz da bu duygunun hastalıklı olduğunu kabul ederek ortaya koymaktadır.

5. Sosyal, Kültürel, Entelektüel ve Politik Konum

Bir Akşam Alacası, Bodrum dörtlemesindeki siyasal söylemi bütünleyen, detaylandıran bir özellik göstermektedir. İleri'nin önceki üç romanında politik söylem kendini her daim hissettirse de *Bir Akşam Alacası* Türkiye'nin siyasal durumunu geçmişten gelen bir bütüncülük ve detaylarla okura sunar.

Roman, başkışisi Emre Taran aracılığıyla dönemin politik durumu ve sosyal yaşamını aydınlatmaktadır. Okurun *Ölüm İlişkileri*'nde tanıdığı Emre insanlar tarafından tanınan, ne kadar eleştirilse de edebiyat dünyasında yeri olan bir yazardır. Emre, çevresindeki birçok insan gibi kentsoylu ve aydın bir kişidir.

Bir Akşam Alacası Emre Taran'ın yazın dünyası ve politik düzen üzerine görüşlerinin bireysellikle hemen hemen aynı oranda belki biraz daha fazla işlendiği

bir romandır. Selim İleri daha önceki romanlarında bireyin iç dünyasına yaptığı yönelimleri bu romanında da devam ettirmekle birlikte, romanı, dönemin sosyal ve politik hayatını açıklayan, aydınlatan bir içerikle oluşturmuştur.

Emre Taran okurun Bodrum dörtlemesinden tanıdığı tüm başkişiler gibi üye olduğu aydın sınıfın görüşlerini yadsıyan, marksizme eleştiriler getiren; ama faşizm taraftarlığı da yapmayan bir tutum içindedir. Emre kendini bir muhalif olarak tanımlar.

Muhalif politik görüşünün yanında Emre'nin Türkiye'nin seksenli yıllarda içinde bulunduğu kırsal göçle ortaya çıkmış çarpık toplumsal yapıyı da eleştirdiğini görürüz. Emre Taran, göçten kaynaklanan çift kimlikli, iç içe bir toplumsal kırılmadan bahseder. Ona göre minübüs ezgileri yani arabesk müzik arkasında çok büyük bir kalabalığın, kırsal nüfusun gücünü taşımakta ve gün geçtikçe güçlenen kentsel-kırsal farklılığını ortaya koymaktadır. Bu kültürü yansıtan arabesk müzik şarkıcalarının *“boğuk, dumanlı bir erkek sesi yakın”*ır, *“isyan ed”*er, *“hemen ardından boyun eğ”*er, *“ilen”*ir ve *“haykırışlarla aşkını ilân ed”*er. Emre Taran için bunların *“tümü ürpertici”*dir: *“dumanlı ses, inleyiş, çalgıların oynak tınıları; karışıklıkları, doğuyla batı arasındaki gezinişlerimizi, yeni hayatımızın gerçek yüzünü yansıtır”*ır. (s.64) Toplumu saran bu arabesk kültür ve *“minübüs müziğiyle birlikte plastik eşya sanayii canlan”*mıştır; *“cırtlak renkli güller, vazolar, dantel örtü izlenimi uyandırmak isteyen tabaklar(...) bir yığın garip nesne odaya üşüş”*müştür. (s.63) *“Bu gözyaşlarıyla örülü müzik, inişler çıkışlar, insanı kapalı bir iktisadın dolaylarına saplandır”*ır. Artık *“Titiz, bilge bir usta, Erzurum'da, siyah kehribara güzelliğin biçimini verme”*z. *“Tersine, gelgeç pazarlar kuru”*muştur, *“insanlar cırtlak renkli güllerden, mavi plastik bardak altı tabaklarından satın al”*mışlardır ve *“Emre bu alışverişte, pazarda satılan eşyada bir”* incelik, bir *“şiiir ara”*maktadır. (s.63-64)

Bu tablonun en güzel örneği de Emre'nin Ekrem ve Tülin'le gittiği Kazino Kristal'de (Çakıl Gazinosu) ortaya çıkar. Emre burada Urfa'dan gelmiş bir arabesk şarkıcıyı (İbrahim Tatlıses) izler ve kendi kendine acaba bu şarkıcı kimliğini sorgulamıyor mu?, diye sorar. Ardından Melih Erkoç (Bülent Ersoy) sahneye çıkar. Bir Viyana sarayının girişi şeklinde dekore edilmiş sahneye çıkan sanatçının geniş omuzları fakat tıpkı bir kadın gibi göğüsleri vardır ve Melih Erkoç Dede Efendi'nin

bir bestesini seslendirmektedir. Az önce Urfalı türkücünün şarkılarıyla dans eden ataerkil topluluk şimdi cinsiyet değiştirmiş şarkıcının bir Viyana sarayının önünde seslendirdiği Dede Efendi bestesini dinlemektedir.

Bir tarafta durum buyken diğer yanda ise opera sanatçısı Celal Tan -okurda yoğun bir şekilde Cemal Reşit Rey çağrışımı uyandırmaktadır- yeni bir libretto besteleyebilmek için Boğaziçi'ndeki yalısının eşyalarını satmaktadır. Emre *"bu kaba, kaba olduğu kadar da tezekle parfümün içice koktuğu, kokuştugu tabloları, cehennem tasvirlerini görmezden gelmeye uğraş"*ır. Ama göçle ve kırsallığın hakimiyetiyle ülkedeki burjuva sınıfı ve bu sınıfın beğenileri değişmeye başlamıştır. *"Şimdi kaçak İtalyan mobilyalar, otuz milyonluk apartman katları, k harfini hep g diye söyleyen bir telâffuz, bazı viski -visgi- ve konyak markaları, çok duyurlu müzik dolapları"* (s.286) Türkiye'yi sarmaya başlamıştır.

Bu toplumsal çok parçalılığın eleştirisini *"Bu kadar ayrık, bu kadar karmaşık süreçler başka toplumların hayatında yoktu herhalde"* (s.275) sözleriyle yapan Emre bu durumun başlangıcını daha önceye, Tanzimat dönemine bağlar ve dedesi Süreyya Efendi'nin arkadaşı Nejat Süleyman'dan (Beşir Fuat) bahseder. Nejat Süleyman ilk Türk pozitivist olarak bilinen ve intihar ederek hayatına son vermiş bir Türk aydınıdır. *"Nejat Süleyman'ın bileğini keserek canına kıyarken akan kan, başörtülü bir kadının gözyaşları, bu bölünmüş toprak, hep o sağduyu arayışı, hep aynı yalnızlık sorunları, kimlik arayışları"* sonunda Emre tüm arkadaşlarına *"Bir uygarlığı aramıyor muyuz?" diye sor"*ar. (s.112-113)

Toplumu bu şekilde yorumlayan Emre, dönem içindeki siyasal çekişmeden, cinayetlerden, çatışmadan da çok rahatsız olmakta ve korkmaktadır. Ülke çok karmaşık bir dönem içindedir. İktidardaki liberal sağ parti faşistlerle işbirliği içinde, muhalefetteki güvercinli eski başbakanın partisiyse ülkeyi gerginliğe taşımaktan başka bir şey yapmamaktadır.

Emre bu siyasi ortam içinde hem markisistleri hem faşistleri eleştirir. İşlenen siyasal cinayetler Emre'yi çok korkutmaktadır. Ona göre *"öldürmek bir eylem olamaz. Hele çağımızda. Ruh hastaları, gerçek dengesizler adam öldürebilir ancak. Katillerin kuracağı iktidarlar da, katilce olabilir."* (s.174)

Emre, “*kabagüçle, vuruşarak, kan dökerek bir şeyin değişeceğine inanma*” z. Emre’ye göre “*sorun ülke insanını ortak bir duyarlık ve düşüncede birleştirecek öğelerin saptan*” mamasıdır. “*Ne solcular, ne de sosyal demokratlar hazır*” dır bu meselede. (s.111) Emre marksistleri eleştirir ve onların ölüm üzerine kanla kurmak istedikleri proletarya diktatörlüğüne karşı çıkar. Emre’ye göre eğer ülkeye sosyalizm gelecekse bu kanla değil seçimle olmalıdır.

Cinayetler hiçbir şeye yardımcı olmayacaktır. Toplumun içinde bulunduğu bu siyasal kargaşadan kurtulmanın tek yolu “*geçmişteki bazı uygar özellikleri durup dinlenmeksizin anmak, anımsamak*” tır. (s.258) Emre çözümü uygarlaşmakta görmesine rağmen cinayetlerin ardı arkası kesilmemektedir. Bir gün bir gazete haberinde işlediği cinayetleri anlatan marksist bir militanın itiraflarını okur ve bu militanın soğukkanlılığı karşısında hayrete düşer. İtirafın devamındaysa militanın faşist militanlarla nasıl işbirliği içinde olduğunu ve silah değişimi yaptığını okur. Bu durum karşısında bu cinayetlerden ve ülkenin geleceğinden daha fazla korkmaya başlar ve kendisiyle politika üzerine tartışan kişilere “*Ben belki de artık hiçbir şeyi savunmuyorum, hiçbir şeyi savunmuyorum, ben yalnızca korkuyorum. Belki de bir korkağım. Cesaretsiz, kaçak bir muhalif: hepsi bu.*” (s.298) sözleriyle cevap verir.

6. Cinsellik

Her Gece Bodrum, Ölüm İlişkileri ve Cehennem Kraliçesi’nin aksine *Bir Akşam Alacası*’nda cinsellik ya da cinsel söylem önemli bir yer tutmaz. Çoğunlukla yazın dünyası ve siyasi söylem üzerine kurgulanmış roman ne başkışisi Emre Taran ne de diğer roman kişileri aracılığıyla cinsellik ya da cinselliğe ait erotik olarak nitelendirilebilecek ayrıntılara yer vermez.

Bir Akşam Alacası’nda cinsellikle ilgili ayrıntıların yer verildiği tek nokta Emre’nin Belkıs’la birlikte olduğu bir gecenin detaylarıdır. Bu detaylarda iki nokta dikkat çeker: Bunlardan ilki Emre’nin Belkıs’la sevişmesindeki yozlaşmadır. İki kişi daha önceki sevişmelerinde sessiz ve utangaç, birbirleriyle aynı zamanda arkadaş olan bir tablo çizmektedir. Ama yaşadıkları son birliktelik eskilerinden farklı ve dejeneredir. Emre’ye göre Belkıs’la birlikte oluşundaki yozlaşmanın belirtisiyse

birbirlerine karşı eskisinden farklı olarak pervasızca sözler kullanmaları ve Emre'nin cinsel doyumdan sonra ölüm ve boşluk duygusuna kapılmasıdır.

Dikkat edilmesi gereken ikinci nokta ise Emre'nin Belkıs'la birlikte olurken ona “*Saçlarımı çek, canım acısın*” (s.274) demesidir. Bu sözde açık bir mazohist tutum göze çarpmakta, Emre Belkıs'ın *Cehennem Kraliçesi*'ndeki şiddet görme, pasifleşme ihtiyacına benzer bir tutum içine girmektedir. Emre'nin *Ölüm İlişkileri*'nde okura adını belirtmediği bir gençten hoşlanması, erkeğin erkeğe ilgi duyabileceğini belirtmesi, *Bir Akşam Alacası*'nda Ergin'le birlikteliği, ona “sevgilim” diye hitap etmesi onun eşcinsel eğilimleri olduğu noktasında fikir verir ve Emre'nin bu isteğini anlamlandırır.

Emre'yle Ergin arasındaki birliktelik ise cinsellik boyutuyla değil duygusal boyutuyla verilir. Emre'nin Ergin'e sevgisi platoncu bir sevgi kimliğinden dışarı çıkmaz. Her ne kadar Emre ile Ergin arasında bir cinsellik yaşanmasa da Emre'nin hemcinsine duyduğu bu aşk ve Belkıs'la olan birlikteliği onun biseksüel eğilimlerinin olduğunu göstermektedir.

7. Edebi Söylem

Bir Akşam Alacası'nın temel söylemini oluşturan konulardan biri de yazın dünyası ve Emre Taran'ın edebiyat hakkındaki görüşleridir. *Bir Akşam Alacası*; *Her Gece Bodrum*, *Ölüm İlişkileri* romanlarının içeriğinden, aldığı eleştirilerden bahseden ve bunlara ek olarak içinde birden fazla edebi metne ve bu metinlerin yazılış sürecine yer veren bir romandır. Bu metinlerden birincisi, Emre Taran'ın günlüğü, ikincisi Celal Tan'ın bestelemek istediği librettodur. Bunlara ek olarak Emre Taran “*Uzakta Piyano Sesleri*” adlı eserini de romanın içerisinde yazmaktadır. İçerdiği edebi söylem penceresinden bakıldığında *Bir Akşam Alacası*'nın edebi veya sanatsal ürünü romanın merkezi konumuna getiren postmodernist romanlarla oldukça benzediği görülmektedir.

Bütün bu edebi metinlerin yanında Emre Taran edebiyat ve edebiyat dünyası hakkındaki pek çok görüşünü de *Bir Akşam Alacası*'nda dile getirmiştir. Emre yazmanın zorluklarından, tekniklerinden, yazma sürecinden bahseder. Okuru biraz da

yazarlığın iç dünyasına götürür. “İnsanın yazdığıyla yaşadığı arasındaki ilintiler, çoğu kez, metnin dışında kalıyor, dolayısıyla yazı'nın ne gibi etkiler, etkilenimler ya da tepkiler altında, hattâ boyunduruğunda geliştiği okura yansımadan sönüp gidiyor. Oysa eşyanın, metnin yazılışı sırasında tanışılan ve sevilen bir insanın, ya da aynı sıra okunan bir kitabın etkisi nasıl yadsınabilirdi ki!” (s.87) sözleriyle okurun biraz da işin mutfağına, bir yapıtın oluşturulma sürecine ortak edilmesi gerektiğini düşünür. Postmodernist romanların söylemlerini andıran bu görüşün yanında “Yazı yazmaya başladığım ilk yıllarda, 'sanatçı' yazarlar arasındaki yaygın görüş, Türkçe'de güzellik arayışın zorunlu kılınmasıydı. Zorbaca bir görüştü bu, Yazar, ille güzel bir Türkçe'yle yazı yazmak zorundaydı. Yıllar geçip de, yeni bir kuşak gelince, Türkçe'nin güzel olup olmadığını ikinci plana iteleyerek, *rhetorique*'le, bunun yanı sıra da öncü akımların savlarıyla ilgilenildi. Roman, yazı'nın serüvenidir... görüşü yaygın şimdilerde”(s.192) ifadesiyle de kurmacanın konusunu yine kumaca yapan postmodernist roman tekniğinden bahseder Emre Taran.

Başkişinin görüşleri bununla da sınırlı kalmaz. Emre, “Türkçe'nin özelliklerinden yakınır.” Ona göre “Türkçe'de eril ve dişil zamirlerin olmayışı, roman yazarken, bir öykünün söyleyişinde sersemletici ad tekrarlarına yol açar.” (s.70) Emre'ye göre “Bir romancı, yaşamındaki bir sahnenin günün birinde upuzun bir anlatıya yol açacağını bilir. Ama aynı romancı, yaşantısındaki pek çok sahnenin bir romana, upuzun bir anlatıya nasıl yedirileceğini çoğu kez bilemez ve darmadağınk şeyler yazar.” (s.192-193) Dier taraftan “romancı karşıt tutumdaki kişileri konuşturarak, klasik yapı içersinde, okuruna bileşim olanağı sağlayacaktır. Öte yandan roman kişilerinden birinin az önce söylediğini, karşıt görüşteki ikinci kişi az sonra kendi doğrusu olarak belirtir ve birinci kişinin buna uymadığını açık örneklerle, kesin sözlerle kanıtlarsa; klasik çatı da kendiliğinden yerle bir olur. Bu yüzden, gerçekçiliğe ve natüralizme bağlı yazarların klasik roman örgüleri” Emre'yi “hep şaşır” tır.(s.192)

Edebiyat ve edebi ürün yazma üzerine okurla bu bilgileri paylaşan Emre ilk romanı “Bu Gece ve Her Gece”den de sık sık bahseder. Bu roman onu meşhur etmiştir. Emre artık edebiyat dünyaları tarafından tanınmış bir yazardır. Başkişi kitap yüzünden bazı eleştirilere de maruz kalır. Kitabın aldığı en büyük eleştirilerden biri Emre'nin kitabı yazarken bireysellikten kurtulamamış olmasıdır. Emre bu

eleştirilerin çoğuna cevap verir. Ona göre kendisi “büyük duyarlıkların, büyük sevinç ve hüznün romanını yazmaya gönüllü”dür. Toplumsal sorunlar, büyük sevinç ve hüznünle sarmaşdolaş yansımali”dır; yazar, “ikide birde toplumbilim, iktisat, tarih, siyasa konularında ne denli bilgili olduğunu duyumsatmamalı”dır. (s.83-84) Emre kendisi için yapılan bireysellik, anı yazarlığı eleştirilerine cevap verir: “Edebiyat, biraz kendiliğinden geliştiğinde sahici olabiliyor. Sahicilik, benim için çok önemli. Biz henüz hem Balzac, hem Stendhal, hem de aynı zamanda modern olmak zorundayız.” der. “Bu Gece ve Her Gece’yi yazmış ve duyarlığıyla ilgi çekici olabilmiş”tir Emre. “En azından bizim romanımız için bir yenilik yaptığına inanır...” (s.75)

Emre’nin ikinci romanı da “Bu Gece ve Her Gece”yle benzer eleştirilere maruz kalır. Eleştirmenler, “her iki romanının da bir tür 'kendini yazmak' olduğunu ileri sür”er. Emre’ye bu eleştirilere cevap verir: “Kendini yazmıyor”dur. “Kendinin ve başkalarının yaşamlarından yola çıksa bile, edebiyat yapıtının gereksindiği bütünsellik çerçevesinde yeni bir dünya yaratılmış, türetilmiş bir dünya kurmaya çabala”maktadır. “Fakat eleştirmenler, yazdıklarını 'bireyci', aydınlar da biraz hafif, enikonu gözüyaşlı bul”ur. (s.31-32) Emre’nin ikinci romanı gerçek hayatta da çevresinde olan kişilerden yola çıkarak yazdığı bir romandır. “İkinci romanı çevresinde sözlü, yazılı tartışmalar patlak ver”ir. “Kimileri Emre’nin bir 'dedikodu' romanı yazdığını belirt”ir. (s.27)

Bir Akşam Alacası’nda Emre’nin bahsettiği son edebi metin “Uzakta Piyano Sesleri”dir. Aslında Emre Taran uzun zamandan beri kendisine yöneltilen anı yazarı olma, kendi yaşamını anlatmayan hiçbir metin oluşturamama, bireyselliğin dışına çıkamama gibi eleştirilere karşı politik söylemli bir roman yazma çabasıdadır. Fakat bu amacına ulaşamaz. “Üç yıldır düşleyip bir türlü başlayamadığı, daha doğrusu başaramadığı siyasal roman yerine yine bambaşka şeyler çiziktir”miştir. (s.16) “Uzakta Piyano Sesleri”ni bu şekilde tanımlayan Emre Ergin’in kendisine anlattığı, okurun Her Gece Bodrum’dan çok iyi tanıdığı Cem’in öyküsünü yazar. Bu noktada Emre kendisine ufak bir sitem içindedir; çünkü “çöküş edebiyatından kaçmamamış. Sonunda 'aynı' şeyleri yazmış”tır. “Çöken ilişkiler, biten sevgiler ve bir bahçe mimarının yalnızlığı.” (s.277) onun her zamanki tarzından hiç de farklı değildir. Oysaki Emre ya siyasal konulardan bahsetmek ya da Nejat Süleyman gibi insanların yaşamalarından,

geçmişten söz etmeyi amaçlamıştır. Bu, bir anlamda kendini yineleyen içeriğe rağmen Emre, şair arkadaşı Attila'nın da etkisiyle biçem olarak yenilik yapmış "yazı'nın yazılış serüveni ya da kurmaca, yapıntı meseleleri" ni "Uzakta Piyano Sesleri" nde yansıtmıştır.

Bir Akşam Alacası'nın tamamında ağırlığını hissettiren yazınsal söylem Emre'nin kendi yazma amacını tanımlamasıyla bütünlük kazanır. Göksel'in kendisine niçin yazıyorsun sorusu üzerine Emre "Yalnızca hayatımı kazanmak için. Galiba salt bu nedenle(...) Bir iki güzellik de gönlümü çeliyor. Böyle sorulardan da çok usandım." (s.298) diyerek cevap verir ve yazınsal amacını da ortaya koyar.

SONUÇ

Selim İleri'nin *Her Gece Bodrum*'dan başlayarak romanlarında çizdiği kişiler, estetik yaratım ürünü bir özelliğe sahipken aynı zamanda pek çok kurmaca roman kişinin sahip olmadığı ya da olamayacağı nesnel dünyadan gelen canlılığa da sahiptirler.

Selim İleri, Türk roman geleneği içerisinde özellikle başatlaştırdığı içerik öğeleri bakımından özgün duruşuyla önemli bir yer sahibidir. İleri, romanlarının ilk örneklerini verdiği dönemin egemen kuşağının geçerli sanat anlayışına aykırı, dolayısıyla özgün bir tutum geliştirmiştir. 68 kuşağı olarak da nitelendirilebilecek bu kuşağın çoğunlukla toplumcu gerçekçi edebiyat çizgisindeki sanat anlayışlarının dışındaki duruşuyla İleri dönem içerisinde de zaman zaman bireycilikle, toplumsal sorunlara değinmemekle zaman zaman da marksizm karşıtı bir duruş sergilemekle hatta faşist eğilimler göstermekle eleştirilmiştir.

İleri'nin, öyküden romana evrilme çabasıyla kaleme aldığı *Destan Gönüller* (1973)' den başlayarak yarattığı roman kişileri kendi dönemlerinin çok dışında duyarlılıklara sahip, içsel dünyaları çok katmanlı, zaman zaman aykırı, çoklukla aşırı duygusal, edilgen, muhalif politik görüşlere sahip, çoğu sanatçı ya da sanat çevrelerinde bulunan kişilerdir.

Yazarın geniş bir okur kitlesine seslenmesini ve edebiyat çevrelerinde tanınmasını sağlayan romanı *Her Gece Bodrum* (1976)'la başlayan bu süreç *Ölüm İlişkileri* (1979), *Cehennem Kraliçesi* (1980) ve *Bir Akşam Alacası* (1980)'yla devam eder. İleri bu roman dizisinde kullandığı kişilerle *Bir Akşam Alacası*'nda vedalaşır.

Ülkenin iki ihtilal gördüğü, her kişinin ve kurumun politize olduğu 1970-1980 aralığında yazılan bu romanların kişileri her ne kadar zaman zaman silik zaman zaman baskın bir şekilde dönemin sosyopolitik açıdan eleştirisini yapsalar da hassasiyetleriyle, duygusallıklarıyla, içsellikleriyle, içe kapanıklıklarıyla Mai ve Siyah'ın Ahmet Cemil'ini çağırıştırır. İleri'nin bu dörtlemedeki kişileri Ahmet Cemil'in Türkiye'nin seksenli yıllarda geçirdiği siyasi çalkantılı döneme, sosyal değişimlere uyarlanmış hali gibidir.

İleri, *Bir Akşam Alacası*'nda da sinyallerini verdiği, romancılığının bu ilk döneminden sonra geçmiş zamana ve geçmiş zaman kişilerine yönelme izleğinin duygusal boyutta ilk örneklerini *Her Gece Bodrum*'un Cem'i *Ölüm İlişkileri*'nin Emre'si ve Cemal'iyle ortaya koymuştur. Tabii ki üstü çok kapalı olan, belki de bir eskiz çalışması olarak adlandırabilecek bu çağrışımın kurmaca boyutunun altında bir de nesnellik bağlantısı vardır. Bu roman dizisinin önemli kişileri Cem ve Emre, bu kişilerin kurmaca kişiler olduğunu kabul ederek, Selim İleri'yi bir çağrışımından öte yansıtmakta ve kurmaca/gerçeklik, bununla bağlantılı olarak da roman/anı çizgisini zorlamaktadır.

İleri, gerçek kişilere çok yakın kurmaca kişileriyle anı yazarı olarak eleştirilse de, yazarın bu nesnel dünyadan tüm gerçekliğiyle alınmış figüratif kadroyu kurmaca içeriğe yerleştirmesi okurun İleri'nin kişilerini içselleştirmesini ve bu kişilerle kendi arasında bir bağlantı kurmasını sağlamıştır. İleri'nin kişileri her ne kadar gerçek hayattan alınmış kişilerse de unutulmamalıdır ki roman bir kurmacadır. İleri, kurmaca dünyasına gerçek hayattaki kişileri yerleştirmiş ve bu kurmaca/gerçek senteziyle özgün bir üslubun sahibi olmuştur. İleri'nin romancılığının sonrasında da devam ettireceği bu üslup ve figüratif kadro, farklı bir sentezdir. Tanzimat romanlarının Doğu-Batı arasında sıkışmış kişileri, Servet-i Fünun kişilerinin santimental duyuşları, Modernist bir roman kişinin toplumuna ve kendine yabancılaşması, toplumcu gerçekçi bir roman kişinin politik söylemi, popüler aşk romanlarının arabesk duyuşlu aşıkları, İleri'nin başkişilerinde yalnızca gerçek bir kişilikte birleşebileceği başarıyla birleşmiştir. İleri'nin başkişileri özeldir. Çünkü onlar çok az toplumun geçirebileceği sosyal, siyasi, kültürel değişikliğin ortaya çıkardığı kültürel bir sentezin kurmaca bir dünyada yaşayan gerçek kişileridir.

KAYNAKÇA

ÇALIŞMAYA ESAS OLAN KAYNAKLAR

İleri Selim, **Bir Akşam Alacası**, Can Yayınları, İstanbul, 1984

_____, **Her Gece Bodrum**, Doğan Kitap, İstanbul, 2006

_____, **Cehennem Kraliçesi**, Doğan Kitap, İstanbul, 2006

_____, **Ölüm İlişkileri**, Bilgi Yayınevi, İstanbul, 1979

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Baymur Feriha, **Genel Psikoloji**, İnkılâp ve Aka, İstanbul, 1978

Belge Murat, **Edebiyat Üstüne Yazılar**, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul, 1994

Cansever Gökçe, **İçimdeki Ben (Freud görüşünün açıklanması)**, Der Yayınları, İstanbul, 1981

Cevizci Ahmet, **Felsefe Sözlüğü**, Paradigma Yayınları, İstanbul, 2000

Çetin Nurullah, **Roman Çözümleme Yöntemi**, yazarın kendi yayımı, Ankara, 2004

Forster, **Roman Sanatı**, Çev: Ünal Aytür, Adam Yayınları, İstanbul, 1982

Gümüş Semih, **Selim İleri'nin Kırk Yılı**, Radikal Kitap, s. 316 İstanbul, 6 Nisan 2007

Hece Türk Romanı Özel Sayısı, s.65/66/67, Ankara, 2002

Hızlan Doğan, **Selim İleri İle Bir Konuşma**, Türk Dili, s.340, İstanbul, 1980

İleri Selim, **Niçin Küçük Kentsoyluyu Yazıyorum**, Türk Dili, s. 334, İstanbul, 1979

_____, **Faşizmin Dirim İlişkileri**, Somut, Temmuz, s.7, İstanbul, 1979

_____, **Anılar; ıssız ve yağmurlu**, Doğan Kitap, İstanbul, 2002

_____, **Kent ve Mimari**, Zaman Gazetesi, İstanbul, 26 Ağustos 2007

İnci Handan, **Selim İleri Kitabı Şimdi Seni Konuşuyorduk**, Doğan Kitap, İstanbul, 2007

Karatepe Mihriban İnan, **Bir Akşam Alacası'nda Gezinti**, Hece Türk Romanı Özel Sayısı, s.65/66/67, Ankara, 2002

Kırkoğlu Serdar, **Cehennem Kraliçesi Üzerine**, Türk Dili, s.349, İstanbul,1981

Narlı Mehmet, **Orhan Kemal'in Romanları Üzerine Bir İnceleme**, Kültür Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2002

Oktay Ahmet, **Selim İleri'nin Romancılığı ve Romanları**, Şeytan, Melek, Soyтары, İstanbul, 2004

_____, **Bir Romanın İlk Okuması ya da Sağa Kayan Estetik**, Birikim, s.50-51, İstanbul,1979

Özbalcı Mustafa, **Mehmet Rauf'un Romanlarında Şahıslar Kadrosu**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 1997

Parla Jale, **Edebiyatta Karakter ve Tip**, Kitap-lık, sayı 83, İstanbul, 2005

Pospelov, **Edebiyat Bilimi**, Çev: Yılmaz Onay, Evrensel BasımYayın, İstanbul,2005

Sazyek Hakan, **Abdülhak Şinasi Hisar'ın Romanlarında Özel Yabancılaşma**, Akçağ Yayınları, Ankara 2008

Tekin Mehmet, **Roman Sanatı**, Ötüken Neşriyat, İstanbul, 2004

ÖZGEÇMİŞ

04.08.1983 tarihinde İstanbul'da doğdum. İlk ve orta öğrenimimi Basınk y İlköğretim Okulu'nda, liseyi Yeşilköy 50.Yıl Lisesi'nde tamamladım. 2005 yılında Kocaeli Üniversitesi Türk-Dili ve Edebiyatı bölümünden mezun oldum. 2006 yılında aynı  niversitenin Yeni Türk Edebiyatı ana bilim dalında yüksek lisans eğitimime başladım. Halen bu bölümde öğrenimimi sürdürmekteyim.